

C

I

320, 015
038
043
054
071

IV
362
364
365
445

II

071
138
153
164
168

III

184
191
199
203
217
238
239 252 362

Se Wohlgeboren

Herrn Professor Doctor D. Kaufmann

Wohlgeboren

Budapest

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 501.

מנחת אזכרה

על

מסכת אבות

עם פירשי והערות. כתב ישר, ובאור על המסכתא בשם דברי חפ"ן.

מאת

אשר זעליג הכהן לויטערבאך.

מחיר הספר קודש הוא לדבר טוב.

לפ"ק

תרמ"ט

שנת

בדפוס המשובח ה"ה מו"ה אהרן צבי זופניק, דראהאָבטש גאליציען.

MINCHAT ASKURU

VON

Selig Lauterbach.

Selbstverlag des Verfassers.

Druck v. A. H. Župnik in Drohobycz.

מבוא

א * דברי הפיץ וכתב יושר.

ענין האיש אשר ידבנו לכו להפיץ על פני תכל הניוני רוחו, וישלים חפצו לכל שוכני ארץ, אם פה אל פה ידבר אליהם, או יכתוב להם בספר בדיו, יקר מאד. — כי בזה יתן לרבים לקח טוב, אם לתורה ותעודה, להבין ולהשכיל לבותם, אם להתענג, להשביע בצחצחות נפשם ממנד שפר אמריו. האמנם לדובר בשער לפי קרת יקרא באזני העם, פי שנים ברוחו ממחוקק מליו בעש ברזל ועפרת; כי קולו ועז פניו ישנה לרצונו, אם לשבט אם לחסד, להקשיה לבותם, או לעורר רוח נדיבה חסלה והנינה בלב שומעיו, ידבר רתת ויראה ורעד יבוא בס. או יאמץ ברכים כושלות ויחזק ידים רפות כראי מוצק, ומגן לב יהלוף כח — ובשתי אלה ימשוך אחריו קהל רב לכל דבר הפיץ ויפעל גבורות, כי ילקחם במתק לשונו, בהן הוצק בשפתיו, ומשא פנים, וכל העם רואים את הקולות ויקשיבו רב קשב.... אכן גם מגרעות לדובר במקלות תהיינה, הן רוח הוא באנוש על כן נבול יבול, אך הטף ישיף להם רגעים אהדים וכל העולה על רוחו לא יוכל הגיד, לא יביע אומר בלי חשך, כי הדברים יגעים והקולות יחלזון. — גם מכסת נפשות המקשיבות לקולו אך מצער הוא ולא תשיגנה מספר הקוראים כל הכתוב ממעשי ידי סופר מהיר אשר יבצע מעשהו בלי תלאה, לא ייעף ולא ייגע, כי ירחיב יריעת מכתבו ישתרע עלי המצע יפרשו על הגליון ביתר שאת ויתר עז. . . . כל מכטא בשפתיו, הדבר אשר יצא מפיו זכרו יסוף, כענן כלה וילך ולא ישוב עוד כל ימי הארץ, גם הנשאר בלב שומעיו מעט מזעיר הוא, והאנשים אשר לא שמעו קול דברו ולא האזינו אמרי פיו, אך שומעיהם ספרו למו, לא יחזו נכוחות, אך כמראה השמש מתוך הענן יבישו, ואור יקרות לא ראו, לא טעמו מן חכו ממתקים — על כן יצרו גבולות דובר ברבים, ולהכותב יקר וגדולה יותר ממנו; כי יירש נחלה בלי מצרים, הן רשימת הניוני כותב שלמים ותמימים יהיו, אל יחסר המזג מהם כמות נפשו, בכלי הכתיבה ישאב ממקור לבבו פלג מי רעיונו הנאמנים, מלא על כל גדותיו וישפכם על לוח, יציקם ביציקתו, ככלי יוצר עליהם יצלה לעשות כוננים למלאכתו כמגמתו וחפצו, האותות יעמדו ימים רבים לנס, לא ינוסו ולא יברחו ברוח ככל בני חלוף; וכהנה מפי דובר הולך ולא ישוב לא יהיו; כי אם ישארו נצה נצחים ויהיו נקראים לפני איש ואיש פעמים אין מספר, מראיהם בס כבתחלה, לא תפוג תורתם וריחם לא נמר, אף הילים יגבר גבר חכם בעזו וילמד הדברים שימה בפיו להודיע אותם נאמנה לעת מצוא בתוך קהל ועדה, מבלי יאבדו מאומה מתארם ותמונתם ורצון כותביהם. — גם אומץ פעולתם רב הוא, ויפרצו בחזקת היד כל גבול ומדה מאשר לכה הדובר וגבורתו, כי כתב אשר יכתב לרבים לא יעמד אך יום או יומים, לא יעצור בהם רק שבוע או חודש ימים, כשני שכיר לא יהיה, גם לא ישובות עת שכתה הארץ שנת השמטה, במשוך היובל לא יאבד כחתף מתחת שמי ימי — כי האותיות יגירו לאחור למאות ולאלפים שנה, ויפעלו בלב רואיהם גדולות ונצורות, הדברים העתיקים מרכבה לרכבות, מכל ספר מפי המדבר אלינו נשמע, כאלו יהלך בין החיים וינהגם עלמות, יום ולילה לא ישובות ולא ינוה, ויקרא באזנינו הקריאה הזאת בכל עת, כי לא מועף לאשר מוצק בעש ברזל. — על כן למספר שומעי-הספר אין חקר. מי מנה עפר לוקחי לקחו? מי מדד בשעלו המנות יחלק להעם בחלקת לשונו? הלא את אשר ישנו פה אתנו היום, ועם נברא עד אחרית הימים ילמדו לאהבה אותו; כלם יכירו וידעו כי זכרם זכר טוב, ובלימודו יחתום חרות על הלוחות למען יהיה חרושה על לוח לבם עד אין קץ, ויסירו למשמעתו! — הוא לא ידבר כאחד האדם בבית גדול ורחב ידיים לעינים, בית תפלה רם ונשא לא יכילו אמריו, שוקים ורחובות קריה, מקום הסכיניו מליצי עם מקדם דבר באזני העם הנקהלים, לא יסכון לגבר זה; כי אם על פני כל הארץ קולו ירום, לכל יושבי תכל בעים רוהו ישלח ידו — ומדברו אחר המדבר אחרית ים ואיים רחוקים קול הולך וחזק. . . .

לכן כל סופר אשר רעיוני לבו ושכל מליו יוציא החוצה, אליו רוחו המהור ונפשו התמימה יאסוף אל העצה היעוצה מאתו, וישאל את פיהם: אם טוב נכון ונשר הדבר הזה אשר הוא עושה, ואם יוכל להשיב אמרים על ארבעה אלה, הא, אם באמת ידבר לפני מלכים ונסיכי ארץ, חורים וסגנים, חכמים ונבונים, רבי רבנות, ומחברי ספרים לאין מספר, ולא יבוש ללמדם להעיל בספרו, או לדבר לפניהם אמרי נועם ומוקר השכל ודברי הפיץ להתענג אוון שומעת, הב, ישים אל לבו כי בין המון אנשים אשר יגיש לפניהם מנחתו, נמצאים מכל ערך ומצב, מושלים עריצים ונדיבי עם, נכבד ונקלה, זקנים עם נערים, אנשי שם בתור אדם המעלה, ואנשים רעים וחמאים, חכמי רב ובוערים בעם, עניים ורהבים עזי נפש, איש מנוחה ואיש מלחמה, נוקם ובעל חמה, מקנא וליץ מבקר, קטן וגדול שם הוא — הג, כתב אשר נכתב אין להשיב כי חלקת מחוקק לא יספון לא יבחר ולא ימחה, לפי ערכו יקה מנת מדותיו אם להרע או להטיב, ואם בשפק, דבריו יעברו תחת שבט הבקורת בלי חמלה, ואולי לצחוק, ללעג וקלס בעיני כל רואיהם: הד' לכלכל דבריו במשפט הלשון וחוקי המליצה אם לא יקל בעיניו להיות לבו, ובכל מאמצי כח יפאר אמריו בלשון למודים, יתארם בשרר הצחות, ויחבר אמרות טהורות קו לקו לבל יתפרדו, יחוקם טבלי ימצא בס בדק — גם הענין אשר עליו תסוב דברתו יהיה יקר הערך, שוה בנזק עת קריאתו; אז יצליח ואז ישיכל, חממתו בחוץ תרון ואת נבונים ימנה. — כי לדבר לפני רבים וכן שלמים, אך לנפש משכרת וחכם לב, אשר מכשרו יחזה אלהי הכבוד והגות לבו תבונות גם נוב שפתים ואמרי שפר לו למנה, מדברו נאוה — ולאשר הביא אלוה בירו עט סופר מהיר ויד הרוצים כנבונים חקקי לב יחוקק צדק, שמש יבורך נצה נצחים וזכרם לא יסוף. . . .

אכן הה! רבים חללים הפילה האהבה לכבוד עורית-עינים! כמו שבלול תמס יהלוך איש אנוש כזה, סעפים יאהבו, נכריה עבודתו, בלבבו ידמה בינות! חממתי עמדה לי, מי יחוש חוץ ממני, ללמד איש ואיש, כי פרוי טוב למאכל ועליהם לתרופה, נבונים אמרי פי ושכולה

(* חות ח' כדפס ונוני כזר, צימים טענרו צלחם ספר חמרי יושר לחס' רו'ס ז'ל ופס עסי'תי צו ג'כ קלח סינויים.

מבוא

ושכולה אין בהם . . . חטאת אדם הלזו, שרש ונגע עשות ספרים הרבה, ומשלוח ידם עלי רחבי תבל, כתנם ולשונם משלחת מלאכי רעים מחבלי כרם חמד ויהרסו נדר אבני קדש. צרר רוח אותם בכנפיו ולא ידעו הכלם. וזה החלם לגלע נבלותם לעיני השמש, בלעני שפה ידברו, יגששו בצהרים כעור באפלה, לא יבקרו בין טוב לרע, על כן גלו על קלונם, לא הלבישו מערומיהם ולא יתבוששו . . . אך רב אדם ביקר בל יבין, ישלח פרא הפשי ספרים לכל מדינה ומדינה עיר ועיר, וחכמי לב המעטים יגזרו אחר ישיבו ידיהם אל חיקם מדאנה מדבר פן לא ימצאו חן בעיני יושבי הדל ויביאו עליהם קי-קלון תחת כבוד . . . אשרי שומע לי לשקוד על דלתות החכמה ולא ירים ידו לכתוב דברי חכמה ושעשועים. טרם ימלא רוח חכמה מפי סופרים הנקובים בשם טוב, הלא מושכים בשבט סופרים עד היום הזה הפליאו עצה הגדילו תושיה, בפועל כפס ועמל נפשם שגבו ישע רב על שדי חמד כל משכיל, ובכרם בן שמן-החכמה נטעו שרוקות נחמדים למראה וטובים להשכיל ויעשו פרי הלולים, ממנם יאכל האדם ותאורנה עינו: ידע מה ישאלו מאתו הקוראים הנכבדים, ולבבו יבין לאשורו כי רבו המדעים רבו מאד אשר ישם לפניו טרם ישב אל השלחן ויטבול עטו בדיו לכתוב, ולא ירחיב צעדיו לגשת אל הקודש פנימה להקריב מנחת עני, ימנע מנתיבת הבאים לחקר ממסך נסך לד', עגל מסכה הוא וכל רוח אין בו . . . ימנע רגלו ממצוא הפץ לדבר דבר, אש התשוקה הבווערת בקרבו תכבה, לא תוקד ולא תרבה שלהבת משמן הכבוד אשר הוצק עליה, כי תחת כבוד בשנה יקה, ותחת שם טוב, לחרפות ולדראון לכל בשר יהיה, אז לא ידרה רקים למלא הפניו רוח, ושב ורפא לו ממחלת הכתיבה. —

הה! עצת נמהרים, ופחזות קלי הרעת הטו לבכם, כי שלחו פארות דבריהם למרחוק, נטו מני ארחות יושר, העמיקו שחתו — יען נמהרי לב אלה לא יכלו התאפק רעיוני רוחם בקרבם, ותציקם רוח בטנם וכאובות חדשים יבקעו, ברוב שרעפי גבר כאלה, כאשר יעבור סעיף חדש למראה עיניו, היש קל יעלהו לרצון על המזכה בחריצות הברזל . . . כי בודד הוא במועדיו ומחכמי לב אין אתו להוכיחו על פניו להגיד לו מומו, על כן יגלה נבלותו לעיני השמש ואין אומר השב — הרבה סכלות ופתיות לא יראו אור, אם קל סופר יעלה נגד עיניו הרעיון הזה: ישוה וידמה לנגדו תמיד, כי ידבר לפני חכמים והמון עם אשר לא יספר מרוב, עם גדול ונורא, בו מלכי הכבוד, שרים ושליטים, הפחות ושרי המדינות, אנשי מדות ונקובי שם, גדולים וטובים ממנו עשרת מונים, בחורים וזקנים יחדיו, אז ישים יד למו פיו ולא יכעיסם בהבליו, ולא יעשה עט שקר, כי אם יבוא בנקרת הצור ספחד הדר גאון נפשות יקרות כאלה, ומי הוא זה ואיזהו אשר ימלאנו לבו לדבר אל מחבר יקר בעיני אלהים ואנשים אשר קטנו עבה ממתנו, דברי לעג וקלס ופניו לא יחורו? ולשונו לא תדבק לחכו? לא ישפיל רום גאותו? וארבות ידיו יתצבו כמו נד, כאשר תעשינה הדבורים זכוכי מות המבאישים שמן רוקח כזה, מעפר אמרתם יצפצפו בכתנם ולשונם אשר ישלחו על פני הוצות לבשתם ולהרפת דורם עד יום אחרון! — — —

כותב ספר! הבט וראה, לפנינו היכל המלך ביסוף החזינה עיניך, בו גאספו נדיבי עם, שרי מלחמה ושרי שלום, יועצים וחכמי הרשים, החרש והמסגר, וכל איש חכמי לב מיוודעי בינה לעתים וכל מלאכת מחשבת, סופרי המלך וכנעני ארץ, כלם ישבו בשבת תחכמוני, ואיש בער לא ידע כי בנפשו הוא יבוא שעריה השליך הם על כל יושביו, והרחיב כשאלו פיו, ובקול רעם כנגלגל הבל יפצה פיהו וטעמו כטעם ריר הלמות — מה יהיה משפט הנער הלזה, אם לא יסרוהו למשפט, או יבוזהו יחפרוהו וישליכוהו החוצה? — אם ככה יעשה לדובר רגעים אחרים בפני קהל אחד, מה יהיה מעשה הכותב כמו אלה ומשפטו התרוץ עליו? הלא חטאתו יגדל אלה פעמים מאויל כזה, כי דברי סכלים, יגוסו כצללים, ומחשבות סופר הנרשמים, ישארו לעולמים:

ואם לא סעיפים התולים עמדי, חשבת דברי החכם, מכל אדם, ואשיבה אל לבי, כי זאת היתה מחשבת הקהלת (סי' י"ב) בקש קהלת למצוא דברי הפץ וכתב יושר דברי אמת דברי חכמים כדרבנות וכמסמרות נטועים בעלי אסופות נתנו מרועה אחד. ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה אין קץ ולהג הרבה יגיעת בשר — כי בקש קהלת למצוא הדבור במקהלות, והמכתב יושר דברי אמת, ולראות תועלת כל אחד מהם, ואמר, כי דברי החכם במקהלות יועילו לפי שעה קלה, אך כדרבן כמלמד הבקר מישרה כל עוד העול בצוארה ובסור מוטח תלך שובב בדרך לבה; כן הדברים יועילו רק לרגעים, אה"כ ישכחו מלב השומע, אבל בעלי האסופות המאספים הכל בכתב, מהם כמסמרות נטועים לא ימוש נצה וישארו לעולמים כמדובר למעלה במאמרינו, לזה אמר כי נתנו מרועה אחד ויועילו אם הם מרועה הנאמן, ומסיים בכל זאת: בני לבך אל ימהר לגשת אל העבודה לחבר חבור כבעלי האסופות הנזכרים ויותר מהמה בני הזהר, כי עשות ספרים הרבה הוא לאין קץ הרצון כי ישארו לעולמי עולמים; ואולי תשנה בזה וחטאת כל הזמים, ולהג הרבה יהי עם יגיעת בשר, לכן מנע רגלך מזה למען ייטב לך. והבן:

ב דברי הפץ וכתב יושר

מלחמה ל"י עם עמלק מדור דור! ומלחמת נצה לכל אדם עם יצרו, קרב בקרב איש ההולך נכחו, מיום נוחו מבטן אמו, עד רגע תצא רוחו, ולאדמתו ישוב, וכן חכמים הגידו (סוכה נ"ב) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום וכו' ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, על כן העומדים על המשמר אשר לבם ועינם על בית ישראל תמיד להיות לו תקומה, כל מעינם בו, לסעדו ברוח נכון ולהחזיק אשיותיו לבל יפול מסערת הומן*) וכל בלי יצר עליו לא יצלה . . . ע"כ בנו חיץ ועשו סיג לתורה, ובכל דור ודור קמו בונים וחרשים המה לעשות כונים למלאכת השמים לגדור נדר לכרם י"י צבאות, הם הם היוצרים הם הבונים, כאשר חכמים הגידו (ברכות ס"ד) אל תקרי בניך אלא בוניך (***) כי המה יחזקו בדיקי הבית. וזה שאמרו (סוכה כ"א) שיחת ת"ה צריכה למוד, כי שיחתם הוא

או

*) רחם ז"ס רש"י ז"ל על מנח"ל (מכות כ"ד) צא דוד וסעמידן על אחס עשר וכו' וז"ל צחלטה סיו לדיקים וסיו יכולים לקבל טול מלוח סרצה, חצל דורות סלחוניים לח סיו לדיקים כ"כ, ואס צאו לסעור כולן אין לך חדס סזוכס, ונח דוד וסעמידן וכו', כדי סזוכו חס יקיימו י"ח מלוח סללו, וכן כל סעס דורות סל מנע סולכין ומחמעטין עכ"ל, וכן כחצ על נח סלחנור (סס) צא יסעיסו וסעמידן על סס וכו' צא יסעיס [צן חמוץ] כל סעס דורות סל מנע סיו מחמעטין. —

**) וכו"ס ר' יוחנן (ע' סצח פע"ו) ס"ח נקרחיס צנאין מפני סעוסקיס צצניכו סל עולס כל יססס. ולזס חז"ל (חיכס רצחי ח')

מבוא

מחלק המצוה, או האהוב שזכר הרמב"ם ז"ל (פ"א דאבות) ורבנו הקדוש אסף וקבץ כעמיר גורנה כל דבריהם ובמסורם חתם מס' אבות. ובצדק אמרו (ב"מ נ"ה: וש"נ) החכמים עשו חזק לדבריהם כשל תורה, כי יקרים המה מפנינים ונחמדים מזהב ופז רב וכל הפצים לא ישוו בהם, וכפטיש יפוצץ סלע לכמה מחלקות ככה דברי חכמים יסתעפו לכמה טעמים, מתוקים מדבש ונופת צופים, כל חיך ישעם תאורנה עיניו וישמח היים . . . ונקרא המסכת אבות, עש"ה (משלי א') יראת יי' ראשית דעת חכמה ומוסר אוילים בוז. שמע בני מוסר אביך ואז תמוש תורת אטך . . . כי החכמה בלי מדות ישרות וטובות כנוס זהב באף חזיר, והמוסר היא החכמה המדרכת האדם באורח ישר ובנתיבת אל-מות. ומוסר האבות השוה לתורת אס לבניה, ע"כ בצדק קרא למוסר החכמים בפרקים האלה בשם אבות. וגם המה אב לכל המוסרים והדרכה ישרה שיבור לו האדם (*). וראיתי בס' הברית (מאמר ב' מדות טובות ורעות סוף פ"א) שכתב בן ושאפשר שלבן נקראה המס' אבות יען כל הכתוב בה הוא אבות. לכל המצות וישרש לכל התורה . . . וראוי למשכיל שידע כי כל מה שהוסיפו חז"ל במוסרים ובמדות כלם שקולים בד בכד, מהם אין לגרוע אף כהוט השערה . . . וכבר הערותי בצדק (במ"ע עברי אנכי שנה ג' צד 308) בי לזה כון קהלת (י"ב פסו' י' י"א, י"ב) באמרו ויותר שהיה קהלת חכם וכו' בקש קהלת למצא דברי חפץ וכתב ישר דברי אמת דברי חכמים וכו' ויותר מהמה בני הזהר וכו'. כי בהיות קהלת חכם, ולמד דעת את העם (דבר קשה מאוד, למשוך לב ההמון לשמוע בלמודים) ואזן וחקר למצוא דברי חפץ, הן הם הדברים שהמה נוספות מהחכמים אשר בחפץ לבם עשו אזנים לתורה, וספחו אותם אל התורה והמצוה לעשות בזה גדר לגדר ומשמרת למשמרת (כאשר הוא בעצמו תקן עירובין וגמ' בהיותם נחוצים בזמנו) (ע' עירובין כ"א ושבת י"ד) ורצה לברר ולמצוא הטעם למה נספחו לעיקרי דברי תורה, ולכתב יושר דברי אמת; הכתב הנתון מסיני מפי הנבירה ותורה שבע"פ הנמסר לנו ע"י משה עבדו. ורצה להסיע אבנים שלמות מבנין אשר עמלו בוני התורה ולהקל המשא הכבדה בחשבו כי בזה יקל העשייה, ויחזיקו העם בתורה יותר ממה שתדפנה ידיהם ע"י רבוי הגדרים (**). אכן יצאה ב"ק (***) ואמרה וכתב יושר דברי אמת, דברי חכמים כדרבנות וכמסמרות נטועים וכו' כל זה הוא מהבת קול (ורדך הגמ' לקצר) כמו יתר המהרישה יחזיק הכל לבלתי תתפרד, כן לא נוכל לזוז מכל מה שנבלו הראשונים, ואף שנראה שהם דברי חפץ אשר שחו נוספות אל מה ששם משה לפני בניי, כולם נתנו מרועה אחד, וכל הנוגע בהם כנוגע בכבת עינו . . . אך אל תדמה כי בזה הרשות נתונה לכל אדם להוסיף מלבד מלים ולהמציא דרשות דינים וסיגים ותקנות, ע"כ סיים ויותר מהמה בני הזהר שהם ושאים ולא אתה, ועשות ספרים הרבה בגדרים אין קץ, ולא יועיל. והמשכיל יבין עד הוכן הדברים מגיעים :

ג. דברי חפץ וכתב יושר.

אחרי גליתי לך קורא יקר כתר לבבי, והודעתך בשני פרקים הקודמים את אשר אתי בדבר חבור ספרים בכלל ומסכתא אב ות בפרט הנני אריך עוד הפעם, למען תדע כי אמת חפצתי וחכי לא יבין הות, ימים רבים חלפו ואנכי לא באתי במור חכמים ומחברים, אך במכתבי עת היוצאים מדי חדש בחדשו או שבת בשבתה, בשרתי צדק בקהל רב, פעם בחדשות מועילות לעמי או בעניני חכמה ומוסר, ובאורי חז"ל ומקראי קודש. משתאה הייתי מחרישי, התאפקתי ואביש ימין ושמאל, מה יענו חכמי הזמן למאמרי? הירצו פעלי, ואם מצאתי הן ושכל טוב בעיני נכונים, והנה ת"ל שלמים וכן רבים נתנו להם כבוד, וקצת מהרבנים וחכמי זמננו כבדוני מדי פעם בפעם במכתבי תודה וברכה, ויעוררו אותי לאסוף מאמרי הנפוצים והנפורים במ"ע לאחד אותם במחברת אחת למען לא יאבדו במרוצת הזמן, כי עלה מ"ע יבולו ורוה ישאם . . . ע"כ אמרתי עת לעשות, כי כונתם רצויה, כי מודעת זאת בכל הארץ כי כן הוסד הטבע על כל רב איש חכם-לב להעניק מטוב הכמתו לכל אוהב תושיה ושומע לקח טוב, ויש אל גיל כי יקשיבו רב קשב ובצדק אחז"ל (ר"ה כ"ג) כל הלומד תורה ואינה מלמדה דומה להרס במדבר דליכא דמתהני מריחיה. כי יי' נתן חכמה בלב נבר חכם בעוז למען ילמד בני אדם דעה

קשה סילוקן של לדיקים לפני סקצ"ה יוהר מן ל"ח קללות וחורצן ציהמ"ק. כי הסה חמס כשנחרצ הצית וגדר חכמו כסרק, עוד יש לעץ חקוס, ולחכמי הסדה החלטה, כי יסיעו אוחס החרשים מן הסר והלצטון והצוים יקיומו ומס סכית סיכל יי' כליל צהדרו. יפארוהו וירועמוהו, אך צאצוד הלדיק יגוע ויחסף, חיה תעוררו? הלל חס יחפכו הצוים החרשים סנה נאלס, ווי יצנה סכית ציה יי' הסהרס? ווי יחזק צדקיו? ע"כ קשה סילוקן עוד יוחר וחרוצן ציהמ"ק, ולזה צקס ריב"ז ונעחרר ציה ציה (גיטין כ"ו) סן לי יצנה וחכמיה וכו' כחשר החרכתי צטוצ טעס ודעה צעה ספור, וציכתי צזה נחחז"ל (ירושלמי סוריות פ"ג) כד דמך ר' סימון צר צזיד עאל ר' הילי וחפצך עלוי כי יש לככף מולל וכו' צרזל מעפר יקח וכו' חסר לכחורס לל כצין כונס סדורס והסחווה מיתס ס"ח לצדה ספלים חסר צדוועס סס? חכן סכונה על ככף וחס צהיו צצין סיה סקדוש, ונחחיס עס מה סכחצתי וסצן.

(* ע' צינה לעמים דרוס צ' עת לעשות. וע' צעדרס סחחל. וצגמ' (סנהדרין י"ט) כל סחלמוד צן חצרו סורה מעלס עליו סכחצו כאלו ילדו, ונכס"כ חס מעריכו צמוקר, ח"כ צלדק נקרא סחסי חצות. —

(** וזה סחחרו חז"ל (ר"ה כ"ה) צקס קהלה להיות כעסה. וסרס מולל ג"כ על ססגה ססכל כמו (חיצו ל"ו) סדי לל מלחוסו, ורלה לסקיג מה סחחל דבר חפן מנחמים ולל מן סחורה, ע"כ יוכל סחל לצרר ולצרות סלחס קלת מצדריחס צכדי סלל סיוי לעול ונענעסס יוחר מדחי על סעס. ויסיס סחל לפ"ו מנחוקק חרס כעסה וסצן.

(*** קול סחמון כקול סדי (אללנעמיינע מיינונג, פאלקס שטיממע איזט גאטמעס שטיממע) וע' ע"ד צה קול צנחצרה סרלסונה חוס ח' להסנס רע"ל ז"ל צפסיחס וידידי סרצ סחסי"ס ר' סנוך יסורה סקקרא דחקעחר קאחוט סרחיצ לצחר צקפרו ערך ססלס ערך צה קול סיס לזה ג' סורלוח ורצנים כחמרים צטוצ טעס ודעה, וע' סו"ס מחר"ץ סיוס ח' חמרי צינה ס' ס'. וע' צקורה סחלמוד לסרצ ר"י יחקאל סלוי חצד"ק צייטען ז"ל לר 45 ולר 169 וע' לסחי סיכנער צסעחקו לגמ' צרכוס צנחצו סחלמוד סס, וחכ"מ לסחריך. — וע' עין זוכר.

מבוא

דעה ובינה, ואם לא יאציל מהורו עליהם לא ימלא תעודתו ועמו תמות החכמה, כמו ההדס הנבוא למען יתענגו יושבי חלד מריחו אשר ברכו יי, ובעמדו בערבות ציה ארץ לא עבר בה איש מה יתן ומה יוסף ריחו הנודף אם לא ישים קטורה באף בני תמותה? ותהי ראשית מלאכתי לקבץ הערותי למס' אבות הנפוצות במ"ע החבצלת (ואשית עליהן נוספות כאשר יראה המעיין במ"ע ובחבורי כעת) להן משפט הבכורה, כי יראת יי ראשית דעת, ובמסור אבות אוצר יקר, חיים למחזיקים בהם, הן כל חכמי לב שמו אותותם אותות לבאר דברי השלמים הנעלים, ויעשו מהם מזור ותרופה ללב נשבר ונדכה, ולהחיות בהם תועי רוח, האובדים והנרחים. ולהאיר נר לרגלם, נר מצוה ואור תורה. ע"כ באתי גם אנכי להעיר ולהאיר קצת מאמרם לפי קוצר השנתי. וכפי הערותי בפרק א' משנה א' כי השלמים הניתו מאמרם באבות לפי מצבם ומצב דורם ותכונתם, ולפ"ז בצדק אקרא לבאורי אל מאמריהם בשם דברי חפ"ן, יען בחפ"ן לבס כתב"ו יוש"ר מאמרם ע"פ הוקי הצדק והיושר. — ויען ידעתי ערכי ומי אנכי כי אתיצב לפני מלכי רבנן, ע"כ חשבתי למשפט להציג אצל דבריהם פירש"י ז"ל אבי המפורשים וידפסו דברי חפ"ן מבחוקי, ופירש"י עם הערותי בשם כתב ישר (אותיות רש"י) מכפנים, ונתתי אל לבי להדפיס פירש"י נקי מכל שגיאה, ולרשום מראה מקומות הבאים בו לתנ"ך והו"ל, ולמראה עיני היה ב' הוצאות לפירש"י האחת הנדפסה אצל פ"י דרך חיים על אבות, והשנית הנדפסה אצל מדרש שמואל, והתבוננתי כי כל אחת משונה מהבחרה, ויש באחת מהן הוספה החסרה בהשניה, או נוסחא אחרת, ואשחוטם מדוע עד היום אין איש שם על לב לתקן המעות. ואנופה ירי לסקל החרולים ואבני השניאות מכרמו. אף על זאת פקחתי עיני כי בקצת מקומות נמצא בש"ס פירוש אחר להמאמר שפ"י בו רש"י ז"ל באבות, והערותי ע"ז בכל מקום. . . . האמנם קצת מהמחברים יחשבו לא מרש"י יצא הפ"י הזה לאבות, ומהם הרב הגאון ר' יעקב עמ"ד בהקדמתו לספרו עץ אבות, וגם בהרבה מקומות בספרו פנימה, יתמרמר על האומר כי לרש"י יחשב פ"י זה, וגם הח' בן כוכב טוב, סוף ספר בית הבחירה (פ"י להרב המאירי על אבות) אשר הוציא שנית לאור בעיר מלוכה וויען (שנת 1854 למספרם) האריך למעניתו כי איננו מרש"י. אכן עינינו הרואות כי רבינו בעל הטורים (א"ה ס"י ר"ב) ייחסו לרש"י, והתוס' בפ"י התורה כ"י ג"כ מייחסים אותו לרש"י, והרשב"ץ הוא מאחרוני ראשונים לגבי דידן מייחסו לרש"י (ע' מערכת הגדולים להגאון חיד"א) והרב בעל מדרש שמואל והגאון בעל פ"י דרך חיים, והתו"ש, ובתוס' חדשים, מייחסים אותו לרש"י והגאון חיד"א בפ"י פתח תקוה (פ"ה דאבות) במשנה עשרה ניסים נעשו לאבותינו בביהמ"ק וכו' לא הפילה אשה מריח וכו' הביא דברי בעל עץ אבות וכתב עליהם: שרי ליה מאריה. ועל מה שלא הסריה בשר וכו' כי תרוץ לסתירת בעל עץ אבות (*). . . והח' ר' אייזיק הירש ווייס במ"ע בית תלמוד (שנה ב' צד 263) במאמרו תולדות רש"י, אחרי שכי בתחלה וז"ל: ואולם ברקתי כיכלת ירי את הפירוש הזה (רש"י לאבות) ולא מצאתי בסגנון הפירוש דבר המכריעני בהכרח לאמור שאינו מרש"י, דרך לשונו וסגנונו והדבורים הרגילים בו כלם ראויים לפירש"י וכו' ע"ש בסוף העמוד תוהה על הראשונות ויאמר בזה"ל: מכל אלה הנקודות יצא לי שצדקו דברי האומר שאין רש"י מחבר פ"י זה עכ"ל. אכן גם לאלה לא אדונים והשערותיו תלואים על בלי מה. כי מה שמצא במלות שתרגם בלע"ז שהרבה מהן מתורגמות בלשון אטליאני ועי"ז נראה זר מאוד שיהיה רש"י המפרש. ע"ז אני מראה אותו לעיין (טיכה ג' ג') שתרגם בלע"ז קלדיא וכ' המפרש (תנ"ך ד' פראג) שהוא לשון איטלקי (Caldiera איין גראסער קעססעל) וע' (יחזקאל ט"ז מ"ז) קט פיקויט בלא"ט (pochetto איין קליין וועניג) ושם (י"ז ג') אלא בלא"ט (פליענעל) ושם פסוק ח' שאקלא בלא"ט salce, ושם כ"ג מ' אקלירא בלא"ט Collirio ושם מ"א פרידווא בלא"ט parato, וס"י כ"ט י"ח קאלי Caloe בלא"ט. ל"ו ג' פארלאמענט. ודניאל ט' כ"ה קאבה Cava גם הביא בדניאל שפת שפניא (ע' א' י"א) וע' שם כ"ה ע' כפי שפ"י אותם המכא"ר כי אנכי אינני מבין שפות זרות אלו. אך יהי' איך שיהי' להשערותי אין מקום. ואם רציתי להאריך ולהביא כל המקומות מפירש"י לתנ"ך ובש"ס אשר במקום אחד יפרש כתוב א' או מאמר א' מהנמ' על אופן אחר, ובמקום הב' ישנה את טעמו ולשונו אחרת תדבר, יארכו דברי וילאו את הקורא, ואיה סופר וספרו. אשר לא נמצא בו סתירות כמו אלה. ובשנת תרמ"ח הו"ל הח' רא"ה זופניק נ"י מ"ע ציון, ונדפס ממני בחלק ג' (צד 29 והלאה) הערות לתולדות רש"י תמצא שיש עוד ברש"י שמוש לשון אשכנזית פעמים רבות מאוד (אשר לא הביא הח' בלאך) וחבל על כי לא נדפסו הערותי עד תומן כי נאסף מ"ע הזה (מחסרון חותמים) וכמו כן הראיתי לדעת כי שנויים רבים נמצא במקומות רבות בפירושו. . . מכ"ז די לי אם גדולי חכמי לב כבדו הפירוש הזה ויאמרו כי רבינו רש"י ילד אותו, וגם הרע"ב נתן לו כבוד והלך בעקבותיו כאשר תראה בפנים, ע"כ אמרתי לא לתהו כחי כליתי לתקן פירש"י ולהאיר ולהעיר עליו למען יהי פירושו כליל בהדרו. ואקוה כי ימצאו הן בעיני הקוראים וישמה לבי גם אני. — עוד רגע אחת אדבר דהמעין בחבורי, אולי ימצא באיזה ספר כהערותי לא יהליש לאמור כי לקחתי לי קרנים מקרן בן שמן, ספר כתבו איש חכם לב, ואנכי לא מלבי הוצאתי מלים אלו. כי כל מכירי ידעו שת"ל ירי רב לי להוליד רעיונים בלי קחת מאחרים את אשר הרו וילדו. ובוא וראה מצאתי בהבוקר אור שנת תר"מ (שנה ה') צד 1371 מהח' רא"מ פיורקא כמה דברים שקלע למטרת, והנה לי משפט הבכורה, כי דברי נדפסו בהחבצלת שנת תר"מ טרם הגיע לידי הבוקר אור, ומה שאמר שם הח' הנ"ל על מאמר רמ"א אל תסתכל בקנקן וכו' הוא נדפס ממני עוד שנת תרכ"ז בהעברי אנכי. וככה הראיתי במ"ע שונים כי גם הח' ר"י רייפמאנן כוון כמה פעמים למה שנדפס ממני בימים שעברו. . . וקראתי להמחברת בכלל מנחת אזכרה. כי מנחה היא שלוחה לשלומי אמוני ישראל ולידידי מכירי למזכרת נצח, ושמי מרומז במלת אזכרה והוא אשר זעליג בהן רחמיהו האל. גם תהיה למזכרת לכבוד נשמת בתי השולמית נפש יקרה מרת יוטא פעסיל ג"ע אשר מתה פתאום בדמי ימיה, בחמשה ימים להדש תשרי שנת ע"ן חטאתי ס"ל ה בעיר מעדלינג הסמוך לווייען (במרחץ פריסניצשהאל) וארונה בא לק"ק דראָהאַביטש ח' תשרי ונקברה בקבר משפחתה, ועל מותה בכו קמן וגדול, וכל אנשי העיר לוו אותה מחצר מסלת הברזל עד בית מועד לכל חי כי גדל הכאב מאוד, כאשר בא בארוכה במ"ע החבצלת שנה הזאת. ע"כ תהי זכרה ברוך ונשמתה צרורה בצרור החיים.

וכאשר יהיה ד' עמדי אנופה ירי שנית להדפיס יתר מאמרי אשר בעזר צורי ישעי ימצאו הן בעיני הקוראים והיה זה שכרי. אשר זעליג הכהן בלא"א הרב המופלג איש תם וישר ונדיב לב המפורסים מו"ה יעקב בצלאל לויטערבאך מדראָהאַביטש.

(* מודת נדפס צווארשויח פ"י ירוס נסה ומסלמק על אבות עם פ"י חקדי אבות לסגאון חיד"א. ולא אדע מדוע לא סדפיקו גם פירוש פתח תקוה, הלל טניסס עזנן אחד ילאו? וסגאון צפירוסו לאבות פתח תקוה פק"ו עניא פירוסו חקדי אבות ג"כ. וע' עוד פתח תקוה נססה יהודס צן חיימה אומר הוי עז וכו' וכן צן י"ג למלוח וע"ע נס"ס פ"ו ד"ס סכן עלינו וכו'.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר ועמך בולם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר. (משנה א' פרק חלק)

כל ישראל וכו' יצואר עפי' ומחז"ל (סולין ל"ג) אומה זו כגפן ממשלה זמורות שנה אלו צעלי צחים. השכולות שנה אלו ח"ת. עלין שנה אלו עוני הארץ וכו' והיינו דשלחו משה ליצעי רחמי איהכליא על עליא דאלמלא עליא לא מחקיימי איהכליא — וכמו הזמורות יצילו לה אל העלים והפרי, כן צעלי צחים (ובכללם גם עוזדי עזרת הקדה וכל מלאכה) מחזיקים ידי עניים שמתן חלל חורה ג"כ, אכן להעלים ג"כ חועלת כי יגיבו על הפרות ואלמלא העלים לא מחקיימי השכולות, הוא עיקר הפרי והשכלית המוכן מהכל . . . וראה מ"ש להלן [פ"א מ"ג] שהעולם עומד על החורה ועזרה וג"ח. כי הכונה על ג' כחות בני אדם עוזדי עזרה, צניח ובקדה, והוגי חורה שמומנה חורה, ומוטל ושוער, שצירס המשטר, כי תמה יוליחו לפעולה אדם המשפטים והדינים, ולחיות עיניהם פקוחות לכל יאונה לאיש כל רע. גם לשמורס ומגזל ועושק, וכל זה נקרא גמילות חסדים כאשר יעשו חסד עם רעיהם לנהגם ארחות ישר והחוט המושלם הזה לא ינחה, אם יעשה כל אחד הפקידו לחסרו, העוזרים והעושים כל מלאכה מחשבת ואת הארץ יאחרו, הלא תמה הצעלי צחים, יעניקו מנוצם את החלכאים והוגי חורה, והשוערים עיניהם פקוחות על קדרי המדינה ולהוליח לפעולה אדם המשפטים והדינים, והשוקדים על החורה עינם ולצם על כתיח אלו ללמוד החורה והעולה החוקים והמשפטים [ועד"ז דרשו על פסוק שמה זבולין זלחהך ויששכר זלחהך כמ"ס רמ"ז ז"ל פ' ויחי ופ' זכרה] ואז לכולם חלק לעוה"צ. וזה שאמרו: כל ישראל. אם אך צדם ישראל יכונה (ע' עקידה שער שטים מ"ס צדור כל ישראל וכו' כל צר ישראל הוא צן עוה"צ וכל צן עוה"צ הוא צר ישראל וכו'). . . וימלא את אשר נטל עליו, יקחו חלק לעוה"צ, כמ"ס ועמך בולם צדיקים כלם עושים רלון קונס, ולעולם ירשו ארץ, ולזה הביאו מהכתוב קופו: כלר מטעי וכו' כי גם הזמורות והעלים מעשה ידי להפאר כי יתנו לה להפרי והעלים יגיבו על השכולות למען יהי' כחמדים למראה ונוצ למחל ועי"ז שלם אלה כולם השכלית המוכן צצריחה והצן.

ואולי ג' כחות שצנני ישראל כהנים לויים וישראלים הם ג"כ כנגד ג' אלו. חורה, הוא כח הכהנים, כי שפתי כהן ישמרו דעת חודה יבקשו מפיהו, והיא השכולות, עזרה, היא עזרת הלוי אשר ישרת בקורם והיא דוגמת העלים וגמילות חסדים היא כח ישראל היא הזמורה אשר מומנה ליה והיא הממיה את כולו. —

ובמטע על ארץ לא בשמה יערוף לקח זה על הלמי לצות המעים עקלקלותה, אחרי שזם יחמו, כי אם יאזו וישמעו, רצ עוז לפון להם לעוה"צ, כי כל ישראל יש להם חלק לעוה"צ, אחד המרצה ואחד המועיע וכלצד סיכוי לכו לשמים [זכרות ה' :] וגם כי לא יבנה יומם ולילה צחורה ד', (דלמו כולי עלמא דיכי גמירי ?) אך אם הולך בתום, ישר צעיני היולה, ועצמה צטרררות הילירה הכחו, אך אם אחת מושלם אלה המזכרים יעשה, הנה שכרו אהו ופעולתו לפניו. ע"כ תקנו לאמור משנה זו טרם אמירת ולמוד פרקי צחנה. ולדעתו על כונה זו נהגו לאמור צקיום כל פרק.

רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנאמר י"י חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר (משנה סוף מס' נוכח) :

ובתב רמ"ז ז"ל צפירושו צקיף אצות וז"ל אינו מן הצריחה אלא קיום נאה ונהגו העם לאמרו צקיום הפרקים לפי שאין אומרים קדים על המשנה אלא על האגדה דאמר מר [קוטה ע"ע] ואלא עלמא קאי אקדושה דקדרה ואיהא שמייה רבה דאגדתא [כל"ל וצדפוס עעושים]. וכעין זה כ' המוצ"ס צקוף פירושו לאצות. אמנם לקוף דצריחה אין שחר, אחרי שגם מאמר ר' חנניא צע"ק היא משנה ? ומלאחי אח"כ שהעיר ע"ז צלד היריעה הגרי"צ. וכ' עי' מב"א ס' כ"ד כ"ג, ומוצ"ס ק"ס אהבה, וקיים צעם ס' צ"ש דלולל דמקפחיה וכו' הלמוד עושה כחז זה בגליון. ואינו מהמוצ"ס. ואכ"כ הערות צרים פ"ו דאצות כי דברי רמ"ז על פרק ואלו דאצות, אינו לפי הכרח מרמ"ז ובגנון הלמן כמעט שיה על פ"ו המוצ"ס על פרק ו', אך מעט מעט מולל סיכויים צרמ"ז מאשר צפי' המוצ"ס ע"ש. ובאמנה צפירמ"ז הכדפס אלל מדרש שמואל מולל אך שנהגו לאמרו צקיום הפרקים יען שהוא קיום נאה, והמותר אינו. וזה ראיה למ"ס הצ"ס שהוא נוסף מחלמוד עושה. ותחת זה מולל הוספה אחרת עס צרמ"ז כאשר תראה קורא ככד אי"ה צרמ"ז עס. ולפי מה שכתבתי הכונה צחמירה כל ישראל יתכן שגם על מאמר רחצ"ע הקוצ כונה זו: להסקיע לצ כדכה ונצטר לכל יסוצ לכקלה ויקוח לר' הטוב ומוטיצ ואינו מקשה שכל כל צריה, אם מעט או הרבה מע"ט צידו, כי אחד המרצה ואחד המועיע וכלצד סיכוי לכו לק"ס (מנחה ק"י). וכבר פ"ו המוצ"ס משנה רחצ"ע (צפירושו לקוף נוכח) וכ"כ העקרים מ"ד פכ"ט כי צחיות הרצה מלות לא ימלט שלא יעשה האדם עכ"פ אחת על מהכונתה ושלמותה וזה לחיי עד, כי שכרו אהו ופעולתו לפניו. ואכי מוס"ף. צחיות חרי"ג מלות שצחורה אי"ה לכל אחד ואחד וצכ"י לקיים אותם [ורבים מהם אשר אי"ה לעשותם אך לאכשים פרעיים] ויוכל היות שלא הקרינה לו כל חייו מלות רבות, ע"כ זאת העלה היעולה לאחד את עלמו צכללות האומה (ורומי רמיות יאמרו אה צה צבימורי אחד) אז ונחשב לכל אחד מעדה צכ"י, גם המלות שיעשה חצרו. ועד"ז לכל אחד מאלה חרי"ג מלות. ומ"ש הלל [שנה ל"ח] דעלך סכי לחצרך לא מעציד וכו' זה כלל גדול צחורה, כי צחיותו מקיים והאצנה לרעך כעוף, עי' תחאחרתה הכפשות וכל מלות שמושה כא"ח כאלו עשה הוא . . . ומ"ש כל ישראל יש להם חלק לעוה"צ ר"ל כללות ישראל [ואחרכתי ציה צמאמרי מי מגידו. דבור ה' לחמא. ע' החצלת שנה ה' לך קל"ד]. וזה שאמר ר' חנניא צע"ק רנה הקציה לזכות את ישראל, שיכנה כ"ח צחי' עד, לפיכך הרצה להם חורה ומלות, ועי"ז כל אחד יקיים קלחם או אחת מהנה ככל וזה יחזק לצ ישראל ונפשו לר' משומרים לצוקר, וצחונה ונחה יעשו. וקוף מאמר רחצ"ע קעון צחלחו צמאמר כל ישראל יש להם חלק לעוה"צ. ודי צהערתה זו.

ובחבורי מי מגידו דבור חכם מה הוא אומר, צאחרי דברי ר' חנניא צן עקשיא צאופן אחר וזה לשוני עס הנחון לענינו פה לחצין חומי ישר ודברי חכמים לריך איני להקדים דרשתם (ע"ז צ"י) על פסוק, ורח מעשיר למו, שאומות העולם לא אצו קבלת החורה

החורה, ודרשו קם על פקוק [חזקוק ג'] ראה ויהר גויס, ראה כי טצע מלות סקצלו עליהם בני נח לא קיימות, ע"כ עמד והסירן לכן וכו' ע"ש. גם אמרו קם. אין הקצ"ה צא צטרוכיא עם צריותיו, לכן הצורה המטיב לבל, צידעו כי אזה"ע לא יוכלו לקיים דברי הצריה, החורה והמלות, אף צהיות המלות ועטו מזהיר, באשר האומות אינם מוכשרים לזה (כמו שאמרו קם על צקשה האומות הנה לנו מרחש, צאה המטובה: טצע מלות סקצלתם איך קיימותם?) עוד מרחשית עלה צרלנו לחת החורה והמלות אך לישראל המסובלים לה, וכדרכה ר' יחאק צרחשיה, צקציל ישראל וכו' ע' רש"י ריש החורה, וכן כאמר צפ' יתרו, ותייחס לי סבולה וכו' אך מדאגה מדצר פן יאמרו האומות נעשה וכטמע ויקצלו החורה, אף כי באחרית לא יחזיקו צה ויחלק לצם ויאשמו, היה מעלת הפלח יועץ להגדיל החורה להרחיב יריעות אלה לטיה עליה נוספות הרצה מלות סכליות, אשר צלי גזרת המחוקק הם כמסיות, וכל איש יטר הולך יעשה אותם לדעתו, כמו מניעה מגזילה ורליחה, וכמאמרם (עירובין ק') אלמלא לא כחנה תורה [ובע"י הג"י לישראל] למדנו לכיעות מחול גזל וממלה עריות מיונה ד"א מחכבגול וכו' ורלונס צה, באשר הצדל רב הוא צין מלת חורה למלת מלות, החורה חתכן צעניכים אשר השכל יחייבם ואף צלי ליוי כלמדים מהחולדה ועצעי כצרחים, לא כן המלות, כי אך לו ללו מאת היולר היודע רז כל דצר לנו הוא, ואמחנו לא כדע מה זאת, ועל מה זאת, להקם הידיעה, ולכו העשית. וזה שאמרו כי החורה ר"ל מה שהוא יטר עם השכל היינו למדין מעצעי הכצרחים. והנה באשר צין חרי"ג מלות טים לנו מאת הקצ"ה כמלאו תורה ומלות, ר"ל חלק גדול מהמלות מה ששכל מחייב, אך צקך הגדול עם המלות השמעייות (ר"ל טהן לא יחייב השכל) יעלו לחרי"ג, לא רכו האומות לקצל החורה והמלות כי רפו יריחס לעשות חרי"ג מלות, אצל ישראל קיימו וקצלו עליהם ועל זרעם מנין חרי"ג, וענו ואמרו כל אשר דצר י"י נעשה וכטמע, ור"ל כל אשר דצר ד', טן מה ששכל מחייב או לא, נעשה וכטמע. על חלק השכל, אמרו נעשה, ועל חלק השמעי יאמרו נעשה צקול י"י אף כי לא כדע הליכות אל מלכו צקודש וכמו שכתב (צפ' צלח) אס שמוע השמוע לקול י"י אלטיך והיטר צעיניו העשה (אף צעיניך לא חרחה ליטר) והאזנה למלותיו ושמרת כל חקיו (אף שצעיניך אך חק צלי דעת המה) כל המחלה אשר טמתי צמלרים לא אשים עליך כי אכי ד' רפאיך וציאר הרקצ"א ז"ל (ע' צע"י פ"צ דסוכה) כי כמו הרופא היודע צחולי איש ידוע טאין יוכל היות צריא צלתי צמרחת המורכצה צמויס רצים הידועים להרופא והרוקח אותם וטוקל מהם צמדה וצמורה ויאכלם צמויס ידועים. אכן החולה לא יצין ויגיט צמערובה הסמויס אך ללוי הרופא יטמע ויאכלם או ישהה אותם, והמרחקה הפעל צכה הסמויס המורכצים למרפא, ואף טלח יחוש החולה, יטיג תועלת צלה יודע—כן טסי" הרופא המכיר צחולי הנפשות וקיומן וידע צרקח המרחקה המכירה מחלת כפטנו וקצצנו, והמרחקה היא המלות וחט"א אס שמוע לקול וכו' כי אכי רפאיך לא ע"ד הגמול לצד, כאמרו ונהתי מער חרליך צעהו ירה וכו' כ"א צקוס המלות ועשייתם נטיג תועלת מלד הטוב צד' ע"ש עוד דצריו הנעימים. וזה שאמר המפורר (המלות קט"ח) מניד דצרו ליעקב חוקיו ומטפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי ומטפטיו צל ידעו, כי להם לא הודיע טים צין חרי"ג מלות, ומטפטיו, ר"ל סכליים, וזה לכצה טחולי יקצלו הכל וצאמה גלוי וידוע לפניו טלח יקיימו הכל, אכן לישראל הודיע טים צין חרי"ג מלות חלק סכלי ג"כ (ומטעם טגס הם לא יחזרו אחר צטמעם סכום חרי"ג). וכצין צזה מה טדרם האי גלילאי (טצת פ"צ) עליה דצ קדרא, צרוך רחמנא דיהצ לן אורין תליטא. וכו' פירש"י הכונה על חכ"ד. ולדעת י לא יחכן לצרך על טכחן לנו חורה כציאים וכחוצים, באשר צעה כתיבה החורה עוד לא היה כציאים וכחוצים, אך באחרית הימים, וצאמה אחז"ל (כדרים כ"צ) אלמלי לא טמאו ישראל לא יחין להם אלח ה' חמוטי חורה וס' יהוטע צלצד, ואיך כצרך ע"ז טחטאו ישראל וכחוקף להם כציאים וכו', אכן טאמה עד לעלמו כי הכונה על ג' מיני מלות טים ומורה וחס חלק סכלי וחלק שמעי טמנגד לטכל כמו פרה אדומה וטעטנו וכו' וחלק מהמלות אשר השכל לא יחייבם ולא יחבגדם, כי לא יתקומם כנגדן. והם כקראים עדות חקיס ומטפטיו. עדו"ה הם אלו טאין השכל מהנגד ומחייב אותו כמו הפילין לאות על ידינו וראשנו לעדות וחכרון (כמו טהוא ציה"ר טאומרים קודם הנחון) וטעצוד והכעה, כמו טקרים מלויינים צמלצוטיהם איש כפי מעלתו ופקודתו טיטן עליו מאת המלך, חוקי"ס הם כטעטנוק ופרה אדומה אשר אזה"ע מוכיס אותו (יומא ס"ג) חונס ומטפטיו יטרים לטכל והם טחה מלת חורה, וצזה מוטחפת החורה האלהית עם הנמוסיית כמ"ם צעקרים פ"ז מאמר א'. ומצרך האי גלילאי על דיהצ לן ר"ל לנו כחן טלטה מיני מלות טלנו. אף כי חלק הסכלי היא החורה (והעדות חולי ג"כ) היה כל איש ואיש מקצלו באהצת והנה כטפחו למנין חרי"ג ולכו הם ע"ז כצרך רחמנא . . . וזאת כוכת רחצ"ע רלה הקצ"ה לזכות את ישראל טהם יקצלו החורה, ולא האומות אשר גם מעט מזהיר לא יחזיקו. לפיכך הרצה להם חורה ומלות גם הסכליות הסיף על השמעייות וצרחו האומות ומכום גדול כזה ולישראל היו יושט עולם. וחט"א י"י חפץ למען לרקו, כי אין הקצ"ה צא צטרוכיא עם צריותיו לזה יגדיל חורה, הרצה על השמעייות גם הסכליות ויאדיר לישראל. והצן.

א משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרו לאנשי בנות הגדולה.

רש"י

דברי הפיץ

א ונשה קבל תורה ונסיני ונסרה ליהושע ויהושע לזקנים (א) ואינם אלו ע' זקנים שזייני ונשה אלא זקנים שהיו רודים ושוטרים על ישראל שנאמר (שפטים ז' ז') ויעזרו ז' [העם] את י"י כל יוני יהושע וכל יוני הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע. וזקנים הללו נסרו לכל הזקנים שהיו בכל דור ודור. כונו לעתניאל ועתניאל לאהוד ולאהוד לאהר שופטים ג') שהיו אחרי עד שהגיע לנביאים. ד) עלי הכהן ושמואל הרנתי. ונביאים ונסרו זה לזה עד שצאו לאנשי כנה"ג. זרובבל ה' [ישוע] כחנניה שריה רעליה ונרדכי צלשן שהיו צייני עזרא צננין צית שני (עזרא ז' ז'). ולונו נקראו אנשי כנה"ג ופרש צונס' יונא פ' זל לו כ"ג (יונא ס"ט) שהם היו כנסים גדולה ו) וקדושה. שהחזירו עטרה ליושנה. לפי שנסה אהר האל הגדול הגבור והגורא צאו ירמיה ודניאל ולא אהרו גבור ז) וגורא. והם החזירו כשתלה. לפי שהם אהרו הרי היא גבורתו של

א משה קבל תורה מסיני. אין כונת רצינו להודיע סדר הוסנה כי נקונו (עירובין כ"ד) כי לא נסר קדר ונסנה, ונשה לנד ונפי הגבורה נכנס אהרן וכו' וס לא נזכר כלל יהושע, ואך הודיענו שנסה לנד לאהרן וצניו וכו' ונסה פעמים כאו"א שניע השנועה ונפי ונשה, אכן יהושע שלל זו נרצו הוא שניע כל הגם ונפיו פעמים רבות. ויודיענו פה רצינו כי ונשה קבל תורה ונסיני והוא ונסרה ליהושע ונשרתו אשר לא נש ונאלו וכו"ז לא הגיע לנעלת רבו אף שנתן עליו ונודו כנש"ז (ז' ז' ע"ה). ולא כל הודו וכו' פני ונשה כפני חנה ופני יהושע כפני לבנה אוי לה לאותה צושה וכו' וצעת פטירת ונשה נשכה וניהושע ג' ונאות הלכות ונולדו לו ז' ונאות ספקות (תנורה ע"ז). ואחרי ונת יהושע ירדה עוד התורה עשר ונעלות אחורנית אף כי ונסרה לזקנים, והם ונסרו זה לזה עד חגי זכריה ונלכזי כדאיתא ב"אדר"ג פ"א ונרצ"ז ד' ב' הקבלה שהם ונסרו אל אכנה"ג ושנועון הדיק האחרון צהס ורצ"שון לחכמי התלמוד. וככה ירדה ונעלת התורה אז וכל אחד נכוס ונחפתו של חצרו.

והולכרו לאהור ג' דברים ראשיים לחוק ונסדות התורה ולכל תשכה וישראל ח"ו. אף הו ונחונים דין, כיו"צ אהרו (צרכות כ') ונתון ונתון ד' ונאות זחי שויה, ותפלסן ונלזני ונשפני, אס ישירים הס לנולאיהס ואח"כ תגורו אהור. ז' והענידו תלמודים הרבה, וכנחז"ל (תענית ז'). ונש עץ קצן ונדליק את הגדול. אף ת"ח קטנים ונחדים את הגדולים והיינו דאהר ר"ח הרבה לנדתי ונרצתי ונחצירי יותר ונרצתי ונחלנידי יותר ונכולן, כי ע"י ונשא ונתן צהלכה יצרו הדינים ויסיקו שונעתא אליצא להלכתא. ג', ועשו סייג לתורה ונעשיית הגדר לא יפלו צנהנורות השגיאה ולא יחטאו הונטרה ונחאונת. ואח"כ כיו"צ (עירובין כ"ד ז') עשו ליונים לתורה לנען יהיו לזכרון ולא ישכה דין ונחוקק . . .

אמר ונשה קבל תורה ונסיני כי ונלכז י' הדצרות שקבל ונסיני ענד צהר ונ' יוס לא אכל לחם וננים לא שמה, ונסרו כל ונניעות החונור אשר על ידס לא יתפש לנודי י"י, קבל כל התורה והנלוס צשלנוות, והוא האחד ואין שני לה, וע"כ לא אהר שיהושע קבל וננשה, צאשר לו היו ונניעים צהיותו ונורכב עם חונורה, ולז"א ונסרה ליהושע ופניה לא היו לה עוד, וע"כ אהרו אח"כ הנקבלים ונאכנה"ג כאו"א דברי ונורכ ונכונה, יען צזה אחר זה נתנועעו הלצצות ונסתנו ונעיינות הצכונה, כל אחד לפי מצבו ומצב דודו הורה הדרך ישכון אור תורה, (כו"ט ש צעל חוצת הלצצות צהקדונה, כי ונסכת אצות חצרו כ"א ואחד ונאהרו לפי נקונו חוננו וכונו שתנולל צע"ס להלן צכונה נקוונות). ואהרן (יונא ס"ט ז') שנקראו אכנה"ג כי החזירו העטרה ליושנה, ונשה אהר האל הגדול הגבור והגורא אתא ירמיה ואהר נכרים ונקרקרין צהיכלו איה נוראותיו, לא אהר נורא, אתא דניאל אהר נכרים ונשתעצדים צצניו איה גבורותיו, לא אהר גבור, אתי איניו ואהרו אדרבס זו היא גבורותיו שכוצס את יצרו (וע"י הגירסא כעסן) שנותן ארך אפים לרשעים, ואלו הן נוראותיו שאלנולל ונוראו של הקצ"ס הדיך אונה אסת יכולה להקייס צין האוונות. ואהרו (צרכות ל"ג) הני תלת אי' לאו דאהרינכו ונשה רצינו צאורייתא ואחו אכנה"ג ותקנינכו צתפלה אן לא הוס אהרינין וכו'. וראוי להצנוקן לונה אהרס ונשה? אכן יוצן צונה ששאלו (סס) אטו יראה ונלתא צזרתתי היא? ונשני אין לגני ונשה ונלתא צזרתתי היא. ולכאורה לא נדע השאלה, הלא אין הכי ונני יראה ונלתא צזרתתי היא, כאינות הגבור על החלש (וע' עקידה שער ל"צ צפי' הכתוב כי ענך הסליחה לנען תורא) אכן יצא השאלה צשים לצ', כי היראה צעליה נשאו ונתנו סס היא יראת הרוננוות וסכבוד כונס"ס (שנות ג' ו') ויסתר ונשה פניו כי ירא ונחציט אל האלהים, ואך הצא צכור ד' כונסה איט האלהים אשר ידעו פא"פ ידע כי נכונה יראה כזאת ונפני אלהי הצבור, וע"כ שאלו אטו יראה כזאת ונלתא צזרתתי היא? ונשני אין לגני ונשה שהים עניו ונאוד ונכל ארס לא עלתה על דעתו שלל תהיה יראת הרוננוות לכל אי' ונננ". וע"כ אהר ונש י"י אלהיך שאל ונענך כ"א ליראה. . . וע"כ אהר ונשה האל הגדול הגבור והגורא. ואולי צהר ג' תוארים אלו לעונות היה הזה ויהיה. הגדול נגד היה, שהס"י גדול צלי ראשית והשתלה. הגבור לעונות הוס. כי הוא ונחוס הכל וצננונו קיוס לכל נעלה.

והנורא

כתב יש"ר

ויתכן עוד לתקן ברש"י בנורובל וכו' כי לאו דוקא אלו שמונה רש"י כאן, כי הרבה היו בעת החורבן בגלות בכלל, החרש והמסגר, דניאל חנניה מישאל ועזריה ועוד הרבה עמהם, ובתחלת בית שני כל ימי עזרא ושמועון הצדיק שהיו מאחרוניהם וראש לחכמי התלמוד, וחז"ל אמרו (מגלה י"ז י"ה) ק"ך זקנים ובהם כמה נביאים תקנו י"ח ברכות על הסדר, וע' ירושלמי ברכות פ"ב ובפ"י הרע"ב פה. ו) ביומא איתא רק שהחזירו עטרה ליושנה, ושהיו כנסיה גדולה וקדושה הוא מדברי רש"י. אכן בירושלמי פ"ז החזירו הגדולה ליושנה (ע"ש מתניתין ד'). ז) נהפך הסדר כי ירמיה לא אמר נורא ודניאל לא אמר גבור, אך יען משה אמר גבור ונורא כ' רש"י כן. וגם בפ"י הרע"ב נהפך הסדר. ונראה שהעתיק כן מרש"י וע' תו"ש פה.

א) וכן אי' אדר"ג. והרב המאירי כ' בפירושו וז"ל לא לשבעים זקנים שכתב משה שנאמר אספה לי שבעים איש מקני ישראל שאותם הזקנים לא למדו מפי יהושע אלא מפי משה ואהרן שכך שנינו בעירובין דנ"ד ע"ב וכו'. ב) תקנתו כן. כי ברש"י אצל דרך חיים ורש"י אצל מדרש שמואל חסר מלת העם. ובפ"י הרב המאירי נרפס בטעות ויעבדו ישראל וצ"ל העם וכן באדר"ג. ג) ואע"פ שהשופטים היו דורות אחרים נכללים הם בכלל זקנים כמ"ש הרב המאירי. ד) צדקו דברי המאירי שעלי הכהן מאחרוני הזקנים ושמואל מראשוני הנביאים. ה) תקנתו החסר. ובפירושו הרע"ב ברטנורא חסר ישוע נחמיה.

הם אמרו שלשה דברים. הוּו מתנינים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סיג לתורה : ב שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה. הוא היה אומר על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל

דברי חפץ

רש"י

והנורה נגד ישיה, אחרי שהיא נלה ימים ראו לירא אותו יראת הכוונות והכבוד, כי אין קצת לשנותיו וישיה עדי עד . . . ויראה כזאת השיג ונשה אחרי שהשיג ויה שלל השיג שום איש לפניו ולאחריו לא ישיג (ע' נו"ג ח"א ונו"ג כ"ד עד כ"ד) אכן לצן של ראשונים היה פתוח ולא כך של אחרונים, ע"כ לא ראו ימוניה ודניאל לאנור הגבור והנורה כי איה גבורותיו ונוראותיו באשר לא השיגו דרכי י"י כנשה ע"ה. כי לא קם עוד נביא כנשה, וחסדו השמים לפי פעולותיו, ואיה נוראותיו וגבורותיו הם שעידי עזאזל ירקדו בהיכל י"י ועל בניו יפילו גורל ? ואולי חסדו כי ציני ונשה שהראה נוראותיו וגבורותיו בלדק אנור ונשה שמים אלה, אבל צינייהם לא יאות לשבח הש"י בשמים כונו אלה. אבל אכה"ג החזירו העטרה ליושנה ותקנו את השמים אלו בתפלה אחרי שנשה אנור אותם באריותה שהיא נלחיות. ואם לא נאנור אותם כראה כנטייל ונש בקדשים ואיננה ח"ו לדורות. וע"כ אנור כפי קולר ונשה שלנו הן הן גבורותיו שכתב את כעסו כביכול ונותן ארץ אפים לרשעים והן נוראותיו וכו' נשר והם לא יוכל להשאפק ונלכזש את ילדו וכעסו פן יחד קיונו צנתיים ונתי ינקס ונלריו, לא כן הש"י לו נקם ושלב לעת הכולן לפניו באשר הוא נלמי ויוכל להנותן עדן עדנים. ונוראותיו הן שנותן אחרית ותקוה לשה פזרה בין האוונות הפוערים את פיהם לבלעה חיים והקצ"ה ונלילה ויודם. . . ולזה נקרא הש"י נלה ישראל (ש"א כ"ו) חם שאנור דוד (תהלים ע"ה) פי יספר לדקתך כל היום תשועתך. ואחרי שהרגיע ונעט כחצו חיד יספר לדקת י"י ולו דוניה תהלה, יאנור אה"כ

ח) של הקצ"ה שאלנלא כך האיד אוונה יחדם יכולה להקיים בין כונה אוונות : הם אנור ג' דברים. שהתורה ונתקיינות חח) זהם : הוּו ונתונים בדין ט) תניא בספרי (פ' דברים) ולאנה את שפטיכם צעת הסולא, אנורתי להם הוּו ונתונים בדין שאם צא דין לפניך פעם [אחת] שמים ושלב אל תאנור כבר צא דין זה לפני ונתיחיו ושלשתי, אלה הוּו ונתונים בדין, וכך היו אכנה"ג אוונרים הוּו ונתונים בדין וכו' [וכן איתא בילקוטי דברים] ופ"ק (דסנהדרין ז') וכו' גרסינן דרש בר קפרא ונאל הא ונלח דאנורו רצון הוּו ונתונים בדין י' לשון ונתיחיו, שלא יחא גוונרין צוהרה אלא חוקרין צו צעונוק לפי שהדין עוונד צרונוו של עולם, שהרי לעשרת הדצרות סונוו הכתוב דכתיב ואלה הונשפטים. ללוודך שהם יח) גופי תורה וכן הוא אוונר (ונשלי כ"ה) גם אלה ונשלי שונים אשר העתיקו אנשי חזקים ונלך יהודה. זה חזקים וסייעתו-שכתבו ס' ישעיה וכו' ונשלי כדונפורט (צ"צ פ"ק טו). והעתיקו לשון יצ' יתן וניוסן. ולענין הדין היו אוונרים שלריך האדם ליטבו כדי לעיין צו יפה. יג) ע"א ונתונים לשון קשה כלונור שיהיו ונתקשים ונתחוננים בדין שנותך כך יאל לאנתי : והענידו תלמודים הרבה יד) שאם העונות תלמודים צצרותך העונד אף צצקותך שאי אתה יודע איזה יכשר : סייג לתורה. עשו טו) ונשורת לנשנרתי כדי שלא יצאו לירי איסור של תורה :

ב שמועון הצדיק, כהן גדול היה טו) : ונשירי. לשון סירים ט"ז ע"ז), כסוף

צעלנו : כי לא ידעתי ספורות. ואם אבוא בגבורות י"י אלהים ר"ל ויה שאני נזכיר גבורותיו הוא אף ויה שאכני אזכיר צדקתך לברך שנותן ארץ אפים לרשעים וכוש את כעסו . . . סוף דבר אכנה"ג התבוננו צינה כי היינים הראשונים נפלו וצינת נזונים הסתהרה, ויעשו אזנים לתורה לפי ונלך הזינן, ושלננים וכן רבים התאספו לאגודה אחת לחזק ידיים רפות ועשו דצריהם כשל תורה כנש"ל (כ"ה כ"ה) : וצאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה ציניים ההם וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אלל הדיין שלא היה ציניו. הא אין לך לילך אלא אלל השופט שציניו וכו' וע"כ אלל אנטיגוטם שהיה הראשון ונשתנאים וחכמי התלמוד לא אנור רצי שונקר לו התורה שמועון הצדיק שהיה ונשירי כנה"ג אף אנור שקבל ונשמועון הצדיק לנען להחזיק צונוח אנטיגוטם כאלו קבל הכל אשר לכל ונשמועון שהיא ונשירי אכנה"ג וישנועו העם ויראו ולתורתו יחלו. ולא יאנור אחרי שהדורות הלכו הולך וחסור גם תורת הרב יעשו. רק ידעו כי הוא תורת ונשה וקבל אותה ונשמועון הצדיק צנתינות. — ב על התורה וכו' שלשה כמות בני אדם הן. דורשי חכמה, עובדי אלוהי, ויולפי ונלחיהם [הלועז יכנה אותם לעהר, נאחר, וואהר] והמה אחים ונוכזכים זה צזה, יתלכדו ולא יתפרדו, ללוני תורה ונוונה, נחוץ עובדי אלוהי, נותני לחום לנרם, ופשתם [ואם אין קנות אין תורה] וזונים להם צתיים לשבת וכנהם רצות, ולהעובדים אלה נחוץ סוגי חושים ודורשי חכמה לנהלם צאורח ישר ולשנרם ונכל ונחלה ופגע ולנהם ונשה נזורה, וסתי כמות אלה לא תעונותם הסך, אם לא יעונדו אנשי חיל על שנוסנר לבל תאונה להם רעה ונכף ונעול וחונן, וגם צם קיום העולם ולזה

כתב יש"ר

ח) צריך להוסיף והיא נוראותיו ח"ה) ברש"י במד"ש תחת בה"ם, עליהם. ט) ברש"י אצל מדר"ש חסר כל זה עד ואלה המשפטים קמא. י) וכן איתא באדר"ג פ"א, וסנהדרין ז' : פירש"י מתונים. רגילין בהסתנה כדי לעיין יפה קודם שתתחווהו ; וד"ה במעלות בחזקה ובמרוצה. וע' מ"ש הערה י"ג. יא) ע' עירובין נ"ד : ורש"י שם ד"ה אשר תשים לפניכם. וע' מדרש לקח טוב שהוציא ידיו הרב ההה"ש רש"ב היו"פ פי משפטים בתחלת הפרשה ובהערות ותקונים אות ד' בשם מדרש השכם וס' הזהיר. יב) נראה שדבריו הם מאדר"ג פ"א וז"ל הוּו מתונים בדין כיצד מלמד שיהא אדם ממתין בדין שכל הממתין בדין מיושב בדין שנאמר גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקה מלך יהודה ולא שהעתיקו אלא שהמתינו וכו'.

עבודה ועל גמילות חסדים : ג אנשינו איש סוכו קבל משמעון הצדיק, הוא היה אומר אל תהיו כעבדים

דברי הפיץ

רש"י

ולזה נאמר (ט"א ל') כחלק היורד צונחמה וכחלק היוצא על הכלים וכו' ופה יבנה ארתם תורה ועבודה וג"ח. כי אנשי הלצא בעשותם הישר נקראים צבס ג"ח. וגם יעמוד ליטע יונין השופעים לבלע ונשפטים לדיקים ולעשות שלום בין איש לרעהו, והחוט הנשולט לא צוהרה ינתק.

ובהנשר טנה ד' גליון ו' כתבתי כי יכוין השלם לג' טרשי האמונה אשר שחל הרי' אלצו ז"ל צהעקרים (פ"ה ו"ח) והם ונליאות י"י. תורה ונן הטויים. והשגחתו. ופה יכוין לתורה ונן הטויים צנה שאמר : על התורה. ונליאות ה' היא עבודה אשר אותו נעבוד, וג"ח היא השגחה. ובס' לצבות, נקרא יד איש יוניני ראייתי צבס הרצ ר"ש ז"ל כי ג' דברים אלו הם וננש ג' רגלים של אבות העולם, יעקב רגל התורה כו"ש יעקב איש חס יושב ארזלים. יצחק רגל העבודה שפסע לווארו ע"ג. הנחצח לנצודת השם. ואצרהס ג"ח שהוא ראש לכל הג"ח כו"ש חסד לאצרהס...

ויתכן עוד שוואורו נגד הנוחשזה הדבור והנועשה וכו"ש צעל עבודת הלוי תורה היא תקון הדבור, שלריך שיהיו טוויים צפוי, עבודה זו עבודה שצלב, והוא תקון הנוחשזה, ג"ח הוא תקון הנועשה כוואמר הכחוצ והיה וועשה הלדקה שלום. וכן ו"ש רש"ג צסוק פרקינ האמת

הדין והשלום. האמת אמונה צלב. הדין הוא הדבור, והשלום הנועשה לדרוך שלום כו"ש צקס שלום ורדפהו. — ולדעתי כולם נורוויים צק"ש : והיו הדברים האלה אשר אנכי ונלוך היום על לבבך הוא הנוחשזה ושננתם לצניך הוא הדבור. וקשרתם לאות הוא הנועשה. וכלם היו צעץ הדעת כו"ש ר"י בן זנורא (צ"ר פי"ט) ג' דברים נאורו צאילין, טוב לנאכל (הוא הנועשה) יפה לנעיים (הוא הנוחשזה) ונוסיף חכמה (הוא הדבור) כי ע"י הדבור ישנוע ויוסיף חכמה. והצן : וע' ירושלמי (תענית פ"ד) ונגלה פי"ג (וע' ילקוט ישעיה רנז של"ז) על ג' דברים העולם עומד וכו' ונציא פסוק אחר והוא : ואשים דברי צפיך וכו' כי ג"ד אלו כלנודו נפסוק אחר, ונסיים שם ולאוור לניין עוני אהה אלו ישראל, נראה שצטציל ישראל ענידת העולם. וגם וואור רש"ג צסוק פרקינ שם גירסא "עומד" ואין איש ונתעורר ע"י. וכפי הנראה גם צעל תו"ע לא זכר זאת ע"כ כתצ ונש שכתב, ו' כי שם צירושלמי ליסוד הארץ : אלו הקרצנות, וכן ונדרי רש"י והרע"ב נראה שלל ראו דברי צירושלמי אלו. — וכבר הצאתי ונצעל חוצות הלצבות צהקדושה כי ונכ' אבות חצרו כל אחד לפי נאורו, ונקווו חוננו. ע"כ אחשזה ונש שאמר שנועון הלדיק שהעולם עומד על ג' דברים אלו, התורה והעבודה כפי תכונתו, ונועוודו, שהיה הנוקבל התורה הנוסורה והיה בהן עושה עבודה צנוקדש, והוא היה נוואס צכת הנוחשנים ונאגפי גוף, כי כל הנוחשנה נקרא חוטה. ולא אכל ונן קרצן נזיר אלא פעם אחת (ע' נדרים י' ונזיר פ"א ועוד) ע"כ אמר כי גם על ג"ח העולם עומד. ואין לך ג"ח גדול ונאיס שוועשה חסד עם גופו. כו"ש הלל לתלמידיו שהולך לגוול חסד עם האכסכיא שצציתה, וכוון על נפשו העלוצה הדוניית לאכסכיא שצתוך הגוף (ויקרא רבה פל"ד) כי לא טוב הדצר לעשות אכזריות ולסגף עלונו. והעולם עומד על התורה ועבודה וג"ח כו"ש הראצ"ע (קהלת ז' צ') וצספרו יסוד ונורא. כי ג' כמות צאדם (שהוא תכלית העולם) והם נשונה, רוח, ונפש, הנשונה היא העליונה, הוא הנודצרת, הנוכרת בין האמת לטקף צעלת חכמה, והנשונה ונצקשת ונקור חיים (והוא התורה) והרוח צלב ובה חיי האדם שיתנענע (והוא העבודה) והגוף הוא הנפש הנוחשזה לאכול (והוא ג"ח) והצן :

ג אל תהיו כעבדים וכו' ויהי ונורא טוויים עליכס. אס כניס דברי הנוצארים שוואור ויהי ונורא טוויים עליכס ונינורא צפני עלונה, לא אדע ונש הוסיף צוואורו זה, ונני פתי לא יצין כי כוון וכשר ליחא אה השם הנכצד והנורא ? אף האמת עלניו להשתדל לקשר הענין של כל אחד ואחד ונן האווריים ולעשות ונאוור אחד וננונו לא לחלק דצרו ולקרעס לגזרים [כאשר אשתדל לחצר קלת ונאווריים עוד הלאה שיהיו לאחדים להאווריים

כתב יש"ר

אכן מאמר אנשינו שאינו רק עצה טובה, דלפי האמת אמרו לעולם ילמוד אדם תורה שלא לשמה שמתוך וכו' ואמרו לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות שלא לשמה שמתוך וכו' (מנהדרין ק"ה) : ככה נוכל לעבוד עמ"נ לק"פ ג"כ שמתוך עבודתו וכל אח"כ לבוא למדרגה שלא עמ"נ לק"פ. ע"כ לא יתכן שיהיה מאמר ל מוד ע"כ פירש"י. הכי הוה מרגלא בפומיה ועצה טובה קמ"ל :

(כ"ח) נוסף מרש"י שאצל דרך חיים. ועי' בפ"י הרע"ב שפ"י ג"כ בן וברש"י שבמד"ש ליתא ובגמ' ע"ז י"ט. פירש"י ד"ה על מנת. יהי לבך עמו לומר אפי' אין סופי לקבל שכר אוהב אני את בוראי וחפץ במצותיו.

(כ"צ) וכן פירש"י שם בחומש. היום לעשותם ולמחר לעוה"ב ליטול שכרם, והוא בגמ' ע"ז ג'. (ובפירש"י אצל ד"ה היום ב' פעמים בטעות).

צסוק" שלל היה עושה צתחלת הצית כונו עזרא : על התורה שוואור (ירמיה ל"ג כ"ה) אס לא צריתי יונוס ולילה חקות טוויים וארץ לא טוויי : ועל העבודה. של צית הנוקדש, יז) כונו שטינו (צתענית כו"י). אלנולא ונעוודות לא נתקיינו טוויים וארץ. לכך היו קורין צנועשה צראשית כל אחת השצוב : וגווילות חסדים. ונלוה ונעווחי לעני שהוא גדול ונן הלדקה לפי שאינו ונחצייס. ועוד טנ"ח נורא. בין צעטירים בין צענייס וכ"ח (תלים ק"ג י"ז) וחסד ד' ונעולס ועד עולס על ירחיו יח) ללמוד שצטציל חסד העולם ונחקיים :

ג אנשינו איש סוכו קבל משמעון הצדיק. יע) את התורה : הוא היה אוור. הכי כ) הוה ונרגלא צפונייה : אלא הוה כעצדים הנושנשין את הרצ שלל על ונת לקבל פרס כא) [פרס לטון ערך כונו צערך ונחכגוניין פורקניה] שלל תאוור חקיים עלות צוראי כדי שיספיק לי לרכי, אלא עבוד ונאחשה [וקבל ונאחשה] : ויהי ונורא טוויים עליכס. לפי שאין שכר ונלות צוה"י שוואור (דברים ז') אשר אנכי ונלוך, היום כצ) היום

הדין והשלום. האמת אמונה צלב. הדין הוא הדבור, והשלום הנועשה לדרוך שלום כו"ש צקס שלום ורדפהו. — ולדעתי כולם נורוויים צק"ש : והיו הדברים האלה אשר אנכי ונלוך היום על לבבך הוא הנוחשזה ושננתם לצניך הוא הדבור. וקשרתם לאות הוא הנועשה. וכלם היו צעץ הדעת כו"ש ר"י בן זנורא (צ"ר פי"ט) ג' דברים נאורו צאילין, טוב לנאכל (הוא הנועשה) יפה לנעיים (הוא הנוחשזה) ונוסיף חכמה (הוא הדבור) כי ע"י הדבור ישנוע ויוסיף חכמה. והצן : וע' ירושלמי (תענית פ"ד) ונגלה פי"ג (וע' ילקוט ישעיה רנז של"ז) על ג' דברים העולם עומד וכו' ונציא פסוק אחר והוא : ואשים דברי צפיך וכו' כי ג"ד אלו כלנודו נפסוק אחר, ונסיים שם ולאוור לניין עוני אהה אלו ישראל, נראה שצטציל ישראל ענידת העולם. וגם וואור רש"ג צסוק פרקינ שם גירסא "עומד" ואין איש ונתעורר ע"י. וכפי הנראה גם צעל תו"ע לא זכר זאת ע"כ כתצ ונש שכתב, ו' כי שם צירושלמי ליסוד הארץ : אלו הקרצנות, וכן ונדרי רש"י והרע"ב נראה שלל ראו דברי צירושלמי אלו. — וכבר הצאתי ונצעל חוצות הלצבות צהקדושה כי ונכ' אבות חצרו כל אחד לפי נאורו, ונקווו חוננו. ע"כ אחשזה ונש שאמר שנועון הלדיק שהעולם עומד על ג' דברים אלו, התורה והעבודה כפי תכונתו, ונועוודו, שהיה הנוקבל התורה הנוסורה והיה בהן עושה עבודה צנוקדש, והוא היה נוואס צכת הנוחשנים ונאגפי גוף, כי כל הנוחשנה נקרא חוטה. ולא אכל ונן קרצן נזיר אלא פעם אחת (ע' נדרים י' ונזיר פ"א ועוד) ע"כ אמר כי גם על ג"ח העולם עומד. ואין לך ג"ח גדול ונאיס שוועשה חסד עם גופו. כו"ש הלל לתלמידיו שהולך לגוול חסד עם האכסכיא שצציתה, וכוון על נפשו העלוצה הדוניית לאכסכיא שצתוך הגוף (ויקרא רבה פל"ד) כי לא טוב הדצר לעשות אכזריות ולסגף עלונו. והעולם עומד על התורה ועבודה וג"ח כו"ש הראצ"ע (קהלת ז' צ') וצספרו יסוד ונורא. כי ג' כמות צאדם (שהוא תכלית העולם) והם נשונה, רוח, ונפש, הנשונה היא העליונה, הוא הנודצרת, הנוכרת בין האמת לטקף צעלת חכמה, והנשונה ונצקשת ונקור חיים (והוא התורה) והרוח צלב ובה חיי האדם שיתנענע (והוא העבודה) והגוף הוא הנפש הנוחשזה לאכול (והוא ג"ח) והצן :

ג אל תהיו כעבדים וכו' ויהי ונורא טוויים עליכס. אס כניס דברי הנוצארים שוואור ויהי ונורא טוויים עליכס ונינורא צפני עלונה, לא אדע ונש הוסיף צוואורו זה, ונני פתי לא יצין כי כוון וכשר ליחא אה השם הנכצד והנורא ? אף האמת עלניו להשתדל לקשר הענין של כל אחד ואחד ונן האווריים ולעשות ונאוור אחד וננונו לא לחלק דצרו ולקרעס לגזרים [כאשר אשתדל לחצר קלת ונאווריים עוד הלאה שיהיו לאחדים להאווריים

(י') וכן בפ"י הרע"ב ועי' תו"ט דלא דייקא רש"י והרע"ב שכתבו בן לפי שאינה לא משנה ולא ברייתא אלא מימרא דאמוראי אכן לפי גי' רש"י שבמדרש שמואל כמו ש מציינו בתעניות א"כ דק רש"י. ומ"ש רש"י לכך הי' קורין וכו' עי' תענית שם ומגלה לא. (י"ח) מירושלמי פ"ק דפאה ע"ש.

(י"ט) דלכאורה היה צ"ל קבלה ובאמרו קבל יוכר היות שקבל אך מאמרו על שלשה דבריו וכו' ע"כ פירש"י דמכל מקום קאי על התורה :

(כ') ומדוע לא פירש"י בן אצל שמעון הצדיק הוא היה אומר, הכי הוה מרגלא בפומיה ? ואולי, כמו שעל הם אמרו ג' דברים, יוכל היות שרק למוד הוא שבשלשה דברים אלו התורה מתקיימת, בן למד שמעון הצדיק ג' דברים שהעולם עומד עליהם.

המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הווי כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם :

דברי הפי

רש"י

להאוננים אותם] גם פה אחתה כי הענין אחד הנהו כי העובד אלל ארון אשר כבר קבל ונונו וניטע כספו, יפחד ונוצטי עיניו, ונוראו עליו פן יכהו הארון אם לא יעשה תפקידו לרנונו. כי להטיב לו הגמול אין צידו — לא כן שכיר יוס אשר יצוא על סכרו צערה, איננה צעליו לא תצעתה, הן לא לקח נידו ונאוניה, ואם לא ייטיב ונפעלו צעיניו, לא ישלם לו צעד פעולתו. וכבר התבאר צמות הלצנות (ע' שער הצטחון סוף פ"ד וכוונע נוכל להנתיק סס דבריניו סהס בכלל דצרינו. ובעל טוב הלצנות פ"י צענין אחר ע"ס אות וי"ט וע' עוד סס ריש פ"ו) כי רב

[היום] לעשותן ולא היום ליעול את סכרן. כג) ושונעתי סלדוק ובייתום תלמידיו [של אנטיגנוס] היו, ולימד להם אל תהיו וכו' שלא על ונת לקבל פרס, ולא פירש להם, וילאו וילמדו לתלמידיהם כך, ולאחר זמן עיינו צדצר והיו סבורים שלא על ונת לקבל פרס לעוה"צ וסלא יחיו הנותים וילאו לנייות סס ותלמידיהם ונקראו כלס סבלו אחריהם לדוקים ובייתוסים על סנון. כך פ"י צערוך ערך צייתוס :

יוסי

ונאחר הטוב אשר פעל ועשה הס"י אל האדם וניוס הולדו ואין ציד האדם שאחר כאן אל תהיו כעבדים הנושנשין את הרב על ונת לקבל פרס ר"ל צנוגר העצורה, כי אז לא תהי' יראת ד' על פניכם ככ"ל. אך היו כעבדים העובדים שלא על ונת לק"פ. ר"ל כבר לקחו סכרס ונחוייציס צעורה, וזו יהי' נורא סניס עליכם כי חוצתכם ל"י הוא ונוס סכבר הטיב ענינה ונלפניס וחתס חייציס עי"ז לעבדו ככ"ל וכנו"ס (תליס קט"ז) ונה אטיב ל"י כל תגמולוהי עלי, ואני תניד צעל חוצ ולא אוכל לסלס לו על רב טובו . . . ולא הצנתי קו' התוס' צהאי דהאוננר סלע זו צצציל סיחיס צני וצצציל סלחכס לחיי עוה"צ (ר"ס ד' וס"ג) ונאוננר אנטיגנוס אל תהיו וכו' כי לא קרב זה אל זה כלל, ונאוננר אנטיגנוס אך לנען יהיס נורא סניס על פני האדם צאשר הוא כבר קבל סכרו . . . [ובלא זה קו' התוס' לק"י סכונת חז"ל צהאוננר סלע זו היינו חוץ הלדקס סעוטה כפי סכנון וסרואי. ונתן עוד סלע זו. ונה סאונרו כאן אל תהיו כעבדים וכו' הוא אל ונלות נתינת הלדקס הרואיה ולא יותר ונכדי כמו. וכעין זה ונלאתי צחידוסי אגדות סוטה דף י"ד סכ' על ונה סאונרו סס כלום חתס וצקס אלל לקבל סכר, דלא תקסי ונהא דלצנות אל תהיו וכו' דהיינו צנוגה סכבר נתיציצ צה כבר וכו' ע"ס]. . . ואם נדקדק צפ"י רש"י פה נראה סכונת התנא לכל לקייס ונלות סבורא כדי סיפסיק הלריך לו. ר"ל חלק קטן ונהסכר הגדול סהנור לו לעוה"צ. ויפרוס ונלחס סהניס לסצור רעצונו פרוסה קטנס להחיות נפשו, וסנותר יסאר ליוס סכונו ארוך, אלל יצבור ונהלחכס [ונ"ס רש"י וקבל ונלחכס, אולי סכונס לקבל כל סקורות הנונלות אותו צלחכס ויסוננר תניד גם זו לטובה, כסנחז"ל צרכות דף ס' ע"צ ותענית כ"א ע"א] ויהיס נורא סניס עליו לכל לנסות חת י"י, גם כי ירעצ לא יתקלף צלחיו, ולא יסיס תפלס גם כי ידכס ויסח. כנוסחז"ל היום לעשותס, ולא היום ליעול חת סכרן אך לע"ל. ותלמידי לדוק ובייתוס ילאו לתרציית רעה כי לא פורש להס סלעוה"צ רב טוב לפון להס וחסצו כי לתסו וסבל כחס יכלו. וסצן :

וכבר צאר לנו הרנוצ"ס ז"ל צונתק לסונו צונטנע (פאה פ"א ו"א) אלו דברים סאדם אוכל פירותיהן צעוה"ז וסקרן קיינות לעוה"צ וכו'. ח"ל וכסיעסס האדם הנונות תכליות צתועלת צ"א זה עס זה כנוו כן חחסצ לדקק לו לעוה"צ לפי טעסס הנונה, וינלל טובס צעוה"ז צצבור סנהג ונהג סטוב צין צני אדם. כי כסינה מנהג הזו ונהגו אחרים כמנהגו יקבל כנוו כן סכר ונהענין סהוא וכו' ע"ס כי צזס ססיר הקוסיא ונהא דאל תהיו וכו' כי יקבלו סכר זה ונה ונצלי נגוע צצכר ונלוה וסדצרים נכוחים :

ובמב"ע עברי אכני (סנה י"ג לך ע') הארכתי צזס ונאנרתי כי אין ונקוס לקו' התוס' הכ"ל לפנו"ס הנורה לדקס (נו"י פנו"ג ונח"א) ח"ל וכבר רצו לעשות זה ססס צענין קנות החכמה ויהיו חיים לנפסך וכו' ולפ"ז יקראו 'הדעות סאונתיות חיים וסדעות סנפסדות מות וכו' ולתפסטי זחא סהללס צלסון חז"ל לדיקיס אפי' צנייתתן קרואים חייס ורעעיס אפילו צנייס קרואים ונתיס עכ"ל ונעטה סאוננר סלע זו לדקס צצציל סיחיו צני כונתו לחייס כזס וסוא לדיק גנור, כי אינו סואל כ"א ליכחס אותו וליך צדרך חמיס — וננדוע סוקסו סהו' על ונאוננר אנטיגנוס ולא על ספסוק ולדקס תלינ ונוות ? ונה לי אס כותן צצציל סיחיס צנו או סיזכס לחיי עוה"צ ? . . . אכן עוד יש ללחלוה ונליס להצר הונאוננר ויהי נורא סנייס, עס סקולס. וסוא עס הידוע סדצר סאין לו תחלס אין לו תכלס ואין לו וניין וסעור, ולא יוכל להלקח חלק ונונו כי

כתב יש"ר

(כ"ג) ידידי הרב ראה"ו בתולדות רש"י (שנה ב' צד 263) יתפלא שרש"י יאמר על ברייתא מפורשת באדר"ג פ"ה לשון ושמעתי ולדעתי מלת ושמעתי מוסב על צדוק ובייתוס שהיו תלמידיו שזאת אינו באדר"ג מפורש. כי ז"ל שם: אנטיגנוס איש סוכו היה לו ב' תלמידים שהי' שונין בדבריו, והי' שונין לתלמידים ותלמידים לתלמידים (?) עמדו ודקדקו אחריהן, ואמרו מה ראו אבותינו לומר דבר זה, אפשר שיעשה פועל מלאכה כל היום ולא יטול שכרו ערבית, אלא אלו הי' יודעין אבותינו שיש עולם אחר ויש תחיית המתים לא היו אומרין כך. עמדו ופירשו מן התורה ונפרצו מהם ב' פרצות צדיקים ובייתוסים, צדיקים ע"ש צדוק, בייתוסין ע"ש בייתוס והיו וכו' ע"ש. האמנם בערוך שלפנינו איתא ב' תלמידים היו לו לאנטיגנוס איש סוכו ושמו צדוק ובייתוס. אכן מי יודע אם מלת ושמעתי אינו ג"כ מטעם זה? וחזין

לזה הי' בערוך שלפני רש"י גירסאות שונות ממה שלפנינו הלא תראה שם שינויים מזה שבאדר"ג. ואם גי' רש"י שאצל מדר"ש עיקרית. וז"ל: ושמעתי שצדוק ובייתוס תלמידיו הי' ומפני שהי' רגילין לומר כן נהפכו לפיקורות ונקראו כולם שבאים אחריהם צדיקים ובייתוסים על שמם. ממילא נחא כי באדר"ג שלפני רש"י לא היה מזה כלום. הרי גם הרע"ב במשנה י"א מביא מעשה זו בקצרה בלי מראה מקום. וכן במס' ידים פ"ו מ"ו ד"ה צדיקים וז"ל המכחישים תורה שבע"פ נקראים צדוקים ע"ש צדוק ובייתוס תלמידיו של אנטיגנוס א"ס שהתחילו בקללה זו תחלה. לפי ששמעו מאנטיגנוס רבן אל תהי' וכו' אמרו אפשר פועל וכו' ופירושו מדברי הכמים ונתחברו עמהם כתות מישראל ועד היום הזה וכו' בלי מראה מקום, ועי' בפ' הרשב"ם (ב"ב קט"ו:) ד"ה עם בת הבן גירסא אחרת מאדר"ג בזה, ועתו"ט משנה י"א ד"ה וישתו, ועי' הערה כ"ה.

ד יוסי בן יעזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים קבלו מהם, יוסי בן יעזר איש צרידה אומר יהי ביתך בית ועד לחכמים והוי מתאבק בעפר רגליהם והוי שותה בצמא את דבריהם :

ה יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר יהי ביתך פתוח לרוחה ויהיו עניים בני ביתך ואל תרבה שיחה עם האשה באשתו אמרו ק"ו באשת חברו מכאן אמרו חכמים כל המרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובוטל מדברי תורה וסופו יורש נהינם :

רש"י

דברי הפיץ

ד יוסי וכו' קבלו כד) וננו ונאטיגנוס קבלו התורה [וכל הזוגות הללו הסנויי' כאן ראשי סנהדרין היו : ופי' חכמים צונס' חגיגה (י"ו) : שאחד ויהם נשא שני [אצ"ד] : צית ועד לחכמים. ללמוד סם : [ונפורט כה) צברייתא ונלמד שיהיה ציתו של אדם ונזונן לחכמים לצית ועדס כאדם שאומר לקצרו שומר לי צצית פלוני] : והוי ונתאצק. לשונן : [שהוא ונלשון אצק ועפר שיטצ לפניהם צקרקע :] צלנא. כאדם שהוא לנא כו) ושותה לננאון ולא כאדם שהוא שטע :

(כי אז לא יהיה הדבר צלי תכלית ויש לו קלצ ושעור) כי החלק הוא הכל והכל החלק, יתלכדו ולא יתפרדו כו"ש וזה צמו"ה צשער היחוד והרצה ונחצרים. ולזה השום הנשורר האלמי צנשליו (נשלי כ') נר אלהים נשנות אדם. השום נשנות האדם לנר אלהים, כי צהכרה נשנות האדם אשר גם לה אין ערך ושעור היא חלק אלמי וננעל ודצוקה צו, כי גם היא נלחית ודצוקה צשכל הפועל. ולז"א ר"א (תענית י"ח) לעולם ימוד אדם עלננו כאלו קדוש טרוי צתוך נעיו טכאנר צקרקצ קדוש וכו' כי צציוכל השם טורה צאדם יען אלל עליו ונהודו וסם צו נשונה חלק אלמי וננעל נשגזה היא לא כוכל לה (וכצר כחצתי צענין זה ציינים טעצרו, עברי אככי טנה ח' נד קי"ג ונאנר ארוך) וזה לדעתי ונאנר התנא פה : אל תהיו כעבדים הנשונשין את הרצ על ונת לקבל פרס, כי אז לנשונתכס לא תהיה חלק אלמי וננעל (כי להפרס התחלה וזו יש לה קלצה) אך שלא על ונת לקבל פרס, וזהו יתראה טלנשונתכס חלק אלמי, ואז קדושים תהיו ונורא טנים יהי' גם עליכס ויראו כל עוניי ארץ כי סם ד' נקרא אליך ויראו ממך (דברים כ"ח) והצן :

ד יוסי בן יעזר וכו' הוא יוסי והוא יוסף אשר עליו ועל יוסי (או יוסף) צן יוחנן אונרו (סוטה ו"ו. תעורה ט"ו) ונשנותו צטלו האשכולות * (איש שהכל צו) ואנר ר' יהודא אונר טנואל (תעורה סם) כל אשכולות טענודו להן לישראל נעיות ונשה עד טנות יוסף צן יעזר היו לונדים טורה כונשה רציו וכו' צנותיתא תני כל אשכולות טענודו לישראל נעיות ונשה עד טנות יוסף צן יעזר איש לרדה לא היה צום דופי. ואנרו (חגיגה כ'). יוסי צן יעזר היה חקיד טצכהונה וכו' ע"כ אונר יהי ציתך צית ועד לחכמים, אס אין לך צית רחצ ידים אשר חכמים יצאו צו, יהי ציתך ר"ל הצית טצו תנניד לטצת צית הועד לחכמים, ר"ל צית הנודרט לרצים, סם תהיה תנניד עד טיקרא ציתך וקציעות טלך, ולא תאנר הן סם הרצה עפר כדרך צית הנודרט או צית ועד אשר ענייט יצאו צו. אך הוי ונתאצק צעפר רגליהם, והוי שותה צלנא את דבריהם, ולא תירא ונזק אשר יגיע לנני שהוא לנא ורונה לטמות הרצה, ואין ונניחין אותה לטמות רק כדי גניאה לצלי יחלה וינות, כי דצרי טורה ונקור חיים סם, ויתכן עוד שיאנר : גם כי יסוכן צשתיתו אס הוא לנא, אין דצרי טורה ונתקיינין אלל צוני טנונית עלננו עליה (צרכות ס"ג : טנת פ"ג : גיטין כ"ז) והוא קיים צעלנו כן כדאיתא צצ"ר פס"ה טתלו את ר"י צן לרדה וצלי ספק קדש סם טנים צתורתו. והצן :

ה יהי ציתך פתוח לרוחה. ונפורט צאדר"כ פ"ה ונלמד שיהא ציתו של אדם פתוח ** לרוחה לדרוס ולנזרח ולנערכ וללפון כגון איצו טעשה ד' פתחים לציתו. ולנה עשה איצו ד' פתחים לציתו, כדי שלא יהיו ענייט ונלעערים להקיף את כל הצית הצא ונן הלפון יכנס כדרכו, הצא

* רש"י צתעורה פי' איש שהכל צו טורה ויראת חטא וגניילות חסדים (ואולי יראת חטא תחת עבודה של טנועון הלדיק, כי היו צו ג"ד טהעולם עונוד עליהם) אכן צכוטה (נ"ז) : פירש"י טורה צאונתה ואין דופי וטכחה ונחלוקת. וזה ראייה טגס רש"י לפענויט פירש צצ' ונקוונות צכל אחד פירוש אחר — ונננ"א הארכתי צענייטס אלו ואכ"נ. אך על אחת הנני להעיר כי צסדר הדורות כתצ טננו ספירש"י צתעורה כן פירש"י צכוטה. וזה טגיאה . . . ** וכתצ הרצ הנניירי שהוא דרך הפלגה.

כתב יש"ר

(כ"ד) המוסגר בין ב' חצאי רבעים הוא נמצא אך ברש"י אצל ד"ח ועתי"ש שלפי פירושם נכונה הגירסא כצמא בכ"ף הרמין : ואינו ברש"י אצל מדרש שמואל. ושומר כלל זה בדרך גם על הבא. (כ"ה) מ"ש מפורש בבבוייתא הוא באדר"ג פ"ו ע"ש. ומה דאיה שהרבה ענינים חסרו לפני רש"י באדר"ג. אחרי שאינו מזכירו בשם אדר"ג : (כ"ו) ברש"י אצל מד"ש, צמא ותאב, וקרוב לזה בפי' הרע"ב, ועתו"ש שלפי פירושם נכונה הגירסא כצמא בכ"ף הרמין : כ"ז) פה קצת הלופים ברש"י אצל ד"ח שאצל מדרש וענינים אחד. וכן בההוא עברא סבא שא"ל רבא (ב"ט ס'). ויהי ענייט ב"ב. פירש"י טוב לי לפרנס עניי ישראל וישמשוני. כ"ח) כבר הערותי שהמוסגר בין ב' חצאי רבעים הוא מרש"י שבד"ה דוע מה שמוסגר בין ב' חצאי עיגולים הוא מרש"י במד"ש. וע' אדר"ג סוף פ"ו שינויים ממ"ש רש"י פה.

ו יהושע בן פריהיה ונתאי הארבלי קבלו מהם. יהושע בן פריהיה אומר עשה לך רב וקנה לך חבר והווי דן את כל האדם לכף זכות : ז נתאי הארבלי אומר הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע ואל תתיאש מן הפורענות :

דברי חפץ

רש"י

הוא מן הדרוס יכנס כדרכו וכן לכל רוח וכו' ורש"י כתב (איוז ל"ח) צחוף לא ילין גר דלתי לאורח אפתח, שלא היו דלתי ציחו ונוקפין אך פתוחים לאס דרך לכל צאי ציחו, וכונתו כי יש הסדל צין אורח הנוצן דרך שעליו הולכים או נוסעים אדם ובהמה, וצין אורח שנוצנו נוסע או הולך רגל, אשר יקרא אורח צרגליו. ואיוז אמר כי דלתיו היו לדרך לנעץ יונלחו האורחים ונהר הפתח, ולדעתו ע"ז יאמר התנא שיהיה ציחו פתוח לרוחה ר"ל שיכירו האורחים בנקל ציחו ופתח הנוציא להכריזו — ולעניים יהיה נוולא ונוצח צציתך לנעץ לא יתציישו האורחים וידעו צצורו כי יקוצלו צצור פנים יפות. ונוקפיים אל תרצה שיחה עם האשה לנעץ לא תשתרר עליך, כי אשה עיניה לרה צאורחים, ול"א האשה צה"א הידיעה, כאומר האשה הנודעת לך שהיא תרע עיניה צאורח, ולנעץ לא יחשוב כי צאשת חצרו אשר לא תשתרר צציתו וותר להרצות שיחה. יאמר ק"ו צ"ח שאסור, וגם נודע ונאחז"ל (קדושין נ"ט): תשעה קצין שיחה נטלו נשים וע"כ לא ירצה שיחה עם אשה צכלל כי ורצה ע"ז דברים צטלים עונה ונצלה הזונן וצוטל ונד"ת ואם ונצוכצת חקו יזחר ק"ו צאשת חצרו... ו. עשה לך רב וקנה לך חבר והווי דן וכו' לשרט עשה ונוטגים הרצה ככה צא על תקון וקציעות ופקידות, כונו עשה ירח לנועדים (תלים ק"ד) צל"א צעטייוונען. ועשיתי לך סס גדול (ט"ז ז') צל"א פערשאפען. הנפש אשר עשו צחקן (צראשית י"ג) ר"ל קנין ורכוש (ערווערצען) והוא נרדף עם קנה שענינו ג"כ קנין ורכוש כונו תצחולות יקנה (ונשלי א') צל"א געווינען. וכן (טס י"ט ח') קנה-לצ אוהצ נפשו. ר"ל יודע לקנות לצ זולתו לאהצם (ערווערצען) ולא דוקא ע"י ונוון כאשר הציוו קלתם צנואמר ר"י צן פרחים. ונעשתה חין הלוק צין עשה לך לקנה לך חבר, אך ונאשר נוורא רצ כוורא שונים, יתכן יותר לאומר עשה לך רב ונאשר יאמר קנה לך רב, כי הרב יתכן לאהוב אותו ולירא ונפניו ג"כ יראת הכבוד ולרוננו, יותר ונאשר יתנהג עם החצר (וגם החצר יוכל לקנות צדניים ונש"כ הרצ). ולא חונת כפי' הנופורטים שיקנה להחצר גם צדניים יתכן ונ"ס והווי דן וכו' כי לפעניים ירע לצצו צתמו לכסף נוולא צקניית החצר והיה ע"ז עליו עינא צצצו. ע"כ הוהיר להכין לצצו וידין את החצר לכ"ז. כי צלי ספק נחוץ היה לו להכסף ולא סתמן לעצו צונון... ולפי השערתי יתכן צו"ס והווי דן וכו' כי לפעניים צין הצברים עלה קענה תצצצ ריב ונדדים צין אחים, הלא וולאו לר' נחונית צן הקנה שתתפלל צכניסמו לצייסנ"ד ולא אכטל צצצר הלכה ויסנחו צי חצרי (צרכות כ"ח): ר"ל שלא תפריע הקנאה פרעות ציוו וצין חצירו, כי לפעניים קנאה חונת גצר אס לא יכטל צצצר הלכה ותנוד ידע אותה על צריו צצכרונו וצפיו. יתעלצו הצברים אשר לא יגיע לנודגתו, ולפעניים

לדי [הרגל] עצירה [ואמן גרסינן] [ונראה] דאפילו [צאשתו] עהורה ופני שנחצטל ונד"ת [וכן הוא כט] צאדר"כ דה"י : ו יהושע צן פרחיה ונתאי הארבלי קבלו ויהם ויוסי צן יועזר ויוסי צן יוחנן : יהושע צ"פ אומר. הכי הוה ונרגלא צפונייה והכי אנרינין צכולחו : עשה לך רב. שלא תהא (אחה) לוונד ועלמך ונצצרא אלא וין הרב וין השנועה : וקנה לך חבר (אונרי לה) ספרים, ואונרי לה חבר ונוש לפי טעוים השנים וין האחד וכה"א (ירמיה ג' לו) הרב על הצדים ונולחו, (חרב על ל) לואריהם של שונאי ישראל שיוצצין צד צצד ועוסקין צתורה : והווי דן את כל האדם לכף זכות. על כל שתשנוע עליו אומר שכתוכין לעוצה עד שתדע צצירור שאינו כך (לא) שאם אחה [עושה] כך ידונו אותך וין השנים לכף זכות כונו שנופורט צצונה ונדליקין (צצצת לצ): ז [נתאי הארבלי אומר לצ] הרחק ונשכן רע. ונפרט צצרייתא (אדר"כ פ"ט) אחד של צית לג' ואחד של טדה סכן צכותל צצין רשע לנדיק. ינוגע צצציל הרשע ויותך. הווי אוי לרשע ואוי לשכנו. ואל תתחבר לרשע שלא ילונד ונועטיו. ואפי' לדיק ואפי' צאקראי צעלנוא. סיגרוס לו רעה צזה כדכתיב (דה"צ כ') צהתחברך עם אחיזיו פרך י"י את ונעשיך לר' כונו שאירע ליהושפט ונלך יהודא כי על שכתחבר לאחאצ ונלך ישראל היה עליו קלף ונלפני הקצ"ה כדכתיב (דה"צ י"ט צ) ויאמר אל הונלך יהושפט השרשע לעזר ולשנאי י"י תאהצ וצזאת עליך קלף ונלפני י"י : [ואל תתיאש וין הפורעניות. שאם אחה עשיר אל תצטח צעטרך לפי שהפורעניות לה] קרוצה לצא. לכן תהיה צכל טעה צפחד [וכן הוא אומר (ונשלי כ"ח) אשר אדם ונפחד תנייד]. וכן אס צא עליך רעה אל תתיאש [ותאמר לא תשוב עיני לראות טוב] לפי שהיועט קרוצה לצא. וכה"א (ישעיה נט) הן לא קלרה יד ד' ונהויעי לו].

כעורכי

הוא מן הדרוס יכנס כדרכו וכן לכל רוח וכו' ורש"י כתב (איוז ל"ח) צחוף לא ילין גר דלתי לאורח אפתח, שלא היו דלתי ציחו ונוקפין אך פתוחים לאס דרך לכל צאי ציחו, וכונתו כי יש הסדל צין אורח הנוצן דרך שעליו הולכים או נוסעים אדם ובהמה, וצין אורח שנוצנו נוסע או הולך רגל, אשר יקרא אורח צרגליו. ואיוז אמר כי דלתיו היו לדרך לנעץ יונלחו האורחים ונהר הפתח, ולדעתו ע"ז יאמר התנא שיהיה ציחו פתוח לרוחה ר"ל שיכירו האורחים בנקל ציחו ופתח הנוציא להכריזו — ולעניים יהיה נוולא ונוצח צציתך לנעץ לא יתציישו האורחים וידעו צצורו כי יקוצלו צצור פנים יפות. ונוקפיים אל תרצה שיחה עם האשה לנעץ לא תשתרר עליך, כי אשה עיניה לרה צאורחים, ול"א האשה צה"א הידיעה, כאומר האשה הנודעת לך שהיא תרע עיניה צאורח, ולנעץ לא יחשוב כי צאשת חצרו אשר לא תשתרר צציתו וותר להרצות שיחה. יאמר ק"ו צ"ח שאסור, וגם נודע ונאחז"ל (קדושין נ"ט): תשעה קצין שיחה נטלו נשים וע"כ לא ירצה שיחה עם אשה צכלל כי ורצה ע"ז דברים צטלים עונה ונצלה הזונן וצוטל ונד"ת ואם ונצוכצת חקו יזחר ק"ו צאשת חצרו... ו. עשה לך רב וקנה לך חבר והווי דן וכו' לשרט עשה ונוטגים הרצה ככה צא על תקון וקציעות ופקידות, כונו עשה ירח לנועדים (תלים ק"ד) צל"א צעטייוונען. ועשיתי לך סס גדול (ט"ז ז') צל"א פערשאפען. הנפש אשר עשו צחקן (צראשית י"ג) ר"ל קנין ורכוש (ערווערצען) והוא נרדף עם קנה שענינו ג"כ קנין ורכוש כונו תצחולות יקנה (ונשלי א') צל"א געווינען. וכן (טס י"ט ח') קנה-לצ אוהצ נפשו. ר"ל יודע לקנות לצ זולתו לאהצם (ערווערצען) ולא דוקא ע"י ונוון כאשר הציוו קלתם צנואמר ר"י צן פרחים. ונעשתה חין הלוק צין עשה לך לקנה לך חבר, אך ונאשר נוורא רצ כוורא שונים, יתכן יותר לאומר עשה לך רב ונאשר יאמר קנה לך רב, כי הרב יתכן לאהוב אותו ולירא ונפניו ג"כ יראת הכבוד ולרוננו, יותר ונאשר יתנהג עם החצר (וגם החצר יוכל לקנות צדניים ונש"כ הרצ). ולא חונת כפי' הנופורטים שיקנה להחצר גם צדניים יתכן ונ"ס והווי דן וכו' כי לפעניים ירע לצצו צתמו לכסף נוולא צקניית החצר והיה ע"ז עליו עינא צצצו. ע"כ הוהיר להכין לצצו וידין את החצר לכ"ז. כי צלי ספק נחוץ היה לו להכסף ולא סתמן לעצו צונון... ולפי השערתי יתכן צו"ס והווי דן וכו' כי לפעניים צין הצברים עלה קענה תצצצ ריב ונדדים צין אחים, הלא וולאו לר' נחונית צן הקנה שתתפלל צכניסמו לצייסנ"ד ולא אכטל צצצר הלכה ויסנחו צי חצרי (צרכות כ"ח): ר"ל שלא תפריע הקנאה פרעות ציוו וצין חצירו, כי לפעניים קנאה חונת גצר אס לא יכטל צצצר הלכה ותנוד ידע אותה על צריו צצכרונו וצפיו. יתעלצו הצברים אשר לא יגיע לנודגתו, ולפעניים

ג"כ

כתב יש"ר

כ"ט) באדר"ג שלפנינו אינה מבורר בפרשות אך מכללה אתמר. ובפירש"י (נדרים כ'). בקצרה. אל תרבה שיחה עם האשה. שסופך לבוא לידי ניאוף (כי מרבה דברים מרבה שטות ואין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות): ו"בגמ' (ברכות ס"ג: תענית ז'): הרב על שונאיהן של ת"ח שעוסקין בד בבד בתורה ולא עוד אלא שמתפשין שנאמר ונואלו וכו' אכן במכות (י'). צוארי שונאיהם של ת"ח וכו'. — ו"ח) בפירש"י (שבועות ל') בצדק תשפט עמיתך וכו' הווי דן את חבויך לכ"ה, כי רש"י. ולא בדין בעלי דינין הכתוב מדבר אלא ברואה חברו עושה דבר שאתה יוכל להכריעו לצד עבירה ולצד זכות הכריעו לזכות ואל תחשדהו בעבירה. — ו"צ) כל המוסגר בבי' חצאי לבנה הוא מרש"י בדי"ה ואינו ברש"י מר"ש כמש"ל.

ל"ג) באדר"ג שם אחד שכן שבבית ואחד שכן שבחוץ ואחד שכן שבשדה מלמד שאין הנגעים באין וכו' עונותיו של רשע גרמו לו לסתור כתליו של צדיק וכו' בנו של ר' יוחנן ברקאה אוי לרשע ואוי לשכנו. וכן במס' נגעים פ"ב מ"ו. ל"ד) הלשון אינו מדוקדק שהרי גם פסוק בהתחברך מיירי ביהושפט. ל"ה) רש"י שבמד"ש הגירסא תחת קרובה "ממ הר ת". ל"ו) ירדיו החי רח"ל ואננבאנאן ז"ל בביאורו משק ביתי לאבות כתב ואל תתיאש וכו' כקורא עומד על המצפה : אנוש! אם אנוש שבוך נחלה מכתך, אל תתיאש, כי אחרי יאוש אין כלום וכו' כמאמר ההמוני (מוטה פערלארען, אלאעס פערלארען) בלתי תתגבר בכל יכלתך לעבוד ולפעול להסיר הגורל המר בשוב דעתך ועזו נפשך ותתקיים באחריתך ותשוב לאיתנך — ואחריתך ישגה — ואחרית תוגה שמחה ע"כ והיה לו להזכיר דבר בשם אומרו כי ממקור רש"י נבע דבריו. —

ח יהודה בן שבאי ושמעון בן שמח קבלו מהם. יהודה בן שבאי אומר אל תעש עצמך בעורכי הדין וכשיהיו בעלי הדין עומדין לפניך יהיו בעיניך כרשעים וכשנפטרים מלפניך יהיו בעיניך כזבאין כשקבלו עליהם את הדין:

רש"י

דברי הפיג

ג"כ להיפך כאשר יכשל בדבר הלכה ישנוחו ור"פ וי"ש וישנוחו צי חצרי ר"ל על ויה שנסכל בדבר הלכה. ופי' הראשון ונחור יותר. אזל אס דין את חצרו לכף זכות, אין טען ואין פגע, כאשר כל אחד ונהצריס דין את רעהו לכ"ז יוסר ונסך הונדיל ציניהם ולא ישחיתו את רחמם ואשתתם זה לזה. כו"ש ר"א כשהלה (סס כ"ח): כשנכסו תלמידיו לצקרו ואנורו לו לנדנו אחרות חיים וזוכה בהן למי עוה"ב. והשיב: הזהרו בכבוד חציריכם וכו' כי צנקל על חשה, וקלות כבוד חצרו תתפרד החצירה ואין חכם כצעל הנסיון כי הוא ע"י קטית ערפו נפרד ונחצרו כנודע הספור (צ"ו נ"ט) כאשר הערותי בארוכה בעצרי אכני (סנה ד' נד רי"ד) ע"כ ידין את חצרו לכ"ז. ועי"ז צנקל יקנה לו לצ החצר להצעה ולדצקה זו. וכן אחז"ל (שבת קכ"ז) והדן את חצרו לכ"ז, תחת כל האד"ס אנורו חצרו. . . ואולי וי"ש והוי דן את כל האדם ר"ל הן הרב הן החצר. ולז"א זה"א הידיעה ר"ל אף הגבר צגוצרין אס תראה דבר שתוכל להכריעהו לכ"ז תכריעהו. . . וע' שבת (קכ"ז): ויה שאירע לרצ"י עם תלמידיהם, שדנו את רבם לכ"ז והצן:

ח. כעורכי הדיינים. כתוב צונטנה לו) כאורכי. וא' ונתחלף לב' ונשנוע כעורכי הדיינים כאלה (הזה) שאינו דין ונעריך ונעדר (לצעל דין) טענותיו כדי שיזכה צדיק. וכדאורי התם (כתובות כ"ג): אר"י עשינו עלונינו לח) כעורכי הדיינים. בתלמוד ירושלמי לט) לא (תגלה) ליחיד (אה) דינו [כו"ט] (נשום שנאמר) שמוע צין אחיכם ושפטתם לך (דברים א') כילד אס צאו (סנים) לפניך צדיק וטענו טענותיהם, כשתצטר צדיק להיכן הוא נוטה אל [תאמר] (תגלה) ליחיד את דינו לאנור לו אהריך הדין [נוטה] אלא לשיניהם ביחד, פתח להם את הדין לחייב את החייב ולזכות את הזכאי, שלא תעשה עלנך כערכאות (של כותים) שלהם וננהג לגלות הדין ליחיד ופני השומר. ונר רב יהודה גאון ז"ל פי' צע"א כד אחי קדנך אינוס (חד) ולינוא [לך] לא צעינא וניך לנייפסק לי דינא דתהוי לי. את צית דין אלא צעינא וניך לנייפסק לי וטענא דחית לי על חצירי, אסור [לדיינא] לנייטתעי ליה כלום צדינא. ולאחאה ליה כלום (צדינא) טכן וננהגם של ערכאות (של כותים) דצעי וניייהו דינא [ונקדוין] ונחוי ליה. [וכ"א] [וצליטנא אהרינא] ככתובות (סס) אל תעש עלנך כעורכי הדיינים [שכשיצא] [שאלם צא לך] אדם אחד וישאל עמה ונוך היאך (יכול) יטעון על חצרו (אל תאמר לו שום ענה ללווד על חצרו) ואפילו לקרצו [אסור] והוא דאנורו רצנן אל תעש עלנך [כעורכי הדיינים] באותן שנועריכין ונעדרין הטענות לניי שאינו יודע לטעון לפני הדיינים, דההוא קרוצתיה דר"י דאחיא לקנייה דהוס ונעדר לה לטעון קוני צי' דינא והוס קא ונעדר לה ונשום שנאמר ונעדרך אל תתעלם והדר ציה דלא לנעצר לה ונשום דתנינן אל תעש עלנך כעורכי הדיינים: יהיו צעינך כרשעים. שלא תחשוב צלצך זה חשוב הוא ולא היה נודר עקר אלא יהיו צעינך שניהם שקולים כאחד שאלם אתה עושה כן לא תוכל לראות הוצה לאותה שהוא חשוב [צעינך] [צלצך]: שקצלו את הדין גרסינן. דהואיל וקצלו עליהם את הדין [ואס] נתחייב צצועה (ויי שנתחייב) ונצצע והלך לו אל תחשדנו [צלצך. וצרס"י צצד"ה כל כך זה טעות אף נתחלף סס צ' צכ') ולווד דלסקר נצצע:

ויתכן עוד ויה שאנור ר' יהושע צן פרחיה והוי דן וכו' לעונת ויה שנהג עם תלמידיו יש"ו כדאיתא (סוטה ו"ג). והסר צדפוס ונעסם הידוע לעולם תהא שנהג דוחה וינין ונקרצת לא כאלישע שדחפו לגחזי צסתי ידיו. ולא כיהושע צן פרחיא שדחפו להגולרי צסתי ידיו וכו' כי אולי אס היה דן אותו לכף זכות היה ונחצרו לנווט. וע"כ הזהיר ע"ז כי אין חכם כצעל הנסיון:

ח נתאי ארצלי אנורו הרחק ונעכן רע וכו' צאדר"ג פ"ט. דענותיו של רשע ילכדנו ואוי לרשע אוי לשכנו. אנורו (נגעים פי"ג וי"ו) וכן אנורו (שבת ס"ג). אס עם הארץ חסיד אל תדיר צסכיתו, הרי אף שאינו רשע נקרא טכן רע - ואל תתחצר לרשע, אפי' לפי טעה להשתכר ונאוונה. וצאדר"ג סס אפי' לתורה (ולאו כולי עלנוא גניירי כרי' נאיר דתוכו אכל וקליפתו זרק) וזה שנוסיים ואל תתייאש ון הפרעניות שתחשוב להשתכר לפי טעה ולא יאונה לך רע. כי ויי יוכל לדעת רגע צאפו. . . ויתכן עוד שאנור הרחק ונעכן רע, לא לנכור את אחיזתו או נחלת אבות יען טכן רע אללו, אף הכונה להרחיק וננוו ולצל התרועע הוא שהוא רחוק ונשכיתך ונלליח דרכו והטעה לו ונשקת (ואינו סותר לני"ש צפסחים ק"ג והוי ונשדל עם ויי שהטעה ונשקת לו, כי לא צרשיעי עסקינא) ולא תאמר: אין לי צנוה להחיות נפשי ונפס ציתי אחצור עונו ויטב לי צעצורו. לז"א אל תתייאש ון הפרעניות אף שגורלך לר ואתם צנווקס. אין ונענור לר' להושיע ויחלץ ון הנולד לנורח. . . ואולי

כתב יש"ר

לגלות ליחיד דינו וכו'. ומ"ש רש"י כאן שמע בין אחיכם ושפטתם וכו' הוא מדברי עצמו וכו' ליתא בירושלמי כלל. ובתלמוד דירן (סנהדרין ז'). שמוע בין אחיכם ושפטתם. אר"ה אזהרה לב"ד שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבוא בע"ד חברו. ואזהרה לבע"ד שלא ישמע דבריו לדין קודם שיבוא בע"ד חברו קרי ביה נמי שמע בין אחיכם. ופירש"י ד"ה שמע בין אחיכם - כשה"י שניהם יחד שמעו דבריהם ולא תשמעו לדברי זה בלא זה. שמסדר דברי שקר כדברי אמת לפי שאין מכהישין. ומכיון שלב הדין נוטה לו לזכות שוב אין לבו מהפך בזכות השני: שמע. דברין בין אחיכם כשתהו' יחד משמע: אכן מ"מ דברי רש"י נכוחים כי גם שמע בין אחיכם, לבל לגלות דינו לאחר כדברי הירושלמי נמי משמע.

וכן לפני הריטב"א והר"י בן נחמ"אש הני' כארכי וע"ש מדרש שמואל.

ל"ח) פירש"י שם. אזהב אחד מבעלי דינין, ומטעים זכיותו לדיין ועורך הדין לפני הדיינים לזכותו מיקרי עורכי הדיינין להפוך לבם לטובתו. ובכתובות (פ"ו). איתא ג"כ אר"ג עשינו עצמינו כעורכי הדיינין-פירש"י כקרוב שר בעל דין או אזהבו הבא אצל דיינין ועורכם בראיות אחר זכות אזהבו או קרובו וכו'.

ל"ט) ירושלמי (כתובות פ"ד ה"י) לא כן אמר ר' חגי בשם ריב"ל אל תעש עצמך כערכי הדיינין שלא לגלות ליחיד את דינו וכן בירושלמי (ב"ב פ"ט) אתת גבי ר"י אמר וכו' ולא כן תנינן אל תעשה עצמך כערכי הדיינין ומד"ר חגי בשם ריב"ל אסור

ט שמעון בן שמח אומר הוי מרבה לחקור את העדים. והוי זהיר בדבריך שמא מתיכם ילמדו לשקר :
י שמעיה ואבטליון קבלו מהם שמעיה אומר אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות ואל תתודע לרשות :

דברי הפיץ

רש"י

ט. אהוב את הנלאכה. כדאמר נר (פסחים ק"ג.) פשוט נבלתא בשוקא
(ו) [ושקל אגרא] ולא תאמר כהנא אלא [וסניא צי ונלתא] [שנתוך
שהוא ערוד אחר ומונחיו לא יבוא לידי לטמיות ואינו מתפרנס מתוך
קופה של דקה ויניו ונאריכין שנאמר (נשלי טו) וסוגא ונתנות ימי'
ואומר (תלים קכ"ח) יגיע כפיך וכו'] ונא : ושנא את הרבנות. לפי
שנקצרת את צעליה (פסחים פ"ז : ע"ט) כדאמר נר ונצ (ברכות כ"ה.)
ונפסי ונא ונא יוסף (קודם לאחיו) ונפסי ונא (שהנהיג) עלמנו ברבנות :
ואל תתודע לרשות. שאין ונקצין לו לאדם אלא לגורך עליון :
אבטליון

(ואולי אומר נתאי הרבלי ואל תתייחס עין הפרעניות, אף דנוקס הרבלי
היה דען ושונן ונווליא חטים טובים נאחד כנופרט צירושלנוי
(פאה פ"ז ה"ג. וסוטה פ"א ה"ח) דא"ר חייא בר בא בראשונה היתה
סאה הרבליית ונוליאה סאה סולת סאה קנח סאה קיצר סאה סובין סאה
נורסן וכו' ככ"ז אל תצטח כנחך ועלם ידך אשר הם על הרוב הסבה
לאונן הלז ולהרים ראש בגאון וגאון כנ"ה וישונן ישראל ויצעט (דברים
ל"ב) צטרירות לז אל תתייחס עין הפרעניות. ובשנפשרים ונלפניך יהי'
צעניך כזכאין. לא אומר זכאין אך ככ"ף הדוניון. כי אף שאין זהאפשרי
ששניהם יהיו זכאין ואחד צלי ספק חטא נגד רעהו. ידע כי ונ"י היתה
הנכסה ואולי חטא האחד נגד רעהו או גזל אנתו והוא לא ידע, ע"כ

לא הדין שיטוב את הגולה או יפייסנו. כי הרבה דרכים לנוקס. וצירושלנוי (כנהדרין פ"ח) דן את הדין זיכה לזכאי חייב לחייב ונעלה עליו הכתוב
כאלו עשה לך עמך וכו' עשה לך עמך עשה לך עמך עשה לך עמך. לך עמך עמך עמך עמך. ועם החייב שהחזיר לו ונוטו. ועם החייב שהוליא הגולה ונתתה ידו . . .

ט. שונן בן שמח אומר הוי נרבה לחקור את העדים. צמניה ע"ו : אומר יהודה בן עבאי אראה צמניה אם לא הרגתי עד זונם להוליא
ונלצן ש"ל שהיו אוננים אין עדים זוננים נהרגין עד שיהרג הנידון. א"ל שונן צ"ט, אראה צמניה אם לא שפכת דם נקי שהיו אוננו
חכמינו אין עדים זוננים נהרגין עד שיזנו שניהם וכו' ניד קבל עליו יהודא צ"ט וכו' כל יוניו של יהודא צ"ט היה נשתתח על קבר וכו' לז"א
כאן הוי נרבה לחקור את העדים ר"ל שניהם וכל עוד שלא נחקרו העדים אין אתה רשאי לתתן את הדין ע"פ אחד. — והכס אחד אומר
(הצוקר אור שנה ה' ל' 1288) שזה נתייחס אליו עפ"י שקרה לו שצנו נהרג צדקות שקר (ירושלמי הוצא רש"י כנהדרין ו"ד. הרשב"ם סס) :

י. אהוב את הנלאכה. לפנ"ש צונטה צ' כי ג' כמות צבני אדם וכל אחד תראה פניה לנו לאהבה ולדקא צה. ע"כ יאמר שיאהב את
הנלאכה והעבודה [כנהאנרס גיטין ס"ז. גדולה ונלאכה שונחונות את צעליה. ובגדרים ו"ט, גדולה ונלאכה שונקצרת את צעליה. ואומר צצרכות
ח', גדול הנהנה ויגיע כמו יותר נירא שנים. ר"ל י"ט הנשתמש צגא. כאשר רצו גם היום שונקצלים דורכות וכו' וטוב ונוטו הנהנה ויגיע
כפיו אף שצ"ז לא יוכל להרבות להנות צחורה הרבה] וישנא את הרבנות. גם להרשות לא יתודע. כי שקר כבוד הנדונה ונערת הרבנות. והצל
יופי כלי חנוס ונושרה. יגיע כפיך כי תאכל וטוב לך. — ופשוטו של האומר שישתדל האדם צנלאכה להחיות צה ולא ישען על סכר הרבנות
לכדו אשר העדה נכחה תשחד צעדו. כי ירצו שונקצלים לו ונוקצטי נפשו לספותה ועל הרוב הרבנות ונקצרת את צעליה. וגם צאם יעמוד צראש
העדה יתודע לרשות, לשריה ושופטיה, וכל אשר תצקס היא ושריה עין העדה תשים פניה אל העוונד צראשה לנען הוא ידבר צאני העדה שתעשה
לון שונחלה, ואם לא יעשה העם כרונה תעל חונתה על ראשו. ועליו ילא הקלף. וכונה אלפי ישראל נפלו צנהאורות ע"י ונקטפו צלא עת
ובלדק אוננו (ילקוט ישעיה כנ"ד) איו לה לרבות שונקצרת את צעליה ...

ג' דברים אלו אהוב וכו' ושנא וכו' ואל תתודע לרשות, ענינם אחד, כי וני ששנא את הנלאכה יראה להיות רצ לנען ינאל חית ידו, ויתודע
ע"י לרשות, וחיי תלמים לו ונגד. כי חונת ונקצלים עליו נכחה לצלע ולהשחית נחלתו. וע"י יתודע לרשות ויסוכן . . . ידע כי לנאוננו
שנעיה ואבטליון נושא צקורות חייסה, צהיות כי היו גרים (ע' סדה"ר שהם צעלונם נחגיגו, ולא כצעל ד"ח) ויתכן כי ירא לנפשו סן יתודע
לרשות שהתגייר ויהגורו. ע"כ אומר ואל תתודע לרשות. —

ובמה תוכחת נוסר להפלים שכל זרעם יהיו רבנים וכונה קלנוסם נשתצרו להראות פחותם כי יהגו ריק וחושצים שהללחת צניהם תלויה
אך צהיותם רבנים, ולזה ישלחו עויליהם אך לצתי ספר ת"ת כל היום אף שאין להם כשרון לזה. ייעפו ויגיעו כל יוני חייסה, וישקרו
על דלתות נוריהם ולא יציו אף שנועה אחת על צוריה, ועד יום כליית חופתם לא נגדו צניהם אוננות או נור"ו וע"י ידל ישראל נאור. וידידי
הנונה רא"א ז"ל אסף וקצן כל נח"ל צנועות הנלאכה הנחייית את צעליה. הלל הנה צספרו אהצ שלום. ואנכי אציא פה ונה שכתצתי צנינים
שצצרו (צעצרי אנכי שנה ג' ל' שכ"ח) ואקלר פה. נעשה צאחד צנתה אשתו והניה צן לינן ולא היה לו סכר וניקה ונעשה לו נס ונפתחו לו
צ' דדין וכו' כונה גדול אדם זה וכו' ארצה כונה גרוע אדם זה שנטתנו לו סדרי צראשית. אר"י צא וראה כונה קסין ומונחיו של אדם שנטתנו
עליו סדרי צראשית אר"י תדע דונתרחש ניסא ולא אצירי ונוני. (צבת כ"ג) כי לא לחסם צאו צתלנווד ונעשיות כאלה כי אם להורות צאו גם
פה צנאנר שלפנינו גרו אוננו לנוסר לצל נלך צעלת חטאים לקחת אשה ולהוליד צנים, טרם ונעשה ידיו כוננה עליו. להטריף לחם חוקנו דבר
יוס

כתב יש"ר

(י) הוספתי כלשון הגמ'. ומאמר מתוך שהוא טרוד ליתא ברש"י
מד"ש רק שבר"ח.
(א) ברש"י במד"ש פשוט נבילה בשוק ולא תהדר במילי, ולשון
הגמ' דפסחים ק"ג הפוך בנבילתא ולא תהפך במילי.
(ב) בכונה כתב רש"י מר לפי שמשונה בעל המיטרא בברכות
מאשר בסוטה (י"ג) : ע"כ כתב בקצור מר :

יא אבטלין אומר חכמים הזהרו בדבריכם שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים וישתו התלמידים הבאים אחרים וימותו ונמצא שם שמים מתחלל :

רש"י

דברי הפיץ

יום ציונו. ואחז"ל (שבת ל"ג) אל יעמוד אדם צנוקס סכנה לוונר טעושיך לו נס, שנאל איך עושיך לו, ואם עושיך לו ונכיך לו ונזכיותיו. לזה אנונו: אדרבה כונה גרוע אדם זה וכו' יען שכנו לו ונזכיותיו. וזה שקפה עיונית על דברי ר"י ור"כ נראה וכו' לדעת לבל יגזים אדם שאלה לכפות את י"י ולעשות ועשה שעי"ז יבקש בלר לו אל י"י עושה פלא לעשות לו נס. כי לא באלה הפיץ י"י. וע"כ אז"ל (נוגלה ז') לא בכל שעתא ושעתא ונרחש ניסא. ואנונו (פסחים ב) לאו בכל יונא ונרחש ניסא, והאיש העושה בזדון כזאת ועי"ז יבוא צולור ונלוך ונפשו צרעה תתנווג. יחטא ויאסס. וצנועסה דאדם זה שנתה אשתו ולא היה לו סכר וניקה, לא אפונה כי צשטש צנפס השליך על הנוקרה יצנו ונשא אשה ערס היה לאל ידו לפרנס אותה ולתת סכר וניקת אס יהיה נחוך לזה. ע"כ לא אזה י"י סלוח לו, לא טלה צרכה לו להנליא לו ונון ונחיה, אף בל נתן לו ונטוון שיתן סכר וניקה. להראות לעיני כל כי יקר צעיני י"י תת דגן טוים לנחרכס צולאכחו וטוון ידי צללחת, וע"ז אנונו יכול יהא יושב וצטל ת"ל בכל ונשלח ידיך אשר תעשה. אף ונאשר רחוני ד' על כל ונעשיו, (וינוק זה ויה חטא ?) חלץ לו סד ונשתנו עליו סדרי צראשית. וזה האות כי גרוע אדם זה טונה צולותו. ויראו העס ויראו לעשות כנועסהו (ע' צעברי צאריכות לצאר דחז"ל טלא יסתרו זל"ז) כי לא כדרך

יא. אבטלין אומר חכמים הזהרו בדבריכם (במזרת טוועתס) [היה קורא לחכמים וא"ל חכמים טעונו והצנינו ונה שאני אומר לכם] : הזהרו בדבריכם. ונפרס צצרייתא נוח) ראו טלא תורו צצבר שאינו כד"ת ותתחייבו עליו גלות. ועוד הזהרו לני אהס טוים שתאנונו דצריכס לתלמידים יראי י"י ולא להדיעות ונה) טונא הס יורו דבר טלא כד"ת ותתחייבו עליהס גלות. ד"א חכמים הזהרו דצצריכס טלא תאנונו דבר קל דר"ת ואפי' אהס עוונדיס עכסיו צנוקס צני תורה טאהס יודעים טלא יפקרו ונתוך דצריכס טונא תחוצו חוצת גלות כו"ס צצצרה חכמים טגלו ונצבל לא"י ונח"י לצבל ותגלו לננוקס וניס הרעים לננוקס ע"ה טוננהס רע : וישתו התלמידים הצאים אחרים. וילנונו התלמידים העוונדים אחרים ונועשיכס ויוסיפו להקל צד"ת ונתוך דצריהס וינונו. כדכתיב (נושלי ז') כי רבים חללים הפילה וכו' ונונלא ש"ס ונתחלל שאוונרים אוי' לו לפלוני טלונד תורה. ראו ונה אירע לו והטורה התנוינה סכתוצ צה כי הוא חייך ואורך יוניך (דברים ב) ואוונר (נושלי ג') עץ חיים היא לנחזיקים צה. לא הנינה עליו וזה טונינו בתלנווד (עירוצין ו'. חולין ק"י) רב צקעה ונלא וגדר צה :

הלל

כל הארץ יגדל היונק ונשדי אציו . . . אות הוא לצני נרי הולכי חסכים לוקחי נסים וכל אשר בחרו ערס ינלאו ונחיה וכלכלה לנשפחה. ויעקשו היטרה ואנוני קדושו טאנונו (טוטה ונ"ד) לנדה תורה ד"א טיבנה אדם צית ויטע כרס ואח"כ ישא אשה, ואף טלונה צכנונתו אנונו (נושלי כ"ד) הכן צחוך ונלאכתך וכו' אחר וצניית ציתך זה אשה. וראה ונ"ס הרנוצ"ס ז"ל (ה' דעות פ"ה) דרך צעלי דעה סיקצע לו אדם ונלאכה הנתפרנסת אותו תחלה ואח"כ יצנה צית דירה ואח"כ ישא אשה כנאנונו וני האיש אשר צנה צית חדס וכו' אשר ארש אשה וכו' אל טפשיך ונתחילין ליטא אשה ואח"כ אס טונלא ידו יקנה צית ולח"כ צסוף ינינו יחזור לצקס אוננות או יתפרנס ונן הלקה. וכה"א צקללות אשה תארס, צית תבנה, כרס טטע, כלוונר יהיו ונעשיך הפוכים כדי טלא תלליח דרכיך, וצצרכה הוא אנונו ויהי דוד לכל דרכיו ונשכיל וד' ענוו עכ"ל זהה. ואנכי אבוא אחריו ואנונלא דצרינו : כי לקץ היונין צחת י"י לצ צטר ולצ טטור לישראל כנאנונו (ישעיה ס"ה) וצנו צתים וישצו ונטעו כרונים ואכלו פדים לא יצנו ואחר יטצ לא יטעו ואחר יאכל וכו' לא יגעו לריק ולא ילדו לצעהל (כנו עתה אשר על פת לחס יפטע גצר) כי זרע צרוכי י"י טונה ולאליהס אהס, ר"ל לא יצרו אה לאליהס לכל רוח, לכוצצ על הפתחים לצקס ונחיה כי יטעו הכל בצסדר נכוון, יצנו צתים, ויטעו כרונים, ואחר כך צאצאיהם נכוון לפניהס. והנן :

יא אבטלין אומר חכמים וכו' גודע ונחז"ל (יונא ע"א) : ונה שאירע לגרים אלו עם סהנן גדול צלאתו ונצית קדשי קדשים, ועס הטוון צאו גס טוועיה ואצטלין. אלו כולם צתרייהו וצצקו לכ"ג. וכאשר צאו טוועיה ואצטלין לאיטרי ונכ"ג, אנונו להס ייחון בני עממיא לשלם (יען טהיו גרים קנטרין דצצריס) והטיצוהו ייחון בני עממיא לשלם דעברין עובדא דאהרן (טהיה אוהצ טלוס ורודף טלוס) ולא ייתי בר אהרן לשלם דלא עבד עובדא דאהרן (ונויקל צצצוד ענוודי תטורה) ונה נקל היה לכצצ עי"ז דברי ריצות צצצרים, ופרוד לצצות צין טוון וקול טס — ע"כ יאנונו פה : חכמים הזהרו דצצריכס, ולא תעשו כזאת, פן תחוצו חוצת גלות ותגלו לננוקס וניס הרעים, ארץ אנהיה לא לאנונה יצצירו (וניס רעים כינוי לנדות נחטות) והתלמידים יטעו כנועסה העס הסוכן צקריצו. הטוון יקרא לנחלוונות, וצעלי ונינונות, יערכו קרצ וננלחונות, ויקחו נטונות, ונפל חלל, וט"ס יתחלל . . .

ודע כי לנאנוני טוועיה ואצטלין נטא צקורות חיהס, וראינו (עדיות פ"א) טהסקו לטפחה ונשחררת, יע"ס צרנוצ"ס יען טהס גרים והיה גיורת עשו

כתב יש"ר

נ"ד) המעיין ישפש בצדק כי פה ערבוב דברים. כי באבות דר"נ איתא כך חכמים הזהרו בדבריכם שמא יורו דבר משמכם שלא כתלמוד תורה ותחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים ואף התלמידים הבאים אחרים שמא יורו דבר משמכם שלא כת"ת וחובו חובת גלות ויגלו למקום מים הרעים. איזה מים הרעים הוי אומר ויתערבו בנים וילמדו מעשיהם. ויותר נראה לי גורסת רש"י שבמדרש שמואל שאין מכל דברי רש"י שבד"ח כלל. רק ז"ל רש"י שם. שמא תחובו חובת גלות, כלומר שמא תהי' מורים בדבר האסור שיש בו גלות ותגלו למקום מים הרעים למקום אחר

יב הלל ושמיאי קבלו מהם. הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה :

יג הוא היה אומר נגד שמא אבד שמיא, ודלא מוסיף יסף ודלא יליף קטלא חיוב. ודאשתמש בתנא חלף : יד הוא היה אומר אם אני לי מי לי, ובשאני לעצמי מה אני. ואם לא עכשיו אימתי :

דברי הפיץ

רש"י

עשו כן . . . והלל ושמיאי שבאו אחריהם וקבלו ונהם לנודם ששתלו על תלמי לנבם, הלכו בעקבותיהם וצנתינות קוו לנו וע"כ : יב הלל אומר. הוי מתלמידיו של אהרן וכו' ונוש כדצרי הקודמים שאמרו ייתון בני עונניא לשלם דעצדי עוצדא דאהרן, האנת והשלום אהבו, צקסוהו ורדפו אחריו, . . . וע"כ היה הלל כפוף לפני שמיאי כאחד מן התלמידים (שבת י"ז) : וצ"ה נוחין ועלוצין ושויין דצריהן ודצרי צ"ש ולא עוד אלא שנוקדינוין דצרי צ"ש לדצריהן (עירובין י"ג) : והיה אהב את הצריות ונוקצין לתורה, כונו שספרו ונונו (שבת ל') שהכניס גרים תחת כנפי השכינה. ואמר הצריות ר"ל גם וצני עם אחר, לכוה וצרו גרי לך . . . וישן שצרכ ופני הכבוד רדף הכבוד אחריו כושחז"ל (עירובין י"ג) : שכל הנושפיל עלונו הקצ"ה ונגצוהו וכו' וכל הצורה ון הגדולה גדולה ונחזרת אחריו וכו' ונקצבו דצרי צ"ה להלכה ופני זה (שם) ונינוהו בני צתירה לנשיא (פסחים ס"ו וירושלמי פ"ו) ובאמרו :

יב. הלל ושמיאי קבלו ונהם. ונושעיה ואצטליין : הוי מתלמידיו של אהרן (כלומר הוי לנד ונאהרן) שהיה אהב שלום, שגאור עליו (דצרי קבלה) וכו' צריתי היתה אהו החיים והשלום (ולאכי צ') כשהיה רואה שניים [נריצין] זע"ז היה הולך לכל אור"א (שלא צדעת חצרו) ואומר לו פלוני ראה למה אתה נריצ עם פלוני, הלא הוא נשתטח לפני ופיסיני [ללכת] (לצוא) אלך לדבר עונך עליו עד שתתנה להתפיים עונו. וכמו כן היה ודצרי להצרו ונחזר דצרים הללו היה נושם שלום צנייהם (אמר א' לאשתו קונים שאין נהיית לי עד שתרוק צעניי של כ"ג היה אהרן שונוע והיה הולך אלל אותה אשה והיה אומר : פלוניתא ! חשתי צעניי, ורוק שלך רפואה יש צו, תרוק לי צעניי, והיתה רוקקת וכו') וע"כ גאור צו (צנדצרי כ) ויצבו את אהרן שלשים יום כל צית ישראל. אחד אשנים וא' נשים צונושע. ובנושה לא גאור אלא צני" כדכתבי (דצרים ל"ד) ויצבו בני ישראל את נושה (ע' אדר"כ פי"ג וע' סוף ווס' ד"ח) :

יג. נגד שמיא אצד שמייה. כל ויי שמונו נושך ועולה לגדולה. וניתחו ונתקצרת כו"ש לנעלה ציוסף (ונשנה י') ויון הכתוב נושא סיוע [לדצריין] שכן הוא שגאור (נושלי עז) לפני שצר גאון. כלומר קודם שיצוא לו לאדם שצר יעלה לגדולה — ואית דאורי נגד שגא. כל ויי שאינו לוונד אלא כדי לגדל שמו לקרותו צני. ליטנא אחרניא נגד שמיא שנושע צסם הנופורש (ע' אדר"כ פי"ג) : ודלא ונוסף. ון הלילות על הימים ונח' ונו"ו צאצ וליך : יסף, אמר ר' יוסף תקצריה איה : (תענית ל"ח) : קטלא חי"י. הכל קוסינו ונחנצאים עליו שנייתו קרוצה לצא : ודאשתנוש צתגא ונט' הנושענוש צכתרה של תורה כו"ש צנדריס (ס"ג). צר' ערפון [שהיה דואג כל הימים על שהיה נלול ויד אדם אחד ופני כבוד התורה] : חלף. כאלו חלף וצטל מן העולם : (כ"ח. אי וני הנושענוש צתגא חלף. עבר סכרו ונונו. שהרי קצלו צכאן) : יד. אם אני לי וני לי. כלומר אם לא אקיים אני את הנושה וני ונקיינוה צשצילי

יג * נגד שמיא אצד שמייה יכוין שהראשונים טון גדול ונרצן כן נקראו וצרוי שוועיה ואצטליין. והוא הלל. ואם נגד שמיא וצסם רצ יקרא אז אצד שמייה (כו"ש צצ"ק כ"ד, כד רגיז רעיא על ענא עציז גידיא סניויתא. ר"ל הנושה ורצ) כי צאותו להיות קלין העם רודף הוא אחרי הכבוד ואחז"ל הנוחזיר על הגדולה הגדולה צורחת ונונו ככ"ל . . . ונחתיס עם ונאמר השנוי ונצרו שוועיה ושנא את הרבנות (וע' כ"ו פ"ג ונת"ת). וציה צזה שהלל אמר ג"כ לבל להטיל עלונו על הלצור שהס יפרכסוה רק יאהב את הנולאכה כו"ש רצו שוועיה : ופ"ש דלא ונוסף יוסף אולי כוונתו לנו"ש צאיכה רצתי צפסיקתא פסוק וצצליגותי ע"ש. ואולי יתכן שכוון שצריך כל צעלי תורה להוסיף ונשכלו חי' תורה ולא יהיה כאיין סרק אשר לא ישא פרי ואך צאש יסרף כי ד"ת נדרשים צצצע או י"ג ודות (ע' דור דור ודורשיו ח"א ל"ד 164) וכשראה כי ונושעו העם ונלהות זל"ז ועוצרים עו"ש צתורה השנור לך פן יהיה עם לצצך דצר צציעל וכו' התקין פרוצל (צציעית פ"י וי"ג) ועו"ש צעל דור דור ודורשיו. ווי"ש דלא יליף קטלא חי"י, ונחתיס עו"ש צעלונו (פ"ג) אל תאמר לכשאפנה אשנה שמיא לא תפנה . . . וני שאינו לוונד תורה אינו כדאי שיחיה. כי אין צור ירא חטא ולא ע"ה חסיד. והתורה סם החיים ונושית נפש. — ונה שגאור. יד. אם אני לי וכו' יען כי היה ונשתכר לנולאכה וחסה חיי לער ולא אצה להטיל עלונו על הלצור (יונא ל"ה) ע"כ אמר : אם אין אני עוצד להחיות

* ונוכל עוד לאומר וי"ש נגד שמיא, על וני שנושך צצרו צענונוי צצרים, אצד שמייה, כי אין דצרי תורה ונחתינוין אלא צניי שונוית עלונו עליה (גיטין כ"ו), וצתתו ספר כריתות לכל תאוה וחונדה, ולא ילך אחרי ההצל, ותענונות צני אדם זרה לנפשו. וכמו שהלל צעלונו השליך נפשו ונגד וישכצ על פי הארצה אשר לציהנו"ד לשנווע תורת י"י ופי שוועיה ואצטליין, וכפצע היה צינו להנות ויקחהו ונשם ויסכוהו והוסיצוהו נגד הנודורה, ואמרו ראוי זה לחלל עליו את השבת (יונא ל"ה) ונוני אז גדל שמו צתורה וצחכונה :

כתב ישר

ו"ו) אדר"ג פ"ב ושם פסוק אהר (מטלאכי שם) תורת אמת היתה בפיו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון. וכן נראה כי פסוק בריחו וכו' אין שייך לעינינו. ו"ז) לא מצאתי זאת על אהרן ב"א על ר' טאיר ע' ילקוט נשא רטו תשי"א.

ו"ח) בתענית ל"א פירש"י דלא יוסף עוסק בתורה בלילות. תקבריה אמיה. כלומר ימות בלא עתו. (וע' פתיחא דאיכה רבתי פ' מבליגית'). ו"ט) ע"ל משנה ה' פ"ד ברש"י ומש"ש, ובמגלה כ"ח : כתב רש"י בקצור : בתגא. כתר תורה : חלף. עבר מן העולם :

זו שמאי אומר עשה תורתך קבע אמור מעט ועשה הרבה והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות :
 מז רבן גמליאל אומר עשה לך רב והסתלק מן הספק ואל תרבה לעשר אומדות :
 יז שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתוקה. ולא המדרש הוא העיקר
 אלא המעשה. וכל המרבה דברים מביא המא :

רש"י

דברי חפץ

צבצילי : וכשאתי לעלמני [ונה אני]. כי אף כשאתי הולך ועושה איני
 עושה כפי חובתי הנוטלת עלי : ואם לא עכשיו אינתי (כ) יכול אני
 טערה צ"ע יאכל צצצת אצל ווי שלא טרח ויה יאכל :
 זו. עשה תורתך קבע. שלא תהא קובע [לה] עתים אלא כל היום תעשה
 (לך) עליך קבע (כ"א) תקבע לך עתים ללמוד בכל יום ד' או ה'
 פרקים : אמור ונעט. (לעשות לדקה ונעט) ועשה הרבה. שכן דרך
 הדיוקים כונו שולטו צצצרהס (צראשית י"ח) ואקחה פת לחם וכו' וכתיב
 ויקח [חנאס וחלצ] וכן הבקר וכו' נא (וכתיב) ויהי שלש סאים
 קונה סולת :

לסחיות נפשי, ווי לי ? ווי יחוש חוץ וננני לטובתי ? וכשאתי לעלמני, אך
 לעלמני אדאג ולא אחים עין על אחריס ויה אני ונה חיי ? האדם הוא
 כטבעת צשרשרת התולדה, ואם יפרד ונהשררת צוה נחשב הוא ? ע"כ
 על האדם לדאוג לטובת אחריס, וכאשר ראינו (צצת לא) כי צרוצ ענותותו
 הכנים נפשות תחת כנפי הסכינה. ולז"א (אדר"כ פ"ה) הרבה פושעים
 היו צישראל ונתקצרו לתורה וילאו ונהס לדיקים וחסידים וכשרים. ואולי
 יכון גם צנאנרו הקודם צנ"ש ודלא מוסיק יסף טיטפיע האדם ונטונו
 הן צרוצתי והן צגטנני, כי האדם ודיני ולא יעמוד צרשות עלונו. — ואמר
 דאשתנש צחגא חלף ווי טונשנש צצציע נשיאותו ונריס קולו על כל
 העם לא יעמוד ימים רצים, כי הוא גם צהיותו נשיא צישראל היה ענין
 נאור. ופעם אחת היה צא צדך וטנע קול לחה צעיר אור ונוצטח אני
 כי אין זה צתוך ציתי (צרכות ס') צאשר וננונו ראו וכן עשו. צצובה
 ונחת היה ונפעלס. וקול צרונה לא נטנע סס, ודצורו עם צ"א היה צנחת
 נשא וצבל טרחס ולא ידע רגו (צצת ל"א) ונפ"ז היה לנופת צענו עד
 שהיה לנוסל : לעולם יהא אדם ענותן כהלל (סס ל) : ואמר (צרכות
 כ"ע) : לא תירח ולא תחטא, וכל הכועס כל ויני גהינס שולטין צו
 (קדרים כ"צ) : ואמר (תענית כ) : לעולם יהא אדם כך כקנה ואל יהי
 קסה כארז. וכל הנוטיל אינה יתרה צתוך ציתו כוף הוא צא לדי ג'
 עצירות ג"ע ס"ד וח"ט (גיטין ו) והיה נאה דורס ונאה וקיים :

זו. ר"ג אומר [זהו] ר"ג הזקן צנו של הלל : עשה לך רב פירשתי
 לנועלה : והסתלק מן הספק. שאם תלמוד ונעלונך תרצה לך ספקות :
 (כ"א) שלא תהא קובע לעלונך לרצו הלכה ועמוד לצטח. אלא כיון דלאו
 צפירוט הוא איצעי ליה לנוזל קנייה רציה ציצנות פ' צ"ש כצ) :
 [עונדות כתיב, צנשנה אונדות נג] כונו עונדות] פי' שלא תפרוש
 ונעשרותך ונאונד לפי שלפעניים שלא תהא וכוין יפה כאדם הזה שאינו
 לוונד נד) מן השנועיה : (כ"א) שהרי התורה נתנה טעור צנועשר שהוא
 אחד ונעטרה, לפיכך לריך חשבון. אצל צתרוונה לא כתיב טעור אלא
 ראשית דגך. לפיכך היא נטלת ונאונד) :
 יז. אלא שתיקה. טגס אויל ונחריס חכס יחשב וכן חילוף שאם ונרצה
 דצרים עם צ"א ולכל דבר ונקדים עלונו להטיב אפי' אם הוא חכס
 אויל יחשב. ע"כ אין טוב צשתיקה. ולא הנדרש הוא העיקר אלא הנועשה.
 וגדול העושה יותר מן הלוונד ואינו עושה :

טפטו

צדצר. — וצנ"ע צצרי אכני (טנה ג' לז 259) כצצתי : אחרי כי לרוב צצרי
 הצלונים צצצות ונורה א' ולנאונריסס אין לורך לנתוח, רק עוליס
 צקנה אחד, יתכן טגס טנאי פה אך אחת יאמר : עשה תורתך קבע ונשא ונתן
 עראי ואל תדאג פן עי"ז לא תוכל לנללות ונשאלות איס ואיס, כי
 תרגיל עלונך לאמור ונעט ואז תעשה הרבה (ואולי ג"כ ע"ד הצרכה, טישלח י"י
 הצרכה צאסנויו וד' יהיה צכסלו והצנחתו) כי הדובר וצוטח
 לצצרו לנשות ענו טובות צצוא יום הנועשה יפלו פניו אם לא יוכל לנללות
 הצנחתו אשר פלה פיו. לא כן אם אך ונעט יצטיחהו, אז ציוס
 ההוא צצוא רעשו אליו לנען יעשה כאשר אמר ויטנור ונלא שפתיו, יקדם פניו
 צרלון. כי יותר וננה טהצטיחהו יעשה אמו אות לטובה, וזה
 טאנר והוי ונקבל את כל האדם צצפ"י, כי לדיקים אונריס ונעט ועוטין
 הרצה :

זו. ר"ג אומר עשה לך רב וכו' גם פה צנאנר ר"ג א"ל לנתוח ונאונרו אחד. כי
 צהיות לאדם רב ונצרו לו השנועיות על צורין לא יצרו לו הספקות
 ולא ילטרך לטער לפי אונד דעתו. ולנען לא יפול עי"ז צרשת האסור ירצה
 לו אונדות, ולפעננים יפסיד עי"ז וננוס של ישראל וקרצו לזה ונלאתי
 צנדר"ט והנלתי :

יז. כל יוני גדלתי וכו' ונשתיקה. כניס דצרי חכס ונכל אדם (נשלי י"ז) גם אויל
 ונחריס חכס יחשב. ואם ישאל השואל : ונה צנע אם יחריס חכס

כתב יש"ר

האיסורין ואמר, את ר"י בן בתירא בנציבין ואמר וכו'. ויותר יתכן
 להביא ג"מ בסנהדרין ז' ע"ב ר"ה כי הוי אתי דינא לקמיה מיכנף
 ומייתי עשרה רבנן מביה רב אמר כי חיכו דלימטייה שוכא
 מכשורא. רב אשי וכו' ומייתי ליה לכילהו שבחא וכו' וכן הביא
 רע"ב ושם ט"ס בדפוס. כי הא דרבא כי הוי וכו' וט"ס וצ"ל רב
 אשי ואולי היה בר"ת דרב"א. והוא דרב אשי.
 כ"ג) בתמיד פ"ב מ"ה עומדות כמו אומדות.
 כ"ד) אלא מסברא דנפשיה.

כ) ברש"י במד"ש תחת תיבת יכול א"י שכל. והענין אחד. ומ"ש
 רש"י מי שטרח וכו' הוא מאחז"ל (ע"ז ג'). ופירש"י מי
 שטרח בע"ש. בעוה"ז :
 כ"ח) לדעתי נכון לכתוב זה קודם ויקח חמאה וכו' כסדר הכתובים
 בתורה וכן צ"ל ברע"ב.
 כ"צ) לא מצאתי זאת כ"א שם ק"ח ע"ב ע"פ מימנו בכסף שתינו
 וכו' שכרו אדם א' ב"ד מאות זון ושאלו את ר"ע בבית

יה רבן שמעון בן גמליאל אומר על שלשה דברים העולם קים על הדין ועל האמת ועל השלום שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם :

פרק ב א רבי אומר איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. והוי מחשב הפסד מצוה

דברי הפי'ן

רש"י

יח. שפטו צעעריכם. וכוונתו ליה אולי יחנן. וצונטנה צעריה חין כתיב טס פסוק : [הג"ה. אומר הנועתיק חין הכתוב שהוא דאלו יחנן כעונך לשפטו צעעריכם הכתוב צזכריה אזל צענווק כתיב טנאו רע ולהצנו טוב והליגו צעער ונשפט אולי יחנן ד' אלהי לצלות שארית יוסף] : פ"ב א. א. (א) (שיצור. שיצור) : כל שהיא תפארת לעושיה : טנאו לו וגם צני אדם נוחים צ) היינו : (כ"א לעושיה. לניי טעושה אותה :) חוספת גליון. כל שהיא תפארת לעושיה. כל דרך שהיא נוחה ותפארת הוא לניי טעושה אותה. אותה הדרך יצור לו האדם. לפי שידוע שזו הדרך שהיא נוחה לעושיה [היות] תפארת לו מן האדם. שלכל העולם היא ישרה. שאין לך דבר צעירה שיעשה אדם שלא יתחרט צה ויאמר צלצו ויה עשיתי. ויש לו צושה וצניי אדם. אזל כשיזדונן לידו דבר ונלה ודרך ישרה ויקייננה אז ישננה ציותר עליה וגם צ"א ונפארים ונשצחים אותו. ע"ב תוספות גליון : שאין אתה יודע ונתן שכרן של ונלות [ושנול] כותינן לך שכר על הקלם כנוו על החמורה. שהרי לפני כך לא נתגלה ונתן שכרן של ונלות] ונשל לניה"ד. לנולך שאמר לעצדיו טלו צערכם כך וכך והכנסו לפדסם וחרשו צו ותקנו צו כל לרכו. וצפדסם היה אלנות טובות ורעות ואלו היה אומר להם חילן פלוגי טוב הוא וחילן פלוגי רע הוא, ותקמו [שכר] צזה יותר ונזה. היו כולם הולכים אלל הטוב כדי להרצות שכרן, וננולל אלנות רעות נשתיירו שלא יתקנו ג) לכך אומר להם צבתם. כך עשה הקצ"ה שלא גלה שכר הנולות, שלא ייראה אדם ונלה טעכרה

החכם, והרואים יחצנו אולי ונחריש הוא ? ע"כ יאמר התנא, כי כל יוני נתגדלתי צין ההכמים ונה לנוד כי טוב לגבר ידום ויועט דצרו (כי אם היה יושב לפעונים צין אילים ונחרישים לא היה יודע אם לשתוק טוב הוא, כי אולי עי"ז יחרישו הסכלים לצל יודע כי פתאים הנה וחרשים ונאדם) ונהכסילים אחד וניי אלף שיתחוק ויחריש. והכסונים צלנות יועטו תמיד צדכור. ואם ונלה צכלע ונשתיקא צתרין (ונגלה ו"ח) וגם הדרשה האוירה יותר ונדאי ללא יועיל היא. כי העיקר היא הנועשה. כענין אמור מעט ועשה הרבה, ויתכן עוד, אם הוא כדעת הנוצקרים ר' טועון הכהנ, שזאת היתה פתגמו (לאזונגסווארט) ותכונתו. וזאת היתה הנכסה טנהרג צנורידה האחרונה נגד הרנוניים (ע' דור דור ודורטיו ח"א לך 190) . . . וידידי הח' רא"ה ס"ו יאמר (סס לך 191) שיכין צלנורו ולא הודרש עיקר אלא הנועשה נגד למודי פוילים (שהיה ונתלונדי ר"ג אציו. ואולי חצרו לפנים ע"ש לך 88) שהוא צטל חלק הנועשיי מן התורה עד שלפי למודיו חין עוד תכלית לתורה כי אם ונוד הלמודי ולא ונוד הנועשה. והדעה הזאת נתפטה גם אלל קלת יהודים צאלכסנדריא. ופולין הטרעם נגדה. ונגד זה אומר כך . . . ונוסיים כי הנוצרה דברים ר"ל יותר ונדאי, לא לצד שאינו ונתגה צדרך החכונים אך ונניא לדי חטא. ונגד זה תנולל לר"ג צנו של ר"י הנטיא (פ"צ ו"ז) ונרצה תורה ונרצה חיים, וכו' וננו שאמר צירושלני צרכות. כל טפיא ציטין וטפיא דאורייתא טצין כל שתיקא טצין ונתיקא דאורייתא ציטין . . . יח. רש"ג אומר על ג"ד העולם עונוד וכו' אולי אומר זאת אחרי שנתגדל ונקרא רש"ג. ולעונות שאמר לפנים כי טובה השתיקה, יאמר הפעם

לצד האנות קיוונו של עולם לא יהיה כנחריש. ולנה שאמר לנעלה : לא הודרש עיקר אלא הנועשה, לניסק אליצא דהלכתא לנורך הדין והנשפט טצא פלפולל. ולעשות שלום יוכל להרצות דברים ולא יירא רע (שיצור לדי חטא) ולא יהיה צו חטא. שהרי גם אהרן צרדפו השלום היה ונרצה דברים, ולכל אחד אומר ונה שלא טנע כלל ונחצרו כנצחר צאדר"כ הוצא צצרטנורא וי"צ ונפרק זה . . .

סליק פירקא.

פ"ב א. איזוהו דרך ישרה וכו'. יצאר עתנו"ש צס' הצרית (צפתיחה ס"ד) ו"ל ונצניצן ענין הלורה טצין ענין החונור ג"כ כי הנה הלורה הוא דבר אשר צו היה ונה שהיה צדל צו ונעלם אחר עד צצקורו ונונו אינו אותו עלם עוד. אם צנוללכיות אחר שכבר כהה הסכין עד שאינו חותך עוד ולא ילנה לפעולת הסכין אינו עוד סכין אזל הוא חונורו לצד ר"ל צרזל, טככה צצנעיות אם יעדד כה הסכל וההכרה מן הנוצד אינו עוד אדם וכל הנשאר צו הוא חונורי לצד, הגם צצהעדד הסכל מן הנוצד לא נעדד צצציל זה ונונו נפש החי וכל כחותיו טצו. וכן נפשו הליוונת וכל כחותיו וכו' צכ"ז לא נקרא עוד אדם כי הן כל אלה נקרא חונור צעך שכלו שהוא לורתו האנותי אשר עליה הכוונה צנולל אדם או ונדצר וכו' ע"ט. ונש"א רבי איזוהו דרך ישרה שיבור לו האדם שיתאים עם הסכל טע"ז נקרא אדם ? ואמר : כל שהיא תפארת לעושיה. להאדם הנועשה אותה, ותפארת לו מן האדם שיהיה עפ"י הסכל והדעת טיש להאדם הנוצד, לא שיעשה דבר טע"ז יפול ונחור אדם הנועלה ולא יקרא עוד אדם . . . הן יש דברים שהם תפארת להנועשה אזל לא זו הדרך תפארת לכלל האדם. ראש חז"ל אמרו (כתובות כ"ו) : אל יצנזו אדם יותר ונחונשו. כי ונשחית נפשו יעשה זאת, הוא על נדיצות יקום צרגע הזאת אזל לדקתו תהי לטעמה, כי אחריתו ריש ועיני, יסכרו לו האנשים אשר פזר נתן להם

כתב יש"ר

א) ע' רש"י (תמיד כ"ה :) פירש. איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם. הרבה דברים צריך לו האדם לבחור. אלא הכי קאמר איזהו דרך אהת מדרכים שיבור לו האדם :
ב) וכן פירש הרע"ב :
ג) ויכול להיות שאם לא יתקנו האלנות הרעות יפסידו הטובות וישחיתו מהם, ע"כ באמת נכון מאוד לתקן הרעות עוד קודם.
וזה שבי רש"י מקודם : שמא נותנין לך שכר על הקלה כמו על החמורה. כי בסבת עשיית הקלה תבוא להגדולה. ע"כ יאה לתת שכר גם על הקלה כמו על החמורה. וזה שאמרו (פ"ד משנה ב') שמצוה גוררת מצוה ועברה גוררת עברה. והבן. וע' ילקוט משלי ה' פסוק אורה חיים פן תפלס ובמדרש שוחר טוב ס' ט' פסוק על מות לבן :

כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה. והסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה. דע מה למעלה ממך עין רואה ואזן שמעת וכל מעשיך בספר נכתבים :

ב רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגעת שניהם משכחת עון וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון. וכל העוסקים עם הצבור יהיו עוסקים עמהם לשם שמים שזכות אבותם מסייעתן וצדקתן עומדת לעד. ואתם מעלה אני עליכם שכר (הרבה) כאלו עשיתם :

רש"י

דברי הפני

שכרה ונרצה ונחצרה ויחזור אחריה : והוי נחטז הפסד ונלוה (ד) ויה שאתה ונפסיד צקחורתך צעטה שאתה עוסק צולוה, אל תתעלז על אותו הפסד אלף (הוי) 'ונחטזו כנגד הסכר שתקבל עליה לעתיד. ואם יצא עוד ונלוה לידך קיימנה אעפ"י שתדע שיש (לך) זה הפסד ונוון. ששכר ונלוה הרצה היא : ושכר עבירה. שאתה נהנה צה. הוי נחטזנה כנגד הפסדה שאתה עתיד להפסיד צה, ואם יצא עבירה לידך אל תעשינה אעפ"י שתדע שתהנה ונוונה, כי הפסד שתמיד לצוא עליך הרצה היא : ויה לנעלה ונוון. שהוא רואה ושנווע וכותב צכפר :

להם ונלח הפנים צייני קדם, וישחקו עליו לעירים ונונו ליינים ישפקו עליו כפיס . . . וכן אז"ל (כדריס פ"ק) הונתענה נקרא חוטא וכהנה צרות: ויחכן עוד צהיות אז"ל (גיטין כ"ט וסנהדרין לו) ונונשה עד רצי לא ונלינו תורה וגדולה צנוקוס אחד. ע"כ אמר רצי שיצור לו האדם דרך שתהיה הן תפארת לעוטיה עפ"י חוקי התורה. וצכל זה תהיה תפארת לו ון האדם כראוי לנטיילי כסף אשר צרכס י"י צעוטרי. כונו שנולינו לרצי ונכצד עשירים (עירובין פ"ו.) והיה ונפרנס רוצ התלמידים (סס כ"ג:) ופתח חלרות צשנת צלורת (צ"צ פ"ק) והיה כלה דורש ונלה ונקיים . . . והוי זסיר וכו' דרשו צנוכלתא ונוררתס את הנולות אל תקרי הנולות אלף הנולות, כדרך שאין ונחנילין את הנולה כך לא יחנילו הנולה, ואם צלה לידך עטה אותה וניד. וזה הוי זסיר צנולה קלה שלא תחנילנה ותצקס החמורה. —

והוי ונחטז וכו' עתוי"ט שרצי לא חלק על אנטיגנוס. ולפונש"ט ונוילח לא קרצ זה אל זה : אכן וי"ט שאין אתה יודע ונתן סכרן של ונלות, להסקפה ראשונה נחפלא אחרי שאנטיגנוס איש סוכו הזהיר (צפ"ח) אל חסיו כעצדים הונשנטיין את הרצ על ונות לקבל פרס ? ואין יאמר רצי שאין אתה יודע ונתן סכרן של ונלות ? אכן נראה שהכוונה, צלנות לא יגיע לך סכר כונו שכתצתי סס צצאור ונאמר אנטיגנוס שהאדם תנייד לזה להס"י הנוחיייהו אף שאין צידו ונע"ט ונאוונה. אף כונת רצי שהס"י ונתן לכל איש ונתנת חנס צעד הנולה שטושה וזה שאמר ונתן סכרן ר"ל ונתנת חנס והצן.

שם עין רואה ואזן שוועת וכו' עפ"י כתוב (תלים ל"ד) הנטע און הלא ישנוע אם יזר עין הלא יציט, ונוסייס סס הנונלוד לאדם דעת (ע' צאור שיוסצ לאחריו) י"י ידע ונחטזות אדם כי הויה ונעבל, וכענין שאמר וכל ונעשיך צכפר נכתציס . . . אנונס כן, קול הנוון כקול שדי, חאים יכתיר צנוקתריס וצנוקתך ונעשהו יעשה, ויאמר וני ראני ? אכן הנוון יראה, ולצצו יצין את כל . . . ככה נועדו יחדיו איש ורעהו הרחק ונלח ונאדם העיר ויחטזו כי אין שוועת להם, ועוף השנויס יוליך את הקול כל אשר צטאו צשפתיהס שויה, והקול כשוועת לנורחוק : כה יעלו צעלי ונונות — וכל ונעטה האדם צכפר התולדה נכתציס, ואם לא עכציו אס וניראה או ונחופסה, הן ינויס יולרו יחקו צכפר הגדול הזה פעולותיו אס לצצו אס לחקד. והדצריס עתיקים וצצ"ר (פי"ט) ג' דצריס נאנורו צאותו אילין (שאכל אדה"ר) טוצ לנאכל יפה עיניס ונוסיף חכונה. וכולן נאנורו צכסוק אחד וכו' והוא ונתאים עם וי"ט צראשית חכונה (שער ענוס פ"ו) כי ונאמר עין רואה ואזן שוועת וכו' הוא נגד ונחטזנה דצור ונעטה ע"ט. כי לדעתי יפה עיניס הוא הנוחטזנה, ונוסיף חכונה, הוא הדצור, וההצנה הנקכית ע"י השנויעה ונחודצה, והאכילה היא העשייה : ב. יפה ת"ת עם ד"א וכו' ר"ל ונודת ישראל כי ת"ה שאין צו דעה נצלה טוצה היונוו (ויק"ר פ"ח) ור"ל צדרך ארץ, הנהגות ישראל כענין שאנורו (צרכות וצ"צ) : אל ילא כשהוא ונצוטס, וצנונעלים ונטולאחי ולא יכפר עם אשה צשוק. אפי' אשתו או צתו או אחותו. ולא יכצ צחצורה טל ע"ה וכו' (וצעל ראשית חכונה כ' צכוף ספרו וי"ס ד"ח) ואחרי שניגע עלונו דצ"ת ונחוק על תאותו להסתהג צנודת ישראל, והוגה צהס תנייד ונשכחת עון. וכונ"ט סנקרא תוטיה ע"ט שונתשת כמו טל אדם (ע' ילקוט שנועוני איוב י"צ וסוח"ת סי' ז') וכל תורה שאין עויה ונלככה סופה צטלה (ואין זה דוויה לנאמר ראצ"ע (פרק ג') אס אין קונה אין תורה, שסס הכונה שלא יוכל להסתיל צלנווד אס לא יהיה לו קונה, וכאן יאמר השלם, אף שיהיה לו קונה רק שלא יתנייד צנונלככה, לנענין שלא יהיה צכוף צלי פרנסה, אז סוף סוף תצטל התורה. כי ע"י הלנווד צתורה ונצלי ונטיס אל לצ להקונה שיש לו שיחסר, וגם עי"י שלא יתנייד צנונלככה להרויח ילכו ונעשותיו שיש לו לתהו, וזריס יצלעוהו ויאלכו את כל אשר לו, והוא לא יחוש אף צכסופו.) וגם גוררת עון. או הוא צעלנוו יצוא לידי עבירה צעת לר לו ועל פת לחס ישפע גצר . . . או יצחו זריס יגיעו והוא יסא את עונו כי השליך יהצו על אחריס והוא צעלנוו ונתרפה צנונלככה . . . וננלח ת"ת עם ד"ח ונשכחת עון. וצלי ונלככה לא די שלא ונשכחת עון אלא גוררת עון . . .

כתב יש"ר

(ד) בב"ב (ע"ה) : פירש"י בקצור וז"ל : הפסד מצוה שמתבטל כנגד שכרה. המרובה לעתיד : ושכר עבירה. שלא להשתכר בעבירה מרווח בשביל שעוסק במצוה או נתן צדקה ומחסר ממנו : עכשיו : כנגד הפסדה. שיפסוד יותר לעתיד : וע' בפ"י הרע"ב —

ג הוּו זְהִירִין בְּרִשּׁוֹת שְׁאִין מְקַרְבִּין לוֹ לְאָדָם אֵלָא לְצוּרְךָ עֵצְמָן נִרְאִין כְּאוֹהֲבִין בְּשַׁעַת הַנֶּאֱתָן וְאִין עוֹמְדִין לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעַת דְּחָקוּ :

ד הוּוּ אִיהַ אֹמֵר עֵשָׂה רִצּוֹנוֹ בְּרִצּוֹנְךָ כְּדִי שִׁיעֵשָׂה רִצּוֹנְךָ בְּרִצּוֹנִי. בְּטַל רִצּוֹנְךָ מִפְּנֵי רִצּוֹנוֹ כְּדִי שִׁיבְטַל רִצּוֹן אַחֵרִים מִפְּנֵי רִצּוֹנְךָ :

ה הִלֵּל אֹמֵר אֵל תְּפָרוֹשׁ מִן הַצְּבוּר וְאֵל תֵּאֱמָן בְּעֵצְמָךְ עַד יוֹם מוֹתְךָ וְאֵל תִּדִּין אֶת חֲבֵרְךָ עַד שְׁתִּנְיַע לְמָקוֹמוֹ וְאֵל תֵּאֱמַר דְּבַר שְׂאִי אִפְשֵׁר לְשִׁמוֹעַ שְׂמוֹפּוֹ לְהִשְׁמַע וְאֵל תֵּאֱמַר לְכַשְׂאִפְנֵה אִשְׁנֵה שְׂמֵא לֹא תִפְנֵה ;

דברי הפיץ

רש"י

וכל העוסקים עם הצור וכו' ולדקתן עונדת לעד וכו' צפ' שאל (דף קנ"א) תניא ר"ג צרכי אונר כל הנרחס על הצרות ונרחסי עליו וכן השנים. וה' ונתאים עם נה שאנר כאן שלדקתן עונדת לעד — וכהם שהסקפה ראשונה הרצה דברים השלם הזה צנ"ש וכל העוסקים וכו' שזכות אבותם ונסיעתן, ולדקתן עונדת לעד, והתם ונעלה אני עליכם שפר הרצה כאלו עשיתם . . . לכן כצר העירותי צנוקס אחר צננה שאנו אונרים קודם תפלת נוסף לשבת צנני שצרך אצותינו אצרהם י"ו וכו' ונני שניחדים וכו' ונני שאחים וכו' ונני שנותנים נר וכו' ואח"כ נוספים וכל נני שעוסקים וכו' כי צאנות העוסקים צרכי לצור יש להם עוררין, שאונרים שאין עוסקים צל"ל כ"א לצוצת עלונן כי יגנבו ויכחשו וישנינו צכליהם, לא ולמד שגם על ושה רצינו ע"ה אונרו (קדושין ל"ג :) והצטו אחרי ושה חד אונר לגנאי וכו' וצתנחונאי (שה"ל ידידי הח' רס"ג פ' פקודי סי' ד') היו אונרים ראה לואר, ראה טוקים אוכל

ג. צרשות [היא] הולכות [צרשות צידה לעשות כל נה שתחפץ ה] ונה היא הצריות שיטנוור עלונו ונהיות תדיר עונה. טכן דרכן לשאלו נהם. ואם נותן להן כזרק לים הולכה. ואין צו הנאה כלום : ד. (הוא היה אונר. רצן גנליאל) : עשה רלונו כרלונו. שאפילו (צשעה) כשאתה עושה חפנך לש"ש : כדי שיעשה רלונו כרלונו. כדי שיתן לך (מן השנים) טוצה צעין יפה : ו) וצטל רלונו ונפני רלונו. אם חנדה כפסך בגזל ועריות שיצטל רלון אחרים הקנייס עליך ונפני רלונו : ה. הלל אונר. זה הלל הזקן המכר לנעלה פ"א : אל תפרוש ון הצור. אלא השתתף עונהם [צנערים] (צנרתם) כדי שתשננה עונהם. כנ"ש (ישעיה סו) שישו אתה ונשוס. כל הנותאצלים עליה. כל נני שאינו ושתתף עם הצור אינו רואה צנחנות לצור (ואינו רואה סינון צרכה לעולם) צפ'

ונשל יהודים ושותה ושל היהודים וכל נה שיש לו ון היהודים. והצירו ונשיצו אדם ששלט על ונלכחט הנשטן אין אתה ונצקש שיהא עשיר וכו' וכן צירושלני צכורים פ"ג ה"ג וסקלים פ"ה ה"ג ושונות רצה פרשה כ"א אם כן העוסקים שחושדים אותם ואין צם שכרם כפול ע"כ לאנר צנני שצרך. שכל נני שעוסקים צרכי לצור צאנות צאנונה הקצ"ה ישלם להם שכרם, וגם צלי זכות אבות דלקתם צעלנו עונדת לעד. וה' ג"כ שאנר כאן... ג. הוי זהירין צרשות וכו'. לצציו רצינו הקדוש היה חצר אנטיגנוס ונלך רוני והי' אוהב כאנן לרצני, וכשנת אונר רצי נתפרדה הצבילה (פ"ק דע"ז ד"י ע"ג) ר"ל אגודת האהבה שהיתה ונקשרת רצי לרשות, כי צנוותו נאצדה האהבה והצטקון לרשות ולזה אונרו ונשונת רצי הוכפלו הרעות (קוטע צסוף) וע"כ אונר צנו ר"ג הנשיא הוו זהירין צרשות, שלא תקנווך עליה עוד כנוו על אוהב כאנן, שאף שנקרצין לו. והוא אהבה התלויה צצרך וללוך עלונן ולא תעמד לאדם צשעת דקרו. כי צצר אצד ר"ג שצרו, ולא כאציו שהי' יולא ונכנס צצית אנטיגנוס וגם הוא צא אללו כנוספר צצרה ונונו. ואין לנאנר זה השתוות צנאנר שועיה (פ"א נ"י) ואל תתודע לרשות, כי סם יאנר לצל יתודע לרשות כלל, והוא יאנר פה ונאיש אצר נודע צרשות ויש לו ונהלכים צין העונדים סם, אך יהא זהיר לצל יתנויד צהלוכו לשם רק יוקיר רגליו ונצית הרשות והצן. (ועפירש"י).

ד. עשה רלונו כרלונו וכו' אם תעשה ונות י"י אשר אין לך צהם טום הנאה גופנית וגם אין להם ונצוא צצכל. אך ונפחת כי סם ונות י"י, צכ"ז תעשה אותם כאלו היה לך צהן-רלונו ונעלונך, ואז יעשה ה' רלונו ר"ל צצצרים שיש להם צאנות לך רלון, כרלונו הטוב להטיב לצרוואיו... צטל רלונו. ר"ל תאונך ונפני רלונו שלא תצוא על ידה צטול ונות י"י כדי שתהיה עליך השגחתך יותר ונזולתך וכל צאי עולם יסורו לנשונעתך כענין שאח"ל (צצת ל') : כל העולם לא צצרא אלא ללוות לה. ונולאתי צצ' ראשית חכונה (שער האהבה פ"ח) וז"ל ונלנווד ונענין זה שני שהוא רולה שחקצ"ה יעשה ענוו נם שהוא סינוי הטבע לריך שהוא תחלה יסנה טצצו לעצודות וכו' ע"ש חסו לדעתי צטל רלונו ר"ל טצצך ונפני רלון הצורא, ואז יצטל סם"י רלונו ר"ל הטצצ שצרא והוא רלון הצורא. ונפני רלונו ויעשה עונך אות לטוצה . . .

ה. אל תפרוש ון הצור. אם הלל זה, אחד הוא עם הלל שאנר צפ"א ניי"ד, יאנר אל תפרוש ון הליצור, כנגד שאנר : אם אני ליי, יוכל הקורא לחסוד כי האני הוא העיקר (ראם אין) ע"כ יאנר לצל לפרוש ון הצור ולא להתפרד ונהם : ובררושי צציהכנ"ם הגדול שנת תרכ"ז עת ונעטס הנולך הדת נתן שגם אחצ"י יוכלו לצחור ולהצחר צצרו דעות-העם להיות יועץ העיר (געמיינדע-ראצמה) וצין אזרחי יועלי העיר יננה גם הוא, והתחילה אז פקידה חדשה (גייע פערי'אדע) צצדרי העיר צהכנסה והולאה ונוניו שטורים. עוררתי און הסוועיים להתאחד ציום הצחירה (וואהל-טאג) ולצרוור ונחך העדה אנשי סם אשר עלתם נתחם, אונרתי צהונטך הדרום. כי לנורת רוח כל

כתב יש"ר

ה) נראה שלזה דבר כ"ו ברש"י שבמדרי"ש מפני היראה. אכן היודע רוח המורח ומושלחה אשר באכזריות רצח ונורא מאוד נהגו הרשות, כמו עוד עתה בפרס ומארצקא כנודע, ויבין מאח"ל שהיו שמה במזרח כי הוא נוקב עד התהום . . . לא כן מלכי איירצפה אשר אנחנו היום חוסים בצלם, וחלילה לנו להעלים עין מן הרשות. כי כל מצותם נכונים וכשרים, ועלינו לעשותם בשמחה ושוב לב ונפש חפצה . . .

ו) ברש"י שבמדרי"ש גירסא אחרת : ובטל רצונך מפני רצונו. שתחשוב הפסד מצוה כנגד שכרה. שיבטל רצון אחרים הקמים עליך לרעה. ויש ספרים שזאת ההלכה כתובה בפרק בן זומא. ע"כ.

ו הוא היה אומר אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד ולא הבישן למד ולא הקפדן מלמד ולא כל המרבה בסחורה מחכים ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש :

דברי הפי'ן

רש"י

כל ונשכיל, חנוסה כחות צין בני ישראל, האחת אוננת : טוץ לשנת צפנת הצית וצקוד קהל ועדה לא נבוא, כי גם צלעדינו יעשה העם קדרים לנכון. השנית, תחצרך צלצצה : שלום יהיה לנו, ידינו עשה לנו את החיל ואין ונחפור דבר, עם שונים לא נתעבר, כי טוץ הרצים כל עלינו . . . כת השלישית תרנן על ונחיוגי העיר עד היום הזה כי צרע הם וכל פעולתם ונאפע. ויעשו ונלאכת ד' צרוניה, או נרפים הם ע"כ לא תעשינה ידיהם תושיה, ע"כ טוץ להרוס בנינם ולא יצלעו את אשר יזנו לעשות, ולא נבחר זהם וצנהוונס . . . כת ד' אוננת : כל הנוסקיף גורע, ונשוגע איש הרוח החושב לעשות חדשות צארן, טוץ הם היו היננים הראשונים. ולא נבחר לנו איש יהודי וכו' וטז ואל תעשה עדיף . . . ידענו כי רצים יפערו פיהם עלינו ויגודו ראש, וטוונע לא יהיה לנו, אך חף כי אטוונה אזנס ונהקטיצ את אשר נחמו דוצרים כעת, יננים ידצרו, יננים יצואו ויחודו העם על חטאתם אשר עשו, וכי טוץ הי' להכבד ולשבת צביתם ולא לבחור להם חדשים . . . כת חנייטית הן העללים. היא אוננת תניד : עוד היום גדול, לכשנפנה ונעבודתנו ונשיה הפשים וננלאכתנו נעשה גם טוץ הלצור :

צפ' אחרון ז) דתענית (ל :) : אל תאנין צעלונך. שהרי יוחנן כ"ג שונס צכהונה ח) פ' טנים ולצקוף נעשה לדוקי : עד שחגיע לנאקונו. טיצא כנו כן לידך ותגלל ונונו (וכן ונלינו צירצעם צעשה צבנה שלונה ציהנו"ק והטלים אותו הניח ונפתחות תחת ונראשותיו כדי שיטכים לונחרת להקריצ תניד של שחר צזונונו. ונה עשתה צת פרעה הכניסה לו על וינתו כעין רקיע של נחשת ונחלות וכצבים ונלויירים צו כדי להטעותו צלילה ולהנות ונאופו של אותו לדיק, ועצרו עליו ד' שעות ציום ולא עווד, ולא קרצ תניד של שחר. ועל אותה טעה טכינו צגנו' ירושלמי על תניד של שחר טקרב צד' שעות, ונה עשה ירצעם קצץ כל טצטו של אפרים והטכים לפתחו של שלונה להרתיעו. ע"ז ילאה צ"ק ואוננה לו רשע אתה ונחייצו על הטווג. וצ"א כדצר אפרים רתת וכו' כנרתע אפרים ויגד על הטוניד ט) טשה :) : ואל תאנר דצר טא"א לטוונע. כלוונר אל תאנר [על] דצר של תורה טאתה יכול לטוונע עכטיו טתטוונע לצקוף אלל לאלתר הט אזניך לטוונע. (כ"ח) ואל תאנר דצר קוד טא"א להטוונע לאחריים. טאס תאונרהו קופו להטוונע צעולם. טאתה גלית אותו ותציטט : (וע' צפ' הרע"ז) :

בבה יתפרדו צני אדם צדעותיהם ונחשצותיהם. וע"ז יאנר הלל : נגד כת הט' : אל תפרוש ונן הלצור ולא תאנר, כי גם צלתך יעשה הכל, כי אזלי עי"ז לא יצואו האנשים כלל ולא יהיה לצור. כאשר קרה לכורס אחר, עת כרונו עשה צאושים, רחווו עליו טכניו אשר כרוניהם ויגזרו אוננר כי איש איש ונהס לא יחדל ונתת ויזאזר טלחו לו הכלי ונלא. אך ונשרה נהפכה טונחתו לתוהו, כי תחת קוה ליינ ונלא וינ. יען כל אחד ונהנותגים דונה צלצו, אם יתן הוא נדה אחת וינ ונה הוא נחשב לעונת היין אשר צכלי הטוה וצכן טפכו כולם וינ אל הצציות . . . ולעונת כת השנית אונר אל תאנין צעלונך וכך רוצ עשרך והוכך ואונך אשר עליהם טשען הצעית ולא תפחד, ותפחד ונקהל ישראל צאונך טאינו נחוץ לך טלוונס וטוצתם וגם רעתם צל עליך. כי אזלי יצוא יוס ותצקט לחקות תחת כנפיהם והס ירחיקוך ונהנת צאחריתך . . . (ואזלי אונר זאת לעונת טאונר צפרק הקודס וכטאני לעלני ונה איני. וחרו אל תאנן צעלונך) ונגד כת הג' אונר אל תדין את הצרך עד שחגיע לנאקונו ולא טשים עליו עלילות דצרים, צאשר אם חגיע לנאקונו תצין ותשכיל כי איככה נוכל לעשות ככלון איש ואיש, אשר כטס טפרלופותיהן אינו דוונין זה לזה (כנהדרין פרק ד' לו). כך אין דעותיהן טוות (ע' צ"ר פ' פנחס וכן צתנחומא הוצא צצור פנחס) אנוש אנוש טהנו נכול יצול, ע"כ תדיניהו לכך זכות . . . ונגד כת ד' יאנר אל תנהל את פיך לאוננר דצר טא"א לטוונע, והדעת איננה קוצלת זאת ותצקט לאוננר "חף טעתה לא ישונע לי לכוף יהיו דצרי טטוונע" אל תאנר כן, כי לא ונחנהה דצרת זאת, ואחרי רצים טטה . . . ונגד כת ה' אונר : אל תדחה את הטעה ליוס ונחר, כי וני יודע ונה יולד יוס ואזלי לא תפנה (זה ונחאים עם ונ"ט צעלעו צפ"ק : ואס לא עכטיו אונתי) . . . זאת תורת אדם הגדול הזה אשר טוונע היה לו. ויתר הדרוט תנאל צעצרי אכני טנה ג' לך ק"ד . . .

ו. צור. ריק ונכל דצר כנו טדה צור, וגרוע הטו ונעס הארץ (ע' קוטה כ"צ. ורש"י ד"ס צור) טאפי' צטוצ ונשא ונתן אינו יודע : ולא עם הארץ

ו. ולא הקפדן ונלונד וכו' העניו הטו הסיף ונן הקפדן כנעט"ל (טצת ל') לעולם יהא אדם ענותן כהלל ולא קפדן כטנחאי ע"ט כי הלל הקריצ עי"ז

כתב יש"ר

ופרשה אותו למעלה ממנו. כל זמן שלמה רצה לעמוד היה רואה אותם הככבים ומזלות והיה ישן עד ד' שעות וכו' ובילקוט (ירמיה רמז ש"ב) בסגנון אחר (ושם א"י. אותו הלילה שתי יין וכו') א"ר חונייא פ' מינין ריקודין רקדה בת פרעה באותו הלילה והיה שלמה ישן עד ד' שעות ביום ומפתחות של ביה"מ ק נתינות תחת ראשו וכו' ובילקוט משלי (רמז תקס"ד) אמר ר' לוי נשלה ס"ד ין וקבעה בו כל מיני כוכבים ומזלות ופרשה אותו למעלה וכו' ובויקרא רבה פ"ב נכנסה אמו והוכיחו וי"א ירבעם בן נבט נכנס והוכיחו. ר' חגי בשם ר' יצחק עמד וכנס אלף מתוך שבטו (ובילקוט פ' אלף) ונכנס והוכיחו הה"ד כדבר אפרים רתת (הושע י"ג) כדבר ירבעם ריתותו של שלמה א"ל הקב"ה למה אתה מוכיחונשיא הוא

ז) לשון השי"ם : כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה. ושיאנו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה : ח) כן איתא בברכות כ"ט. וביומא ט'. אכן במגלת תענית (אצל אנטיגנוס) איתא שאחר ארבעים שנה נעשה צדוקי ע"ש באריכות. ט) במשלי (ל"א א') כ' רש"י וז"ל כשהתחתן עם בת פרעה ביום חנוכת ביה"מ ק והכניסה לו כמה כלי זמר ונער כל הלילה וישן למחרת עד ד' שעות כדאיתא בפסיקתא והיו מפתחות ביה"מ ק תחת מראשותיו ועל אותה טעה שנינו על תמיד של שחר שקרב בדי שעות וכו' (והוא בבבלי עדיות פ"ו והובא בברכות כ"ז.) ובמדרש משלי על פסוק פן ישתה וישכח מחוקק איתא שם באריכות ומסיים שם כיצד עשתה כת פרעה כמין פר כת וקבעה בה ככבים ומזלות

ז אף הוא ראה גלגולת אחת שצפה על פני המים אמר לה על דאטפת אטפוך וסוף מטיפוך יטיפון :

דברי הפין

ע"ז אנשים תחת כנפי הסכינה ולגודו אח"כ תורה חש"א ולא הקפדן
ולגוד כי הלל קרצ אותם (וטנאוי רחק אותם) ע"ש היטב. ונה שמו
ולא כל הנרצה במקורה ונחכים לעונת נה ספדו לנו חז"ל (סוטה כ"ח)
הלל ושנא אחי הוה הלל עסק בתורה ושנא עזר עסקא לכוף אל"ל
תא נערוב ונפלונו ילאה ז"ק ואנרה אם יתן איש את כל הון ביתו
צאהנה בזה יצחו לו (שה"ש ח'). וגם אמר זאת נגד נה שאמר אח"כ
נרצה תורה נרצה חכמה. ואנרו צנוקס שאין אנשים השתדל להיות איש,
כי לפעמים נמוך תקון לפי רוח העת צנוקס ע"ז יחזק ענוודי התורה לצל
ירפפו. ופעמים שצנוקס של תורה היא קיוונה. וע"כ תקן הלל פרוצול
(שצוועת פ"ו ו"ג) יען ראה כי נונע העם ונתנוך ידי אחים צנוקס
נאוונה אף כי צאה הנלוה : השמר לך פן יהיה עם לצנך דבר צליעל
וכו' והיה עת לעשות ליי' ותקן פרוצול (וענו"ש עברי אנכי שנה י"ו
גליון י"ז) וזהו שאמר פה : צנוקס שאין אנשים היודעים לעלור צעם
ולנחותם על ניי ונחותם לצלי יחסו השמות, השתדל אתה להיות איש,
ובתקון קען תחזק ענוודי התורה ושכרך הרצה נאלוד . . .

ומאוד הנוכחלה תחת יד רצינו אשר לא יאזו לותר אף על ונהגה
קען ודל נאלוד אשר אין לו שום רנו ציפודי התורה, ולא יצינו

נה העת דורש נאחם. אף על זאת לא פקחו עיניהם ולא אזו לתקן לעוודי הנערים צמדרי ונלמדיהם סיהיה לרוח הזנון, ולהורות אותם נועט
נעספות החיות, וננדע לטון העם אשר אנחנו גרים צתוכם, ע"כ צאה כל התלמה אשר רוצ צנ"י סוקדים על דלתי צתי הספר גייננאזיוס וכו'
ועצו נוקר חיים התורה והנלוה, גנרו תופסי התורה, פכו ונציני שפה עזריה, וגם להתפלל צה לא ידעו. כי רצה העוזה צקרב הארץ,
סאיה יכת שערי החדרים וצתי נדרש, זה פרי הקפדנות ועז"נ אל תלך הרצה . . .

ומ"ש השתדל להיות איש יתכן שיש לו נוקס צקורות חיי. כידוע נחז"ל (פסחים ס"ו) שונצי צתירא נעלמיה הלכה של פסח צנוועוד שדומה
צצת והלל ידע ועי"ז ניינהו לנשיא. זה צנוקס שאין איש יודע, השתדל אתה ואזור כנצר חלניך והיה לאיש חסו פיה"כ (שמות צ' צ')
וירא כי אין איש ויך את הנלרי, (כי אם היה הכונה פסנה לכל ד' אם אין עין רואה. איך יתכן שטעה נעסה וציוס השני נוכח לדעת שנודע
הדבר ? צאשר אנרו לו : להסרגני אתה אונר וכו' ?) ר"ל ראה והצנון כי אין אחד אשר יהיה לאיש להראות אננין לצו צנגורים. ולא
יהי נווג לצ [ננו כאן שכון צאנרו השתדל להיות איש, ר"ל ונתנשא לראש] ויקא לאחיו צפרט לדעת צעל צולר עוללית שהכחו ונכת-נות.
אז הכחו נעסה צעלנו . . .

ויתכן עוד נ"ש וירא כי אין איש. ר"ל ראה כי הנלרי איננו איש, ואין לו לצ צשר, אך רולה הוא, כי אף שהיה שוטר וננוגיה על עבודת
העצרים הקטה, צכ"ז לא נלטה להכחו ונכת נות. ע"כ הרגהו. והצן :

ז. אף הוא ראה גלגולת וכו' צזה הראה כי כניס דברי הקבלת (י"צ) את כל נעספה האלהים יצא צנוספט על כל נעלם. אם עוז ואם רע, על כל
דבר פשע. הוא ישלם ללדיק כלדקתו ולרשע כרשעתו. ועכ"א על דאטפת אטפוך וסוף וכו' (כנשחז"ל ע"פ והאלהים אנה לידו עקש"י פ'
נשפטים

רש"י

הארץ חקיד. אלל ירא חטא אפטר דהוי נותך שהוא עוסק י) צמורה :
ולא הציטן לגוד. לפי שנאמר (נשלי ב) אם נבלת צהנשא ואם זמות
יד לפה. זה הפקוק פי' חז"ל צנוקס צרכות (ס"ג:) אם ונצל [אדם]
עלנו צד"ת סופו להנשא. אלל אם הוא שותק שאינו שאל צהלכות יא)
וצשאר ענינים ישים ידו לפיו כלומר שלל ידע כלום : ולא כל הנרצה
צמורה. יותר נדאי : נחכים. צמורה, וכן הוא אונר (דברים ל') לא
צשנים הוא ולא נעצר לים היא. לא תנאלה התורה יצ) לא צתגרים ולא
צמחניים שפורשים ונן היצטה לים : (נ"א. האדם הרולה להתחכם לריך
שיעסוק צכל ענינים של יעוצ העולם צין צמורה צין צשאר חכונת
דרכי עולם להיות ונצין ונכל : ע"כ יג) : השתדל ותעסוק צרכי צבור.
אלל צנוקס שיש איש אתה תעסוק צמורתך :

ז. אף הוא. הלל : על דאטפת אטפוך. על שהיית נלסעט (את) הצריות
וולייץן צנהר, הליפוך צנהר : וסוף נעטיפך יטיפון. אותם שהליפוך
יהי ג"כ נתיים צאותה ניימה, שהם היו חייצים ניימה אלל שנהרגו עי"ז
שהקצה עמיד לגצות נידו. וכן הוא אונר (ע"א כ"ד) ונהרשעים ילא
רשע

נה העת דורש נאחם. אף על זאת לא פקחו עיניהם ולא אזו לתקן לעוודי הנערים צמדרי ונלמדיהם סיהיה לרוח הזנון, ולהורות אותם נועט
נעספות החיות, וננדע לטון העם אשר אנחנו גרים צתוכם, ע"כ צאה כל התלמה אשר רוצ צנ"י סוקדים על דלתי צתי הספר גייננאזיוס וכו'
ועצו נוקר חיים התורה והנלוה, גנרו תופסי התורה, פכו ונציני שפה עזריה, וגם להתפלל צה לא ידעו. כי רצה העוזה צקרב הארץ,
סאיה יכת שערי החדרים וצתי נדרש, זה פרי הקפדנות ועז"נ אל תלך הרצה . . .

ומ"ש השתדל להיות איש יתכן שיש לו נוקס צקורות חיי. כידוע נחז"ל (פסחים ס"ו) שונצי צתירא נעלמיה הלכה של פסח צנוועוד שדומה
צצת והלל ידע ועי"ז ניינהו לנשיא. זה צנוקס שאין איש יודע, השתדל אתה ואזור כנצר חלניך והיה לאיש חסו פיה"כ (שמות צ' צ')
וירא כי אין איש ויך את הנלרי, (כי אם היה הכונה פסנה לכל ד' אם אין עין רואה. איך יתכן שטעה נעסה וציוס השני נוכח לדעת שנודע
הדבר ? צאשר אנרו לו : להסרגני אתה אונר וכו' ?) ר"ל ראה והצנון כי אין אחד אשר יהיה לאיש להראות אננין לצו צנגורים. ולא
יהי נווג לצ [ננו כאן שכון צאנרו השתדל להיות איש, ר"ל ונתנשא לראש] ויקא לאחיו צפרט לדעת צעל צולר עוללית שהכחו ונכת-נות.
אז הכחו נעסה צעלנו . . .

ויתכן עוד נ"ש וירא כי אין איש. ר"ל ראה כי הנלרי איננו איש, ואין לו לצ צשר, אך רולה הוא, כי אף שהיה שוטר וננוגיה על עבודת
העצרים הקטה, צכ"ז לא נלטה להכחו ונכת נות. ע"כ הרגהו. והצן :

ז. אף הוא ראה גלגולת וכו' צזה הראה כי כניס דברי הקבלת (י"צ) את כל נעספה האלהים יצא צנוספט על כל נעלם. אם עוז ואם רע, על כל
דבר פשע. הוא ישלם ללדיק כלדקתו ולרשע כרשעתו. ועכ"א על דאטפת אטפוך וסוף וכו' (כנשחז"ל ע"פ והאלהים אנה לידו עקש"י פ'
נשפטים

כתב יש"ר

א) הלשון ובשאר ענינים קצת קשה ההבנה. ונראה כונתו
שאינו שואל בענינים אחרים אשר לא שמע הלכה שלהם
מרביו כי יתבייש לשאול את רבו. ובברכות שם כתב רש"י ששואל
לרבו כל ספקותיו ואע"פ שהבריו מלעינים עליו. ואם זמות. שסתמת
פיך מלשואל, לשון זמם ושבעת של רצועה שתוחבים בחושם בהמה
שעסקיה רעים ונותנים אותו בשפתיה לתופין יחד ולסותמן. סופך
שחתן יד לפה כשישאלוך ולא תדע להשיב :

ב) עירובין ג"ה. לא בסחרנים ולא בתגרנים (ומ"ש רש"י בכאן
שפורשים מן היבשה לים הוא דברי עצמו. ולא מהגמרא) אכן
לפי פירש"י בעירובין סחרנין. מחזרין בעירות. תגרנין בעירן במקומן
וכו' נכונה יותר הגירסא מרש"י פה באבות, שהמאמר הוא לא
בתגרנין ולא כסחרנין. בכדי שיתאים עם הכתוב : ולא מעבר לים
והבן :

ג) בד"ה הגירסא השתדל. כמו השתדל וצ"ל כמו תשתדל
ותעסוק וכו'.

בישראל חייך שאני מטעימך משרורתו ואין אתה יכול לעמוד בה.
כיון שנכנס למלכות מיד ויאשם בבעל וימות (שם) ובירושלמי
(ע"ז פ"א) א"ר לוי יום שנתחתן שלמה לפרעה נכה מלך מצרים
ירד מיכאל ונעץ קנה בים והעלה שלעמיט וכו' (צ"ל שלעטוש פי'
יער) ובמדבר רבה פ"י ס"י ח' באריכות, ושם אלף מיני זמר
הכניסה לו וכו' והיתה מצוה לזמר לפניו באותו לילה וכו' מה עשתה
בת פרעה כמין פרס שמתה לו למעלה ממנו וקבעה בו כל מיני
אבנים טובות ומרגליות שהיו מבהקות כעין כוכבים ומזלות וכו'
א"ר לוי אותו היום נתקרב תמיד בדי' שעות ועד אותה שעה שנינו
מעשה היה ונתקרב תמיד של שחר בדי' שעות וכו' באריכות גדולה
וע' שה"ש רבה פ"א פסוק בני אמי נחרו בי. ובגמ' שבת נ"ו :
וסנהדרין כ"א :

ד) ויש לו מהלכים בין אנשים, ויש לו קצת ידיעה להבחין ולירא
מן החטא. וסיפא מהמאמר, מורה ע"ז באמרו : ולא כל
המורה במחורה מחכים ושמעינן עכ"פ דאם אינו מרבה יש
לו קצת הבטה ע"י המסחר ומשא ומתן בבני אדם :

ח הוא אומר מרבה בשר מרבה רמה מרבה נכסים מרבה דאגה מרבה נשים מרבה כשפים מרבה שפחות מרבה זמה מרבה עבדים מרבה גזל מרבה תורה מרבה חיים מרבה ישיבה מרבה חכמה מרבה עצה מרבה תבונה מרבה צדקה מרבה שלום. קנה שם טוב קנה לעצמו קנה לו דברי תורה קנה לו חיי העולם הבא :
ט ר' יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי. הוא היה אומר אם למדת תורה הרבה אל תחויק טובה לעצמך כי לכך נוצרת :

י חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי ואלו הן רבי אליעזר בן הורקנוס רבי יהושע בן חנניא ורבי יוסי הכהן ורבי שמעון בן נתנאל ורבי אלעזר בן ערך: יא הוא היה מונה שבחם (רבי) אליעזר בן הורקנוס בור

רש"י

דברי חפ"י

רשע [נשאל ל"ז צני אדם אחד הרג סווג וא' הרג נזיד ולזה אין עדים. וזונגן לפונדק וכו' זהו יד] והאלהים אנה לידו ויש [ונקוות שלא נהגו לומר זה הלכה :

ה. ונרצה רונה. ללמדך שאין נועיל לו רבו צער כרבו תורה (כ"א וי סונצריא עלנו צצטר, כשנות יש לו תולעה ורונה : ונרצה דלגה סנח יקנסו נכסיו וננונו ואלת הנוך : ונרצה גזל סגזלים אחרים, דקתס עבדים גזלים, טו) כלומר כל אלו הרצויים לא חשיבי אצל ונרצה ישיבה של ת"ח ונרצה חכמה. סונחדין ונחכונין זא"ז כדאמרין, טז) ונחלמידי יוחר וכו'.

ז. אל תחזיק עוזה לענוך. לומר [כונה וכונה] (כך וכך) למדתי, ולפי שהוא לא הניח יז) לא נקרא ולא נשנה שלא לנד היה אומר כן : (לכך נולדת. לשם כך ילאת לאויר העולם כדכתיב (בראשית א' ל"ח) ויהי ערב ויהי יום הששי ית) ונלמד שהתנה הקצ"ה עם ונעשה בראשית שאלס אין נקצלים ישראל את התורה יחזור העולם לתומו וזוהו. ננאל עכשיו שחוצה גדולה נועלת עלינו ולא עוזה הוא עושה : יא. הוא היה עונה שצקן. ר"י זן זכאי, ולפי שתלמידי היו (קראס צטונס אליעזר יהושע וכו') : צור סיד שאינו נאצד טיפה. (צור סיד) דניינו כהקיר ציר וניינו (ירנויה ו) לפי טעם צמיד כל יט) סביציו (ואין ככלעין ונינו

ונשפטים) וזה לדעתי פיה"כ (קהלת ג') מה שהיה כבר הוא ואשר להיות כבר היה והאלהים יצק את נדקף. כונתו, כי לפעמים נראה כמדע תחת השמש ואיש פלוני אלמוני נטעע ציון מלולה או שזולת הסגר טעפה, או צדל צלס נפשו, אך כבר היה לעולמים והוא או הוריו הטביעו לאדם אחר צנוים עזים או הם היו הנוקצצים לזה ע"כ גם עליו עצרו הנוים הזדונים וללל כעופרת צנוים אדירים וכדוניה. וגם האיש סצצ זאת לו גם עליו יעצור כוס התרעלה כי אלהים יצק את הנדקף וקול ד' על נים רבים ואין דבר נעשה בלמו. — אכן יש צנאנר הזה שרס צקורות ינוי הלל שהיה צינוי הורודוס. והנה נוספר ציוסיפון (פרק כ"א) סצציר ירחו עשאה אלכסנדרא אס אריסטובולס כה"ג צינוי חג הסכות נשחם גדול, וצונשחם ההוא היה צנה אריסטובולס והנוך הורודוס ושריו ועצדיו, ואחר הנשחם הלכו כולם לרחוץ צנוי הנהר סס. ושחקו הנעירים זע"ז והטצילו זא"ז תחת הנוים, וגם אריסטובולס שהיה נעיר לנינים לא סס לצו צלשר הוא כה"ג ושחק עוהס. וצכן הטצילוהו עצדי הורודוס (כנראה צרלונו) לאריסטובולס תחת הנוים, ועלרוהו צכונה עדי נפס נשחמו. וע"ז אנר הלל על דאטפת ולא עלרת כח לצל תשחק עם אנשים אשר אינס כגיליך (אף שהוא עשה זאת רק לשחק) ע"כ אטפוך צלדיה ונפלת חלל לרגלי גופלים, וסוף נטיפיך יטופון וינומו צנדה כנגד נדה כי נציא היה כנ"ס (סוטה ו"ח סנהדרין י"א ושה"ס רצה ד') שראוי היה שתשרה עליו השכינה. והצן כי קלרתי :

ט. ריב"ז קבל וכו' אס לנדת תורה הרצה אל תחזק עוזה לענוך כי לכך נולדת. הוא לא הלך ד' אנות בלא תורה (סוכה כ"ח) וראה סס הסקדתו והתנודתו ורוב חכמתו שלא הניח ונקרא ונשנה וכו' וכו' (וע"ע נס' סופרים פ"ז) והוא שנתן עלה לנשפחה א' לנען תאריך ינים, וע"י למוד התורה (כ"ס י"ח) וצכ"ז היה כנכופק אס ילא י"ח. וכשחלה צכה לפני תלמידי וניראהו, אולי לא יוליכוהו צנומו לנ"ע (צרכות כ"ח וחדר"ב) ומה הצין נה סאנר פה אס לנדת תורה אל תחזק עוזה לענוך. וענ"ס צעצרי אנכי סנה ד' גליון ו' :

וראי' צכ' החכמה התצונה והדת ונרצ רנ"ד פרידענטטהל צנאנר הסכמה (דף כ') כי חיוצ להסכס להודיע האונייתות סנתצדירו לו צעיוניו וצחקירותיו ויועיל לאישי האדם ללמדס האנות וע"ז אנרו אל תחזק עוזה לענוך. כי צהסגחמו ית' נהסו חכנוים צעולס (חשו לדעתי לכך נולדת צהסגחה) וזה צצחית סכס טיש להס ללנד זולתס וכו' . . .

י. חונסה תלמידיס הי"ל לריב"ז ואלו הן וכו' א"ל לאו וראו וכו' א"ל רואה אני את דברי ר"א זן ערך וכו' צעצרי אנכי סנה ד' גליון ל"צ כתצתי

כתב יש"ר

יד) ע' רש"י (משפטים כ"א י"ג) ובסוכה (כ"ג.) כ' רש"י ד"ה שצפה ע"פ המים. שחתכו את ראשו והטילוהו למים והכירבו שהוא רוצח ופגעו בו עכשיו לסטים כיוצא בו : א"ל על דאטפת. על שהצפת גלגולת של אחרים במים : אטפוך. הציפוך אחרים עכשיו : וסוף מטיפך יטופין. עוד יבוא יום ויצופו את גלגלתו של אלו שהרגוך : [אמר זה"ל מדברי רש"י שכתב והכיר בו שהוא רוצח נראה שכונן לחכמת הפרצוף "Physionomie" אשר ממנה נדע חכונת האיש ומעשהו. לזה אמרו אף הוא ראה גלגולת ולא אמרו ראה איש שצפה ע"פ המים. כי אך מגלגלתו ידע את כל

אשר עשה. כי לא הניח מדברי חכמה דבר אשר לא למד (ע') סופרים פט"ז וסוכה כ"ח. ב"ב קל"ט.) ויתכן עוד אחרי כי בימיו דם רב שפך הורודוס וכמעט בכל יום נפלו אנשים הרבה לפי חרב. ראה הלל לאמור מאמר זה, למען דעת כי יש אלהים שפטים בארץ ובמדה שאדם מודד מודדין לו.]
טו) ר"ל לא עבדים כולם חומסים וגזולים רק סתם עבדים גזולים : טז) הענית ז' ע"א.
יז) ב"ב קל"ד. סוכה כ"ח וארר"ג פ"ד ע"ש.
יח) ע' רש"י חומש וע' ע"ז ג' ע"א. יט) ע' רש"י ע"ז נ"ה ע"א.

אמר רש"י
הוא היה מונה שבחם

סיד שאינו מאבד טפה. (רבי) יהושע בן חנניא אשרי יולדתו (רבי) יוסי הכהן חסיד (רבי) שמעון בן נתנאל ירא הטא (רבי) אליעזר בן ערך כמעין המתנבר :

יב הוא היה אומר אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה מבריע את כלם : אבא שאול אומר משמו אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס אף עמהם ואלעזר בן ערך בכף שניה מבריע את כלם :

יג אמר להם צאו וראו איזו היא דרך טובה שידבק בה האדם. רבי אליעזר אומר עין טובה רבי יהושע אומר חבר טוב, רבי יוסי אומר שכן טוב רבי שמעון אומר הרואה את הנולד רבי אלעזר אומר לב טוב. אמר להם רואה אני את דברי ר' אלעזר בן ערך מדבריהם שבכלל דבריו דבריכם : יד אמר להם צאו וראו איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם ר' אליעזר אומר עין רעה רבי יהושע אומר חבר רע ר' יוסי אומר שכן רע ר' שמעון אומר הלוח ואינו משלם, אחר הלוח מן האדם כלוח מן המקום שנאמר לוח רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן. רבי אלעזר אומר לב רע. אמר להם רואה אני את דברי ר"א בן ערך מדבריהם שבכלל דבריו דבריכם : מו הם אמרו שלשה דברים. ר' אליעזר אומר יהי כבוד חבריך חביב עליך כשלך ואל תהי נוח לבעוס ושוב

דברי הפין

רש"י

כתנתי כי לגירסת הגוי' (צרכות י"ו) ללותא דר' אלעזר (שהוא ר"א בן ערך) יה"ו יא"ו"א שתשכן צפורייכו אהבה אחיה שלום ורעות ותרכה גבולייכו בתלמודים ותלכה סופנו אחרית ותקום ותסיס חלקנו גב"ע ותקנונו צהר טוב ויל"ט צעלונך ונשכים וננלא ייחול לצצינו ליראה את שונך ותצא לפניך קורת נפשנו לטובה. הלא היא התפלה היקרה הנשגולה וכל אשר צהרו הסוגסה תלמודים פה : כאשר אמר להם ריב"ז לאו וראו איזה דרך טובה שידבק בה האדם. ר"א אומר וכו' שבכלל דברי ר"א דצריהס. ובאנורו כללותא שתשכן צפורייכו אהבה אחיה שלום ורעות הוא לנעלת ר' יוסי שאמר שכן טוב. ותרכה גבולייכו בתלמודים לנעלת ונדתה ר' אליעזר שאמר עין טוב להספיע ונחמנו עליהם צדקה גדושה. ותלליה סופנו אחרית ותקום ותסיס חלקנו גב"ע לנעלת ר"ש הרואה את הנולד. ותקנונו צהר טוב וכו' לנעלת ר' יהושע שאמר חזר טוב. ונסייס ונשכים וננלא ייחול לצצינו ליראה את שונך ותצא לפניך קורת נפשנו לטובה היא לב טוב והסן ...

יג. (שכן טוב. יתר נחצר טוב ששכנו רואהו בכל טעה ציוס וצליה ולוונד ונועטיו) : [שבכלל דבריו דצריס. לפי שהכל תלוי בצ"צ] לב טוב יהא לו בכל דבר ולא יצא לידי תקלה) : אחד הלוח. אפילו לוח נון האדם כאלו לוח נון הנוקס ונאחר שהנוקס עתיד לפרוע לו לנלוה שנאמר ולדיק חונן ונותן (כ"א. ולדיק חונן, הקצ"ה שהוא לדיק חונן ונותן לנלוה, ונודחזכיר שנו של הקצ"ה גזי הלוחה וכלל דחסיצ כאלו לוח נון הנוקס) : הנוקס. הוא נוקונו של עולם שנאמר (דצריס ל"ג) ונתחת זרועות עולם כצ) אצל העולם לא יכילנו שנאמר (ו"א ח) השניים ושני השניים לא יכללך :

טו. הם אמרו שלשה דברים. כל אחד (ונאלו ה' תלמודים) אמר שלשה : יהי כבוד חבריך חביב עליך כשלך. אינתי בזון סלא טהא כוח לכעוס

תלמודיו לצקרו ואנורו לו ר' לונדנו אורחות חיים וזכזה צה לחיי עוה"צ, אונר

טו. ר"א אומר יהי כבוד חבריך חביב עליך כשלך ואל תהי נוח לבעוס וכו' לעונות שאמר לפ"ז עין טובה, יאמר כאן כי צהיות לאדם עין טובה לא יקנא צהצרו ויהי כבוד חבריו חביב עליו כשלו, ולא יהיה נוח לכעוס לצדוהו אך יהי נחמן ונאריך אף . . . והתבונן כי יש לדבר זה טורח צקורותיו. כי ידוע שהתקוטטו אתו חציריו ונדוהו (צ"ו כ"ע) : יען שהיה עונד דעתו ולא רלה להרכין את ראשו נגד דעת הרצים, והתחרט אח"כ כנראה עונה שספרו (צרכות כ"ח) כשהלה ר"ע כנכסו

כתב יש"ר

וברע"ב על כל בתי מדרשות. שבאחד נפל טעות או שצ"ל על כל בתי מדרשות או על כ"ד. והבן :

(כח) ע' סוף הוריות :

(כצ) ובב"ר פ' ס"ה א"ר יצחק כתיב מעונה אלהי קדם אין אנו יודעים אם הקב"ה מעונו של עולמו ואם עולמו מעונו, מן מה דכתיב (תלים צ') י"י מעון אתה הוי הקב"ה מעונו של עולמו וכו' וע' סוף פמ"ה בשמות רבה. הנה אנכי במקום הזה אין כתיב כאן אלא הנה מקום אתי אתרי טפלה לי ואין אני טפל לאתרי וכן הוא באריכות בשוחר טוב סי' צ"ד וע' תנחומא פ' תשא :

כ) חפשי בירושלמי ולא מצאתי. אך בפ"א דיבמות איתא ז"ל : ראה את ר' יהושע וקרא עליו את מי יורה דעה. זכור אני שהיתה אמו מולכת עריסתו לביהכ"נ בשביל שיתדבקו אוניו בד"ת. ובס' יחסין איתא (הובא בסדר הדורות אות יו"ד) מפירשי"י אבות כמו שהוא לפנינו ברש"י כאן. ופלא שבעל סדר הדורות כתב ואני ראיתי בירושלמי דיבמות יונתן בן הרקינוס קרא עליו את מי יורה וכו' ולא ראה שכן הוא שם על ר' יהושע כנ"ל. וע' ברע"ב מביא כמו ברש"י ומוסיף מיום שנולד לא הוציאה עריסתו מביהמ"ד. אכן ברע"ב הביא ג"כ שהיתה מחזרת על כל בתי מדרשות שבעיריה. עכ"פ נראה להמעין שמה שמביא רש"י על כ"ד בתי מדרשות

יום אחד לפני מיתתך. והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים והוי זהיר במחלתן שלא תבוה שנשיבתן נשיבת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף וכל דבריהם כגחלי אש :
 מזו רבי יהושע אומר עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאין את האדם מן העולם :
 יז ר' יוסי אומר יהי ממון חברך חביב עליך כשלך והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירשה לך וכל מעשיך יהיו לשם שמים :

דברי הפין

רש"י

אמר להם הזהרו בצבדו הציריכם וכו' ר"ל, לא תעשו כאשר חכמי עשיתי כי הקלתי בצבדו הצירי וקפדתי כאורג חיי, ולולא שצלו לנחמני ולהתפייס אחי (ע' סנהדרין ס"ח) ולנחול החטא, אז נני יודע אם היה אחריתי לחיי עד (כדאי) צ"ע ס"י שני"ה נני שנת צדוי חין ונספידין וכו' ע"כ תצטלו רלוכס נפסי רלוכס . . . ואולי כוון להיפך שיהיו בצבדו הציריכם ולא יעשו כנעשה שעשו לו הציריו אך יזהרו בצבדו הצירי ועי"ז יזכו לחיי עוה"צ . . . כי ר"א אמר להציריו שצלו לצקרו (סנהדרין ס"ט) תנוה אחי אם ינותרו וניתת עלנכם ע"ש (ועני"ש צעצעי חכמי סנה ד' גלין כ"ח כ"ט) חאת יאמר כאן יהי צבדו הציריך וכו' ואל תהי נוח לכעוס כאשר הכעיקובי הצירי, ושזו יום אחד לפני נותך הוא נאמר שני, ואולי [ונלכד הכונה הפשוטה כנ"ש (שבת קכ"ג). וכי יודע ותי ינותר, והשיבו, שישוב עי"ז תניד שזא ינותר לנחר ונולא כל ינותרו צתשובה] כיון לנעשה שאירע לו כזכר שהתקרט הוא והס לפני נותרו (ע' סנהדרין ס"ט) זה ג"כ נאמר השלישי והוי ונתחמם כנגד וכו' וכל דבריהם כגחלי אש כי הוא אמר (ס"ט) לר' עקיבא שלך קשה ונטלהן ע"ש והצן שנועם וע' הנוגד (שנה ו' לד ס"ג) כ' ה' ר"א צין הערות שונות, כי הרש"א והר"ק טעו צנ"ש צצרכות כ"ח שזה הוא ר"א שאמר צצצות יהי צבדו הציריך וכו' צצצת ר"א דצרכות הוא ר"א צן עזריה ע"ש. אכן כבר הראה לו ה' יק"צ צהנוגיד ס"ט (לד 191) כי טעה וכי הוא צן הורקנום וכונת הרש"א על ר"א דהכא פ"צ דצצות :

לכעוס : ושזו יום אחד לפני מיתתך. הרי שנים [וכי יודע אדם צחיה יום ינותר ויעשה תשובה, אלא] צכל יום ויום יעשה אדם עלונו כאלו לנחר ינותר ונולא כל ינותרו צתשובה כג' : והשלישי הוי ונתחמם כנגד אורן של חכמים שתשנוע לדבריהם : שלא תבוה. שלא תענש [עליהם] (על ידם אם תעזור על דבריהם). הסועל הזה שכיו דקות ועקוונות וקשה נשיכתו ונשאר נשיכה. ועקרב נטייל ארס ונן העוקץ, ונחש שרף לוחש כג' צפיו (שופלאר צלע"ז) כדרך שבושין ארוזין הללו [ושורקין זה לזה] (זה לזה, ושורף האדם צארם שלו כלוונר צכל ענין הס נזיקים לעובר על דבריהם : וכל דבריהם, אף קלות צצקלות כי פורץ גדר של חכמים, כגון יחוד של פנויה סתתם אשה גדה היא שנאמר תהיה, צנדתם עד שתצא צנוים. וחכמים גזרו אף אם טבלה שהרי גזרו על יחוד פניה ל"ש טהורה ול"ש טוהרה) ;
 מזו. (רבי יהושע אומר וכו') וטבלת הבריות, טבלת חכם :
 יז. שאינו ירושה לך. אל תאמר הואיל ואצא חכם אף אחי אהיה כנוון כן צלי שום טורה :

מזו. ר' יהושע אומר עי"ר וי"ה"ר וטבלת וכו' לדעתי רזה צזה לכלול דעות הציריו על שאלת רי"צ"ר רבס : איהו דך רעה שיתרחק עונתה האדם. כי עין הרע היא עונת דברי ר' אליעזר שאמר עין הרע. וילך הרע לעונת ר"ש ודברי ר"א צן ערך כי צתצבון צדברי ר"ש שאמר הלוח ואינו ונטלם. נתפלח דהרי זה אינו דך רעה רק רע גמור כנ"ש (תלים ל"ז כ"ח) לוח רשע ולא ישלם. וע"כ הכונה שאין לו לשלם והוא היפך הרואה את הכולד. שאמר צרישא צדך שיצור לו האדם, כי הרואה את הכולד שאין לו ונעמוד אשר נוח ישלם ליום הכסא לא יסיתהו הילך צעפק להשען על קנה רלוץ, והלוח אף כי לא ידע צטה כי יוכל לשלם נשיו, הוא יען הילה"ר השיאו ולא יספיק עלונו לחיות חיים כפי נוסת ידו, והוי דך רעה וכן דעת ר"א צן ערך, לצ רע ג"כ צנאנורו ילה"ר, אונס טבלת הבריות לעונת דברי ר' יוסי שאמר שכן רע כנ"ש חכס (ונשלי כ"ז י"ט) כנוים הפנים לפנים כן צצ האדם לאדם ואס רקצ עלונות קנאה ננעין הרע. וילך לצ האדם רע יקלרו ינותרו (כנ"ש צראשית ו' ג') וגם שכניו הרעים ונוחה הדריכוהו. צעת לרה ינזיאוהו. חין איש ינחמהו, וירד אצל שאלוה. ויאמר ר' יהושע כי אלו ענינים שאנורו הציריו אינם ונודצרים שיתרחק ונחם האדם צאשר יחילצ על דך לא טוב. כי אס גם ינותרו יקלרו וינותר צלא עמו . . . ואין חכס צצעל הנסיון כי ר' יהושע האריך יננים יותר ונחצרו (ע' סה"ד ערך ר"י) והצן כי צנוניעת ענינים אלו יאריך האיש יננים רצים, ולא היתה עינו רעה צצל אחרים אף כי היה עני (ע' הוריות י' וצרכות כ"ח ורש"י סס וצירוטלנוני) ולא ססיתו היל"ר ולא היה נוטר איצה והתפייס (ע' צרכות ס"ט) ואמר חין ונשיצין את הארי אחרי נותרו (גיטין פ"ג) ע"כ אמר זה . . .

יז. רבי יוסי אומר יהי ננוון חברך חביב עליך כשלך והתקן עלונך ללמוד תורה שאינה ירושה לך וכל ננעשיך יהיו לש"ש. צאשר ר' יוסי היה חסיד כנ"ש צנשנה ח'. עד שחשט שזא יוליך העכו"ס כצז ידו צצצת. ולא נולא עי"ז כצז ידו ציד עכו"ס לעולם (שבת ד"ט ח') צחר לשון ערוונים. ותחת ר' יהושע שאמר עין הרע, יאמר הוא יהי ננוון חברך חביב עליך כשלך, ר"ל לא די שלא תהא עינו רעה צצל אחרים, אך יהא חביב עליו וננוון חברו כשלו חס נודרך הסכידות [וצדך אגצ נתן נוקס לדברי ר' יהושע שאמר חצר טוב, וזהו אמר יהי ננוון הציריך וכו'] ונגד ילה"ר צחר לשון ערוונים לנוד התורה, שלא יחשוב שהתורה ירושה לו. צאשר אמרו (צ"ו פ"ה). ננכאן ואילך התורה ננחרת לאכסניא טלה. כי זה אף כנותקן וניכין עלונו לכך. אכן אס הילה"ר ילחש לו צאצו ונח לך ליגע צלמוד הלל ירושה היא לך (כנאמר ר' יוסקן סס שאינה פוסקת עוד) ולא לא ייגע ולא ייגע לשלמות וישאר ריק עונתה כי להאורח היקר הזה (התורה) לריך עכ"פ לחקן האכסניא. כי אס האכסניא חרצת

כתב יש"ר

כג) ועי' שבת קנ"ג. מה שהשיב ר"א. ובמדרש שמואל ברש"י קצת שינויים והענין אחר.
 כד) ברש"י במד"ש ונחש שרף שורף בפין בלע"ז שיפלאר.

יה רבי שמעון אומר הוי זהיר בקריאת שמע (ובתפלה) וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום שנאמר כי חנון ורחום הוא אך אפים ורב חסד ונחם על הרעה ואל תהי רשע בפני עצמך: יש רבי אלעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס ודע לפני מי אתה עמל ומי הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך :

ב רבי טרפון אומר היום קצר והמלאכה מרבה והפועלים עצלים והשכר הרבה ובעל הבית דוחק :

דברי חפץ

רש"י

הרבה לא תחזור לשם. וזה שאמר והתקן עליוך וכו' ונגד שאלת הצריות לאונר ר' יוסי וכל ונעטיך יהיו לש"ס. ר"ל לפעמים נכון וכשר לשנות איש לר ואויב לנזק, ורע לצריות וכבר אז"ל (פסחים ק"ג:) שלשה הקצ"ה שונאן וכו' וע"כ אונר (ס"ס) נוטה לשנאה, והיא נדת הקצ"ה חש"א שנועשו יהיו לש"ס והצן . . .

יח. ר' שמעון אונר הוי זהיר צק"ט. לקרותו צעטו : וכתפלה. ותפלין לא גרסינן : (כ"א ק"ט ותפלה חדא ונלחא היא :) אל תעש תפלתך קצע. כאדם שעליו דבר קצוע ונוטל עליו חוצה ואונר כך וכך אי חייב נתי אפרוק ונעלי עול זה : אלא בתחנונים. שתהא נוכין דעתך : כי חנון ורחום הוא. ונכאן שרונה בתחנונים ונרחם וניד : ואל תהי רשע צפ"ע. כלומר אל תעשה דבר היום כד) שלנחך תעשה עליוך רשע ותאונר למה עשיתי רשע כזה :

יש. ר"א הוי שקוד וכו' ודע לפני מי אתה עומל. וני הוא צעל ונלחכתך וכו' הרי שלשה כה) :

ב. ר' טרפון אונר. היום קלר. העו"ז : וצעה"ז דוחק. זה הקצ"ה. שנאמר (יהושע א' ח') והגית צו יונס וליה : לא עליך הנלחכה לגבור. את כולה : ולא אתה צן חורין ליצטל ונונה וכל וכל. לכך אם תעשה הרבה תקבל שכר הרבה :

עקבא

ר"ט אונר הוי זהיר צק"ט וכתפלה וכשאתה וכו' שנועון הלדיק היה הראשון שהענייד העולם על ג' דברים תורה, ועבודה, וג"ח, [והס וננס כפי סב' העקרים ג' שרשים, ונליחת י"י, תורה ונ השמים, ושכר ועונש, שגריך להאנין צהס] ור' שנועון השני צן גונליאל אונר על ג"ד העולם קיים, כי היה צונן ונאחר והקל נאחר והענייד קיום העולם על הדין האונת והשלום. כי תחת תורה ירה אצן פנה די"ן לשפט ונשרים ע"פ חוקי התורה. ותחת עבודה הענייד האונת על תלה כו"ט צהר"ה (פ"א ונשער היחוד) חייצנו להאנין כי הוא אחד אונת כו"ט : י"י אחד, וכנו שכתב צטוב הלצון כי לשון י"י אח"ד נורה שהוא לצדו אחד האונת ולא זולתו שיאונר עליו סס אחד וכנו"ט בתחלת הקדונתו. ולו

יאתה סס האחדות האונתי והוא יחיד ונניחד צאונת האחד ע"ט והוא קרוצ לעבודה שהיא צלצ — והשלום הוא וננש גוילת חקדים כענין שאונר ונפרנסין עניי עכו"ס וכו' ונפני דרכי השלום. ור' שנועון השלישי זה (תלמוד ריב"ז) יאונר הוי זהיר צק"ט ותפלה, תחת תורה ועבודה יקיים צק"ט שחרית וערבית כונש"ל ונשוס ר' שנועון צן יהודק : אפילו לא קרא אדם אלא ק"ט שחרית וערבית קיים לא יונש וכו' (וננחות ל"ט) והוא צנוקס תורה, ואונר (צ"ק ל"צ וצ"נ ק"י) ועבדת"ס את י"י אלפים זו ק"ט ותפלה, הרי עבודה, (ונו"ט כשאתה ונחלל וכו' הוא דרך עלה טובע ואינו ענין אחר) ונגד ג"ח יאונר : ואל תהי רשע צפ"ע שתצדיל ונצני אדם, ותחוט אך לעלונך (עגואיסט) תחוצב, כי האדם צנרא ונדיני, והוא ג"ח, איש לרעהו יאונר חוק זה השלום האונתי :

יש. ר' אלעזר אונר הוי שקוד ללמוד תורה ודע וכו' אונר צנודרש (קהלת רבה פ' כי העושק יהולל חכם) ה' תלמידים הי"ל לריב"ז כל זמן שהיה קיים היו יושצין לפניו. כשנפטר הלכו ליצנה והלך ר"א צן ערך אלל אשתו לאנאוס וקוס וייס יפס ונוה יפה, הנותין להם שיצואו אללו ולא צאו כיון שלא צאק לילך אללם ולא הניחתו אשתו, אונר וני לריך לוני, אונר להם הם לריבין ליי, אונר לו חונת העכצרים וני דרכו לילך אלל וני וכו' שונע לה וישצ לו עד ששכח תלמידו. לאחר זמן צאו אללו שאלו פת חטיין וכו' ולא ידע להטיצן [ובצעת פ' חציות דקנ"ז : ענין אחר, שלא ידע לקרות תורה ואונר החרש היה לצס, וצטו רצנן רחוני עליה והדר תלמודיה והוא שאונר ר' נהוראי צפ"ד דאצות הוי גולה לנזקס תורה וכו' והוא ראצ"ע ע"ט] ע"כ אונר הוי שקוד ללמוד תורה לצל תשכחיה, ודע ונש שתטיצ לאפיקורס, יהיה וני שיהיה, כל וני שרונה לננוע האדם ונן לנודי י"י נקרא צפי חז"ל אפיקורס גם האשה אשר ענודו. צאשר הטיחה אותו להנותין עד שיצואו חצרו אללו נקרא נחש ואפיקורס — כי כנו ונעניו וייס חיים יתגצר אך אם ידלו וננו וייס צלי הפסק. ככה תלמודים והכחונה הנוצעים וננקור הלצ איש חכם יפרדו וירצו אם יקחו אחרים חלק ונש וישתו צלנא דצרו. ואף כי תלמוד להטיצ לאפיקורס הוא ענין זר צלי תכלית ותועלת עלוני. מדע לפני וני אתה עומל. וני הוא צעל ונלחכתך שישלם שכר לפעולתך, כי לפוס לערא אגרא. וכנוו טטוב לעצוד שלא על ונת לקבל פרס, ככה נותר לקוות ליי כי ישלם שכר תלמוד להטיצ לאפיקורס. והצן . . .

ב. רט"א היום קלר וכו' צונס' כלה אונר על ר"ט שהיה עשיר גדול ונתן לר"ע ד' אלפים דינרי זהצ לקנות לו עירות וכו' וגם היה לו פרדסיס ע"ט וצונס' שנת (כ"ה). איזהו עשיר וכו' ר"ט אונר כל שיש לו ק' כרוניס ונאה שדות וק' עצדים שטודין צהס. ע"כ תפס צנאונרו כאן הענין היום קלר והנלחכה ונרונה והפועלים עלליס. ואונר והשכר הרבה ר"ל יתר וננלחכה שהוא עושה. אך אם יהיה זריז ונשכר כענין שאונר (נודרש וילקוט קהלת ו' וירושלמי פ' היה קורא) כד דונך ר' צון צר חונא עאל ר"ז, ואפטר עליו ונתוקה שנת העבוד וכו' ישן איין כתיב כאן אלא שנת העבוד אם ונעט ואם הרבה יאכל וכו' יגע זה צצ' טעות ונש שלא יגעתם כל היום. כך יגע רצנ"ח צתורה צכ"ח שניס וכו' ואונס ונה שאונר והשכר הרבה אינו קותר למה שאונרו צפ"ק דאצות אל תהיו כעצדים העוטוסיס את הרצ על ונת לקבל פרס, כי גם פה נוכל ללאונר כנו

כתב ישיר

כד) ברש"י שבמדרש שמואל, אל תעשה דבר שהיום או למחר (כה) ברש"י שנהרדין ל"ח : הוי שקוד. מהיר זוריו : כדי שתדע תעשה וכו'.

להשיב לאפיקורס. הבא להביא ראיה מן התורה לדברי הצרוקים:

כא הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן הורין להבטל ממנה אם למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך. ודע שמתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא: **פרק ג** א עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה דע מאין באת ולאן אתה הולך לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. מאין באת מטפה סרוחה ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה :

רש"י

דברי חפץ

כמו שאנרתי עם צפירושי כי כבר לקח שכרו לפניו כאשר השי' ונשגית עליו וניי גומו ונרחם ונשחר. כן גם כאן יכוין שהשכר הרבה שהקצ"ה עושה עוצות עם האדם יותר ונהוגיע לו. וצ"ל הלהיב הלצנות צאנורו צונטנה שאח"ז, אם לנודת תורה נותנין לך שכר הרבה, ר"ל עוד לעתיד (כונ"ס איוב סי' ל"ד כי פעל אדם ישלם לו וכארח איש ינאלאו. ר"ל על פעולת האדם כבר שלם לו האל, וצ"ל כארח איש יתן לו עוד לעתיד. כי האדם וניי גומו ונצטן נקרא אדם, אך איש הוא כשהוא גדול, ויען כי השי' יעיב להאדם ניוס הולדו. הנה ישלם לו ע"פ פעלו וצ"ל עוד דב טוב לפון לו לעתיד) וינסיים ונאמן צעל ונלאכתך שישלם לך שכר פעולתך ואם לפעמיים נראה לדיק ורע לו דע שנתן שכרן של לדיקים לעתיד לבוא. —

א עקביא וכו' ונאין ולאן ולפני מי. כולשו דרשו א) רצותינו ונקרא זה (קהלת י"ג) וזכור את צוראך. זה הקצ"ה שנתן דו"ח לפניו וקרי ציה צאך שתזכור ונקורך. ונאין צאת ונעפה סרוחה של שכנת זרע. וקרי ציה צורך שתזכור את קצרך שאתה הולך עם לנקום עפר רווח ותולעה: ר"ה

בא. אם לנודת תורה הרבה נותנין וכו' ונאמן וכו' ודע שנתן שכרן וכו' דברי ר"ע אלו עולים צקנה אחד עם ונה שאנור הלל ונשנה ח' קנה לו ד"ת קנה לו חיי עוה"צ. כי שכר ונלוה צהאי עלננא ליכא. ונעול הדדיקים ערוך, ליום שכולו ארוך, וכן אונר צונטנה ט' ריב"ז אם לנודת תורה הרבה אל תחזק עוצה לעלנך כי לכך נולדת. אך לא פירש כי שכרו לא יקופח, ור"ט יצא היטב כי שכרו גדול נאוד, ואונר: ודע כי נתן שכרן של לדיקים לעתיד לבוא, והרשעים כים נגרש השקט לא יוכלו, לשנור ונעוד הבא, וצעוד חוטם צם יצקשו שזוויים, וגם אונס ישלם ד' על פניהם להאצידם ונחיי נלחים, וזאת הענה היעולה וריב"ז: אל תחזק עוצה לעלנך, לא תתאוה לאכול פרי ענאד"ע, היא שכר תורה שלנודת, כי ציום אכלך פה פרי ונעסיך תשחת העץ צלחנך ונות תנוות כנאונרם (כדריס ס"ג) הונטננש* צכתר של תורה נעקר ונן העולם. ויען ידע והודיע ר"ט כי נתן שכרן ש"ל לע"ל, ע"כ לער כל יניו על הונעשה אשר קרה לו, ואונר: אוי לי שנשננשתי צכתרה של תורה וכו' שהיא קיים לעולם ועד וכו' (טס) כי אוי לו לאיש לא ידע לזרות ולהצר, ונחליף עולם עוונד צעוצר, יצחר חיי טעה תחת חיי עד, ולא יקה חצל ליום נועד, ונשננש צכתר תורה שהיא קיינת עולם ועד. . . וזאת כונת הלל (פ"ה) ודאשננש צתגא חלף, ר"ל החליף טוב צרע, ויקח עוה"ז תחת עולם הבא. . . יאהצ ונעניוים, יחוש אותם רגעים אחרים צנעניוים, ויתן ונחירם 'עונג נלחי לעולמי עולמיים. . . ואלוי כונו חז"ל צו"ש נעקר ונן העולם, ונן עולם האונת והנלחי, כו"ש התום' (סוטה ד) ד"ה נעקר, דלחו צכל הש"ס צחדא ונחחא ניסה, וזה נודת הרשעים, הרעים והחטאים, וניחיים חיי עוה"צ ונהגים ונחיי טעה, ויצחרו צזה תנור הבא. . . אצל נתן שכרן ש"ל. ר"ל הלדיקים, אשר עלי אדמות צונעט ונסיקים. כחינא צני צקו חרובין לו די***) ולעתיד יתענגו על שדי. . . והצונן אף שר' טרפון לער עלנו כל יניו על ששנש צכ"ה להליל נפשו וננות, ר"ע לא לער על כי אחי גחאי וקא ונחי ליה וכו' א"ל לרצא ונדרצנן הוא שצקוה (ונגלה כ"ח) אף כי ניכל ע"י כתר תורה? כי הוא לא אונר להן ולא וידי אך ר"ח הלילו כי הודיע לנחאי שהוא ת"ח, וענ"ש אי"ה צאצות פ"ד וענ"ש עברי אנכי (טנה ד' לד רנ"ט). ודע כי צעין יעקב ט"ס שכנת עם צונגלה ששאל אותו ר"ע אם נאונר כצט לנהא נאונר אחד א"ל אחד וניחד שצעדרו אונר להו שצקוה וכו' וזה אינו נכון. והגירסא הנכונה כונו צט"ס שקודם התשובה א"ל שצקוה ואח"כ אונר לו התשובה והבן. —

פ"ג א הסתכל צג' דברים וכו' החכם הזה, אשר ר"י צר אלעאי ראש הנודצרים צכל ונקום, וקלת ונעשה צחסיד אחד שצט"ס עליו תסוד הכונה, העיד עליו שאין עזרה ננעלת צע"פ על אדם ונישראל צחכונה וטירה ויראת חטא*) כוונתו (צרכות י"ג. פסחים ס"ד. עדיות פ"ה ו"י) אונר כאן ג' דברים אלו לפי ונעלת ג' דברים הללו. נגד חכונה אונר דע ונאין צאת, וננקור חכונה העליונה וננקוס קדוש כוונ"כ (נשלי ג' י"ח) יי צחכונה יקד ארץ. וכונ"ש ח' רנה"ו צגן נעול (ח"צ חדר י' חלון י"ח) כי השם צחר צונדת החכונה ועל פי דרכיה יקד הארץ ים ויצטה וכו' הצ"ח לניינין וכו' וילך את האדם צחכונה ונפח צו נשנות חיים כוללות כל הכוחות שהן נושאי החכונה, וחקק לו דרכי החכונה ללכת צהן אם יחפץ ייעיז ונעשיו וכו' עש"ה. וכצר אונרו (סוטה ג') אין אדם חועיא אא"כ נכנס צו רוח שטות. נגד טירה אונר ולאן אתה הולך. הזהר לצל תטקף גויתך אשר צנת גויעתך גם היא טהורה אם ונשרים אהצת, כוונ"ל אותו היום שנות רצי צעלה קדושה, וכתצו התום' טס

*) ראוי לצאר לשון חכמיים. כי פה אונרו הונשננש צכתרה של תורה נעקר ונן העולם וכונתם שרולה להשננש להנחת גופו. וצצנת (קי"ח) אונרו כל הונשננש צאר תורה ונחיייהו, טס הכונה שונשננש להגות צתורת י"י ולהאיר עינו צתורה, ר"ל לכבוד י"י ונשננתו. . .
**) כל העולם ניזונין צצציל חניכא צני וחניכא צני די לו צקצ חרובין ונע"ש לע"ש (צרכות. י"ז): וצונק"ח צצצתי אונר זה ואכ"ו:
*) אך צצרכות ונחיים ג' אלו. אצל צפסחים ועדיות חקר ונלת טהרה וכן אינו צרש"י פסחים והפלל שצעל סדר הדורות כצב צאות עקביא ונגונרר גירסא אחרת, צענוה ויראת חטא. ולא ידעתי אנה נלא גירסא זאת.

כתב יש"ר

ח) ע' ויקיר פ"ח וע' קהלת רבה ריש פ"ב וירושלמי טושה פ"ב וילקוט קהלת פ"ב וע' קהלת רבה פ"ד פסוק שמור רגלך כאשר חלך אל בית האלהים.

כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה כאלו אכלו משלחנו של מקום, שנאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני י"ו :

רש"י

שם : זמחי ונתים זו עבודה זרה, שנאמר (תלים ק"ו) וילמדו לזעל פעור ויאכלו זמחי ונתים : וידבר אלי זה השלחן אשר לפני י"ו. ויד (ו) כשידבר בד"ת נקרא שלחן שלפני י"ו. וי"א ונראשו של פסוק שנאמר (יחזקאל ו"א כ"ג) והנחצח עץ שלש אמות, אל תקרי אמות אלא אמות כנוו יש אם לנקרא (קדושין י"ח :) ושלש כנגד תורה כצ"ח וכמוצ"ס. ולאורו לה נקרא ונתים ותלמודו שלריך לדבר זה על השלחן ואז נקרא (ו) שלחן שלפני י"ו :

רחצ"ח

דברי חפ"ן

(סוכה כ"א) כי שנים שיצאו ואינם עוסקים בתורה ודרך ארץ אז צדאי נוטע לנים הוא, אבל ר"ש יאמר פה ג' שאכלו על שלחן אחד וכו' כי בשנים אם יצאו לאכול לחם אינו נוטע לנים, כי עוסקים צ"ח עם הגוף [וכדאיחא צוירקא רבה פרשה ל"ד וצילקוט פסוק גוונל נפשו איש חסד (ושלי י"א) הלל בשעה שנפטר ונתלמידיו היה נוהג וכו' אומר להם לעשות ונזהר וכו' אומר להם לגוונל חסד עם הדין אכסניא וכו' והדין נפשא עלוצתחא לאו אכסניא היא צגו גופא וכו'] צאכלם לטובע נפשא, אבל ג' שאכלו על שלחן א', אין נוספיק אם אך יסעדו לנס ואח"כ יעצרו צלי אונרי תורה, כי נוספר שלשה יסודתו צהררי קדש כנאונר הכמוצ (ישעיה ו) וקרא זה אל זה ואונר קדוש קדוש קדוש, וכן כרת י"ו צרית את אצרהס (צראשית טו) צנגלה ונשולשת ועז ונשולשת ואיל ונשולש, ולנתנית התורה היו ג' ימי הגבלה, וכדרשת האי גבילאה (שבת פ"ח) אוריחן תליתאי לעס תליתאי ציונא תליתאי. והחוט הנשולש לא צוהרס יתק (ועני"ש צנאונרי נפשי ויס, ויס התלמוד עצרי אככי שנה י"ד לך כ"צ) ואחרי שאכלו שלשה כאחד, נחצבים כאחד, וס י"ו שוכן צקרצס (עני"ש וננה ז) וכתקת ונכדרי תפלה : אתה אחד ושמוך אחד וני כענוך ישראל גוי אחד צארך ג"כ ונשולש, ול"א (שם) שנאמר גדלו לך' אתי ונרוונה שנו יחד יו ר"ל התאחדותם אבל אם אכלו ג' ולא אונרו על השלחן ד"ת, ולא נתנו לנפשא לחם אצריס, להחיות את העניה הזאת צתורה שונשצת נפס כנפול לפני צני עולה תפול שדוד, כי אין אלהים כל ונזינוותם, וצנא יונס לא יראו אור חיים וכנה"כ (תלים ס"ג) אני אונרתי אלהים אתם (וד' שוכן צקרצס) וצני עליון כלכס ר"ל חלק אלהי ונעעל, אכן כאדם מנוותון וכאחד השרים תפולו לנשואת נלח . . . והציא ר' שנועון פסוק כי כל שלחנות ונלאו קיא זואה, כי לכל חי נחוץ ונאכל ונשתה וניס הולדו, לצל ינות לשחת, צלי ונקוס כצייכול דחקו רגלי הסכייס ונקונו של עולם אבל אם אונרו עליו ד"ת כאלו אכלו ונשלחנו של נקוס. ותארכה עיני סכלס, וצנת פקודת כל אדם עליהס יפקד, יוס ונותס צעוה"ז, הוא יוס הלדת לחיי עוה"צ. והצן . . .

ומדי דצרי אעתיק פה ונ"ש צנאונרס ז"ל (תענית ה' : ונדפס צננוי צב' אולר הסכונה לידידי ר"י כסן לךק ח"ג לך ק"ן שנת הכת"ר תחת שם : סנייות ונאונרי התלמוד, וכנת אעשה צו סינייס לעוזה) ר"י ור"י הוי יצתי צנעודתחא א"ל ר"י לר"י לינא ונר ונלתח, א"ל הכי אונר ר"י אין ונסיחין צנעודתחא וכו' צתר דסעיד א"ל הכי אר"י יעקב אציו לא ונת, א"ל וכי צכדי ספדי ספדיניא וכו' א"ל ונקרא אני דורס שנאונר וכו' ונקיש הוא לזרעו ונה זרעו צחיים אף הוא צחיים. ואר"י כל האונר רחצ רחצ וניד נקרי וכו' ציודעס ונכירס קאנינא וכו' כי הוי ונפטר ונדהדי א"ל ליצרכן ונר וכו' ית"ר סכל נטיעות שנוטעים ונוך יהיו כנוותן וכו'. והנה יוקסס ונה השיצ לו הדורס. ונקרא אני דורס על השאלה וכי צכדי וכו' ? גם להצין סנייות דצרי ר"י והצרכה אשר צרך, ע"כ חלקי אונרה נפשי, כי כאשר יצאו ללחוס לחס שנו אל לצס לתת ונחיס לגו ונפס, כי הוי יצתי צנעודתחא (ואולי היתה סעודת הרצה חנויס) ולא יהיו כאותן אשר ירעים עליהס הנציא צקולו (ישעיה ה') והיס כנור ונצל תוף וחליל ויין ונשתיהס ואת פועל י"ו לא יציעו וכו' להעלות וצרון י"ו ותורתו על ראש סעודתס, לזאת צקס ר"י ונר"י סינאונר לו דצר חנוסה להסציע צחלחות נפשו ונן לקח צנוותה, ופרי חנוותה ונגד צרכת שניס ונעל, והשיצ לו ר"י צסס ר' יוחנן : אין ונסיחין צנעודת, כי צנת האכילה, נכון לצל ישיח ונאונרה, דחניירא סכנתא ונאיסורא, אבל לצתר דסעדו, ה"י ר"י ונעורר ונעלנו ואונר צסס ר' יוחנן : יעקב אציו לא ונת, ונצד סרלה לדורס צענין תורה, סס לו לנטרה להראותו כי ניתן לאנטע עלי ארץ, הכח והיכולת לנהוג צנתצית אל עות ויחי עוד לנלח. ולנועלה הזאת הגיע יעקב אציו סלח ונת, וכאשר שאל אותו ר"י : וכי צכדי וכו' ספדוהו וננטוהו ? ענהו הדורס : ונקרא אני דורס : ונה זרעו צחיים וכו' כי כנוו עץ אשר אם כל סעיפיו ופארתיו ישתלו צאדונה פוריה, עד כנעט לא יאצד ונן העץ ההוא ונאונרה, כי כל יונקותיו יעלו וילנוהו, ונצדק יאונר על העץ הזה שיש לו תקוה כי לא יכרת, ולעולם יענווד . . . כן דרך גצר צעולם, אם כל כוחותיו לחותיו ורעו, לא יעלו צתהו, לא שחת את זרעו, וכן צניו סס כשתילי זתים צצית ד' צחלרות התולדה יפריחו (ולא ינותו על פניו) על האיש הזה צצדק יאונר : כי יתהלך לפני י"ו צארלות סחיים, אף כי יסנה פניו וילך צדרך כל הארץ, שנו ישר לעדי עד וצכרו דור דורים . . . ותז"ל אונרו (יצנוות ע"ו : ורש"י ויחי פסוק כחי וראשית אוני צסס ונ"ר) יעקב אציו לא ראה קרי ונינויה, זרעו היס ככון לפניו, והנה זרעו צחיים — — — ואף הוא צחיים, ולא ונת לשחת, ולזה כאשר חסצ כי טרוק טורק יוקף, לא אצס להנחס, ויאונר כי ירד אבל סאולה, ולא יעל צין סחיים, וכאשר נודע לו כי עוד יוקף חי, אונר : אלהס ואראנו צערס אונות, כי זרעו צחיים . . . וננונו ילנד האיש חפץ צחיים, גם עת יוצל גופו לקצרות, ולא יפקד ונקונו ולא יהיס לצרות, כי ישר צחיים, כינוי הסנייס . . . וכאשר חללו השלנויס לעינין ציקר הדעת לכלות קוליס ונכרס י"ו לצחות, ונשנת סדי חצניס להליל ונוות נפשא, העניקין צרוח צער לתת גדר להולך ונשריס כי יכוון דרכו ויזכה ארחו לצל ינעדו קרסוליו ולהסער נדצר דצר

כתב יש"ר

(ו) וכ"פ הרע"ב. וכתבו המקובלים שהשלחן במקום מזבח, והד"ת נחשבים כקרבן (הובא בסי' עבודה ומ"ד) ובאמת כן הוא במנחות (צ"ז) כתוב המזבח עין וכו' וידבר אלי זה השולחן וגו' פתח במזבח וסיים בשולחן, לומר לך בזמן שאין ביהמ"ק קיים שולחנו של אדם מכפר עליו כמזבח — וכי שם הרש"א שהיא ע"פ מתניתין

ה ר' חנינא בן חכנאי אומר הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי ומפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו :
 ו ר' נחוניא בן הקנה אומר כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ וכל הפורק
 ממנו עול תורה נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ :
 ז רבי חלפתא בן דוסא איש כפר חנניא אומר עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה ביניהם שנאמר

דברי הפיג

רש"י

דבר, לפניו ילך דבר, ולא להזכיר צדק הזונה, אשר ע"ז יעורר הזכרון
 ויוכל לצוא לחנות קרי ויטחית זרעו . . , וכאשר נפרדו איש מנאחיו
 ח"ל וכו' יה"ר שכל נטיעות שטועטין ונוק, יהיו כמותך, ולא ילך לצדון
 אף ונאוניה, כי אז יהיה לך החיים והשלום עד עולם . . .
 ומאוד עגמה נפש ר' יוחנן הדורש כל זה. כי הוא ראה שצטע עזרת

הזון. באשד ונתו צניו צחיו (צרכות ה') : לזה דאג ר"א ואמר להאי שופרא דבלע צעפרא קא צכינא וכו' וע"כ אור ר' יוחנן יעקב
 אצינו לא ונת (ונשא"כ הוא ינות) וכונשו"ל (ו"ק כ"ז) צבו צכה להולך אר"י להולך צלא צנים וכו' כי לא ישבו וכו' ולא יהלך בארץ החיים —
 ונפסי זה כי נח נפשיה דר' יוחנן פתח עליה ריב"א קשה היום לישראל כיום צא השונט צלהרים דכתיב וכו' ואמר ר' יוחנן זה יונו של יאשיהו,
 כי נאסף צדוני יינוי ככתוב (ו"א כ"ג ודה"צ ל"ה) דוגמת השונט הצא צלהרים, אחרי שר' יוחנן ונת צלא צנים שעל ידם ירח שנו וישאר זכרו
 לדור דורים, הנה וניתחו כאסיפת קרני השונט צלהרים . . .

ה. הנעור צלילה, כי לא איברי לילה אלא לשינתא, ולא איצרא סיהרא אלא לגירסא (עירובין ס"ה) וניי טוער צלילה ונפנה לצו לצטלה צלי
 לנוד התורה ונצלי שיהיה נעור לתועלת אחרת, כנוו אלל חולה וכיולא זו, אך נפנה לצו לצטלה. וכן הנהלך דרך יחידי ר"ל צלי לוייה
 ונפנה לצו לצטלה ולא יעסוק בתורה כו"ש ר' יהושע צן לוי (שם כ"ד) הנהלך דרך ואין עונו לוייה יעסוק בתורה . . . ונחייב צנפשו :

ו. ר' נחוניא צן הקנה אומר כל הנוקבל וכו' אח"ל (צרכות ל"ה) דורות ראשונים עשו תורתן קצע ונללכתן עראי זה חה נתקיינה צידן,
 דורות האחרונים עשו ונללכתן קצע ותורתן עראי זה חה לא נתקיינה צידן. — כי צדורות הראשונות, לא צקשו חשבונות, ונועטיים היו לרכישה,
 אך לחם לאכול ולצוט לכסות וערווייהם, והיו חפשים ונן העבודה, אך כל יגיעם לתורה ותעודה, על כן זה חה נתקיים צידם, כי זה כל האדם.
 לא כן דורות האחרונים, התעצבו עם שונים, צדאו להם חדשות ונלורות צלרכים, הכלי עונג ועליות ונרוחים, צגדי חופש כוללים, חליפות שוללות עשרת
 ונונים, שונים ונוחיים ונסכים, ונגדנות ונלכלים ונרוקחים, כלים ונכלים שונים, ונרכנות עם סוכים ונזויים, ותורתן צטעה שאין יוס ולילה, וכל
 היום יגעו לריק וילדו לצטלה, על כן רוחם להם זרה. ונרובים לרכישה ודעתם קלה . . . לא כן ר' נחוניא צן הקנה, כפתו היתה רעננה,
 לכן האריך ימים, כאשר יאות לנדיק תנים — כי הקנאה התאיה והכבוד ונחריצי הנפש, לא עכרו רוחו לא גרשו צו רפט, הוא לא ה"ת כ צד צקלון
 חצרו וננייתו, קללח רעהו לא עלתה על נעתו, וסרה ונונו קכ"ת, וגם לת"א לא התנוכר ולא נכסף, וותן צנונוו ה"ה ויצו לכסף
 (ונגלה כ"ח) ויען נעטע ונזעיר היו לרכיו וקניניו, קבל עול תורה ויראת י"י היתה על פניו, גם התפלל צכניסתו לציהו"ד תפלה קלה, טעל יד
 דבר תקלה לא יארע . . . וגם ציליתו על חלקו הודה צתשצחות, כעדות חכנינו צנוסכת צרכות, (דף כ"ח) : חה נתקיינה צידו, גדול ה"ה כצדו,
 עד שאמר ריב"ז לתלמידיו צכונה, ונדצרי ודצריכס נרלין דצרי ר' נחוניא צן הקנה, (צ"צ י') : צואו ורלו לדיק ע"ה פעל, כי הוא נותן דקדק וחמד
 לישראל . . . חה שאמר כאן כל הנוקבל עליו עול תורה ונעצירין ונונו עול ונלכות, כי דבר אין לו עם יושבי תבל צנויעוטו ההלכות,
 אין דבר שיטירידו ונותרו, שיתן ראש צצריתו, כי יעשה ונללכתו עראי וקצע תורתו, ועוז אחריו ונראשיתו . . . — ויתכן עוד שר' נחוניא
 צן הקנה יכוין צנלנרו לעונת ונאמר שועון הדיק : על ג' דצרים העולם עוונד על התורה ועל העבודה ועל ג"ה. וכפי שסערותי ע"ז סם :
 כי להאדם על האדנה, צעד פת לחם ונלחונה, לחנו יחלל צצעת אפים, צעונל צטר ויגיע כפים, ותחת שלש ונחלקות עלי חלד, נקצלו וצאו יחד
 סז וילד, הראשונה תחפור אוכל צאדונה, השנייה תעמוד הכן תחת דגל ונלחונה, והשלישית לתורה ותושיה ונזונה, והחוט ונשולט לא ינתק, כחצל
 עז לא ירתק, איש את רעהו יעזור, אלה יפקחו על שלום הארץ אחויה חרב וחגורי אזור, וחכנות חכניו להם סבלה, להעמיד צחור אדם הנועלה,
 והאכר ינהלם צלחם ונים, ונונו תולאות חיים. והשלם יכנה כולנה צסם תורה עבודה וג"ה (כי שונרי השלום חצרבס וצקשתס ג"כ גונלי חמד עם
 רעיהם) וישועינו ר"ג צן הקנה, כי הנוקבל עליו עול תורה פורקין ונונו צ' ענינים האחרים, עול ונלכות שהוא דגל אנשי חיל, ועול ד"א,
 הוא עזרת האדנה והנללכה. ונשא"כ הפורק עול תורה נותנין עליו פי שנים, האחרים הלא הנה עול ונלכות ועול ד"א, ונשניהם לא ינלע, אם לא
 צקצלו עול תורה יסוצצו רני פלע. והצן :

והוא שאמר (עירובין כ"ד). אל תקרי חרות אלא חרות, וצכרייתא דסכו חכניים (פ"ו דאצות) הוכיפו שאין לך צן חורין אלא ויי שועק בתורה,
 יען שפורקין ונונו צ' האחרים כ"ל (ונשא"כ אם לא יסקוד על דלתי התורה לא ינלע ונשנים האחרים) וכפי שנודע כונתם צאל תקרי,
 שרלו צזה, שלא נוכל לקרות חרות אם לא ונקודם חרות, ג"כ נכון ונאוד, שלא יתכן שיהיו חרות על הלוחות (כנוו כן חרות על לוח הלצ) אם לא
 נקרא חרות כי אך צהיות האדם צן חורין ולא יהיה לו עסקים וענינים אחרים הנוטירידים את נפשו, אז תהיה תורת י"י חרות לנזכרת נלח ולא
 תשכח . . . — (וע' צפ"ו ונח שאכתוב עוד צזה א"ה) :

ז. ר' חלפתא צן דוסא איש כפר חנניא אומר עשרה וכו'. אולי צהיות כפר חנניא ונקוס סוחרים והיו ונחזירין תנייד כל היום צעיירות ואך
 צלילה

כתב יש"ר

(ז ג"ז לשון הרע"ב מבלי להזכיר כי הוא מרש"י, ומזה נדע כי פירש"י היה בהעתקות שונות ומדון שנלקו בחסר ויתיר : וברש"י
 שבמד"ש : ומחשב בלבו דברי הנאי לבטלה לבטל מד"ת :

אלהים נצב בעדת אל. ומנין אפילו חמשה שנאמר ואגדתו על ארץ יסדה. ומנין אפילו שלשה שנאמר בקרב אלהים ישפט. ומנין אפילו שנים שנאמר אז נדברו וראי י"י איש אל רעהו ויקשב י"י וישמע. ומנין אפילו אחד שנאמר בכל המקום אשר אזכור את שמי אבא אליך וברכתך :

רש"י

דברי הפז

שנאמר (צונדבר י"ד כ"ז) עד ותי ק) לעדה הרעה. זה הפסוק נאמר צונדגלים שהיו י"ג, ילאו יהושע וכלב נשאר עשרה : וונין שאפי' חנושה שנאמר בקרב אלהים ישפט. בחליין של עשרה אלהים ישפט. וי"א בקרב אלהים ישפט כנגד ג' דיינים ושני בעלי דינין הרי חנושה : ואגודתו על ארץ יסדה. ואין אגודה אלא בשלטה, שכן ולינו בשלטה וניין שצולב שהיו נאגדין כחמת ועוד תנן ט) ולקחתם אגודת אזור שלטה קלמין. ויש גורסין ונין אפי' חנושה שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה כנוו שאדם אוגד צידו שנה ה' אלצעות : (וצרישא דקרא כתיב הצונה צשנים ונעלותיו הקצ"ה צנה צשנים ונעלותיו והשרה שם שכינתו, ואגודתו כשיש לנוטה אגודה שהיא שלום, דהיינו ה' צ"א שעוקקים צתורתו על ארץ יסדה ותקנה, להשרותה צין אלו חנושה :) וונין שאפי' ג' שנאמר בקרב אלהים ישפט. שהם ג' דיינין (ישפט. הנוקם, ששוכים עושה צדרי הנושפט, וכן כחוד אלהים נצב כלומר בקרב דיינים שאינם אלא שלשה נניי הוא שופט :) אזכיר את שוני. כלומר שתתן דעת צלצנד להזכיר את שוני, אצא שם אליך, דהיינו יחיד. ע"כ אזכיר את שוני, ונשנוע אלמד לאחרים שהיו נזכירין את שוני :

צליה שצו אל ונעוונתם ללון. כדאיתא צירושלני (ונעשרות פ"ג ה"ג) לכן התעורר להלביצ לצות יושציה לתורה, כי עוב סחרה, והיא לנה וכוחה, ואם יתעסקו זה עשרה, שכינה ציניהם תשרה, ורוח ונורום עליהם יערה, כי ילו ד' אתם את הצרכה, אשרי העם שלו ככה . . . ויען צכפר קסה ונאוד שיתאספו תניד עשרה (ע' ונגלה ג' ע"א כרך שאין צו עשרה צעלנין גדון ככפר. ועפירש"י שם) וצפרט צכפר חנניה אשר אנשיה נפולים על הערים, לכן דרש ר' חנניה וונין שאפי' חנושה שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה. כי חנוס כן, ונספר עשרה ונאוד נעלה, צדמוז על האחדות כו"ש הראצ"ע פ' שנות (פסוק ויאמר עוד אלהים אל ונשה) וז"ל דע כי האחד קוד כל הנוספר ויסקוד וכו' והנה עשרה היא דוניה לאחד וכו' והנה י' ספירות כנוספר י' אלצעות ה' כנגד ה', וככה הגלגלים תשעה וכו' והעשירי שהיא קודש נקרא כן צעצור שכוחו צכל כסא הכבוד, והוא התקיף וכל הגופות ונקיף. וצפ' צחקתי (פסוק תחת השמש) כתצ וז"ל והנה הכצחר הוא האחד והעשירי שזה כנוו זה, וכצד כתצתי צונאורי הגדול בית אלהים (נדפס הצגללת שנה ז' לד קס"ו והלאה) וצארתו עי"ו ויה שצנו חז"ל לפעניים תחת שצועה תקיעת כף, כי צחקעו את כפו ליד רעהו יהיו ונספר אלצעותיהם עשרה וכאלו כצצע צי"י אחד האנתי. כי עשירי יהיה קודש ונורה אחדותו. ולזה צהתפלל

צרתותא

האיש אל י"י או צהתננו אליו ישא השונים את ידיו כנוש"ה (שנות ט) אפרש את כפי אל י"י, והנושורר אנור (תלים קי"ט) ואשא כפי אל ונלותך *) כי כאשר ישאו ידיהם קודש אל י"י כונתם אל ונספר אלצעותיהם עשרה, וכאשר לא ונלאון עשרה, יוכלו לארח להצרה חנושה, והם ג"כ קודש ליי"י כענין שאנרו (עירובין י"ח) וניוס שחרצ ציהנו"ק דיו לעולם שיסתמש צשתי אוחיות שנאמר כל השנוה תפלל יה, כי אחר שנפזרו צין האוונות ואין ציבלתנו לאספק עשרה כשם הש"י, האחד האנתי ושנוו צנילוואו, די לנו צחלי השם כנוו חנושה חלי העשיריות, וגם אז שכינתו חופפת עלינו כנאמר הכתוב ואגדתו על ארץ יסדה, כי האגודה הוא ע"י שיקבל האדם צאגורפו שיש צו ה' אלצעות, ואחז"ל (ונחות קט) כי ציה ה' לור עולוניים, אלו צ' עולונות צברא הקצ"ה אחד צה"א ואחד ציו"ד, ועוה"ז צה"א. וע"כ נכון ונאוד לזה הכתוב ואגודתו על ארץ יסדה... חנוס הם לא ונלאון גס חנושה, להם יד וסם צשלושה, כי גס לנוספר שלש קודש יאמר כנוו שכתצתי לנועלה צנושנה שלשה שאכלו על שלחן א'. וכנו"ה בקרב אלהים ישפט, שהם ג' דיינים שהם דנים ונצדריים דין אונת לאחתו נעשו שופטים להקצ"ה צנועשה צראשית, לאשר העולם עומד על האונת והדין והשלום, א"כ הדין עומד העולם, ואין הצדל צין עובק צתורה לדעת כל דין על צריו, להדן דין אונת כי כונתם לרויה, ועי"ז השכינה עליהם שרויה, ואם ינועט ונחאספק צו שלשה, ואך שנים עוקקים צתורה ג"כ שכינה שרויה ציניהם, כי עוצים השנים וון האחד. ואחז"ל על פסוק (ונשלי כ"ו) צרזל צצרוזל יחד ואיש את פני רעשו (תענית ז'). ונה צרזל זה אחד ונחוד את חצירו אף צ' תלמידים ונחודין זא"י צהלכה. ויצברו שנועתתא אליצא דהלכתא. ואלו האחד שיפול וננרום האונת אין שני להקימוו צרוח צינתו על סלע האונת, זה שאחז"ל (צרכות ו) חרי ונכתנן וניליייהו צס' הצרכות, ר"ל צצריהם ישארו קייניים לנלח ולנחצרת עולוניים. אחרי צצרוו ולצנו האונת צרוח צינתם וחודו שכלם, לא כן האחד לצדו, גס כי יתגה צתורת י"י וני יודע אם לא ישגה צרוחה ויתעה צתחו לא דרך, וצנינו לא יעמוד יוניים רצים, כנו"ה אז נצדו יראי י"י הקרדים לצדו י"י) איש אל רעהו (זה שאל זה וניצי) ויקשב י"י וישנוע, כי הקצ"ה חדי צפלפולא של אונת, ויגן עליהם צשלונוו. . . ואם רחוק וון הגצר רע, אף יש צדו וצלוודי י"י ישתעטע, לא יאמר נושא ולא ינועט וון הרחוניים, כי שכרו אחרו ופעולתו לפניו תניים, ורחונל צלצ צעי

*) כנים ונאוד דברי החכם צעל קרוא ונקרא (לד וני') כי חרגונו של נשא הוא נעל, ותנשא ונלכותו (צונדבר כ"ד) חרגם ותתנטל. ודונייהם הרצה. זה כי נטל עליו (איכה ג') נטל החול (ונשלי כז) כי לפעניים צאים ג"כ יחד צדך כפל לשון. וינטלם וינשאם (ישעיה כ"ג) ונזה צדקו"ל נטילת ידים. על שם שאלו ידיכם קודש ע"ש. ולזה ונציהין לדעתי הידים אחרי רחילתן. —

כתב יש"ר

(ח כ"ב רש"י ג"כ בברכות ו'). ד"ה ומנין לעשרה וכו' אכן לדעתי חדה היא ותהי לחדה, שהרי הגמ' בברכות (שם כ"א :) איתא כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה וכו' וכתוב התם (במדבר ט"ז כ"א) הברלו מתוך העדה הזאת מה להלן עשרה וכו' הרי שבגמ' מ"יתו פסוק אחר, לא כמו שהביא רש"י מן עד מתי לעדה וכו' [גם שם בברכות (כ"א :) לא פירש"י כלום, שיצא יהושע וכו']

(ט סוכה י"ג פרה פ"א ;

ח רבי אלעזר איש ברתותא אומר תן לו משלו שאתה ושלך שלו. וכן בדוד הוא אומר כי ממך הכל ומידך נתנו לך :
ט רבי יעקב אומר המהלך בדרך ושנה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה מעלה עליו
הכתוב כאלו מתחייב בנפשו :

דברי הפי'

רש"י

ח. צרתותא. שם נקום : וכן בדוד הוא אומר כי מנך הכל וכו' על
אבות ונעשה שקצץ כסף והצב לצית הנקדש אומר דוד פסוק זה :
(כ"א תן לו נשלו. ונשל עלונו שחששה לדקה והתנדב ונכסף לשמים :
שאתה ושלך שלו. והדין עליך לתת לו נשל עלונו : כי מנך הכל. כי כל
וזה שהיה להם מנך הוא. ונעשה שיקצלו ויידך שנתת להם וצרכתך חזרו
ונתנו לך לגורך ציתך כנו ונתנו את צנותינו לכם. צראשית ל"ד) :
ט. וזה נאה ניר זה. שדה זאת שנחרשה : (כ"א הנהלך צדך ושונה ול"ג
יחיד, ה"ז ונחייב צנפשו. כלומר נסכן צנפשו. כי כשעסק צתורה
אין רשות לטען להזיקו וכיון שפוסק על דברים צטלים ניתנה לו רשות
הכא ל"ג ונעלה עליו הכתוב דהא לא כתיב קרא :)
תקפה

צעי אם יזכיר שנו ותורת אונת צפיהו, ען השמים ירחנו עליו ויצרכהו,
יחונתו ויצרכהו .. וזה התעורר והתעורר רחצ"ד איש כפר חגיגא את
אנשי עדתו, להצדקה את י"י ולדקקה צתורתו, כי אם יתנו צתורה צתוונה,
תגן עליהם השכינה. — —

ואגב אעורר צו"ש (ונגלה ג') כרך שאין צו עשרה צטלין. פירש"י
צטלין ונולאכתן שיהיו נלוויין (ל"ל נלוויינים) תנייד צציהכנ"ס
שחרית וערבית כדאוריין צונס' צרכות כיון שצא הקצ"ה לציהכנ"ס ולא
נולא שם (*) עשרה ניד כועס וכו' וצקנהדרין (י"ז) פירש"י ד"ה ועשרה
צטלין. עשרה צני אדם צטלין וכל ל נולאכה להיות ונלוויינים לציהכנ"ס
שחרית וערבית דאוריין צצרכות ו' כיון שצא הקצ"ה לציהכנ"ס ולא נולא
שם עשרה ניד כועס וכו'. הנה כתב שיהיו צטלין וכל ל נולאכה, יען
שאז"ל (שם ט"ז) האווננין קורין צראש האילן וצראש הנדבך ונחפלין

צראש הזית. ואך כצטלין וכל ל נולאכה יצואו לציהכנ"ס שחרית וערבית.
י"י. ואחז"ל (עירובין י"ח) כל צית שנשנעין צו ד"ת צלילה צוצ אינו נחרצ, וכ"ש צצך צראוי שיהיה נשנע ד"ת יונס וליה לצל יחרצ .
וע"כ יתנו חית יד לעשרה צ"א שילגודו צלי ערדת פרכה את תורת י"י והעיר תלל צצכות זה, וכנ"ש צנדרש (ויקרא פכ"ה) עץ חיים הוא
לנחזיקים צה, שהוא לנני שנחזיקים ידי לונדי תורה. וע' סוטה כ"א שנעון אחי עזריה ונ"ש רש"י שם, אך נשצרו הגלות ותקפו הטרות, ולא
היה לאל העדה לתת ונחפור עשרה צ"א, הקל רש"י שיהיו עכ"פ העשרה צטליים ונולאכתן שיהיו נלוויינים צציהכנ"ס שחרית וערבית, וכנ"ש
(ונחיות ל"ט) אם לא קרא אדם אלא ק"ס שחרית וערבית קיים לא ינוש וכו' והוא צנקוס תורה. ואנרו (צ"ק ל"צ צ"נ ק"ז) ועצדתם את י"י
אלהיכם צו ק"ס ותפלה, וכנ"ש רש"י ע"ז. אונס לנני שחננו י"י ויכול תת חלק לתפלה וגם לתורה, שצרו גדול נאוד, ואחז"ל (שבת י') צרא חזייה
לרצ הננונא דקא נאריך צללעתיה אומר ונחין חיי עולם ועוסקין צחיי עשה, והוא סצר זנן תפלה לחוד וזנן תורה לחוד. ע"ש צגנא. והצבונן
צאנרו נאריך צללותיה, ר"ל לגורך עלונו, ואולי הצדל צין ללותיה ללותא. שהיא תפלה הכוללת לכלל ישראל, והיא צנקוס קרצנות ונקראת עבודה
(ונשלונה פרים שפתיו) ע"כ אומר חיי עולם. אצל עבודה ישראל ותפלה, נעלה נאוד, ועליה כון ר' יוחנן צאנרו (צרכות כ"א) ולואי
שיתפלל אדם כל היום (***) — וע"כ הפליא ר' יוחנן צקודשת ציהכנ"ס ששם הקצ"ה נלווי (שם ו') ואנרו כיון שצא הקצ"ה לציהכנ"ס ולא נולא
שם עשרה ניד כועס וכו' (***) ולזאת אומר ר' יוחנן (שם ז) כל הקוצע נקום לתפלתו אויציו כופלים תחתיו. יען קוצע נקום צציהכנ"ס
לתפלתו (לא צציתו ציחידות) נקום השרחת השכינה, ועשרה ששם אחו, אויציו כופלים תחתיו, כי צרלות י"י דרכי איש גם אויציו ישלים אתו
ושלום על ישראל. — —

ח. ר"א איש צרתותא אומר תן לו נשלו שאתה ושלך שלו וכו' אנרו על ר"א איש צרתותא (תענית כ"ד) כד הוו חזו ליה גצאי לדקה הוו עשו
וננייה דכל ננאי דהוה גצאי יהיז להו יוננא חד סליק לטוקא לנניצן דנוניא (גם ונטלטיין נקראים דנוניא ע' עוסק הערוך) לצרתיה חזייה גצאי לדקה
טעו וננייה. אזל ורטיע צצרייהו א"ל אצצעתוכו צנאי עסקיתו אנרו ליה ציתום ויתוונה, אנרו להם העבודה שהן קודמין לצחיי. שקל כל ניה דהוה
צחדיה יצב להו, פש ליה חד זוחא (שהיה צידו לקנות חטים) וצן ליה חיעי וכו' אנרה ליה צא ורחה ניה עשה לך אוהבך (הקצ"ה שנילא אולרו
צחטיים) אומר לה העבודה הרי הן הקדש עליך ואין לך צהם אלא כאחד ונעניי ישראל (שלא רלה להנות ונעשעי נכסים דאין עושין לאדם נכס אלא"כ
ונכין לו ונזכיותיו עפרש"י שם). והנה הוא נאה דורש ונאה ונקיים, ואנרו תן לו נשלו, ואולי לזה אומר שאתה ושלך שלו נגד שלא רלה להנות
ונעשה נכסים ונדאגה ונדצר כי יקטינו זכיותיו, ויסוכן צזה את נפשו ודי לו צהסתפקות ונלסכן את עלונו . . .

ט. ר' יעקב אומר הנהלך צדך ושונה ונפסיק ואומר ונה נאה אילן זה מה נאה ניר זה מה נאה נשלו ונעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו. הוא ר' יעקב שאמר
לקמן (פ"ד) העוה"ז דוונה לפרחודור צפני עוה"צ וכו' והוא היה נאה דורש אך לחיי עוה"צ, וחיי עוה"ז כאין ואפס נחשצו צענינו, כנו שאנרו צעלנו
(חולין קנ"ב. וקידושין ל"ט) : צצבוד או"א כתיב לנען יאריכון יניד לנען ייעב לך ובשלוחה הקן כתיב לנען ייעב לך והארכת יניס, הרי
שאנרו

(*) צגנא צצרכות הגירסא ולא נולא צה עשרה, אצל גירסת רש"י עיקרית צלא חיצת צה כי צית הכנסת לשון זכר ולא יתכן ונלת צה רק שם.
(**) ולי ניה יקרו אנרי קדוש (צרכות ט"ז). ר' חונא צר' חגיגא. לנה כנאוכו אהלים לנחלים (נה עוצו אהלך יעקב וכו' כנחלים נטיו) ניה
נחלים ונעלים את האדם ונטוונאה לעהרה אף אהלים ונעלים את האדם ונכף חוצה לכף זכות. פירש"י אף אהלים צחי ונדרשות, כי צאונת
תפלה צנקוס קרצנות, (וע' סוטה פ"ב עזריה ונלה ואין עזריה ונכזה תורה) ואולי לזה כ' רש"י אהלים ציהנ"ד דונוניא כנחלים,
כי ד"ת נשלו לניס (ע' תענית ז'). וילקוט ישעיה כ"ה רנז סנ"א ותנחונא ונ"ר פ' תצא ועוד צכונה ונקוונות) ואנרו (סוכה כ"ב) : אם
פגע צך ונוול זה ונשכהו לציהנ"ד וכו' דכתיב הוי כל ננא לכו לניס וכו' ע"כ צלדק ונכריע ציהנ"ד ונכף חוצה לכף זכות והצן :
(***) וצארתי צנאורי צית אלהים שהכונה את צל לצית הכנסת ולא נולא שם עשרה, ר"ל האחדות צין הנחפליים אז כועס ולזה נציא הכתוב
נדוע צחתי ואין איש. ר"ל כלם צצרים כא יש אחד כי צית הכנסת יקרא על שם הכנסיה והאחדות ע"ש צצריכות.

י רבי דוסתאי בר ינאי משום רבי מאיר אומר כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב
 בנפשו שנאמר רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך. יכול אפילו תקפה
 עליו משנתו תלמוד לומר ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך הא אינו מתחייב בנפשו עד שישב ויסירם מלבו :
 יא רבי חנינא בן דוסא אומר כל שיראת חטאו קודמת להכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו קודמת ליראת
 חטאו אין חכמתו מתקיימת :

רש"י

דברי הפ"ן

י. תקפה עליו ונשנתו. ששכחה צעל כרחו (י) ונפגי שחנורה עליו :
 יא. כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו. שנתחק ונן האיבור והחטא :
 (כ"א). שיראת חטאו קודמת. שצכל ונעשיו וצכל עניינו ונקודת יראת
 חטאו וצאה לפניו שזכר הוא עליה צכל אשר הוא עושה : חכמתו
 ונתקיימת. ונעשה ונתקיימת צידו ונוללה צכל אשר יפנה. דכיון דיראת
 שניס עונות צפניו כל שעה אינו נכשל צונעשיו והוא נזכר ציראת חטאו:
 אין חכמתו וכו' [אינה] עולה צידו שאין צו ונעש וצטלה היא דע"כ
 חכמה ודעת צעינן יראת י"י אולרו כדכתיב קרא. ואם אין יראת השם
 אין חכמה (: (ע' שבת דף לא.)

שאוור לו אציו עלה לצירה והצא לי גזלות ועלה לצירה ושלח את האם
 ונטל את הצנים וצחזירתו נפל ונתה, היכן עוצת יניו של זה ? והיכן
 אריכת יניו של זה ? אלא לנוען ייטב לך לנולס שכולו ארוך :
 והנה אונרו שם ר' יעקב ונעשה חזא, והוא היה צן צמו של אלישע
 אחר, אשר הסית לצ צנים להטותם ולהטעותם ודרך נכחה, ולא
 יהגו צלמודים, והרג אותם עי"ז צאנרי פיו, רלוגי טרדן ונחיי עוה"צ.
 ואונר אציו של זה נגר ושל זה חייט וכו' ילכו לעבודתם לנולא טרף
 פיהם (ירושלמי פ"ג דהגיגה) וראה איש אחד עולה לראש דקל ונטל את
 הצנים ושלח את האם וצירדו הכישו נחש ונתה ושלח את עוצתו של זה ?
 ולא היה יודע שצן צמו ידרוש כתוב זה לחיי עוה"צ (ירושלמי שם)
 ואונר אפי' עשה צ' ונלות אלו כאחד, כאו"א ושלוחה סקן, לא יתפלא אם
 יקטלוהו אלהים, לו ייחל לחיי עד. — ואונר ר' יעקב פה, הנהלך צדרך וכו' ונעשה"כ כאלו ונתחייב צנפשו, כי נתן לחיי עוה"צ היתרון,
 כי הפסיק ונלמודו אשר חיי עולם צו. ודע כי אין זה ונ"ש צונעשה ה' הנהלך צדרך יחידי, כי ונלכד אשר פה יאונר וסו"ה גם נראה כי אמו
 עונו אחד, יען יודיענו פה וסו"ה ר"ל ונפסיק ונלימודו ואונר להצרו אשר אמו צדרך : ראה ונה כאה אינן זה ! וכיר זה ! ונתן עיניו אל
 הנאה והיפה לפי שעה. . . ונדי דצרי זכור אזכור ונה שרלה צעל סדר הדורות להגיה צירושלמי (תגיגה שם) דאיתא צזה"ל : ולא היה יודע
 (ר"ל אחר) שדרשת ר' יעקב לפנים ונונו, לנוען ייטב לך וכו' ואחרי כי ר"י נכדו היה, רלה להגיה שם, וזה אינו, כי אין הנקוד לפנים (צקנין) כי אם
 לפנים ונונו, ור"ל ר' יעקב לפנים ואלישע ונצחון והצן :

י. ר' דוסתאי צ"י נשום ר' ונאיר אונר כל השוכח וכו' לר' ונאיר נאה לאונר זאת, כי להסיצ לצות צני אדם לתורה, ואונר (פ"ו דאבות) כל
 העוסק צתורה לשונה זוכה לדברים הרבה ולא עוד וכו' ואונר (צרכות י"ז לפי גירסא הנכונה צעינן יעקב) אצרי וני שגדל צתורה וענולו צתורה
 וכו' ונרגלא צפונא דר"ו וגו' צכל לצצן וצכל נפסך לדעת את דרכי ולסקוד וכו' ואונרו ונשום ר"ו (אדר"כ פכ"ט) כל השוקד עליו על ד"ת
 ונוסרין לו סקדין כנגדו וכו' ואונר (סנהדרין ל"ט.) כי דבר י"י צזה זה הלונד תורה ואיני ונלנדה. ואונר (אבות פ"ד וי"ג) הוי ונונעט צעסק
 ועסקו צתורה וכו' ואם צטלת ונן התורה יש לך צטלים וכו' ואם עונלת צתורה יש לי סכר הרבה ליתן לך. ואונר (אדר"כ פ"ג) אם לנודת תורה
 נרצ אחד אל תאונר די אלא לך אל חכם ולנוד חכמה וכו'. (*) ע"כ אונר כל השוכח וכו' לנלור תורת י"י צלצו ולא ישכחיה וד' יהיה עונו
 צכל ונקום. יתחת אם ישכה ונאווה ונונה ונתחייב צנפשו. אוננס כצד אונרו (ע"ז צ) אין הקצ"ה צא צטרוניא עם צריותיו ע"כ אם תקפה
 עליו ונשנתו, ונצצת לנוד הרבה תקפה עליו ונשנתו וטעה או שכה הדין לאונתו, אונס רחונא פטרי', (נדרים כ"ז) וכעין זה אירע לר"ו צעלנו
 (ע' סה"ד אות ונאיר צונה שחזר ונעשר תעשר ולא דריש ליה) ורצי חזר וננה ששנה צילדותו ונן ר"ו הכסף קונה את הזהב ואונר צצקותיה
 הזהב קונה את הכסף (צ"ג וי"ד. וערש"ש שם עונוד צ' כילדותיה ונכתצרה).

יא. ר' חנינא צן דוסא אונר כל וני שיראת חטאו קודמת לחכמתו ונתקיימת וכו' (*) פעננים רצות לא תתאחדנה האוונה וההשכלה, אז
 להאוונה ונשפט הצבורה והקדיונה, וע"ז אונרו (ירושלמי ורש"י צפי' הכתוב ונציאו) י"י יהיה צכסלך (ונשלי ג) צדצרים שאתה כסיל צהם ..
 ואונר כי אם ישעה האדם כן, גם חכמתו ונתקיימת וסוף הכצוד לצוא, ויתאיינו האוונה וההשכלה צד צצד כנ"ה (תלים י"ט) תורת י"י תניינה
 ונסיבת נפש, אין צה נפתל ועקש להשכל (ואונרו צעדיות פ"ה ו"ו ונוטב לי להקרא שוטה כל יוני ולא ליעשות שעה אחת רשע לפני הנוקום. כי
 צאונת הוא חכם אצל לא ונהכת שאונר עליהם הנציח חכמים הנה להרע) ונרגעת את הנפש, כי גם החכמה תאונר לה אחותי את — ואם אין
 יראת חטאו קודמת לחכמתו סוף דבר גם החכמה תתן לו עורק כנ"ש (סוטה ג'). אין אדם חוטא אה"כ נכנס צו רוח שעות. ואצותינו ספרו
 לנו (צרכות ל"ג.) כי הרג ערוד והציאו על כתפו לציהו"ד ואונר אין ערוד ונונית אלא החטא ונונית, ואונרו (שם) אוי לעצוד שפגע צו רחצ"ה,
 והנה ונאונר רחצ"ד פה הוא יראת חטאו כנגד ונלות לא תעשה, וכנגד ונלות עשה אונר :

כל

(*) וכ"כ ערבה נפשו לתורה. וזהו אותה צכל ונאודה, עד שאונר צנעלתה (ע"ז פ"א) וניין שאפילו נכרי שעוסק צתורה הרי הוא ככ"ג וכו' כהנים
 לויס ישראלים לא נאונר אלא האדם ונלנוד שאפילו נכרי ועוסק צתורה הרי הוא ככ"ג. ואולי עיקר הגירסא כנו שאיתא צנדרש (צנדר
 רבה פ"ג) ואפילו גוי ונתחייב וכו' והצבון כי ר"ו צא ונגרים (ע' פ' הניזקין דנ"י) ע"כ דריש צצצת הגרים והצן.
 (*) צם' ונעלות הנודות ונעלה ג' הנוסחא : כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו ונתקיימת כגון ר"ע שהיתה תחלת יראתו ציראת שניס וכו'
 ע"ש עוד ! !

יב הוא היה אומר כל שמעשיו מרבין מחכמתו חכמתו מתקומתו, וכל שחכמתו מרבה ממעשיו אין חכמתו מתקומתו: יג הוא היה אומר כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו. וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו:

יד רבי דוסא בן הרכינס אומר שנה של שחרית ויין של צהרים ושיחת הילדים ושיבת בתי כנסיות של עמי הארץ מוציאין את האדם מן העולם: טו רבי אלעזר המודעי אומר המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמלבין פני חברו ברבים והמפר בריתו

דברי הפיג

רש"י

יב. כל שמעשיו ונרובין וכו' אונרו עליו (סוטה נט) ונשנת ר' חנינא ז"ל צטלו חכמי ונעשה ר"ל העושים ונלות י"י ונאין הפוגה, ולחסידותו ולדקתו אין די ונלים. ורש"י פי' חכמי ונעשה צטוח צחסידותו ועושה ונעשים נפלאים, כדאנריינין (תענית כ"ה). נוטי כסוריק, ואנר לחוונן ודליק, ולעזים להביא זאבים בקריניהם וכו' ע"ש. וגם זה אונת. כי נוכלאו ונונו ונעשים הרבה ונאלו ונפלאים הוה. וגם עשה ונעשים טובים ונלאו חן וסכל טוב צעיני י"י ורדס, ולא צנדת החכונה ונדד את ונעשיו, כי הוה רבו כונו רבו, וצאונת אחז"ל נוטצ שיהיה שועה כל יניו ולא יהיה רשע (ערוס צחכונה) וכו' אפי' עשה אחת — ואנר כנגד הנודות והסנהגת האדם אשר אין צין וי"ע ול"ת חלקם:

יב. וכל שחכמתו ונרובה ונונעשיו. שלמד הרבה ולא נקיים דבר, טוב לו שלח לנר. [ונשל לנר הדבר דוונה, לאחד שהלך לו אלל חנוכי, אנר לו חן לי רביעית יין אנר לו הצא לי כלי ופתח לו את חיקו, אנר לו חן לי שנינית שונן אנר לו הצא כלי ופתח לו את הנשפלת יא) אנר לו חן חללה כלים אין צידך ואתה ונצקס ליטול יין ושונן כך אנר הקצ"ה לרשעים, רשעים ונעשים טובים אין צידכם ואתם ונצקסים ללמוד תורת, שנאנר (תלים ג') ולרשע אנר אלהים ונה לך לספר חקי וכו' אי אתה ונשנר ונה אתה ונשיח צסס ואתה שנאת ונוקר ותשלך דצרי אחרין] (כ"א שמעשיו ונרובין וכו' שנרצה צלדקס וצבסק ונלות יותר ונוה שלמד, תורתו ונתקיינת, וכל הלונד ואינו ונקיים דוונה לאשה שילדת וקוברת ולאדם שזרע ואינו קולר יצ).

יג. כל שרוח הבריות וכו' כלונר כל ניי [סהוא] אהוב לנטיה צידוע סהוא אהוב לנעלה יג):

יד. שנה של שחרית. שהולך וישן עד שיצבור זמן ק"ס יד): ויין של להרים שנוציאתו לידי סכרות טו): ושיחת ילדים. צמורים שעוקסים צדצרי לננות טז): ושיצת צ"ב. שנתכנסים ועוסקים צדצרים צגלים ונונשכים שם צני אדם:

טו. ר"א הנוודעי אונר הננצה את הנוועדות, שעשה צהן ונלחכה חו שנוסג צהן וננהג חול צאכילה ושתיים שאינו אוכל צהן כראוי: והנפסר צריתו של א"א. צרית ונילה: והנונגלה פנים צתורה. דורס אגדות של דופי יז): כתוב צונשנה והנואדים פ"ח צצרים, כדאנריינין יח) דאזיל סוונקא

טו. ר"א הנוודעי אונר וכו' והנונצין פ"ח צצרים וכו' ע' צנדצר רצה פ"צ אנר ר"א הנוודעי לא וראה וכו' שלא יהא הבריות אונרים ונעשים וקולקלים היה להם צכחר טע"ב ונתו וכו' ויהיו ונלציקין פ"ח. והצן:

כתב יש"ר

יח) ברש"י במד"ש אי' ג"א עריבה לו לאדם ונמשך בה ומבטלתו מן התורה:

טו) ברש"י במד"ש אי' לידי שכחה:

טז) ברש"י במד"ש מוסף: ובני אדם רודפים אחריהם:

יז) וכ"כ רש"י בפירוש במשנה (שבועות יג). מגלה פנים בתורה. בא על ד"ת בחוצפא ובגילוי עזות פניו כגון (חלק צ"ט): מנשה שהיה יושב ודורש באגדות של דופי, לא היה לו למשה לכתוב אלא ותמנע חיתה פלגש וכו':

יח) בב"מ ג"ח ע"ב כל המלבין פ"ח ברבים כאלו שופך דמים וכו' דאזל סומקא ואתי חיוורא. וא"כ נכון כל המלבין פ"ח ברבים. וכן אי' (סנהדרין צט). המלבין פ"ח ברבים. כי דבר י"י בזה. דביוון הוא להלבין פ"ח ברבים אחרי שבצלם אלהים עשה את האדם, וגם הוא שופך דמים (ובסנהדרין טעות ברש"י ד"ה מסר בריתו. היינו את ברית"י הפר וצ"ל מצותי) וגם פירש"י שם ד"ה מועדות. חולו של מועד:

יח) מ"ן קיפה שעל ידה מוציאין הובלים (מיסט קארב) ע' כלים פ"ט. יצ) ע' סנהדרין צ"ט ריב"ק אומר כל הלומד תורה ואין חוזר עליה דומה לאדם שזורע ואינו קוצר. ובשם ר"י כל הלומד תורה ומשכחה דומה לאשה שילדת וקוברת, וכאן כתב רש"י כל הלומד ואינו מקיים דומה וכו' משמע שהכונה מן: ואין חוזר עליה ר"ל שאינו מקיים אותה. אבל שם פירש"י ואינו חוזר לשנותה — וגם הרכיב ב' מאמרים של ריב"ק ור"י ביחד, וכפי הנראה, ואינו חוזר עליה היינו כמו שכי רש"י פה ר"ל שאינו מקיים, דאלו הפי' שאינו שונה הרבה ועי"ז שכחה, מה חידש ר"י על ריב"ק כי מה חטא זה שאינו זוכר אף ששונה משנתו הרבה פעמים:

יג) ע' תוי"ט הנדלים בפירש"י, וכמו שפירש"י בכאן כך פי' הרע"ב, ועי' תוי"ט שהביא מ"ש במד"ש בשם הרשב"ם שכל מי שמשך עליו חוט של חסד בירוע שהוא ירא שמים. וזה פלא שהרי הוא גמרא ערוכה (סוכה מ"ט): כל אדם שיש לו חן בירוע שהוא ירא שמים? וע' בהגהות רי"ב שלפני השל"ה היה הגירסא כל אדם שיש עליו חסד:

של אברהם אבינו. והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא :
 מזו רבי ישמעאל אומר הוי קל לראש ונוח לתשחורת והוי מקבל את כל האדם בשמחה :
 יז רבי עקיבא אומר שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה. מסורת סיג לתורה. מעשרות סיג לעושר.
 נדרים סיג לפרישות סיג להכמה שתיקה :

רש"י

דברי הפיג

טו. ר' ישמעאל אומר הוי קל לראש ונוח לתשחורת והוי נקבל את כל האדם בשמחה. אומר אל נוי שהוא ראש הוי קל, ונוח לתשחורת, לבעלי נורה שחורה (מעלאַנְבְּאַלִיע) תמי נוח, לא תראה להם פנים שוחקת כי תאדיז את רוחם. בחשבת כי נצוים הם בעיניך ותשחק להם. גם לא תראה להם דרך עולב, כי יפלו פניהם ויהיו עלזים נאור, אך בשבט ונחת תתנהג עניהם. ולאורו (איכה רבתי פסוק צכה תצכה צלילה) ונעשה צאטס אחת שהיטה צטכונתו של ר"ג והיה לה צן תשחורת ונת וכו' שהיה לו מעלאַנְבְּאַלִיע ונת צחולי זאת, כי נחלה עזה היא ולריך לנהג עם חולים כאלה צוננוסה שאננה נאור, וכן עשה תנייד ר' ישמעאל. אך פעם אחת צכה, ולא יותר, וחת היתה צעת צחל צכלה אחת אהוב נפשה, יען טן רעה היה לה, ויואכסיה צלצו ויעשה לה ר"י טן זהב ונכספו, אז ונלטה שנית חן בעיני החתן, צעת הרוח צכה ר"י ויאורו צנות ישראל נאות הן, אך העניות ונולתן. הצונן דחז"ל, שלא אורו כדרכם צכל נקום צכה סתם אך צרות ה טעם צכה ר"י כי אך צאותה הזאת, עוז וחורו צונקוננו, והטונסה היה צוננונו. — וראה לדבר כי תשחורת היא ונענין ונרה שחורה ונני"ט צונס' ד"ח זוטא ח"ל : הוי ארוב את החסידים כדי שתכלל ונולתך התשחורת כי החסיד דרכו כנ"ט צחות הלצבות : דאגתו צלצו ולהלתו צפניו. ע"כ תנייד נאור פניו (פסוק צכה תצכה צלילה) טענוע ר"ג קולה וצכה, ר"ל אף שהיה לה צן חולה (צנורה שחורה) ולא היה הלער כ"כ צנניחתו (כי הלער הוא אך על איש שהוא תנייד צריא חולם, אבל איש ידוע חולי תנייד לא ילערו אחריו האנשים) אך יען טצכתה אנו צלילה התעורר ר"ג לקולה כאשר טענוע צכיתה והתאפק לא יכול. — יז. ר"ע אומר שחוק וכו' וסורת וכו' לכאורה היל"ל כוצד ראש, ויראה סיג לערוה, אך צכונה כתצ כן. כי אור זה לעונות ר' ישמעאל שאמר לפני זה, הוי קל לראש וכו' ולקבל את כל אדם בשמחה, לצל להחליף קל לראש, צקלות ראש, וטונסה צשחוק, כי שתי אלה ונרגילין לערוה, ונוניאל נדע שהספק צהספן — והנוקרה סיג לתורה, כי לולא הנוקרה תהי' התורה כעיר פרולה וכל אדם יעשה זה כחפץ לצו, וכל אויב הרע צקודט, ירצה ויחסר תיבות או ונלות ככל העולה על רוחו, ותורה ונה תהא עליה ? ועוד עתה ננלאו טועלים קטנים ונחצלי כרס י"י לצאות, וצגארה ונודל לצצ יעיזו להרוס חונות הנוקרה, אכן צזה להם לעגה להם צת ליון, האנוניס עלי הנוקרה לא יסורו יונין וטונאל ון הדך אטר הסו

סונקא, וננס חרפה, וסדר אחי חיורא, אע"פ טיס צידו תורה ונני"ט וכו' כך כתוב צונטנה יט) :
 טז. הוי קל לראש. צתחלה צעוד טחת צחור הוי קל כנגד צוראך לעשות רלוננו. וגם צזקנות טחא נוח לו : תשחורת לשון זקנה (כ) כונו הינדות והשחורת הצל (קסלה י"ח) ושנינו צאגדה (כא) צן תשחורת היה לו לר"ע. וי"א קל לראש. [לטר הצירה] (לראשי העיר וטופטייה) טלא תתגה [כנגדו] (כנגדס. אלא תצבדס ותקבל פניהם). ינוח לתשחורת. זה גוצר וניקטר"ל צלע"ז ולטון [תלמוד] (גורא) הוא, שחור (צ"ו וי"ז) : כונו לא חונר אחד ונהס נשאתי (צונדצר ט"ז) ונתרגוניין שחרית (עפירט"י טס) (כצ) :
 יז. (כג) ר"ע אומר וכו' סיג לעושר. טאונר עטר תעטר עטר צצביל טתעטר (תענית ח') (כד) : הוא סיג וחיווק : נדרים סיג לפרישות

כתב יש"ר

(כא) לא אדע מקומו.
 (כב) ברש"י במד"ש פה הוספה. נ"א תשחורת לשון עבודת המלך, אם נטלו בהמתן לאנגוריא של מלך וכיוצא, הוי נח לעשות רצונם פן יקחוהו בע"כ. והוי מקבל וכו' עם כל אדם יהיו דבריך נעימים. למה רחל מבכה על בניה מדרש אגדה על דרך הנפתר וכו'. שהלכו אבות ואמהות לפיים את הקב"ה על שהעמיד מנשה צלם בהיכל ולא נתפיים נכנסה רחל ואמרה רביש"ע רחמי מי מרובין, רחמך או רחמי בוך ? הוי אומר רחמך, והלא אני הכנסתי את צרתי בביתי, שכל עבודה שעבד יעקב בבית אבא לא עבד אלא בשבילי כשבאתי לכנס לחופה הכניס את אחותי לא די ששתקתי אלא מסרתי לה סימנים, אף אתה אם הכניסו בני צרתך בביתך שתוק להם. אמר לה יפה למדת סניגוריא יש שכר לפעולתך. ע"כ ולא אדע מה שייכות לזה במד"ש כאן.
 (כג) ברש"י במד"ש יש כאן פירש"י המתחיל. מרגילין וכו' ממשיכין את האדם לידי ערוה : [מסורת] מסורה הגדולה סיג לתורה שע"י המסורת ידעינן ביורר המקדאות והלכותיו :
 (כד) ברש"י במד"ש. סיג, נדר וחיווק :

(ט) ברש"י שבמד"ש ברוב דברים. אעפ"כ הנני מביא אותם. וז"ל האי קרא קא דריש כי דבר י"י בזה וכו' מכאן אמר ר"א המודעי המחלל את הקדשים שאינו משמרן כהלכה ומחללן מקדושתן : והמבזה וכו' חילל חולו של מועד בעשיית מלאכה. או שנוהג בהם מנהג הול באכילה ושתייה, דהואיל ואינם חמורי כיו"ט אינו חושש לשמרם כל אלה נפקי מבי דבר י"י בזה שנוהג בהם מנהג בזיון : והמפר וכו' שאינו רוצה לימול, את בריתו הפר, והמגלה פנים בתורה וכו' היינו אפיקורס כמנשה שהיה דורש דרשות של דופי : למה לו למשה לכתוב ותמנע היתה פלגשה, זהו דבר י"י בזה. המלבין פ"ח לא כתיב החם במלתיה דר"א בחלק [ולפנינו יש] ולא ידענא הוי טפיק ליה מקראי. מלבין. דאזיל סומקא ואתי חיורא. אע"פ שיש בידו וכו' כך כתוב במשנה אין לו חלק לעוה"ב כדררשינן לקרא הכרת תכרת וכו'. וע' בחי' אגדות סנחרין שם שדברי ר"א אמפר ברית ומגלה פנים בתורה קאי אבל המחלל בקדשים והמבזה וכו' לאו מהאי קרא נפקי ליה — ודו"ק וע' אדר"ג פ' כ"ו אין שם בדברי ר"א והמלבין וכו'.
 (כ) וע' רש"י קהלת שפירש לשון נערות היפך ממ"ש פה, ובערוך ערך שחר ג' נראה שכונת הערוך על פראעהנדיענסט . . .

יה הוא היה אומר חביב אדם שנברא בצלם חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם אלהים שנאמר כי בצלם אלהים עשה את האדם. חביבין ישראל שנקראו בנים (למקום) חבה יתרה נודעת להם שנקראו בנים למקום שנאמר בנים אתם ליהויה אלהיכם. חביבין ישראל שנתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתו אל תעזבו :

דברי הפי'

רש"י

התור לנו צעלי הנוקרה צתורת ונשה ונציאים. ואח"כ (נדריס ל"ז): ויצנו ונקרא וכו' אלו הנוקרות, ופי' הרא"ש חסרות ויתרות, ואנורו (ונס' סופרים פ"ו ה"ד) ג' ספרים נולאו בעזרה, ספר ויערוס ספר זאטוטי, ספר ה"א. באחד נולאו כתוב ונעון וצנשים ונעונה אלהי קדם, ויקיינוו סנים וצטלו אחד, באחד נולאו כתוב וישלח את זאטוטי צני ישראל וצנשים ונ"כ וישלח את כערי צנ"י, וקיינוו סנים וצטלו אחד, באחד ונ"כ אחד עשר ה"א וצנשים ונ"כ אחד עשר ה"א וקיינוו סנים וצטלו אחד, וצזה עשו סיו ושעורה כאלונה לתורתנו הקדושה, שלא תתקמח המורה צדוק פנים אפילו צקילו של יו"ד כל יוני השונים על הארץ . . . ונעשרות סיו לעושר. פי' הנופורשים עשר תעשר, עשר צעזיל שתתעשר

לפרישות. ציוון שאלם ונתחיל צפרישות ונתייחל (שלא יעצור) יהא ונקבל עליו צלשון גדר שלא יעשה כך וכך, ובענין זה כופה את ילדו : סיו לחכמה שתיקה. דכתיב (נשלי ח') גם אויל ונחריש חכם יחשב : ואנוריין (פסחים ל"ט) וכן צירושלנוי פ' וני שהיה. ונס' ד"א זוטא פ"ח. ותוספתא פסחים פ"ט ונ' אדר"כ פכ"צ) יפה שתיקה לחכמים כ"ש בטפסים :

יח. הוא היה אומר חביב אדם שנברא בצלם. לכן נוטל עליו לעשות רלון קונו כה) :

הכל

(טבת קי"ט. תענית ט') . אכן על זה לא יתאים לאנור סיו, אדרבה הנה פורטים גדר העושה שכו, וניי הצרכה יזלו לנוכציר, ויראה שכו צענולו ולדקחו ? ע"כ אחצבה כי כוון צזה לעשות גדר לצל יחסוב אחרי כי צגלל הנועשר יצרכי י"י, אפזר עוד יותר וירצה י"י עוד יותר כבוד עשרו, אכן האונת צגלל הנועשר ילוי את הצרכה ע"פ דרך הטבע, אך לככות את י"י ולקוס ונאחו שיעשה שלא כדרך הטבע לא יתכן, אך הנועשר סיו לעושר, לפי ערך הנועשר אצל לא יותר . . . וגם חכוינו אנורו (כתובות ל'). הנוצזז אל יצזז יותר ונחונש. ראה שקראו פזור זה וולשון צזו וציון, יען צזה יעשה חונס וטורף נפשו, ואנורו (סס) ונעשה באחד טקש לצזז ולא הניחו חצרו וננו ר' עקי"א אר"כ וכו' ונאי קרא : וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך וכו' ונתאים עם נה שאנור כאן . . . ונדריס סיו לפרישות כי ע"י הנדר יהיה זהיר להחזיק צפרישות, ואנור סיו לחכמה שתיקה, ולא שתיקה סיו לחכמה, כי בהקדושים סיו קודם, הנוקרה קודמת לנוי שרולה ללמוד תורה ונינה לא יזיע, הנועשרות קודמים לעושר הצל צגללו, והרולה לפרוש ונארות עו"ז ידור ונקודם. אך אם ישחוק צראשית לא ישיג החכמה, והחכמה ונאי תנולא אם לא יהנה צה, אך צה ללנודנו אם ישכיל וירצה חכמה, צל יפרון פרץ להיות ראש הנוצזז רים צכל ונקוס, להראות כי חכמתו ענדה לו, אך ישחוק לעמים ונזוננים, ואף שלנה צחכמתו אנור (קהלת י') דצרי פי חכם חן ושפתות כסיל תצלענו. כי החכם וננה דצרו כשולחני הזה סופר ונעצמות, כל הנה וכל ונלה ישקול צנאזני סכל, אם להוליא ונפיו או לא. אך שפתי כסיל יצלעו סכל, וננ"ש (סס) תחלת דצרי פיהו סכלות ואחרית פיהו סוללות רעה והסכל ירצה דצרים וכו' וכן אנור צנשליו (נשלי י"ז) גם אויל ונחריש חכם יחשב, כי ההצל צין חרש לשתק הוא, חרש הוא דוניה (שטוס) אצל שתק הוא אחרי טצה ונקודם דצור, ואולי עוד צזעף וחמה, כנוו (יונה א') וישתק הים ונעליו. וכן וישנמו כי ישחוקו (תלים ק"ז) וכן צאין כרגן ישתק ונדון (נשלי כ"ו) כי אם לא יאהב לריצ ולכסכך צז"ז ישתק הנודון ולא יעלה עוד קלף . . . ע"כ אם אויל ונחריש ולא ידבר ונאוס יחשב לחכם, אכן להחכם סיו לחכמתו השתיקה לצל לדבר אחרי כי יהיה ונקודם דצרים אשר הנה לא לרלון לו. והצן שנועה . . .

יח. הוא היה אומר חביב אדם שנברא בצלם, חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם אלהים עשה את האדם. כתב הגאון ר' ונשה חפץ ז"ל צספרו ונלכת ונחשבת ע"ת (פ' צראשית) על פסוק ויצרא אלהים את האדם צללנוו צללם אלהים צרו. ו"ל ויש לפרש צללנוו צללם שלו של האדם האנור לפניו ושהאלהים צראו צללם, ולא יהיה צללם סמוך אל האלהים, וכן כתוב לתלנוי, ויצרא אלהים את האדם צללם וצדנות (שם ככה לא תפרש, ודוע כתבו לתלנוי ונה שאינו טפט הכתוב) טכך פירושו של ונקרא שהקצ"ה צרא כל איש ואיש צללם ודנות ונשונה ושל חצירו, וזה פלא גדול שאין פרלוף איש דוניה לאחר כדאיחא צפ"א דיני וננות : לוונר טכל איש ואיש עולם צפני עננו כידוע ליו"ח. וכן אח"כ (אבות פ"ג) חביב אדם שנברא בצלם ולא אנורו צללם אלהים עכ"ד. וצפ"ח נח פסוק שופך דם האדם צאדם דנוו ישפך כי צללם אלהים וכו' כתב ח"ל : ואם תשאל לנה הקפיד י"י ככה על הריגת אדם אחד צעולם ונלא הלא כונה וננה אכשים וננים ונולדים כל היום ונה יתן ונה יוסיק יחיד אחד פחות או יותר ? תיך לנו הכתוב טכל איש ואיש תנונה ולורה לעלמה וכל אחד ונשונה צללם וצדנות אל איש אחר כלשך כתצנו צפ' צראשית וכו' וא"כ כל הסוג איש אחד ונאצד התנונה היה אשר אין צאיש אחר כדנותה וגדל עונו ונשוח כלאו איצד עולם ונלא, הלכך דנוו ישפך כי צללם, אלהים עשה את האדם, רלנוו האלהים עשה את האדם צללם וצדנות ונשונה ונולדתו ונה שלא תראה צננות וסיות הארץ וכו' ואם לא תפרש ככה אין ככתוב זה ופורש וני עשה את האדם צללם וכו' ע"ש. ונחה תראה דעת ר"ע שהיא כן שנברא צללם וניחה, ולזה דרש ר"ע (צ"ר פל"ד ושאלתות נח ס"ה) ותוספתא יצנות פ"ח וצנוג' יצנות ס"ג : צעעות ר' יעקב ו"ל ר' עקיבא וכן אי' צע"י) כל

כתב יש"ר

כה) ברש"י במד"ש פה הוספה וז"ל. ג"א חבה יתירה נודעת לו, כלומר חבה יתירה חבה, שבראו בצלם עצמו שנאמר וכו' וכל המפספט ודורש לצד אחר כי בצלם וכו' נזרקה בו אפיקורסות : פי' כלי חמדה. התורה כלי גדול וחשוב (צ"ל גדולה והשובה) שבו

(שבה) נברא העולם שנאמר (משלי ח) ואהיה אצלי אמון. אמרה תורה אני הייתי כלי אומנותו וכו' שנאמר בראשית ברא אלהים. ואין ראשית אלא תורה שנאמר (שם) י"י קנני ראשית דרכו : (והוא מכו"ר וילקוט משלי ח) :

יש הכל צפוי והרשות נתונה ובטוב העולם נדון והכל לפי רוב המעשה :

רש"י

יש הכל לפי. כל מה שאדם עושה צדקרי חדרים לפי וגלוי לפני הקב"ה: והרשות נתונה צידו של אדם לעשות שאלוהי (פ' ראה) ראה נתתי לפניך היום את המינים ואת הנוהג וכו' : וצטוב העולם נדון. צונדת הרחמים : והכל לפי רוב המעשה, לפי שצטוב ונעשיו של אדם הוא כידון אס רוב זכויות זכאי, ואס רוב עונות חייב כו) :

הוא

דברי הפי"ג

ויי שהוא שופך דמים ונעלים עליו כאלו הוא ונעט את הדמות יען כי יחפר וללס ודנות אחד שהיה יחיד צעולם . . . ולזה יקד היה צעיקו הנותה לאדם. ואחר שאמר ר' יוסי ונלוה ציד גואל הדם, אין גואל הדם רשות ציד כל אדם להרוג את הרולח. אחר ר' עקי"ב רשות ציד גואל הדם, וכל אדם חייבים עליו (נכות י"ג) ואמר עוד, סנהדרין שהרגו את הנפש שאין טוענין כלום כל היום שאלוהי לא תאכלו על הדם (סנהדרין ס"ג) ואמר עוד, אלו היינו צנסהדרין לא נהרג אדם ונעולם (נכות ז').

והנה ידענו שצעת המורצן רבו כנו רבו השואפים לרלה. וכנו"ש (כותה ע"ז) ונשרצו הרלחנין וכו' כי אז גלה כבוד וישראל ופקקו אנשי אונסה ולל היה להם צושת פנים (שבת קי"ט :) וצנקל צל עי"ז לשפיקת דמים ע"כ אומר ר"ע (יונח ל"ח : שקלים פ"ה) אסור לכספר צגנות חצרו — וכ"ז יען חציב אדם ונאוד וככ"ל :

יש הכל לפי והרשות נתונה וצטוב וכו' אחז"ל (סנהדרין ל"ח. ע"ז ה') זה ספר תולדות אדם, הראהו [הקב"ה] דור דור ודורשיו, דור דור וחכניו (וצט"ז סס ונוסף דור דור וננהיגיו) כיון שהגיע לדורו של ר"ע שונה צתורתו ונתעלצ צנייתתו. והראה הקב"ה לנשה תורתו וצקש ונשה להראות לו שכרו, א"ל הקב"ה חזור לאחורין חזור לאחוריו ראה שטוקלין צטרו צנוקלין (ע' רש"י וננחות סס) אומר לפניו רצט"ע זו תורה חו שכרה ? א"ל שתוק כך עלה צנחטצה לפני (וננחות כ"ט) וצעשה שהולילו את ר"ע להריגה זונן ק"ש היה, והיו סורקיין את צטרו צנוקרות של צדל והיה ונקצל עליו עול וי"ש, א"ל תלמידיו רבינו ! עד כאן, אומר להם כל יוני הייתי ונלטרע על פסוק זה צכל נפטך אפילו נוטל את נשנתך אונתי : ונתי יצא לידו ואקיינונו ועכשוו שצח לידו לא אקיינונו ? היה ונאריך צאחד עד שילאה נשנתו צאחד ילאה צ"ק ואנרה אשריך ר"ע, אהס ונזונן לתי עוה"צ. — כי אחרי שהראה לו דורו של ר"ע ושונה צתורתו נתעלצ צנייתתו שהיתה נשונה נאוד, וכנו שצאנתה שאל ונשה זו תורה חו שכרה ? אכן מדברי ר"ע נצטובן כי כל יוניו ערה נפשו לקיים ויה שאלוהי צכל נפטך גם כי יקח נשנתו וננו, ונתי יצא לידו נסיון זה ויעמוד צו. כי השתוקק לנכור את נפשו על קדושת השם לנען ידעו כל יושבי תבל כי ד' אחד, וכי שקר צפי האוורירם כי הטוב ילא ונחאל הטוב, והרע ונפועל הרע, וב' רשיות הנה הנס, אך הצל הינויון, כי ונאחר לא תלח הרעות, אך נחמו פשענו ונירנו והרעות יצואו צבצתס. וצאנת גם הס לטוב לנו צאחרית הינוים וצלר לנו נחפשה דרכנו ונחקורה, נשונה לר' והוא ירננונו, והליש הזה הנצמר אשר על ידו יתגדל ויתקדש שונה רצח צרצים, שצרו הרע ונאוד לעוה"צ, (ע' תוס' כתובות ק"ג שר"ל ונזונן לחיי עוה"צ צלי דין ויסורין סס) וזה שהציב הקב"ה לנשה : חזור לאחורין, להשת אשר כצ חלף הלך לו (שהוא לאחוריו) הלל הוא היה ונשתוקק לזה. ואמר לו עוד. כך עלה צנחטצה לפני סוף הנעשה צנחטצה תחלה, וככ"ז לא תסתיר הידיעה את הצחירה, כי ידיעת השם לא תפול תחת הזונן הנחודש, וכל הדורות יאתיון, כצ נגולו כספר לפני הצורח היולר הזונן, חלפו עצרו. וכן הינוים שצצרו כאלו הינוים וקיינוים, כי אללו העצר ההוה והעתיד אחד (מה שאנחנו צני חלוק לא צנין את זאת) כנו שצאחרי צרה צנחטצי י י ו ק ו ר ך צרוך (צנחטצו שנה ד' לז 5152) וכצ אין לשנות, כי הנעשה והנחטצה כצ אחחיס וצדוקים יתלכדו ולא יתפרדו, ור"ע צחר צזה וננפשו להשתוקק להאריך צאחד ונתקדש ש"ש על ידו ונזונן לחיי עוה"צ. וזהו שאמר הכל לפי כל מה שעתיד להיות כצ לפי, וככל זאת הרשות נתונה לכל איש אס לעשות או לחדול, והידיעה לא תלר לצחירה, ודצ אין לה עוה. וצטור"צ העולם נדון כי הנייתה חכפר על העונות וכנו"ש (צ"ר פ"ט) צתורתו של ר"ע ונלחו כחוצ והנה עוצ ונאוד, והנה עוצ ונח, כי וניחה ונכפרת על עונות האדם (ע' שבת כ"ה וצרכות ה') וכי נח נפטיה דאחר אומר ר"ע ונוטב דלידייניה וליתי לעלמא דאתי ונתי אונות ואעלה עשן ונקצרו, כי הנות יכפר ככ"ל . . . ואומר ר"ע זאת נגד עלנו שהיה ונשתוקק לקדש ש"ש ונרה, וכצ עלה כן צנחטצה לפני הש"י והיה לופה זאת, וככ"ז הרשות נתן לו אס לקדש ש"ש או לא, וצחר צנחטצה זאת, ואנרו (שנחות פ"ח) וכצנהרג ר"ע צקצרי צאתה השנוועה אלל ר"י צן צצח ואלל ר"ח צן תרדיון ענודו וחגרו שקיס את ונתייהס וקרעו את צגדיהס ואנרו אחינו שנוענו, לא נהרג ר"ע שחשד על הגזל ולא על שלל עונל צתורה צכל כחו, לא נהרג ר"ע אלל לננפת וכו' (לקדש ש"ס) ועד ינוים ונועטיים לא ננולל ונקוס צא"י שלא יהיה שס ונוטלכיס צו וכו' לא עצרו ינוים עד שצח צלנוס וערצצ את העולם וכו' ולזה ונסיים כאן ר"ע והכל לפי רוב הנעשה. עפ"י דצרי ר"ע עלנו (חגיגה ט"ז) צרל לדיקיס וצרל רשעים צרל ג"ע צרל גיהנס וכל אחד ואחד יש לו צ' חלקיס אחד צג"ע וא' צגיהנס, זכה לדיק (צרוצ ונעשיו) נוטל חלקו וחלק חצירו צג"ע, נחצי צרע (צרוצ ונעשיו) נטל חלקו וחלק חצרו צגיהנס. ועוד דרש ר"ע (אדר"י פ"ג) על הלדקה, פסוק שלח לחנך על פני הנוים וכו' ואומר (סס) אס לנודת תורה צילדותך לנוד תורה צוקנותך. וכפרו לנו ונר"ע (סס פ"ו) צן וי' שנה היה ולא לנוד כלום פעס א' ענוד על פי הצחר אומר וני חקק אצן זו. אומר לו הנוים, שתדיר נופלים עליה אומר לו עקיבא אי אתה קורח אצנים שחקו וניס. וניד היה ר"ע דן ק"ו צעלנו, ויה דך פסל את הקסה ד"ת שקסה כצרוז על אחת כנוה וכנוה, שיחקקו את לצו שהוה צו"ד, וניד חזר ללנוד תורה וכו' הרי, והכל לפי רוב הנעשה... ורואתי צערוך (עך סעד) ונצחר הנאומר הכל לפי וא"ד לפון, ונלצד שכל ונעטיהן של צני אדם לפונין הן אלל הקב"ה כדכתיב הלל הוא

כתב יש"ר

כ"ו) פה חוספה במד"ש. נ"א אין הקב"ה הולך אחר רוב מעשיהם של אדם (בני אדם צ"ל) שהן מוסיפין וחוטאים בכל יום, אלא לטובה היא דן את העולם שלא להחריבו, ומ"ם מעשיהם נגזרים ליום הדין. — ומ"ש רש"י ואם רוב עונות חייב. ע' קדושין פ' ע"א, ולעולם יראה אדם עצמו כאלו חציו חייב וחציו זכאי.

כ הוא היה אומר הכל נתון בערבון ומצודה פרוסה על כל החיים החנות פתוחה והחנוני מקיף והפנקס פתוח והיד כותבת וכל הרוצה ללות יבוא וילוה והגבאין מחזירין תדיר בכל יום ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו ויש להם על מה שיסמוכו והדין דין אמת והכל מתקן למעודה :

דברי חפץ

רש"י

ב. הוא היה אומר הכל נתון בערבון. שכל ישראל ערצין זה לזה כזו כדנפורהם צננס' סועיה : ונולדה פרוסה על כל החיים. כילד, החנות פתוחה והרוצה לייכנס יכנס, והחנוני נקיף, ונאמין לכל הצד לקנות וננונו וכותב בפנקסו : וכל הרוצה ללות צד ולוה : והגבאין מחזירין תדיר בכל יום, לציטו של לוה, החנוני צד וגובה חובו צין לדעתו צין שלא נדעתו, כך וכן השונים כותצין עליו וגוצין סיענו : ויש להם על ונה סיסטוכו, שגוצין צדין : והדין דין אמת, ואעפ"כ הכל נותקן לסעודה. אחד לדיקים ואחד רשעים יש להם חלק לעוה"צ לכירה גדולה :

אם
והא קמזין גברי דאזלי כי נחגרי (חגרים ונחנות חולי) והתו כי ונלמי? [כי צין ההנון הולכי אחרי חלילים ינלאו חגרים ופסמים רצים עד שקלחם צעזם וצית ונסגוד כרפאו] אונרו לו אנוסול לך ונשל לנה"ד לאדם נאמן שהיה צעיר וכל צני עירו ונפקדין אללו שלא צעדים, וצד אדם אחד והפקיד לו צעדים פעם אחד שכה והפקיד אללו שלא צעדים. אורה לו אשתו צד ונהרגו, אור לה וכי ופני שטועה זה עשה שלא כהוגן אנו נאצד את אונותנו ? אף כך יסורין, צעשה שנסגרין אותן על האדם ונצביעין אותן שלא תלכו אלף ציום פלוגי ולא תלאו אלף ציום פלוגי וצטעה פלוגית וע"י פלוגי וע"י סם פלוגי, כיון שהגיע זננן ללאת הלך זה לצית ע"ז, אונרו יסורין דין הוא שלא נלא, וחזרין ואונרין וכי ונפני שטועה זה עשה שלא כהוגן אנו נאצד שצועתנו ? הרי שהכל נתון בערבון, שגם היסורין נאוננים צעצועתן כנ"ס ז"ל סם, ונאי דכתיב וחלים רעים ונאוננים, רעים צטליחותן ונאוננים צעצועתן וכו' דא"ר אמי ונאי דכתיב אס לללים הוא ילין ולעניינים יתן חן, צד ליטענא פותחין לו צד ליעהר ונסייעין אותו . . . ועי"ז ונולדה פרוסה על כל החיים. כי ההנון רואים לחגר א' או שנים שנתרפאו (צין כנה ונאות או אלפים שהלכו לע"ז) ויחצבו סיס להע"ז הכח לעשות נפלאות ויפלו צנלכותן, ודברי ר"ע עולים צקנה א' סם ופה :

ויתכן עוד ונ"ס הכל נתון בערבון וכו' והחנוני נקיף וכו' וכל הרוצה ללות יבוא וילוה וכו' להשקפה ראשונה ערבון נקיף וילוה ענינם אחד. ולמה צד ונשולש ? וכראה כי טעם ערבון כנו ערבון וצלצול וצלוה, כי כל הננלאים צעולם הם ונערצים טוב צרע, נר צנותק, חשך ואור, שקר ואמת, וננוה ונאה וכו' עד שלא ידע האדם ונראש להזר ולהצדל צינותם ועי"ז ונלכותו עלי נתיב ונולדים וחרניים לרגליו, פרוסה ונולדה על כל החיים, ואס יפלס נתיבותיו וננאונים, לא יגשו רגליו לנחשתים, אף אס יעוש כנשר אלי אוכל פרי תלוה לעינים, יפול צנהעורה יצבע ציון ונולדת ויס . . . כי החנות פתוחה כנ"ס (יונא ל"ח) צד ליטענא פותחין, ואונרו (ונחנות כ"ט) העוה"ז נצרא צה"י ונפני שדוונס לאכסדרא שכל הרוצה ללאת ילא, והחנוני נקיף, כל לרכי האדם צהקפה, כי ויניס גומו ונצטן יחיה האדם צחונלת הצורא הזן וננכלכל אותו צהקפה כנ"ס החוצת הלצצות (טער הצחינה צהתחלה ופ"ה) וכאשר יגדל האיש ואת האלהים יתהלך צתום ויושר לצצו, ויסלס הקפותיו אשריו (* אכן אס יתור אחרי לצצו ואחרי עיניו ויעשה הרע צעיני ד', יצרה הקפותיו [ואנר הפנקס פתוח ויד כל אדם יתחום צעלנו ונה שלקח צהקפה] ויס אשר גס צזה לא יכתפק סיקח ונזונות צהחנות צלל כסף וצלל ונחיר ועוד יוסין תלוה לתלותו לנענן ספות הרוה את הלננאה וילוה לעלמו ונזונן די כסף, צזה ינלא עוד תלותו יותר ונדצים סאין צהחנות לצורך אוכל לגופו, אצל לכסף טלוה צנזונן יש עוד קץ צעוה"ז. צדא יוס הטלוס חונן הננוגצל לפצוע, ויתצע ונהלוה לשלס, חסו והגבאין ונחזירין צכל יוס לקחת צחזרה ונה טלוה על זונן וניוחד, ואס אין צידו, יעצטוה ויקחו כל אשר לו צחזקה, וזה ונפרעין וננונו נדעתו — כי הוא ידע ואשס . . . ושלא נדעתו כי יסכה רישו, ולא ידע צשל וני הרעה לו — ואין איש אשר יתקונס נגד הגצאים כי הנה תקופים וננונו. ויס להגצאים על ונה סיסטוכו, צאשר לא יעשו עולה, והדין דין אמת, הלור תניס פעלו . . . והכל ונחוקן לסעודה. ר"ל לסעוד הגצאים צרות גצורה סיוילאו פעולתם עשו יעשו וגם יכלו, צאין ונעלור . . . או כנ"ס ח"ל (פ"ק דע"ז) וני טטרח צע"ס יאכל צצצת, כינוי חיי עוה"ז צע"ס, צו יכונו הכל לשצת, והאיס אשר ינלא צטנו קודס צנאכלים רעים לא יוכל אכול צצצת, צעוה"צ צעעודה הערוכה ונכונה לדיקים היסרים והתניינים. אצל החכס ירעצ עלמו פה לנענן יאכל לתאצון סם פרי ונעלליו . . .

(* ח"ל התוי"ט ד"ה והכל לפי רוב הנעשה : והוי ידע דנכל נקוס נפרעין ונן האדם לפי ונעשו, שהאונר הקצ"ה ותמן הוא יתרו נייעוה, אלא ונאריך אפו ודן העולם צטוב שלא יחא אצד ונפסד, ונצי דיליה לע תיס ידועים אל לו יתצרך נלה. ועי"ק דקדושין עכ"ל, אכן ההלואה צנזונן יסלס צע"כ עוד פה עלי אדנות . . .

כתב יש"ר

כז לא מצאתי, כ"א במס' שבועות ל"ט. וסנהדרין כ"ז: ובפירש"י שבמד"ש אינו. ושם א"י נ"א על כל מעשה יש לו ערב להקב"ה דנישמתו של אדם ערב בכל אברים, זכו וזתה היא לא זכו היא נדוגית : ומצודה פרוסה, שאינו יכול להשמט מיום המיתה

ומיום הדין : החנות פתוחה. שכל מי שירצה לשחות יין נכנס לשם. כך האדם אם יבא לטמא פותחין לו : והחנוני מקיף. יין בהקפה באמונה לבני אדם כך הקב"ה מאריך אפים לרשעים : והנוסחא הזאת טובה מנוסחת רש"י שבדרך חיים :

בא ר' אלעזר בן עזריה אומר אם אין תורה אין דרך ארץ אם אין דרך ארץ אין תורה אם אין חכמה אין יראה
 אם אין יראה אין חכמה אם אין דעת אין בינה אם אין בינה אין דעת אם אין קמה אין תורה אם אין
 תורה אין קמה.

כב הוא היה אומר כל שחכמתו מרובה ממעשיו למה הוא דומה לאילן שענפיו מרובין ושרשיו מועטין והרוח
 באה ועוקרתו והופכתו על פניו שנאמר והיה בערער בערבה ולא יראה כי יבוא טוב ושכן חררים במדבר

רש"י

דברי הפ"ג

בא. אם אין תורה אין ד"א. כונס"ל יפה ת"ת עם ד"א. דעת גדולה
 ונזינה לפי שאם שואלין לו לאדם דבר והוא אומר כן הוא, ונראה
 ונותן טעם לדבריו הוא דעת. כאדם הזה שהוא נראה קלע לשולחני
 ואומר לו טוב אז רע, ונוליא לו אחר נותן חקו הדונה לו
 (ונראה לו) זינה, זה שידע להצין אצל אינו נראה טעם :
 אם אין קנה אין תורה. שאם אין לו קנה ונה יאכל והאיך יעסוק
 בתורה :

בב. כל שחכמתו נורזה ונועשיו. שלמד הרבה ואינו נוקיים : ועוקרתו
 והופכתו ע"פ כתוב צונטה, והיה כערער בערבה אינו כתוב צונטה,
 ולא כתוב זה (נוני) [כנון] והיה כעץ שתול על וים וכו' (שרשיו. אלו
 נועשים כדאורייתן לעיל ולא הודרש הוא העיקר אלא הנועשה : והיה
 כערער וכו' לעיל וניינה כתיב ארור הגבר וכו' שאינו צוטה גד' שיזון
 לו פרנסתה, אלא נרצה בגזלות וצוטה צנני אדם הנוחזקין ידו : והי'
 כערער

בא. ראש"ע אומר אם אין תורה אין ד"א. יאמר כי התורה וד"א נושגם
 אחד ואחר וצ"ז יתלכדו ולא יתפרדו כי תורה היא דרך ארץ
 כונס"ל (עירובין ק) אלולי לא נתנה תורה היינו לנדין לניעות נחמול
 גזל ונמלה ועריות ניונה וד"א מתרגול וכו' נמלו לנדין כי תורה דרך
 ארץ היא (***) . . . . . וכן החכמה והיראה נשולצים יחדיו כו"ה
 (משלי א) לדעת חכמה ונוסר ואמר עוד (שם) חכמה ונוסר אוילים
 צו . . . . . וכן אחז"ל (סוטה ג) אין אדם עוצר עצרה א"כ כנסו צו רוח
 שטות. וכתב ה' רנה"ו צקפרו גן נעול (בית צ' חדר א' חלון צ') כי
 כל הנוחזר צטס חכמה לריך שתיינה צאותו ענין צ' דרכים הפוכים
 זנ"ז נולאים צנליאות קיים ואז יתואר הדרך הא' צתאר חכמה והדרך
 הספוך ונענו יתאר סכלות אצל אם אין צענין שהוא רק דרך אחד לצדו
 ואין דרך הסוף ונענו נולא צנליאות קיים, לא יפול על הדרך הנולא צו
 לשון חכמה, אצל הוא תחת סיג הצניה הדעת והסכל ע"ש . . . . . וכן
 הצניה והדעת כתונם תהיינה, כי דעת הוא ידיעת הסתכלות והנושכלות
 וכל וניי נודע ולמודים, וזינה קרוב לנולת צין, כי הנושכיל הנוצחין

יצחין צין דבר לדבר בהצנחו (אורטיילען) וכתב 'הרנצ"ס צפירושו***' שהדעת אשר יגיע לנו ויקנה אותו (וויר האצנען עם זין אייגען גענאכט)
 נקרא דעת, אונס השיגו הנושכלות אשר נשיגם אם נפריד הורה וכשכיל אותה (היינו אם נפשוט הורה ונשכיל אותה) או ששייגם
 אנתנו דעת (ר"ל דברים רוחניים אשר צהיותם הנה נופשטיים וכל חומר) וצלי ששייגם אנתנו דעת (ר"ל אף שאנתנו לא ניתן להם שם דעת רק
 צטס צינה כנס) אצל הם צנליאות דעת (ר"ל אחרי שנתצבר לנו לאנתות, נעשו ידיעות שלמות ושצו להיות דעת, וכן הצניה גם הוא יוסיק
 לקח ונעלה ונעלה) וחת השגה היא אשר תקרא צינה, והיא הדעת (כאמור, שתיקף אחרי השגת דבר הצניה ישוצ להיות דעת ונהדעת ונעלדיו
 כוננו לצניה) ודעת ג"כ צין (כי הדעת כולם הצניה) ואפשר ששיגי ונה ששיגי (היינו שכן חוזר חלילה, שהצניה משוצ לדעת, ונהדעת יעלה
 לצניה) ואם לא נשכיל נושכל אין דעת לנו (צאשר הדעת צלתי ההשכלה לא נחשצת לנואונה כי לא יועילו לו ידיעותיו) ואם לא יהיה לנו דעת
 לא נשכיל נושכל (כי השכל והצניה יסודתם צדעת) כי צדעת נשיגו (ראש עברי אכני שנה י"א לד של"ג וי"ש הח' רי"פ צה). א"כ לפ"ז
 הצניה והדעת לנוודים ילכו. ולדעתי דברי הרנצ"ס הם וונט כונו שידענו ונהזרע הניתן צארץ שאחר שנקרצה ונועט נכתב צהאדונה אז ילין כעשצ
 השדה ונחדש והצוהא השדשה היא וונט כדוגנת הגרעיניים אשר זרענו. ככה ונשפט הדעת אחרי שנפשט הורה ונעשה לצינה. הנה היא צנליאות
 הדעת כונס"ל (שצת ל"א). והיה אוננת עתיך חסן ישועת חכונת ודעה, חכונת זה סדר קדשים ודעת זה סדר טהרות. כי החכמה והיראה אחת
 היא ע"כ חכונת זה קדשים כו"ה (ויקרא יט) ונוקדשי תראו, אכן ודעת זה סדר טהרות כי ע"י טהרות הגוף תחרונם הנפש תגציה עוף
 תתענג על הדעת :

ובתורה החל ובתורה קיים. ויאמר : אם אין קנה אין תורה. כי לא תקיים התורה וד"א אם על פת לחם ישפע גצר כו"ה (משלי ג)
 לא יצחו לגנב כי יגנוז לנולא נפשו כי ירעצ. וגם אם אין תורה וד"א אין קונה, וני יקרב איש צער לא ידע תורה וד"א ? פרא
 אדם הוא ! וכמות ככל ימות גצר כזה. ע"כ גם שתי אלה לאחת נחשצו. וכזאת אומר ר"ג צנו של ר"ג הנשיא (פ"צ וי"צ) יפה ת"ת עם ד"א. וכל
 תורה שאין עונה ונלאכה סופה צטלה וגוררת עון. וראש"ע ונוסיף כי לא נפאח כי יפה תורה עם ד"א ישתול האדם לקרב את שניהם, אף יען
 כי לא יתכן צנליאות תורה צלא ד"א, וכן הנשנה והנוחיה, כנשנה עם הגויה. וכצר צארתי ונח"ל (שצת כ"ג). ונעשה צא' שנתה אשתו והניחה
 צן לינק וכו' כונה גדולים דברי חכמים, וכונה יקרים צענייהם האנשים אשר לא ישליכו יתצם על הנוקרה, ורולים להנות ונעשה ניסים. ולא
 יענלו לכלכל נפש ציתם צכצוד ונולאכה ועבודה. וצב' אונת ונשפט לדידי הח' ר' אהרן צני זופניק תחת שם אומר הנוטתיק וכו' הציה כונה
 תנאים ואנוראים אשר הגדילו הנולאכה וצה התפארו ועל שנה נקראו כונו ר"י נפחא ר"י הסנדלר וכו' ע"ש :

בב. כל שחכמתו נורזה ונועשיו וכו' הוא ר' אלעזר צן עזריא כשאוקונוהו לריש ותיצתא, אכותפי כונה ספסלי צציה"ד (א"ד ד"ו וא"ד ז"ז)
 כנפורש

*** וצכונה צא ונאמר ראש"ע אחרי ונאמר הכל נתן צערצון וכו' כי למען לא יפול האדם צרשת השטומה לו, לריך להיות נולין צנדות עוצות. ואלו
 הן תורה ד"א וכו' וכו'. והגאון חיד"א צב' פתח עינים כ' ח"ל ואפשר יען שראש"ע סלק השומר וצציה"ד לנען יכנסו התלמידים (צרכות כה).
 הוהיר צדברים אלו ללמד ארחות ישר.
 *** עו"ש ע"ה הח' אצ"ג בהבוקר אור שנה ה' לז 51|53.

ארץ מלחה ולא תשב אבל כל שמעשיו מרובין מהכמתו למה הוא דומה לאילן שענפיו מועטין ושרשיו מרובין שאפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזין אותו ממקומו שנאמר והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבוא חם והיה עליהו רענן ובשנת בצורת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי : כג ר' אלעזר (בן) חסמא אומר קנין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות. תקופות וגמטריאות פרפריות לחכמה :

דברי הפי'

רש"י

כנפוס צרכות כ"ח. ונהשתדלו בלימודי ד' טיבה זרקה זו (ע"ש צרכות וצירושלמי תענית פ"ד) והיה צעל ונעשה, כי הפיץ ונעיתותיו חולה ללמד צנ"י תורת י"י וחכמתה וציתתה חכה ללמוד וללמוד לטמור ולעשות (אצות פ"ד וי"ן), ופעם אחת ילחה פרתו (של שכינו) צלועה טזין קרניא צטצת ולא ניחה, הושתרו סניו ונפני התענית (שנת כ"ד) ואחז"ל (חלק ל"ג) כל המלמד תורה צעו"ז זוכה ונולדה לעוה"ז וכו' אף כי הוא יגביה עוף ונשמתו תעלה על, וצין כוכבי שחק ימים קנו, פה עלי אדמות עוד ילמדו רבים להצצה את ד' ולדצקה ותורתו צתוך ונעיהס, וזאת כונת הר"ש בן יהודק באגורו (חלק ל). כל ניי שנאמרה הלכה ונשמו צעו"ז שפתותיו דוצצות צקצר. כי יעלה ללון טנו הטוב, ונפתותיו שחדשו הלכה הזאת או צררו אותה ככולת נקיה, כאלו נרחשן ודוצצות הלכה זו, והנה רוחו הולך צתוך המיים — וז"ל כאן אם חכמות ונרצה ונונעסיו, ונה יתן ונה יוסף צעוולו לדעת חכמה ? ולחכמה ונה זה עושה ? כי האדם עץ השדה, ואם שרשו קטן ונהכיל ענפיו, הלך הפארת לא יעמדו יניס רבים, כי רוח חזק ישרש עץ הזה וישחית העץ וענפיו, לא כן אם ונעסיו ונרצין, כי יעמוד העץ על עמודו, ישחק לרוח סערה, ויונקותיו ישלחו פארתיהס לנרחוק, אין טען ואין פגע. גם השלס הזה האריך יניס יותר וניני טנות האדם כנודע. —

כערער. כאילן יחיד צנדצר. ושכן חררים. כמו ערורים כח) דונתרגונין צלל ולד : ארץ ונלחה. כארעא דקדוש לא אתותצ שכל קרקע שזרקו עליו ונלח אינה ניוושצת לעולם צזרעים : כט) ערער. לשון חרצה : והיה כעץ וכו' לעיל וניכס כתיב צרוך הגצר וכו' ועל יוצל. על נהר מים כמו כערצים על יצלי מים (ישעיה וי"ד) ישלח. ונחפסטי : ולא יראה. לא יראהו ולא יזיקו לאותו אילן שלא ייצט ונפני החוס והשרצ צעצור הניס שתחתיו : לא ידאג. לא יתירא אילן זה מן הצלורת ל) שפירותיו לא יכלו לעולם ונרצו לחלוחית טצו : לא ידאג ידוקניי צלע"ז. כמו ויאמר לדקיהו אל ירעיה אני דואג את היהודים וכו' (ירמיה ל"ח) לא) כי נדאגה ונדצר (יהושע כ"ג) :

כג. ר"ל בן חסנא אומר קנין. הלכות קניין : ופתחי נדה. הלכות נדה שאצדה וקתה ולריכה לטנוור עד שתחזור לפתחה ל) : הן הן גופי הלכות כמו שנופוס צנוס' נדה : אצל ל) תקופות ענין הלוך ונולות וחצון נועריקון אין ונקצלים עליהס שצר כשאר הלכות לפי שאין אלא פרפרות כלונר עניני חכמה, כמו (צרכות וי"ג) פטר את הפרפרת שלאחר הנוון : סליק פ"ג.

רבי

כג. ר"ל חסנא אומר קנין וכו' פרפריות לחכמה. אגורו שנקרא חסנא על שהיה לו הלכה צחקימה (צ"ו פ"ט). וצויקרא רצה (פכ"ג) אגורין אפתחסס ר' אלעזר וקריין ליה ר"ל חסנא (ע"ש צפי' עץ יוסף) וצנוס' הוריות (וי"ד). ר"ל חסנא ור"י בן גודגא שידועין לטער כונה טפות יש ציס וכו' ולכן אגור האונס קנין ופתחי נדה הן גופי הלכות. צכל זאת גם חכמה השצון ותכונה פרפראות לחכמה, ואגור זאת, יען טהוא נתן חלק גם לחכמה השעור והתכונה ככ"ל והצן : סליק פ"ג.

כתב יש"ר

דאתא. ועוד לא היה לו לכנוס בספק להניח לפרוח. ודבר כזה לא נקרא חכמה ושכל, וראוי לכל חכמה שתהיה ודאית, וע"ז אמר כי דבר זה הוא גוף הלכה. כ"כ בעל ד"ח. וברש"י במד"ש יש הוספה : נדה שאברה וסתה ואמר עד א' טמא ראיתי. ואינה יודעת אם בימי נדה או בימי זובה פתחה י"ד יום שאינה חוזרת לפתחה עד י"ו יום כדמפורש בנדה : הן הן גופי הלכות. כלומר אל יהיו קלות בעיניך אלא שים לבך עליהן כי חמורות הן יותר מדאי ותמצא בהם עומק גדול :

ל) ברש"י במד"ש הוספה : נ"א ענין גדול הלוך חמה והפוך שלה ברקיע [יותר יתכן סביב שלה] : גימטריאות. חשבון האותיות (כמו רד"ו שמה שאמר יעקב, רמו שעתידין ישראל לעמוד במצרים ר"י שנה כמנין רד"ו) : ונוטריקון אין מקבלין עליהן שצר כשאר הלכות לפי שאינם אלא פרפראות כלומר עניני החכמה כמו פטר את הפרפרת וכו' נ"א פרפראות, מידי דגריד לבא, שמביאין לפני הסעודה שום דבר שנמשך לבו של אדם לאכילה. וכן העוסק בהלוך תקופות שברקיע ולדרוש תיבות שבתורה בגימטריא"א הן הן ממשכיין אותו לחכמה, שיש בהן חכמה גדולה:

כח) בירמיה י"ז ו' ב' רש"י חררים. יובש כמו חרה פני הורב (איוב ל) ויותר יתכן שמלת ושכן חררים באן ברש"י מיותר, ומ"ש כמו ערורים מוסב על כערער :

כט) יותר יתכן ד"א ערער לשון הרבה כמו שבי' רש"י בירמיה וי"ל שם ויש אומר דבאשמי"ה בלע"ז ופי' המהר"ש ד"א פערויסטונג : ל) ופירש"י שם בצורת, לשון רעב ל"א לשון מבצר.

ל) זכר אלו ב' דברים בפרט, כי במס' קנין תנן שם קן סתומה וכו' שלקחה האשה ב' תורים והם סתומים שלא פירשה אתר לחטאת ואחד לעולה, ופרה א' מהם לאויר העולם, יקה זוג לשני, ובאותו הפרק שנה התנא הרבה דינים כאשר נעשה בספק בקנין. וכל הדינין בשביל עירוב קנין. וכן פתחי נדה. היינו נדה שאברה פתחיה ר"ל שאינה יודעת אם היא עומדת בימי זובה או בימי נדתה. וזה לשון פתחי נדה. מהיכן היא פותחת ספירתה, ואלו ב' דברים אע"פ שבי' הלכות אלו אינן מדברים רק מספק שאירע, ויש לעלות על הדעת כיון שאין הלכות אלו רק בשביל ספק אינן גוף הלכה, שגוף הלכה הוא רק דבר ודאי, אבל ספק מי יימר

פ"ד א בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר מכל מלמדי השכלתי. איזהו גבור הכובש את יצרו שנאמר טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלכד עיר. איזהו עשיר השמה בחלקו שנאמר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא. איזהו מכובד המכבד את הבריות שנאמר כי מכבדי אכבד ובזי יקלו :

ב בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה וברח מן העברה שמצוה גוררת מצוה ועברה גוררת עברה ששכר מצוה מצוה ושכר עברה עברה :

רש"י

דברי הפיג

פ"ד א. בן זומא. הוא ר' שמעון בן זומא, וכן עזאי, הוא ר' שמעון בן עזאי (א), ולפי שלא האריכו ימים נקראו בשם אציהם: הלומד וכל אדם. ואפילו נוני שאינו גדול וננוו בחכמה (ז) הולך ולומד ואינו נחזיית: טוב ארך אפים. שאינו נוח לכעוס אלא נחנצב על ילרו. וטוב הוא ונגזר (ג): הטנח בחלקו. בחלק שהקצ"ה נזנזין לו הכל נוטל צעין יפה (ד): אשריך צעוה"ז. שלא נלרכת לצריות: לעולם הצא. דנתוך שהוא נהנה וניגיעו לא צא לידי גזל ונחל צ' עולמות: אונר הקצ"ה כי ונכדי אכבד. אם אתה הולך אחר דרכי ה' ונפני שיצה תקום. אלא הם יקלו ותכבד ונכדי, גם אתה תנולל ונכבד: ובזי יקלו. לא שאני ונקיל אותם (ו) ונעלום, והואיל ואינו ונכבד אלא ונקיל אותם אינו ונכבד ציניהם אלא זל וקל: (כ"א) כי ונכדי אכבד. זו היא מדה אחת של ונקום ואף אתה לא ולמד ונודותיו ותהיה ונכבד):

ב. הוי רץ לנלוה קלה. שנתוך כך תבא לידי נלוה חמורה לפי שגלוה גוררת נלוה וכן עזירה [קלה] גוררת עזירה: (ותלקה על כולם. כ"א לנלוה קלה הנראית צעינד קלה הוי רץ ונקיינה: וכן הוי צורה וכן העזירה הקלה: שגלוה וכו' שהרי שכר נלוה ונלוה שאז תקיים הרבה נלות

פ"ד א. בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם. כתבו הנפרטים שהוא וכן עזאי לא נסמכו ונקראו בשמות אציהם, וגם נחו צלל צנים. ואנרו (קוטס ו"ט) וטננה צ"ז צעלו הרענים, כי היה דרסן גדול, והי כי החל לדבר בתוך קהל ועדה צין חכמים ווסוכים אשר ידס רצ להם, והוא אך צן לצציו, ירא לנפשו לצל יגציהו קלתס טאלס לאנור, צן ניי זה הוא אשר יתלבז לפני ונלכי רצקו, ויסומיע קולו בחכמה ונוסר? ע"כ פתח דצריו יאיר: איזהו חכם הלומד וכל אדם, גם וכן איס אשר לא נסנוך להיות נקרא רצ, כי וכל ונלמדים יסכיל האדם — ויקוצצו דצריו ונעשחז"ל (תמיד ל"ג). איזהו חכם הרואה את הנולד, כי אם יראה את הנולד יסכיל ויצין כי גם ונדרסן אשר איננו ונוסנוך יקח תועלת ונכל ונלמדיו יסכיל. . . והנה חוטצ פס ד' ונעלות חכם גבור עשיר ועניו וכנעז"ל (נדריס ל"ח). איך הקצ"ה ונשרס שכיתמו אלא על גבור עשיר חכם ועניו. אכן צ"ז החל בחכמה לנענן הסקט הננית השונעים לקחו. כנוו טאנרתי. ואח"כ הציא גבור הכובש א"י, ועשיר הטנח בחלקו, כי אשריו צעוה"ז צאשר לא יתעלב אל לבו ולא יקנא את אחריס העשירים יותר וננוו אשר לא יאנרו הון כנוו טחז"ל (נ"ר קהלת ה' ז') איך אדם ונת וחלי תאותו צידו וכו' צאשר הוא ישנח בחלקו וגורלו*) וטוב לו לעוה"צ, כי לא יכלס זננוו לאסוף צחפניו עפרות זהצ ויהיה לו העת היקר ונפו לתורה ולתעודה להסלים את נפשו, ואיזהו ונכבד ונכבד את הבריות, וזאת לא יתכן כי אם כאשר יחזיק עלננו לעניו ויחזיק את הצרה לגדול וננוו אז גם הוא יהיה ונכבד והצן:

אל

* ולדעתי ונאנרו הטנח בחלקו ונחאים עם ויה טאנר ר"י איזהו עשיר כל טיס לו צית הכסא סנווך לסלחנו (צנת כ"ה) כי צונלת טלחן רננוו ההכנסה טיס לאדם ונענולו יהי' הענוול עבודה צעדה או ונלכת ונחצנת או ונשא ונתן צאשר כל ענוול אדם לפיו. . . והסולאס טנוולא האדם ונהונו וננוונו צצית הכסא הספסד והצליה, חט"א איזהו עשיר כל סהולאותיו סקוליס צד צצד עם הסכנסותיו, וזהו סנוון צונלת "סנווך לסלחנו" ולא ירצה צהולאות יותר, והצן:

כתב יש"ר

שיש לו חירות נפש ולב טוב באותו חלק שהקב"ה מומין לו בין טוב בין רע. בין רב בין מעט. ואינו מצטער להיות [רודף] ולהוש לאצור ולקנות יותר מחלקו. ואלו לא היה שמה מיגיע כפיו שהוא אוכל מאי אשרי איכא אפי' עשיר שבעשירים ודואג ועצב בחלקו הרי הוא עני שבעניים, אלא ודאי באוכלו בשמחה קאמר, ומדקא משבח ליה קרא הכי אלמא עשיר קרי ליה: ע"כ הוספה במד"ש ברש"י. וע' פירש"י אבות פ"ו במשנה כך דרכה של תורה. שלא פ"י כלום על אשריך בעוה"ז וכו' אף כי שם היה לו לפרש זה. כפי שכו' כאן כי העשיר לא בא לידי נסיון לגזול אה שאינו שמה כ"כ בחלקו כמו העני שאוכל פת במלח וכו' . . .

ה) הגירסא הנכונה היא ברש"י שבמד"ש מפני שיבה תקום וכו' גם אתה תמצא מכובד, נ"א וכבד אכבדך ואז תמצא כבוד ותהי' מכובד. ו) ברש"י במד"ש אלא הם יקלו מעצמם דהואיל ואינו מכבד אלא מקיל אינו מכובד ביניהם אלא זל וקל. וע' בפ"י הרע"ב.

א) ע' דרך היים. ובפ"י הרע"ב הוא כמו ברש"י, וברש"י שבמד"ש א"י שמעון בן שמח ושמעון בן עזאי ושמעון התמני לפי שלא האריכו וכו' נ"א ואלו שלשה שלא נסמכו, כדאמרינן בסנהדרין היושבים לפני חכמים שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא ושמעון התמני: והרי אפרים כפי שהובא במד"ש מוסף ושמעון בן ננס וכתב פירוש אחר ע"ש:

ב) הגירסא ברש"י שבמד"ש: הולך ולומד ודוחק ונכנס בכל מקום שהם בני תורה ואינו מתבייש: מכל מלמדי השכלתי. כל מי שבא ללמדני הייתי משכיל שומע לדבריו ולא בושתי: הכובש את יצרו. ואינו הולך אחריו:

ג) ברש"י במד"ש מוסף פה דברים, ומושל ברוחו. שכופו את רוחו טוב מגבור ומלוכד עיר:

ד) בתמיד ל"ב ע"א פירש"י השמה בחלקו. כמה שנתן לו המקום. ופה בא באריכות וביורה בנ"א שברש"י שבמד"ש שמואל ז"ל

- ג. הוא היה אומר אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר שאין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום :
- ד. רבי לויטם איש יבנה אומר מאד מאד הוה שפל רוח שתקות אנוש רמה :
- ה. רבי יוחנן בן ברוקה אומר כל המחלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי אחד בשוגג ואחד במזיד בחלול השם :
- ו. רבי ישמעאל בר' רבי יוסי אומר הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד והלומד על מנת לעשות מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמר ולעשות :
- ז. רבי צדוק אומר אל תפרוש מן הצבור ואל תעש עצמך כעורכי הדינין ואל תעשה עטרה להתגדל בה ולא קרדום לחפר בה וכך היה הלל אומר ודאשתמש בתנא חלף הא למדת כל הנהנה מדברי תורה נמל חייו מן העולם :

דברי הפי'ן

רש"י

ג. אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר וכו' ע"ש ע"ז
 בארכוסה צ"ע עברי אכ"ז ע"ד ל"ד 114 :

ד. שתקות אנוש רונה. ר"ל ורונה ותוחלתו ככזה (עיינוג) שתקותו יגזיה עוף ירקיע שחקים, ידונה כי כונו יעץ כן יקום, והיה יגיו ונאה ועטרים שנה, ע"כ ירום ונשא יגזה צדוניו, והוא כזוי צלדו זאת צרעיוניו, וני חכם וידין זאת וישצית הניחו, ונאלד נאלד ישח וישפל רוחו . . .

ז. ר' לודק אומר אל תפרוש מן הצבור ואל תעש עצמך כעורכי הדינין ואל תעשה עטרה להתגדל בה ולא קרדום לחפור בה. וכך היה הלל אומר ודאשתמש בתנא חלף הא למדת כל הנהנה מדברי תורה נמל חייו מן העולם :
 סה"ל היה צונן הצית וחי ק"ך שנה וצעת החרצן ואח"כ, וידענו שר' לודק התענה ו' שנה שלא יחרצ הצית וצעת החרצן צקט ריב"ז ונאספיינוס שיתן רופא שלו לרפא לר"ל (גיטין כ"ו) ומה אח"כ ג"כ, וקשה איך אור ר"ל וכך היה הלל אומר, כאלו נודד ונונו שהיה כבר, אומר לפניו ? וגם נודע הציא דברי הלל אשר צפרק א' ולא אור ונמוו אל תפרוש מן הצבור ? (שהוא צ"צ דאצות) וצאונת צונטיות שלפניו וצונדט שמואל הגירסא אף : ר"ל אומר אל תעשה עטרה להתגדל בהם וכו' ואל תפרוש מן הצבור ליתא (אף שצנדורים וצונטיות להרצ הוואירי איתא) עכ"פ נראה כי רבו הגירסאות, ע"כ לצי אומר לי שגם צונה שאיתא כאן ר"ל אומר ל"ל ר"א צ"ר לודק אומר, וראיה להשערתי כי גם צנדיים (ס"ג). אי' ר"א צ"ר לודק אומר עשה דברים לשם פעלים ודבר זהן לשמן אל תעשם עטרה להתגדל בהם ואל תעשם קרדום להיות עודר בו, וכן איתא ע"ש צע"י. וצפרי פ' עקב. ע"כ גם כאן ר"א צ"ר לודק

ונלות הואיל ונחמנת סבה של זו תצא לידך ונלוה [אחרת] וכילד עבירה גוררת עבירה דנחך עשייתה של זו תכשל [באחרת] ותקרנה לו שמים. סכן דרך יל"ה"ר ונוסיף והולך להכשילו צעצירה כדי לטרדו וכן העולם :
 ג. אל תהי בז לכל אדם. אל תצזז שום אדם (שצעולס) [שאין לך אדם שלא תהא שעה עוונדת לו היום או למחר, ויפרע ונוגך] : ואל תהי מפליג לכל דבר. שאתה שוונע, שחס עכסיו אי אפשר לה להיות, עתידה הוא להיות לאחר זמן : (כ"א אל תהי דוחה לשנווע שום חכונה שלא תאמר ונה לי ולשנוועה, אפשר לי לשנווע כל שעה שארנה [אלא] ונאחר שזכית לשנווע שים לצך להצניעה, והיינו וניי אל תאמר דבר שא"ל לשנווע שסופו להשנווע. ונפליג. כונו ונפליגו דצדריים : שאין לך אדם. קל שצעולס : שאין לו שעה שאתה לריך לו לשום דבר ויפרע ונוגך, לפיכך אל תהי בז לכל אדם. ואין לך דבר קטן של חכונה שאין לו ונקום. יצוא ונקום לדבר שתלטרך לו אם היית יודעו. לפיכך אל תהי מפליג לכל דבר :
 ד. [נאלד נאלד הוי שפל רוח] (נאלד התקן עלנך להיות שפל רוח כי תקות אנוש רונה ותולעס לפיכך ונה לך אלל הגאווה :

ה. כל הנוחלל ש"ס צסתר (שעוצר עבירה צסתר) נפרעין ונונו צגלוי. הקצ"ה ונגלה לכל חרפתו [סכך וכך היו וועשיו הרעים] שנאמר (משלי כ"ו) תכסה שפאה צונטאון תגלה רעתו צקאל ז) וכ"כ לנה [כדי] שלא יתחלל שם שמים על ידו שלא יאמר, ראיסת פלוני שהוא חכם [וצעל] (ועשה) וועשים עוצים ופגעו צו לרות כך וכך. לפיכך, אחד עושה צשוגג ואחד עושה צנוזיד צחילול השם הקצ"ה ונגלהו לכל : ה"ג אחד צשוגג ואחד צנוזיד צחילול השם : (כ"א). הקצ"ה נפרע ונונו צגלוי שעושה לו דבר שנוודיע לכל שהוא עבר עליה ונגלה חרפתו צצדים כדכתיב צדוד הנני ונקים עליו רעה (ש"צ י"ג) כי אתה עשית צסתר ואני אעשה הדבר הזה נגד כל ישראל ונגד השונס : אחד שוגג וא' וזיד. אם עשית צשוגג גוצה ונוגך כעין צשוגגה, כי הא דאגרינין צעלנאל (ונגלה י"ג).

ו. ופני ונה נחתיצו ישראל צצאותו הדור כליה וכו' ופני שהשתחוו לללס של (צצודנלר) [וכו']. וכי נשוא פנים יש צדצר (אם שהשתחוו לללס, יהיו כלים לגונרי) א"ל הם לא עשו אלא לפנים (ונשום צצודנלר) אף הקצ"ה לא עשה אלא לפנים. דצאותו ענין שחטאו פרע ונהס, היינו כעין שוגג, ואם עשה צנוזיד, גוצה ונונו צפרעון געור צגלוי : צחילול השם. כגון ת"ח הוחדל צפני צני אדם דנחך שהוא ת"ח לנדים צ"א ונונו ונועשיו ונועשין אחריו ונונלס ה' ונוחלל על ידו ואוונרים ראו זה שלמד תורה כונה וועשיו ונקולקלין ופורטין ואין לנדין. וקשה הוא חילול ה' ונע"א ונהכא (יחזקאל ב) ואחס צני ישראל וכו' איס גלוייו לכו ענדו ואחר אם אינכס שוונעים אלי, ואת שם קדשי לא תחללו (עוד) :
 ו. [כ' ישמעאל אומר] הלומד עו"כ ללמוד לקרותו רבי ולכבודו (ה"ג). אין ונספיקין צידו ללמוד וללמד : (ה"ג ונספיקין צידו ללמוד ח) וללמוד : (כ"א. גדול הוא ט) עו"כ ללמוד דלא הוודרט הוא העקר אלא הנועשה :
 ז. [כ' לודק אומר] אל תעשם [לדברי תורה] עטרה להתגדל בהם, על ונת לטיול עטרה ולא כקורדס [שאתה] (סאדס) עושה צהם ונלכחה.

כתב יש"ר

בידו ללמוד וללמד והכונה שמשפיקין בידו ללמוד וללמד כפי כוונתו לא יותר. —
 ט) פה נרגיש חסרון ואולי צ"ל גדול הוא מעמ"ג וכו'. ויוסב על

ז) וכן פירש"י במשלי. ועי' ילקוט שם רמז התקפ"א.
 ח) עי' ברע"ב שלפ"ז נכונה הגירסא אין מספיקין בידו ללמוד וללמד, אכן כפי מ"ש בתו"ש יוכל להיות גם הגי' מספיקין

ח רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה גופו מכבד על הבריות וכל המחלל את התורה גופו מחלל על הבריות :

רש"י

(כ"א) ולא קורדם לאכול ונהן. אל תעש ד"ת כקורדוס זה טאדם נשאל (לחצרו י) ונותן לו פרטת צטכרו : ודאשתונט צתגא חלף. עבר שכרו ונונו : [הא לנודת כל הנהנה מד"ת וכו'. ונדצרוי של הלל לנודנו : (ה"ג כל הנאות שנתנאה ונשתכר צהן נוטל שכרו צעוה"ז : ח. כל הנוכד את התורה. שאינה וניחה אלא צנוקוס קדש יא), ולא על הספסל שיוצדין צו צני אדם, וגם לא תורה על גצי תורה. וי"א הנוכד את התורה שאינו ונלמד לתלמיד הגון שנאמר (ונשלי ה') יפולו

דברי חפץ

לדוק אומר זאת וגם לריך לתקן אל תעשה עטרה וכו' כי צנדרים שאמר נקודם עשה דצרים וכו' יתכן אל תעשם עטרה וכו' אבל פה צאצות שאינו מוסב לנעלה ל"ל אל תעשה, ר"ל התורה לא תעשה עטרה וכו' וגם אהנה נ"ש קרדוס לחפור צה, והקרדוס הוא לחטוב עץ ולחתוך צה, ולא לחפירה? וראיתי צונס' ד"א זועאי כי טס הגירכא אל תשיננס כעטרה להטעטר צהן ולא כקרדוס לאכול צהן (וצס"א לצקע צו) ולא כנורה לחפור צה, וכפי הנראה נשנוט צדפוס צגנ' וצאצות ונן כקרדוס עד כנורה, וטעות כזה שכיה, והצבונן שלזה סנך דצרוי לדצרי הלל, כי אחרי שאמר שלא יעשה התורה כקרדוס לצקע צו ר"ל תחת להחיות א"ע והקרדוס לחטוב עלים, יהנה מד"ת להחיות את נפשו, וכן הלל היה חוטב עלים להנות וניגיע כפיו, ע"כ אומר : וכך היה הלל אומר ודאשתונט צתגא חלף והסן... ועוד כוון להשתעורר כי לדצרי ר' לדוק שאמר כאן אל תעשה עטרה להטגדל צה, יש הלטטרפות לנו"ש (קדושין ל"ז :) נעשה צד"א ור"י ור' לדוק שהיו ונוצדין צצית הונטה צו של ר"ג. והיה ר"ג עוונד ונעסקה עליהם נתן את הכוס לר"א ולא נעלו נתנו לר"י וקצלו א"ל ר"א ונה זה יהוטה אנו ונוצדין ור"ג צרצי עוונד ונעסקה עלינו וכו' אומר להם ר' לדוק עד ונתי אחס וניחיס כבודו של נוקוס ואתם עוסקים צכנד הצריות הקצ"ה ננשיצ רוחות ונעלה נשיאים ונוריד ונער ונלמיח אדנה ועורך שלחן לפני כל אוח"ת ואנו, לא יהא ר"ג צרצי עוונד ונעסקה עלינו? וזה שאמר כאן שלא יעשה עטרה להתגדל בה . . .

ומה שאמר כל הנהנה מד"ת נוטל חייו ונ"ה, פי' הרנוצ"ס, והתוי"ט ונציאו, שר"ל ונן עוה"צ, והוא צנדה כנגד ודה הוא היה נהנה מד"ת שהשכר לעוה"צ והחליף חיי עוה"ז צשכרה ע"כ לא יקח חלק שונה, וראיתי להח' ר"ג וויינערויז ונווארשויה איס ירושלים כותב צהצלה (שנה י"ג גליון לנ"ד) וז"ל ואיני יודע למה לא יחיה ליה לפרט כפטונו וכן ונזאר צספרי. וצנדרים ס"צ כל הונשתונט צכתר ש"ת נעקר ונן העולם ק"ו ונה צלשאלר וכו' עאכו"נ, וזה שלא שלא עיין צספרי הטיצ (פ' עקב פסוק להנה את ד' אלהיכם) וז"ל טס ונה צלשאלר שנטשונט צכלי ציהנו"ק וכלי חול הוא (ע' צכורות ל' סוף ע"א) נעקרו חייו ונן העולם הזה וננן העוה"צ. הונשונט צכלי טצו צנרצ העוה"ז והעוה"צ (כדאי צ"ר ותמונול ילקוט צראשית) על אחת כו"כ טנעקרו חייו ונן העוה"ז והעוה"צ, וכן הכונה צאמרם צנדרים על עוה"ז ועוה"צ, וע' צרע"צ וצרונצ"ס ה' ת"ת פ"ג וצכקף נעטה טס. ועוה"ס פ"א ה"ט טגדולי חכוני ישראל היו ונהן חוטבי עלים ונהן שואצי ויט וכו' ואלעפ"כ היו עוסקים בתורה ציום וצבילה ונהם ונכלל ונעתיקי השנועה איס ונפי ונ"ר, ורלה לוונר שלא נהנו ונכתרה של תורה (ונפני זה אומר ר"ע צצעת ק"ת. עשה צנתך חול ואל תלטרך לצריות) וצעו"ה היום נהפך הסדר, ורצים לא לצד שלא נהנו ונכ"ת, אך ג"כ הם עושים ונה עקר ונחיתם כנודע. וצכ"ז יחצצו לצדיקים גדולים ורצים ונההנון יכו אחריהם, ואין דורט ונצקט האונת :

ח. ר' יוסי אומר כל הנוכד יכו* (ר"ל החכם שנוכד את תורתו ולא יל עלונו צפני ההנון, וצאדר"כ פכ"ט איס צן יהודה אומר ונפני ונה ת"ח ונחיס

* ע' תענית (כ"א :) אומר ר' יוסי אין נקונו של אדם ונכדו אלא האדם ונכד את נקונו. ונחאים עם ונה שאמר צכאן כל הנוכד את הצריות גופו ונכד וכו' כי העיקר תלוי צו והצן שנועה.

כתב יש"ר

לסעדו ולגדלהו, אבל אנשים אשר בשם צדיקים וקדושים יתהללו עושים נסתרות גדולות ונצורות לדעתם, ונוסעים ממקום למקום אל אשר יהיה הרוח ללכת ולקבץ כסף נדבות, ואינם יושבים במקומם, לקות לי"י כי לא יחסר לחמם, זה שקר נמור וראוי לרחקם ולא לסעדם, כי זה קרדוס האמתי (וגם החריפים מארץ ליטא הנוסעים ממדינה למדינה עיר ועיר ומראים חריפותם ובקיאותם בש"ס וכו' רוח ישאם). וזהו שאמר בספרי (עקב פסקא מ"א) שמא תאמר הרי למדתי תורה בשביל שאהיה עשיר ובשביל שאקרא רבי ובשביל שאקבל שכר ת"ר לאהבה וכו' ושם (פסקא מ"ח) שמא תאמר הרי אלמד תורה בשביל שאקרא חכם, בשביל שאשב בשיובה, בשביל שאאריך ימים לעוה"ב ת"ל לאהבה וכו' כפל הספרי בפסקא זו הכונה על תעשם עטרה להתגדל ובפסקא הא' על קורדם וכו' ועי' ילקוט עקב ובפי' הרמב"ם פ' חלק וד"א זוטא פ"ב. האמנם סיים בספרי ג"כ וסוף הכבוד לבוא. ר"ל מעצמו אם יכבד ונביתו ישב לא לנסוע אחרי הכבוד. כמ"ש ז"ל (עירובין י"ג :) כל המחזיר על הגדולה גדולה בורחת ממנו. ודי למבין. יא) ועי' ש"ע יו"ד רפ"ב ושם סעיף ח' בשם הרמב"ם פ"י מה"ס"ת דמותר להניח ס"ת על ס"ת, ועי' בדרך חיים פה מ"ש על דברי

הלומד עמ"נ לעשות. וחסר הציון : עמ"נ לעשות. וק"ל. (י) ומה הבדל בין פי' הא' להב' ? ואולי כוונתו בפי' א' דמ"ש במד"ש, לכל לקלל אדם בתוקף התורה (והוא מוסף : אם יודע שם הקדוש לעשותו גל עצמות. ולדעתי א"צ לדעת שם הקדוש, רק קללת ת"ח אשר שם ד' נקרא עליו קדושתו ויראתו עושה רושם, והאדם המקולל יפחד ויפול במחלה נוראה הנקראת אויסצעהרונג, וישאר בסוף מוי ליה אך גל של עצמות) אכן צנדרים (מ"ב.) אמרו אל תעשם עטרה להתגדל בהם ואל תעשם קרדוס להיות עודר בו. נראה שכונת חז"ל להיות לו מזה פרנסה וכמ"ש רש"י : להשתכר ממנו כדי לאכול (וכן פי' שם הרא"ש). ועי' רמב"ם בפירושו לאבות, והאריך בזה הגאון ר"י עמדן ז"ל בפירושו עין עבות, ושם בלחם השמים לחם עם הרמב"ם, ותורף מאמרו לבטל דבריו, וראוי להאריך בזה. כי כבר שאלו להרשב"א (בתשו' תולדות אדם שאלה פ"ד מח"ב) על ענין זה (ועי' בגמ' ב"ב כ"ב. דעניש רבא, וצ"ע ברשב"א מגמ' ב"ב הנזכרת) וחלוק גדול לדעתי בת"ח שכבר טרה ויגע ומלא כרסו בש"ס ופוסקים עם מה שחיה חיי צעה, וכבר יצא טבעו בעולם לחכם גדול וצדיק, אם אין לו במה להחיות את נפשו ונכון וכשר לסעדו, ואם רב הקהלה הוא

ט רבי ישמעאל בנו אומר החשך עצמו מן הדין פורק ממנו איבה וגזל ושבועת שוא והגם לבו בהוראה שומה רשע וגם רוח :

דברי הפיץ

רש"י

ותים שלא זונגין. לא נפסי שונאפים ולא נפסי שגחלין אלא נפסי סהן
 בחין צעלונן. כי אחר שהשפילו חלזלו א"ע צפני ההמון, גלה כבודם
 וגופם נחולל, אין ניי יגוד להם וירחום. ונעולר רעה ויגון יגועו צלא
 עת, ונאוד נאוד קור לנו חז"ל הליכות עולם, ואנרו צנוה נקוונות
 ענינים נחולים לכל ת"ח לדעת אותם למען לא יחולל כבודם ותורתם
 עי"ז. וס"א (שבת קי"ד.) כל ת"ח שנמלא רצב על צגדו חייב וייתה וכו'
 אל תקרי ונשאי אלא ונשיאי. הכונה שיזהר שלא ינלא צו עדות דבר
 וסעף דופי ונקלה התורה עי"ז ח"ו. ואנרו (פסחים ע"ט.) כל המרצה
 סעודתו ככ"ו לסקוף נחריצ את ציתו ונאלמן אשתו ונייתם את גחליו
 ותלמודו ונשתכח וננונו ונחלוקת רצות צרות עליו ודבריו אינם נשועין
 ונחלל ש"ס ושם רבו ושם אצוי וגורם שם רע לו ולצניו ולצ"צ עד סוף
 כל הדורות וכו' ואנרו עוד (שם) כל סעודה שאינה של נלוה אין ת"ח
 רשאי להנות מנהג, ואנרו (ברכות נ"ג.) שעה דברים נגאי לת"ח אל
 ילא כשהוא ונצטע לטוק, ואל ילא יחידי צליה, ואל ילא צונעלים
 הנוולאים, ואל יספר עם אשה צטוק ואל יכב צחצורה של ע"ה. ואל
 יכנס צאחרונה לצי"הו"ד. וי"א אף לא יפסיע פסיעה גסה ואל יהלך

יפולו וניינותיך חולה (לתלמוד) להגון, ואין לזרים אהך (לתלמוד) שאינו
 הגון. (גופו נחולל) גופו חולין.
 ט. (ה"ג ר' שנעון צנו של יוסי אומר. כ"א) ר' ישמעאל [צנו של ר'
 יוסי]: : החושך עלנו מן הדין. שאינו רולה ליטב צדין אלא א"כ
 ונחפשיין זה עם זה : פורק וננונו איבה וכו'. שאין הללו צעלי דינין
 שונאים אותו ואינו צל לידי עונש הדין : (כ"א החושך עלנו וכו' שנתפטר
 עם צעלי דינו קודם שיצא לצ"ד, שאם צאים לצ"ד החייב יהיה גזלן
 דפעניים שהוא חייב ועען טענה שהוא פטר צה ונמלא גזלן וצנועות שוא
 פעניים שהיה אונת צדצריו וישצב על סקר. והגם וכו' ועוד אונר ר'
 ישמעאל כל הנגיס לצו צהוראה שוטה. דאלו דברים שאין אדם עונד
 צהם עד שנכשל צהם. וזה שנוא נכשל צהוראהו שהורה שלא כדת והוא
 אינו ונצין צכך ונמלא צדאי. אי נניי שוטה קרו ליה על שנוטל גאיה על
 דצר שאינו שלו, שהרי התורה אינו שלו. ורשע הוא שצוראה עלנו דשלא
 לשונה למדה אלא לקנות שם טוב : וגם רוח. טרודף אחרי צררה :
 אל

צקונה זקופה וכו' ע"ס ואנרו (ש"ר פנ"א) פ' ויתן אל ונשה ככלותו אר"ל ארשצ"ל ונה כלה זו נקוטטת צכ"ד וניי תכשיטיין כך ת"ח לריך להיות
 זריז צכ"ד ספרים. ככלותו ארשצ"ל ונה כלה זו כל יניים שהוא צצית אציה ונלנעת עלמה ואין אדם וניכירה וכשצאה ליכנס לחופתה היא נגלה
 פניה כלומר כל ניי שהוא יודע לי עדות יצוא ויעיד עלי, כך ת"ח ל"ל נעוב ככלה ונפורסס צנע"ט ככלה הזו שהיא נפורסנת עלמה כו' וכצר
 וונה הרנצ"ס צה' דעות פ"ה הונעשים הנאים והונגינים לת"ח, לנענן יראו כל עניי הארץ כי שם י"י נקרא עלינו ויראו וננו . . .
 ויחבן עוד אחרי שידענו שר' יוסי זה הוא הי' צן חלפתא (ע' שבת קט"ו. ורש"י שם) והיה צעל ונלאכה, כי הי' ננעצד עורות (שבת נ"ט :
 ערש"י שם) והיה ונחפאר צנלאכה וע"כ אונר (תוספתא פ"ק דקדושין) כל צצירו אוננות לנה הוא דונס לאשה שיש לה צעל צין שהיא
 ונחשטת וצין שאינה ונחשטת אין הכל ונכתכלין צה, ואם אין ונחשטת לא תהא לה נורא וכו' כי לחנו נתן ונייניו נאוננים ותורתו צטוקה ולא
 יירא וננ"ש אם אין קננה אין תורה, ולזה אנרו (גיטין נ"ו. ועירובין כ"א.) ר' יוסי נינווקו ענוו ר"ל תורתו ונסודרת וצוררה — כי לשוד
 וכפן ישחק — ולא לאלו שיש להם תורה ואין ענה ונלאכה קופה צעלה, ולזה אונר ר' יוסי (שבת קי"ח) : יהא חלקי עם הנחפלים עם דונדוני
 חונה, ר"ל שלא יאריכו צתפלה לקצר צעצודה (עי' ירושלמי צ"ו פ' השוכר את הפועלים, צני טצריא לא נשכיינין ולא ונעריצין) ואך לקדושת
 שבת היה זהיר ואונר (שבת קי"ח) : יהא חלקי וננכייסי שבת צצצריא (יושבת הענוק) וננווליא שבת צצפורי (הענוודת צהר כלפור) לצל יחללו
 את השבת ונלאכה. ויען ציוני הציינים היו העניים צחים כל עושי ונלאכה ואך הענוודים צכתר הנדרגה התעסקו צה, ע"כ רוננוו חז"ל ואנרו
 אהוב את הנלאכה ויגיע כפיך תאכל אטריך וטוב לך, תחת שצצצנות לחם עללות תאכל ותולה אתה צדעת אחרים. ולא אף צפה התפארו צנלאכה,
 כ"א צפעולת ידים, היו לכל העם לעיינים, זה חוטב עליס זה שאצ וניס, זה ונעצד עורות צעלי חיים, אלה עשו וננעלים (שלאססער), ואלה חופרים
 ועושי וננעלים (שוטה) ואלה נגרים וצוניס, או חולצי אצנים, ועוד ונלאכות שונות לננייהם, ננלאו צתלנוודים וצהגדותיהם. וצזה הראו יקר
 הנלאכה עד שאנרו (בדרים נ"ט) גדולה ונלאכה, שנוכצדת את צעליה תחת כנען צידו ונאצני ונרנה, או הננעטא לראש, חייז תלואיס על צליינה,
 וע"כ אונר ר' יוסי (תענית כא) : לא ונקונו של אדם ונכצדו אלא האדם ונכצד את ונקונו, הכונה לא יכוצד האיש ע"י שהוא רצ צעיר גדולה
 לאלהים, אלא האדם ונכצד את ונקונו, אם הוא איש אנוניס חכם לצ ויקר רוח הוגה צתורת י"י, את אלהים ונאנשים יתהלך צונשרים, וננהה
 ונציעת אפו, ויגיע כפו, הוא האדם הגדול צענקיס, יתעלה וירקיע עד שחקים, כל אצטי העיר צכצודו יתייורו, וסדר כבוד סודו יספרו. וזאת
 היתה כונתו כאן צאצות אחרי שאנר צן זוננא איזו ונכוד וכו' יאונר הוא, כי כל ונכצד את התורה, ר"ל האיש אשר ונכצד את האדם הגדול
 ונפאת שצורת י"י צחוך ונעיו, ולא יציע אל ונלצו אם הוא ראש העיר ורצו, אך יען טגדול הוא צתורה, ונכוד הוא אללו. יהי' גם ונעצד עורות
 או ונלאכה אחרת צה יכלכל את גויטו, אז גופו ונכוד ג"כ על הצריות, כי צנודה שאדם ונודד ונודדין לו, וכ"נ אונר רצא (שבת כ) : דרמים
 רצין הוו ל"י צנין רצין, דנוקיר רצין הוי ליה חתנות רצין דחיל ונרצין (ונכצד התורה) הוא גופו הוי לורצא רצין, ואי לאו צר הכי ונשחנען
 ונלוסי כלורצא ונרצין וסצן :

ט. ר"י צנו אונר החושך עלנו מן הדין פורק וננונו איבה וגזל ושבועת שוא והגם לבו בהוראה שומה רשע וגם רוח יאונר כי נכון וכשר לננוע עלנו
 וצלי טיוטב צדין אף כי דיני וננונות צסלטה, ונ"ו אם יש אחר צנוקונו יחשך עלנו וישחנען מן הדין, ואף שצצרו אינו גדול וננונו, החכם
 האונתי

כתב יש"ר

רש"י שפי' שאינה מניחה במקום קודש למה לא יהיה פירושו
 בהוא דפרק כל כתבי עשירים שבבבל במה הם זוכין בשביל
 שמכבדין את התורה ואין פירש שם בשביל שמניחים אותה במקום
 קדוש דא"כ מה שאל אח"כ ושבשאר ארצות במה הן זוכין ולמה
 לא יזכו ג"כ במה שמכבדין את התורה, אלא בשביל שלא היות"ח

בשאר ארצות לכבוד אותם רק בבבל היו חכמים ולכך שאל ובשאר
 ארצות במה הן זוכין. ואפשר רש"י רבותא קאמר דאפי' אם מכבד
 את התורה בדבר זה דמניחה במקום קודש נקרא זה כבוד התורה
 וכ"ש ת"ח עצמם כדאמרין במס' מכות כמה טפשי הני גברי
 דקיימי קמיה ס"ת ולא קיימי קמיה גברא רבה עכ"ל.

י הוא היה אומר אל תהי דן יחידו שאין דן יחידו אלא אחר ואל תאמר קבלו דעתי שהן רשאים ולא אתה :
 יא רבי יונתן אומר כל המקיים את התורה מעני סופו לקיימה מעושר וכל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעני :
 יב רבי מאיר אומר הוי ממעט בעסק ועסק בתורה והוה שפל רוח בפני כל אדם ואם בטלת מן התורה יש לך
 בטלים הרבה כנגדך ואם עמלת בתורה יש לו שכר הרבה ליתן לך :

רש"י

דברי הפ"ן

י. (אל תהי דן יחידו. שאע"פ שיחיד ונומחה דינו דין גנור. וי"ג אל
 חזק עמנוך לצוא לדין כך שאין אדם רשאי לדין יחיד אלא הקצ"ה
 שהוא יחיד :) ואל תאמר לצעלי דינין קצלו דעתי. שהם רשאים לעשות
 כדברך אם הם רולים ולא אתה רשאי להכריחם צע"כ : פי' אחר י"ג.
 אל תאמר קצלו דעתי אם הוא דיין אחד שיושב בין צ' צעלי דינין, אינו
 יכול לוותר אותו הדין קצלו דעתי צע"כ אע"פ שאני אחד. שהם רשאים.
 צעלי דיניים לוותר לדין [אחד, רלונו לקבל את דינך ואפי' אתה יחיד]
 ואי אתה רשאי לוותר קצלו דעתי כו"ט, דהא קי"ל (בסנהדרין ז').
 דיני ונומחות בשלשה :

האנתי עניו ואלד ויחשוב תמיד את רעהו לגדול מנונו, אונס אם אין אחר
 צלעדו לא יונע א"ע ונלספוט לדק ונשרים כי צנוקם שאין אנשים ונלוס
 להסתדל ולהיות איש הצינים ועז"י ועלונים כל הרוגים זה תלמוד שהגיע
 להוראה ואינו מורה 'עז"י י"ט' אבל אסור לו להסתאות עי"ז ולחשוב כי
 חכמתו ענדה לו, וזהו : והגם לצו צהוראה, שנגים דעתו ומגזיה עלמו
 ועי"ז לא יפלא צמאזני שכלו ויהיה נומר צמספטו הנה הוא שוטה רשע
 וגם רוח, ועליו נאמר כי רצים חללים הפילה 'עז"י סס) כו"ט הרמב"ם
 ה' ת"ת ה"ד, כל תלמוד שלא הגיע להוראה ונורה ה"ז רשע שוטה וגם
 רוח ועליו נאמר כי רצים חללים וכו' וכו' צעל לחם נשנה שלקח זאת
 ונגמרא דע"ז י"ט : אונס הנראה כי מדברי ר"י צר' יוסי פה מקורו, כי
 אחרי שהגים דעתו צהוראה הנהו צגדר תלמיד שלא הגיע להוראה [כי
 ונתנאי ההוראה שהיה צענוס ותהי' ידאת ד' על פניו, כי אלהים נלצ
 צעדת אל וכו' כו"ט צצרכות ו' ה' ערש"י סס. ואין הוא והסתאה יכולים
 לדור צמדור אחד] ולזה נקיים הרמב"ם ה"ז רשע שוטה וגם רוח. ולאנו
 צירושלמי (בסנהדרין רפ"ק) כי ר"ע ה' אומר להצאים לפניו : הו יודעין
 לפני ווי אתם עומדין לפני ווי שאומר והי' העולם שנאמר ועמדו שני האנשים אשר להם הריצ לפני י"י ולא לפני צן עקיבא צן יוסף . . .
 ועוד אומר ר' ישנעאל צ"ר יוסי :

יא. כל הנוטל את התורה ועושר. שנתוך עשרו [אינו פנוי] (אין לו
 פנאי) לעסוק בתורה :
 יב. [ר' נאיר אומר] הוי ונועט צעסק. צעסק דרך ארץ : אם צטלת וון
 התורה יש לך צטלים הרבה כנגדך. כונה וכונה דברים (תנולא) יצואו
 לידך

י. אל תהי דן יחידו וכו' צרא כרעא דאצוה, ואיתא צירושלמי (רפ"ק ב"ב) ר' יוסי צר חלפתא איתון תרין צר נש מידון קונוי א"ל
 ע"ו שדינני ד"ת. אומר לון אכי איני יודע ד"ת אלא היודע ונחשצתי יפרע ונאותן האנשים, ונקצלון עליוכוון ונש דנא אומר לכוון — לכן אומר
 כאן אל תהי דן יחידו. וכן צע"ב חו"ו (ה' ת"ת סי' ג' ב"ג) אע"פ שיחיד ונומחה לרצים נותר לו לדין יחידו. ונלות חכמים שיטיצ עמו
 אחרים, ע"כ נסיים : ואל תאמר קצלו דעתי, כנלוה, שהן רשאים ולא אתה, כונו שר' יוסי אומר אם יאצו לקצלו אז נותר, אבל לא ציד חזקה:
 יא. ר' יוחנן אומר כל הנוקיים את התורה ונועטו סופו לקיימה ונועטר. וכל הנוטל את התורה ועושר סופו לצטלה ונועטו. החכם ווכל אדם אומר
 (ונשלי ל) ראש ועשר אל תתן לי העריפני לחם חקי פן אשצע וכחשתי וכו' כי צהיות. האדם צקתר העדרנה צנלוור ונלווק צנקל יעצו
 אורח חיים כי העניות ונעצירה על דעת קונו, וכן צעת יעלה האדם על כולם ההלכה ישכה לור עושהו ויחשוב כי כמו ועולם ידו עשה לו כל
 החיל הזה וכנ"ה וישנון ישרון ויצעט. ע"כ לא אומר ר"י הנוטל את התורה ונועטו סופו לקיים וכו' כי אם אין קונח אין תורה, ועל פת לחם
 יפצע צצר, ואולי כאשר ילחיה אז ישכיל ויהי' צתורת י"י חפלו, וכן לא אומר הנוקיים את התורה ונועטר סופו לקיים וכו' כי ווי הוא לידו יתקע
 אם יעני ג"כ יקיים התורה. אך כל הנוקיים את התורה ונועטו אוח הוא לעוצה כי כנווך לצו צטוח גם כי יעשיר לא ינוד. וכל הנוטל את התורה
 ונועטר אין כל ספק גם כי יעני לא יעיר דרכו . . .

יב. ר' נאיר הוי ונועט צעסק ועסק בתורה, והוה שפל רוח צפני כל אדם ואם צטלת וי"ה וכו' ואם עונלת וכו' ונתאים עם ונאמר ר"ז
 (קדושין פ"ג) ר"ו אומר לעולם ילמוד אדם את צנו אוננות נקיה וקלה ויתפלל לני שהעושר והנכסים שלו שאין אוננות שאין צה עניות ועשירות
 שלא העניות וון האוננות וכו' וכ"כ היתה התורה אוננותו וחיותו עד שאמר כל שיש לו צית הנודש צעירו ואינו הולך לשם אין לו חלק לעוה"ב
 וכבר הצאתי לנעלה צנאונרים הקודמים עולם השוקת ר"ו ללמוד תורה ואם אונתי להציא כל הנאונרים ונונו צזה הכוללים כספירים צתלנידים
 ונדרשים יארכיו היריעות. די דנו להצכיר כי לגודל ונגווחו לידיעת התורה סס נפשו צכפו ולמדו ונאלישע אחר שילא לתרבות רעה, ואנך לצו צצצורים
 לאכול חוכו ולצרוק קליפתו — וע"כ אומר הוי ונועט צעסק, אך לפי לרכו ולא יתאזה לנותרות, צכדי שיוכל לעסוק בתורה, ולא יסיתה היגר,
 ולאמר הלא יראתך כבלתך וראה כי זה כל האדם צאשר יתענג על רצ טוב וחתה ונלוולס צפרכסתך, ע"ז העלה היעולה כי תהי' שפל רוח וכל
 אדם, וקטן תהי' צעיניך וכל אדם, ולהס נמוך יותר ונוך כי להס היתרון עליו. ואם צטלת עלנוך מד"ת. צאשר החלות לעשות לרצים צנותרות,
 יהי' לך הרבה צטלים כנגדך נעו ונעגלות התאזה כל צאיה לא יצוון. וכנה היו חכמינו שפל רוח ואף צפני עכו"ס. אמרו על רצ"ז שלא הקדימו
 אדם שלום ונעולם ואפי' ככרי צשוק (צרכות י"ז) ור' יוחנן הוי קאי וקוני' סבי דארנאי אומר כנה הרפתקאי עדו עלייהו — אף שהיה ר"י
 זקן ונפולג (עי' חזר כ"ט.) כי זאת תורת החכמים השלמים . . . ויתכן עוד וי"ט הוי ונועט צעסק ויתורץ צזה קושית התו"ט פטיעא !
 כי ר' נאיר ה' לצלר כדאי (עירובין י"ג.) אמרו נוסוס ר' נאיר וכו' לצלר איני וכו' הו זהיר צנלאתך צנלאתך ונלאת שונים וכו' ע"כ
 אומר ר"ו שיצרוור ונלאתה ונקושרת עם התורה, כענין שהיה צידו ונלאתה שונים צהיותו לצלר. ואף שנונו לחם לר לו, חש"א הוי ונועט
 צעסק

כתב יש"ר

(צ) ברש"י במד"ש, ע"א, ויותר נכון ג"א. כי הפירוש א' עם השני מעט שווים.

יג רבי אליעזר בן יעקב אומר העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד והעובר עברה אחת קונה לו קטגור אחד, תשובה ומעשים טובים כתרים בפני הפורעניות :

יד רבי יוחנן הסנדלר אומר כל כנסיה שהוא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים :
טו רבי אליעזר בן שמעון אומר יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך וכבוד חברך כמורא רבך ומורא רבך כמורא שמים:

דברי הפיץ

רש"י

לידך שתצטל ויהי: (כ"א. הוי ונועט צעסקך. יש לך צטלים וין השונים יעמודו כנגדך ויבטלין ליתן לך סכר :)
יג. פרקליט אחד וליץ (יושר) [אחד] [שנוטה לזכות] וכן הוא אומר (איוב ל"ג) אם יש עליו ואלף וליץ אחד ויני אלף : קטיגור. ובלשון כתיבים. ונגן להגן עליו ופני הפורעניות :
יד. (כל כנסיה. כל קצון : כ"א סופה להתקיים. עמידה שתימה העלה קיימות יג) ונלחמה, ושאינה לש"ש עולה שלה צטלה היא :
טו. [יהי] כבוד תלמידך. ונועט שטעשה כבוד לתלמידך [קרוץ] לחזיקך. וכן כבוד חזיקך [קרוץ] לנורא רבך : (כ"א. יהי כבוד תלמידך. סובר הוא שאתה ונתפאר זו והרי כבודו הוא כבודך, לפיכך דין הוא שיהיה חביב עליך כשלך ככבוד עלונך. אבל ככבוד חזיקך לא ולי למתני חביב, שהרי אין חלק בכבודו של חזיקו, דנוס טובו של כבוד חזיקו אלל כבוד

צעסק (אחר) ועסקו צעסק (זה) צמורה, והוא שפל רוח צפני כל אדם ויהי לרכיך ונועטים ע"ז כנוש"ל ואיתא צמורה (קבלת צ' כז) ר' נחיר הוא כחנן עז ונוצח והוא לעי תלת סלשין כל שבת, והוא אכיל ושתי צהלה, ונתכסי צהלה, ונופנס אחריתא לרבנן, ח"ל תלמידו רבי צנך ויה את עמיד עליהן, ח"ל אין הוי לדיקים כההוא דאמר דוד (תלים למ) ולא רחמי לדיק נעזז ורעו ונבקס לחם (כי יסתפקו צנועט ונועטי ידיהם כמו הוא). ואם לאו, ויה חכי וניח את שלי לחיבי הנוקם. והוא נאה דורש ונאה נקיים :

יג. ר' אליעזר בן יעקב אומר העושה נלוה אחת וכו' רגיל היה רב"ז לאומר ונאמרים צעניי העולות, וכן ולינו שאמר (שוח"ט י') הרי שגול קאה של חטים וטחנה ולשה והפריש ונונה חלה כילד וצרך ? אין זה וצרך חלה ונאץ. וכן (שוח"ט ל"ג) ר' אליעזר צ"י אומר עונות שהתורה עליהן שנה זו חסור להתודות עליהן שנה אחרת. — וגם היה ונשדל תמיד לזרז כל אחד צעשיית העולות. ואמר (נמחות נ"ג) : כל שיש לו

תפילין צראשו ותפילין צורעו וליית צבדו ונוחה צפתו הכל צחזוק שלא יחטא שאומר והחוט השנושל וכו' וזה ונחיס עם ונאמר כאן : יד. ר"י הסנדלר אומר כל כנס' שהיא לש"ש וכו' דצרו ונחיינו עם הנסופר צירושלני (ריש פ"ג דהגיגה) ונעשה שנכנסו ז' זקנים לעבר השנה צצקעת רנון, וניי היו ר"נו ר' יהודה ר' יוס' ר"ש, ר"נ ור"א בן יעקב ור' יוחנן הסנדלר, אומר כוונם ונעלות צקודש וצתרוונה ר"נו אומר י"ג ר' יוס' אומר י"ג, אומר ר' נחיר כך שנועטי ונ"ע י"ג. אומר לו ר"י הסנדלר, שיינשתי את ר"ע עונדות ויה שלא שיינשתי ישיבות (צירושלני פ"י דשבת ד"ה שיינשתי פי' הנופנס, ויה שיינשתי צעניידה. והוא צדך ערמי הוא יותר ונוה שיינשתי צקציעה צייציה, ואכי יודע צרו יותר ונוך) אומר ר"י אלכסנדרי לאנתו הוא, ועמודו שם צנשוקה (פי' צצנה שלא הקפידו זה ע"ז) וכל ונאץ דלא הוה ליה גילה (טלית) הוה חצרו קטע פלגא דגולתיה ויה צ ליה וכו' וזה שאמר כאן כל כנסיה שהיא לש"ש כוונם הנכסיה שם שנכנסו לעבר השנה אף כי היה פרוד דעות צמונר צקודש, ור"י הסנדלר התנגד לר"נו צהשנייעה ששנועו ונרש ר"ע, אעפ"כ התלכדו צצצנה, לדק ושלום נשקו, חזקו ונחמזקו, ואלו ואלו דצרי אלהים חיים*) ונחלקת כזאת סופה להתקיים — ולזה ספרו שם (צירושלני) דהוה תנון חד כיף דשייש (סלע טיש) והוה כל חד וחד נסוב חד ונסור וקצע ליה צגויה והוא נחת ושקט כהדין לייש (כוונם צעיסה) עד כדון וניתקרי ביפא מסמרא. — והכוונם עפ"נו שאננו ונ"ע רשם (תגיגה י"ד) : ד' נכנסו לפרדס ואלו הן צ"ע צ"ע צ"ע אחר ור"ע. אומר להם ר"ע כשאתם ונייעין אלל אצני טיש טהור אל האננו וייש וכו' כי החקירה צצריאת העולם, אשר חכונו צפי חז"ל כניסה צפרדס, ר"ל העיון צגן החקירה ונחולדה ונסוכנת ונאוד, וכו' דש"י (צראשית א' א') שהרי הניס קדמו וכו' ע"ש, וריצ"ז אומר לתלמידיו טנון הניס צצראו צע"ח (חולין כ"ז. וע"ש צמור) וצחליהו רבם ח"א פי"ח שאין צנינו של עולם אלא צנויס, וצצרוך (ע' אצני טיש) הציא ונחסיכלות כי אצני טיש נקרא אויר הטהור, אויר זיו אצני טיש טהור שהן סלולות (***) צהיכל שהיה זיו פנייה דוניה לניס וכו' וכונת ר"ע לפ"ז לבל יעניקו צחקירה צעת שיכנסו לפרדס העיון צהתולדה, כי צהצצריס האלה היתרון להאמונה על ההשכלה ולא ירצו צחקירה איך היתה הצריאה צראשית, שהרי הניס צצראו חתלה ? ודצרי חכוניס כדצצנות וכנוסנרות נעוועיס, ע"כ נתנו צסלע טיש ונסנרותם, לאנור, כי גם צענייניס צצראה אויר טהור, ושכל ישר, לא יסור וין התורה והנלוה אשר יורנו לננונה, וכל העושה כן סוף הכבוד לצווא, וגם החכונה לא תלרוו האמונה, אף כי צראשית היא כונתנכרה, צאחרית היניס תלך עונה אחוז יד, כוונם שנחמו ושקעו צסלע טיש הננסנרות ונקרא כיפא דנוסנרל. והצן.

טו. ר"א בן שמוע אומר יהי כבוד תלמודך חביב עליך כשלך וכו' הוא היה חזר לר"י הסנדלר כנוצאר צספרי (ראה) פסוק וישנת צארלם, שהלך

(*) וליאה גדולה ונלחתי להח' הפרחון צם' ונחצרת הערוך (חלק הדקדוק ונעניי הנוקרא, שער הקלה, ענין אחר) כי יצאר דצרי חז"ל שאננו (עירובין י"ג) אלו ואלו דצרי אלהים חיים, שהו קלור דצרי צרותינו, שלא יתכן שיהיה צצרי אלהים חיים חלוקה אלא הלכה כאחד ונהם, ודצרי השני כחין, ושכר דרשה יש לו. אף לפענייס ונקלדין העולות וצאונת כונתם : אלו ואלו דצרי אלהים חיים דורשין וחסר וילה זאת — (***) ידידי רבז הגדול חס"ש ונ"ה חנוך יהודא הוכונה דאקעאר קאהוט הי"ו אצד"ק פיסקירכען ואח"כ צעיר גראסווארדיין (ונלקח על לעיר הגדולה לאלהים נויא יארק ונעצד לייס) הציא צנחצרתו ערוך השלם גי' אחרת : שהן צלולות צהיכל וכו' וכן נראה, ואויר טהור לדעתו הוא הנקרא עטהער (— טהור) . . .

כתב יש"ר

יג) פי' לפירושו. מתקיימת שאמר קאי על העצה שהיתה בכנסיה שסופה מוצלחת ומתקיימת, כן פי' בעל ד"ח לפירש"י וע"ש עוד מזה.

מז רבי יהודא אומר הוה זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון :

יז רבי שמעון אומר שלשה כתרים הן כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב עולה על גביהן :

רש"י

דברי חפץ

כבוד שלו, לפיכך תלם כבוד חצרו צנורא רבו, ונורא רבו וכו' יד) אין נורא בדבר דהא דרשין (קדושין כ"ז.) את ד' אלהיך תירא לרבות ת"ח וכו"ס לרבו. ונוראו ונפוטם בקדושין (ל"א) לא ישב צנוקונו ולא יסמור את דבריו :

סהלך ר"א בן שמוע עם ר"י הסנדלר ללמוד תורה אלל ר' יהודא בן בתירה לנליצין * ע"כ בא נאמרו אלל ר"י הסנדלר. ובאמת ראוי הי' שנאמרו יזא קודם לר"י הסנדלר כמו שהוא בספרי קודם לר"י הסנדלר, אך יען שאמר : וכבוד חזירך כנורא רבך, ע"כ נתן עוקם לדבריו קודם לנאמרו, וידוע כי ר"א בן שמוע הרבין תורה והעמיד תלמידים רבים ונהס רבינו הקדוש כנזכר (יצנות פ"ד) אמר רבי כשהלכתי ללמוד תורה אלל ר"א בן שמוע חצרו עלי תלמידיו וכו' ולא הניחו ללמוד וננוו אלל דבר אחד צמשתנו, ועוד ננאל (יונא ע"ט) אמר רבי כשהיינו למדים תורה אלל ר"א בן שמוע וכו' ואמר רבי עוד (עירובין כ"ג) כשהיינו למדים אלל ר"א בן שמוע היינו יושבים ששה ששה צאונה (פירש"י ד"ה ששה צאונה, שהיינו נמתקצין לשמוע ונפיו דוחקין זה את זה ***) ואמרו עוד (סס) לכן של ראשונים כפתחו של אולם וכו' ראשונים ר"א בן שמוע, והוא נהג כבוד תלמידיו כמו ספרו וננוו (קוטס ל"ט, נגלה כ"ז) שאלו לר"א בן שמוע צנה הארכת ימים אל"ל נייני לא עשיתי פגדריא לז"ה, ולא פכעתי על ראשי עם קדש וכו' פירש"י שהתלמידים ישבו צביהו"ד ע"ג קרקע והנהלך ציניס כשהם יושבים וככס ליטב צנוקונו ונרחיז פגיעותיו צעל כרחו ונראה כנפסע על ראשם לפיכך לריך להקדים או ליטב לו ונצחון — ואף שהוא היה נוריס לא הפסיע על ראשם ונהג צהם כבוד כאלו הי' כבוד שלו, אונס כבוד חזיריו נהג לעד אחד יותר, ואחרי שכבוד התלמידים חצב כשלו, והראוי שחזיריו יחשבו צעיניו צנועלה יחירה ולא היו צעיניו כנורא רבו, אונס נורא רבו כנורא שנים, כידוע שר"ע היה רבו (ט"ו) רש"י כתובות נ"ד ד"ה טובינא דחכיני) ואמרו רז"ל (פסחים כ"ב וס"ב) ר"ש הענוכוי וכו' הי' דורש כל אחין שצתורה כיון שהגיע לאת י"י אלהיך תירא פירש, עד שצא ר"ע ודרש לרבות ת"ח פירש"י סיהא נורא רבך כנורא שנים, וחס"א ג"כ נורא רבך כנורא שנים — ואחרי שהיה לו נודות טובות אלו כצין נ"ש רבי (ננחות י"ח) כשהלכתי לללות נודתי אלל ר"א בן שמוע ואמרי לה נודתי וכו' כי רלה ללמוד וננוו נודתי : היקרות אשר יעשה אותן האדם וחי צהן :

מז. (הוי זהיר צתלמוד. לפלפל ולחקור דקדוקיו) : ששגגת תלמוד עולה זדון. ששגגת [תלמודי חכמים] (למוד) עולה זדון. שמתוך שאין נדקדקין (צלמוד) [צתלמוד] ונורין הוראה שלל כדין נעשה זדון. לפי שת"ח השגגות נעשה להם כזדונות : (כ"א. שאם נכשלת צה אפי' צשווג צשונה כנזיר שהיה לך לדקק ולשמוע עד טו) סופס :

יז. ר' שמעון אומר ג' כתרים. והאחד אינו דוונה לשנים. לפי שאין השנים שוין לכל אדם, שאי אפשר לו לאדם להיות כהן אלל א"כ הוא נזרע הכהונה. וכן א"א להיות נולך א"כ ראוי לנלכות ולכתר תורה אפשר לו, צכל ויי טיעסקו צה, כדאמר נור (נגלה ו'.) יגעתי ונלאתי תאנון. לכך גדול כתרם של תורה ונשים הללו : וכתר ש"ט עולה על גציהן, שהוא נשוצה ונכלס, ויי טיש לו סס טוב וננע"ט ננללים צו, שכאמר (קהלת ז') טוב סס ונשמן טוב, טו) טוב טנו של חכניא ויישאל ועציה שהיו צעלי ונע"ט ונדב ואציהוא שנושחו צטנון הנשמה שהללו כשרפו והללו לא כשרפו (כ"א. וכינון לג' כתרים אלו, הארון דכתיב צי ועשית לו זר זהב היינו כתר תורה, וזר שולחן דכתיב ועשית זר זהב זה כתר כהונה שסכהנים זוכים ואוכלים הלחם שעליו, זר ונצח דכתיב ציה ועשית לו זר זהב היינו דוגמא לכתר ונלכות, שכל ישראל ונשועדים לנצח פונים אליו להקריב קרבנות דהוא ענין ונלכות שהכל צאין אללו. וכתר ש"ט וכו' כלומר על ידיהן הוא צא. אם עוסק צתורה ננלל סס טוב עליו, וכן כהן הנזרע צענדוהו ילא ש"ט עליו. וכן נולך ונהיה את ענוו צלדק ונשפט. ואית דופרטי על גציהן על כולם ולא נהירא דא"כ ארצעה כתרים וייצעי ליה :

ר'

יז. ר' יהודה אומר הוה זהיר צלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון. ונפני ננעט צכוונה ונשרצה שלל צכוונה, ואם לא יכילין הזכרון נה ונעיל צנזיקין, צהיותם נחולים צין אדם לחצרו ולסם היתרון ונחאחרים, אחרי שצבירות צצין אדם לחצירו אין יו"כ נכפר עד סיללה את חצרו, וראוי להרחיז פם הדברים אלל קלר הננעט ונשחרע — וראיתי צהצוקר אור (סנה"א לז 1871) לפ"נ שפי' הרע"צ על הוי זהיר צתלמוד סיהא למוד

* צס' הדורות (אלל ר"א בן שמוע) נפל ט"ס וערצוב דברים, כי כתב סס צספרי עקצ שהלך ללמוד תורה עם ר"י הסנדלר אלל ר' יהודה בן בתירה ור' יהודא בן שמוע, ולא ננלל צעקצ (רק צפ' ראה) ולא נזכר ר' יהודה בן שמוע (וכן צילקוט רנו תפ"ה). ** לפלא נודע חריש רש"י ולא פירש על דברי ר' יוחנן שבאו לפני זה צתלמוד סס : כשהיינו למדים תורה אלל ר' אטיעאל היינו יושצין ד' ד' צאונה ? רק על דברי רבי צא לפרש זאת ? והנראה לי כי צאונה פירש"י יוכב על נאמר ר' יוחנן, והיה כותב ד' ד' צאונה וכו' והנדפסיס קצרו שהוא אות ו' ו' (ראה ונאמרי אחלי סס צהצוקר אור סנה ג' ד' כי עעומים כאלה ננלויים לרוב) כי ו' עם ד' לפעמים צצנת הטשטוט או ננולת הכותב צקל ונחלפסי, ואח"כ הדפיסו תחת ו' ששה. והצן :

כתב יש"ר

יד) אינו מובן ובלי ספק פה איזה טעות נפל בדפוס. ועי בקדושין שם איזהו מורא ואיזהו כבוד. מורא לא עומד במקומו ולא יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריעו. כבוד, מאכיל ומשקה וכו' ועי בחי' אגדות דף ל"ג ד"ה מורא זו אינו יודע מהו כשהוא אומר וכו'.

טו) הלשון אינו מדוקדק והכונה שידקדק בהשמועה על בוריה דהבינה מתחלתה עד גמירא ולא ילמידה דרך העברה כי עיינ ישעה בהוראה :
טז) עי קהלת רבה פ"ו ושמות רבה פ"ח וילקוט קהלת ותנחומא ויקהל.

יח רבי נהוראי אומר הוה גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבא אחריו שחבירך יקימוה בידך ואל בינתך אל תשען :
 יט רבי ינאי אומר אין בדינו לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים :
 כ רבי מתתאי בן חרש אומר הוה מקדים בשלום כל אדם והוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים :
 כא רבי יעקב אומר העולם הזה דומה לפרוזדור בפני עולם הבא התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס למרקלין :
 כב הוא היה אומר יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא. ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה :

דברי הפיץ

למודך צדקדוק — כי אמר זאת נגד ר"י הגלילי חזרו שהיה נעני הגליל
 שלל דייקו בלשונם (ע' עירובין כ"ג) וע' סנהדרין ה' לענין הטעות צין
 וני בללים לני פלעים . . .

יח. ר' נהוראי אומר הוה גולה למקום תורה וכו' ונתאים עם ו"ש ז"ל
 (שבת קי"ח) לא נהוראי שמו וכו' ר"א צן ערך שמו וכו' וספרו
 (סס) כי חקלע לפורגיתא ודיוונסת שיינה משונה אינושוך צחרייסו
 איעקור תלמודיה וכו' ולז"א פה, הוי גולה למקום תורה, ועו"ש החבלת
 (שנה י"ג גליון 12) צו"ש נאמר הוי שקוד ללמוד תורה.

יט. ר' ינאי אומר אין צידנו לא משלות הרשעים וכו' לא נדע ולא צין
 תהלוכת השם עם הרשעים, יש אשר ישלם על פניהם להאזיזם,
 ויתענגו פה עלי אדמה בשלום והסקטו יצואו בכלה אלי קצר, ויש אשר לא
 יתנו ינייהם, ואין צידנו זאת, והוא נאמר עיניו ראו אמר זאת, כנוספר
 צ"ר (פ"י ויק"ר פכ"ג צמדצר רב פ"ח) ר' ינאי היה יושב דורס
 צפתה עירו ראש נחש ונחרתע וצא והוה ננדף ליה ען הדין סטרא והוה
 חזר ען הדין סטרא, אמר זה הולך לעשות שליחותו וניד נפלה הצרה
 צעיר, פלוני צ"פ נטכו נחש ונת. הרי טרטה להצריה הנחש לצל זיק ולא
 עלתה צידו, וכן אין צידנו יסורי הלדיקים, פעונים רבות תחזינה עיננו
 לדיק רע לה, ויש לדיק וטוב לה הנכחרות לז' אלהינו. —

כ. ר' מתתאי צן חרש אומר הוה נקדים בשלום כל אדם, והוי זנב לאריות
 ואל תהי ראש לשועלים. ר' מתתאי היה איש רוני כאמורס (סנהדרין
 ל"ג:) אחרי ר' מתתאי צ"ח לרוני וידוע כי צרוני נחלק העם לז'
 נחלקות אחת נקראת פאשריצער כלומר הנשאים והנשי הנועלה, והסגיה
 פלעביער כלומר השפלים דלת העם. אשר היתה צה- נפש להראשונה
 וירקה צפניה — לזה אמר ר' מתתאי כי נחננו נקדים בשלום כל אדם
 יהיה וני שיהיה, וכונ"ש ר"ע חביז אדם סנצרא בללס (עוונ"ש. ועוונ"ש
 עברי חכמי שנה י"ע לז קס"ד והלאה לנאמר צן עזאי : זה ספר תולדות
 אדם כלל גדול וזה ע"ש) וכנו כן אמר להכחיש נאמר חכם רוני
 "יוליוס לעזאר" טוב להיות הראש בעיר קטנה מהיות משנה להראשון
 ברומי, ורי מתתאי צ"ח איש רוני יאמר הוי זנב לאריות ואל תהי
 ראש לשועלים. והצן :

כב. ר"ש צן אלעזר אומר אל תרלה את חצרך צענת כעסו. חז"ל ספרו
 ונונו (תענית כ') : אדר"ג פו"א, ונס' ד"ח פ"ד, ואנכי העתקתי
 ונכלס אך העיקר) ונעשה צ"ש צן אלעזר טנא ונונגל עדר נוצית רבו
 (ושנה שונה גדולה על שלמד תורה הרבה, והיתה דעתו גסה עליו)
 והיה

רש"י

יח. ר' נהוראי זה ר"א צן ערך ועל סס שהיה וננהיר פני חכמים זהלכה
 נקרא כך כדאיתא צונ"ש שבת (קנז.) : הוי גולה למקום תורה.
 למקום הרב (סס) : ואל תאמר שהיא תבא אחריו [סנהדרין] יצא לכאך
 ואלמוד לפניו : [אין] שמצריך יקיימוהו צידך. שכל ספקות שיש לך יאמרו
 לך : (כ"א. שאם תלך לשם, תלמודי בני תורה שונתחזרים עונך ישאו
 ויתנו עונך סס זהלכה ותצונה כדאורייתין י) תרב אל הצדים וכו') ואל
 צינתך אל תשען. אל תאמר איני לריך ללכת לרב אלא נענני יכול אני
 לירד לעונקא [אל הלכה] : (כ"א. שלא תהא עלל לשאול צדצר כל ויה
 טצלבך, אלא הו אזניך לשמוע הכל ונפיו וחס"כ הצין צתצותך כדאורייתין
 יח) סס אח"כ נתת.)

יט. רבי ינאי אומר אין צידנו לא משלות הרשעים ולא וניסורי הלדיקים
 שאין הדבר ידוע מדוע דרך רשעים ללכה. וי"א אין צידנו משלות
 רשעים כלומר כך הדין נוטה שלא תהא שויה לרשעים צעוה"ז ולא יסורין
 ללדיקים אלא אין הדבר נוסר צידנו אלא צידו של הקצ"ה, שהוא נוציא
 שויה לרשע צעוה"ז כדי שיטול חלקו וחלק [חצירן] הלדיק צגיהנס, ועל
 הלדיק נוציא יסורין כדי שיטול חלקו וחלק [חצירן] הרשע צג"ע. לפי
 שלכל אדם יש לו שני חלקים אחד צג"ע ואחד צגיהנס, והלדיק שזכה יע'
 נוטל חלקו וחלק וני שאינו לדיק. והרשע הנותחייז נוטל חלקו וחלק וני
 שאינו רשע. [וחילוף זה עוב ללדיק רע לרשע] כך שונתי :

כ. הוי נקדים בשלום כל אדם. ואפי' לגוי צשוק (ונפני דרכי שלום
 כדאורייתין [ע' צרכות י"ז.] לא קונוני אדם בשלום אפי' פרסי צשוק):
 הוי זנב לאריות. עוב לך שתייה זנב לאריות, לאנשים עוצים, ונהיותך
 ראש ושר לרקים :

כא. פרוזדור פורטיק"ו צלע"י, ולשון יון הוא, והוא צין השער לחצר
 [הנוגך] קודם שיכנס לפני הנוגך : כדי שתכנס לטרקלין. לפני
 הנוגך, שהרולה ליכנס לפני הנוגך מתקן ראשו ונקו ונוכין ונלצושו לפני
 חצר הצית, כך לריך כל אדם לתקן עלונו צעוה"ז (צתצוזה ונע"ט) דני
 טטרה צע"ש יאכל צצנה [ע"ז ג.] ושלמה דוהו לנולה שנאמר לך אל
 ננלה עלל וכו') :

כב. הוא היה אומר כו' מכל חיי העוה"צ. שכל [העולם הזה] (חיי העוה"צ)
 ללורך כך. לפי שצאותו הזמן לא יהיה נוהג תצוזה ונע"ט, שאין
 עוה"צ אלא לשילום סכר על ויה סקיים צעוה"ז. (כ"ח) ושעה אחת ב)
 צעוה"צ יפה לקורת רוח והנאה וכל חיי העוה"ז וכל קורת רוח שצעוה"ז.
 לפי שאין לו לאדם הנאה כלום ונפני לרות ורעות הנאות עליו ויום
 הנוחת

כתב יש"ר

לך להתנבל על ד"ת ע"י שנשאת עצמה בהם.
 יט) ע' חגיגה ט"ו.
 כ) פה בערוב ברש"י שבמד"ש ויען כי ברש"י שבד"ח הגי' יותר
 נכונה הצגתיה.

יז) (ירמיה כ"ג) ודרשו (תענית פ"ק) על ת"ח שעוסקין בד בכד בתורה:
 יח) פה בלי ספק טעות, ואולי כונת רש"י על מ"ש (שבת לא.)
 נשאת ונתת באמונה, שהכונה על אמונת ס' זרעים. או
 להמדרש שהביא בד"ח ע"פ אם נבלת בהתנשא ר'ע אומר מי גרם

כג רבי שמעון בן אלעזר אומר אל תרצה את חברך בשעת כעסו ואל תנחמהו בשעה שמתו מטל לפניו ואל תשאל לו בשעת נדרו ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו :
 בד שמואל הקטן אומר בנפל אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך. פן יראה י"י ורע בעיניו והשיב מעליו אפיו:

רש"י

דברי הפני

והיה רוכב על החמור ונטייל על שפת הים, ראה אדם שהוא נכוער (צותר *) א"ל ריקה כונה נכוער אתה, שאל כל צני עירך כמותך, א"ל ונה אעשה, כך לאונן שעשאי ואמור לו כמה נכוער כלי זה שעשית, כיון שידע ר"ש שחטא ירד ונן החמור והיה נשתטח לפניו ואמר לו נענתי לך נוחל לי, א"ל איני נוחל לך עד שתאמר לאונן וכו' רץ אחרי ג' נילין, ילאו אנשי העיר לקראתו אמרו לו שלום עליך ר'. אמר להם לני אתם קוראים רבי, א"ל לני שנוטייל אחריך, אמר להם אם רבי זה, אל ירצו כמותו בישראל, אמרו לו חס ושלום ונה עשה לך ? א"ל כך וכך עשה לי אמרו לו אעפ"כ נוחל לו, אמר להם הריני נוחל ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן וכו' והנה נראה שלא ראה לנחול לו אף שתיקף השתטח ר"ש לפניו לרעותו, ועוד נתצוה עי"ז כבוד התורה, כי שנועו כל אנשי העיר הרעה אשר עשה להאיש הנכוער, וצויתר חרפה היא לגדול בישראל כר"ש שידבר כזאת וכתוך קהל ועדה הוליא הנכוער ובלבו נילין אל ירצו כמותו בישראל ! וצא לידי חטא, ואם היה ר"ש שנתון ולא הרלוסו צעטת כעסו, צלי ספק היה נוחל (כאשר באמת נראה שנוחל לו) ע"כ אמר פה, אל תדל את תצרך צעטת כעסו :

ואמר אל תנחמהו בשעה שמתו ונוטל לפניו, כו"ש (ננס' שמוות פ"י) ר"ש צן אלעזר אומר קצר שאולה היה לר"ג ציצנה שהי' נוכיסקין את הנות לתוכה ונועלין את הדלת לפניו וצאין ועוודין צאורה ונכחמים ופוערין את הרצים, ואח"כ נעלין אותו לירושלים :

ואמר אל תשאל לו בשעת נדרו, אף כי היה הנדר לו לנענקה וטוב אשר לא ידור, כמו שנלינו לאציו ר' שנועון (נדרים ס"ו) שאמר ימותו כל צני אלוננה ואל יזח שנועון ונוקונו, כי היכי דלא ליתרגלי לנודר, בכל זאת אם ישאל לו בשעת נדרו נראה כנוקיל בנדרים יותר ונהראוי, ולפעמים כשיראה לשאול לו בשעת נדרו, והגודר עוד חס לבו צקצו יוסף להחזיק בנעוהו, ויגדר צעד החכם פתחו, וכיוצא בזה נלינו לר"ש צן אלעזר (נדר' נ') אם יאמרו לך ילדים בנה חקנים כתיבה שנוע לוקנים ואל תשנוע לילדים, שצנין ילדים כתיבה, וכתירת זקנים צנין וכו' ככה אף אם לא ישאל לו נדרו תיקף, יפתח לו פתח לעת נגור :

ואמר אל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו, יותר טוב וכל אשר אנרתי לך הסצ עיניך וננראה נוראה ונגאלה אם יקרוף, אתה לא תשנוע ואם נתו לפני עיניך לא תחזינה, גם נדרו לא תקשיצ וטוב לך . . .

בד שנואל הקטן אומר בנפול וכו' קשה צעיני פי' הרע"צ שהוכיח בזה צני אדם, ורגל על לשונו פסוק ונשלי, וגם נוסחת התו"ט לא נולאתי צנושניות. ולדעתי דברי שנואל אינם ונינרא צפני עלונה, רק הנה סוף נשנה שלפניה, רשב"א אומר : ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו אחרי כי יאצה להשתדל ולראות אותו בשעת קלקלתו, נראה כי טווא הוא לו ננחול שלסום, או ישאל אותו בלבו על כי שחת לו ... ונוסיף שנואל שלא די שלא ישתדל לראותו אז, כי גם לשנוע בנפלתו וקלקלתו אסור, וד' חופש כל חרדי צטן וידע כי ישנוח לבו, וישצ נעליו אפרו — ואם תשאלני קורא אהוב נדוע תפס שנואל לשון הכתוב כולו. אשיצך כי רצים וכן שלונים נהגו כן ותורה אונת היתה צפיהם, ככה השיצ ר"א על השאלה: צני

הנייתה שנוטייל ונונו. (קורות רוח, לשון נתקרה דעתו שנתקרה ונטייצת דעתו עליו ונפני שנוחה :)

כג (אל תדל, דאיו ונועיל לך, שאינו נקבל רזוי נותך רחונותו אל לאחר שנתקרה דעתו כדאנרינין צצרכות כה) אף נרלין לו לאדם צעטת כעסו שנאמר פני ילכו והניחותי לך אמר ליה הקצ"ה הנותן לי עד שיעצרו פנים צעונים : ה"ג אל תנחמהו בשעה שמתו ונוטל לפניו. שנתוך שדרתו עוונות צעינו אינו נקבל תחוננין) : ואל תשאל לו בשעת נדרו. בשעה שהוא נדר אל תשאל לו ולומר צני כזה וכזה אל תדור כדי שיתירו לך וינלאו לך פתח לנדרך לפי שנתוך כעסו הוא אומר לא כן אלף בכל ענין שצעולס אני נודר וננלא שאינו צא לידי חרטה לעולם. ויש אונרים (אל תשאל לו) בשעת נדרו צונן [סנדר] (שהוא נודר) טוס דבר לעשות, אל תשאל לו לאלתר, שלם את נדך [לאלתר] (עניד) שנה הוא ונתחרט ונאותו הנדר, כשרואה שאתה דוחקו לקיים הנדר הוא כועס ונתחרט ואומר [נדוע עשיתי זאת שנדרתי שהוא דוחקני] טוב היה לי לשתוק ונאשר נדרתי ונתחרט כצ) [וי"א אל תשאל לנודר בשעת נדרו שיתירו עד שתתקור דעתו עליו כי באותה שעה לא יהי דצריך ונקוצלים] ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו כג) לפי שהוא ונטייצט וכל אדם : בד שנואל הקטן [אומר] כד) קטן ונשנואל הרנתי, כמו שנלינו שילאה צת קול ואמרה שהוא ראוי שתצרה עליו שכינה כה) כושה רציו : אומר בנפול אויבך אל תשנוע. הכי הוה נרגלא צפונייה [וקרא הוא] (האי קרא

(*) כבר כתבו רש"י ותוס' צעענית צסס ונס' ד"א שהיתה לפניהם. שזה האיש הנכוער היה אליהו ונתכוין להוכיחו שלא ירגיל בדבר, ולעד"כ פי' שלא ישנוח שנוחה גדולה צדעה בקה, ע"כ צא לכלל טעות צדצורה, וצזה צצין ונ"ש הנכוער, הריני נוחל לו ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן, וזה תיננה "שלא יהא רגיל" אבל לא אמר שלא ידבר כן ! אבל הכונה שלא יהא רגיל לשנווח צדעה בקה — ורגיל היה להשתראות אתו פנים ע' חולין ו' ע"א שר"י שדריהו לאתויי חנרא וצני כותלי וכו' פגע צו ההוא סצא וכתצו התו' שזה אליהו . . .

כתב יש"ר

כא) ברכות ז'. ושם איתא : עד יעברו פנים של זעם ואניה לך.
 כב) ברש"י בד"ה מסיים כאן לפיכך אל תשאל לו בשעת נדרו. אך נראה כמיותר.
 כג) ברש"י במד"ש הוספה : ואל תהי רגיל לראותו אז.
 כד) ע' ירושלמי שוטה פ"ט הלכה י"ד למה נקרא קטן, לפי שהוא מקטין עצמו, וי"א לפי שמעט קטן היה משמואל הרמתי, וכשמת אומרים עליו הוי עניו וכו'.
 כה) בבבלי בסנהדרין י"א. ליתא כמשה רבינו (וע' מש"ש הגאון רי"ב על הלל שמוחק, ג"כ ב' תיבות אלו. וע"ש בחידושי

בו רבי יוסי בר יהודה איש כפר הבבלי אומר הלומד מן הקטנים למה הוא דומה לאוכל ענבים קהית ושותה יין
מגתו והלומד מן הזקנים למה הוא דומה לאוכל ענבים בשולות ושותה יין ישן :

בו רבי מאיר אומר אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו יש קנקן חדש מלא ישן וישן שאפילו חדש אין בו :
כח רבי אלעזר הקפר אומר חקנאה והתאווה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם :

רש"י

דברי חפ"ן

בו קהות. ענבים שלא נתצטלו כל לרכן, אגריס (טטו) צלע"ז. (כגון
האוכל את הצוקר תקינה שנין): ושותה יין ונמתו הנתחלה וכן הגה,
ואינו ונתוק, אבל תורתן של זקנים שלימה היא כיון ישן [שנתיישב]
(שנטיצ) את הלז : (כ"א יין ונמתו. שגופו עצה ונמתו, ואינו נועיל
כלומר שאין תורתן קצת שלימה צטו, כענבים בשולות ויין ישן הושתחין
את הלז) :

בו. ר"י צ"י איש כפר הצבלי, הלומד וכן הקטנים וכו' והלומד מן הזקנים
וכו' קלע חליו השנויים על נאמר אלישע צ"א, כאומר הלומד נאיש
אשר לא צא ציניים ולא נדע עוד ונה יהא צקופו הוא דוגמת שותה יין
ונת אשר עוד לא שקוט על שונדיו, באשר אלישע ילא לתרבות רעה (ע"כ
גם נאמרו לא נולא חן צעיניו) אבל ראה גם ראה קורא נכבד ! כי ר"י
אשר לעדות חכמינו (סס) תוכו אכל וקליפתו זרק, צא כנגדו צנאמרו :
בו. ר"י אומר אל תסתכל בקנקן אלא צוה שיש צו . . . ואף כי
צונטה צנעטניות וצפי' הרעצ"ס הגירסא רצי אומר לעונות זה צכל
הסידורים וצפי' של"ס, וצצית הצחירה להרצ הונאירי שדפס סכית. ע"י
הר"ז צן כוכב עוב צפי' נלאכת שלמה הציא צסס הרי"א הגי' הנכונה
ר' נאיר, וגם אם יניח הגי' רצי, יתכן שצא רצינו הקדוש כנתחלל על
כי הציא דצריו צנעטה. ויאמר אל תסתכל בקנקן וכו' והצן שנועה :
בה. ר"א הקפר אומר הקנאה וכו' כונתו על הקנאה אשר עליה אגור
החכם (נשלי י"ד) ורקצ עלננות קנאה. בקנאותו לרעהו צעשרו וכו'
וכו' וצתאום ירננו על התאום לנותרות והאסור אשר עליה אגור דוד
(תלים קי"צ) תאות רשעים תאצד וצכצוד ירננו על כצוד הגדוונה, אבל
קנאה לאלהים קנאת פחם, וקנאת סופרים שתרצה חכמה, ותאות לדיקים
אף עוב (נשלי י') וכצוד הנעלה כנ"ס (סס ג') כצוד חכמים יחלה, לא
די שנותרים אלא שיש צהס לורך להאדם, ואם שלט אלה לא יהיו לו
וילא חסם ונגדר האדם, וצהספר לו קורטוב קנאה לא יגיע לעולם לתור
אדם הנועלה, וניי שיחסר לו התאום, ועוד יענה צלוס כפשו, איננו תנייס
וישר, וע"י אומר ר"א הקפר צעננו (גדרים י') וכפר עליו וכו' וכי צאיזה
כפש חטא זה, אלא שלער עלמו וכן היין (*) וכו' הנלעער עלמו וכל דבר
על אחת כונה וכונה. ונכאן כל היושב צתענית יקרא חוטא. אבל קנאת
איש נעשית ארעב ונעשקות ונאוי רשע וכצוד הנודונה הנה יהרסו אשיות
התולדה, וגורמים דצרי ריצות צשערים, השלוס יהרסון, וכן אומר ר"א
הקפר (כפרי נשא פסוק וישם לך שלום) גדול השלוס שאין חותם כל
הצרכות אלא צשלוס כו' והחכם עיניו צדאשו להצדיל צין האסור

בו רצי אומר. לא כן הדברים, שיש צחור שתורתו שלימה וכן הזקנים
[שיש קנקן חדש ונלא יטן, ויש קנקן ישן ואפי' חדש אין צו] לכן
אל תסתכל בקנקן לומר זקן (חכם) ונצחר וכן הצחור : (כ"א אל תציט
לקוונת האדם ולנארהו לחלוק לו כצוד כו) ונקוט לורתו, כו) שלא צוה
שיש צו תן עיניך, ציין צצחוכו, אם נעצבה הוא אם לאו, כונו פוק תפי
לי חקנקניה [צ"צ כ"צ] אם יש צו ריח תורה אם לאו. לפי שיש אדם
צחור ונלא ישן שהוא ונצחר, לנד תורה הרצה, וישן אפי' חדש אין צו
שרייקן הכלי, כך אדם זקן וצעל לורה שאפילו יין חדש אין צו ואע"י דיין
חדש גרוע וכן היטן ו"ו חצוב הוא וכן הנייס להכי נדוני לים תורה
נועטת :

בה הקנאה. שיש לו לאדם על חצירו כדכתיב (נשלי י"ד) ורקצ עלננות
קנאה : והתאום שהולך אחרי תאות לבו (כניאוף ושאר עצירות),
והצבוד [שהסררה] (שהרצנות) ונקצרת את צעליה : (כ"א ויש אוונרים)
[ראיתי כח] צנדרט] הקנאה שראו ונלאכי השרת כצוד שיעשו לו לאדם"ר שהי'
לולין לו צשר כט) ונלנגיין לו יין וראו כצדו ונתקנאו צו : והתאום
שהתאום לאכול וכן הפרי. והצבוד שיעשו לו [נלאכי השרת] (הנלאכים)
לפיכך [נערד וכן העולם] (כגרם ונ"ע. וי"א. הקנאה שקנא קרה צונטה
והארן. והתאום שהתאום גחזי לקחת וננון ונענון. והצבוד וירצעם שנאמר
(נלכיס א' כ"ז) אם יעלה העם הזה ל) וכו' ונפני שהיה הולך קורא ונשנה
תורה :

הילודים

והנוותר . . . וצינה נא שאמר ר"א הקפר (צצת קב"א) לעולם יבקש
ונצצת קנאה שנוליהם את האדם וכן סדר העולם כי בקנאתו ישליך את
ולזה הזהיר וכן הקנאה. שלא תוליא אותו וכן העולם . . . ואולי יחאינו גם דצריו צאצות עם ונה שאמר (נכילתא צא פ"ה ושח"ב קי"ד) ר"א
הקפר וכי לא היה צידם של ישראל ד' נלות שאין כל העולם כדאי להם
לשונם, עריות היא כנגד תאום, לה"ר וסיני השם, היא ונקנאה, וסינו הלשון היא ונצוד כנדע והם ונוליאין את האדם וכן העולם והצן :
הילודים

והנוותר . . . וצינה נא שאמר ר"א הקפר (צצת קב"א) לעולם יבקש
ונצצת קנאה שנוליהם את האדם וכן סדר העולם כי בקנאתו ישליך את
ולזה הזהיר וכן הקנאה. שלא תוליא אותו וכן העולם . . . ואולי יחאינו גם דצריו צאצות עם ונה שאמר (נכילתא צא פ"ה ושח"ב קי"ד) ר"א
הקפר וכי לא היה צידם של ישראל ד' נלות שאין כל העולם כדאי להם
לשונם, עריות היא כנגד תאום, לה"ר וסיני השם, היא ונקנאה, וסינו הלשון היא ונצוד כנדע והם ונוליאין את האדם וכן העולם והצן :
הילודים

* ואל תדנה צנפטך כי ר"א צן הקפר המיר הרלוועה ונשך את סוצאי יין כי צפירוש אונרו (תנחומא שניני) היין נכנס צכל אצד ואצד והגוף
ונתרטל והדעת וננוולמלת נכנס היין והדעת יולאת וכך שנה ר"א הקפר נכנס יין ילא סוד, נכנס היין שהוא צנעבים וילא סוד שהוא צנעבים, לכך
לנטוים כה"ג, שלא ישתה יין צשעת עבודה וכו' הרי כונה גדולים דצרי חכמים עניים צנקוס זה ועשירים צנקוס אחר רק הנלעער עלמו וכן היין
וכו' אבל לכל דבר לריך האדם לתת גבול וקלצ ולא יפרוץ גדר עולם והצן :

כתב יש"ר

שנתקנא בו הנחש.
כט) ברש"י שבמד"ש ומוזגין. וכן נראה.
ל) פה טעות ברש"י במד"ש. ומ"ש רש"י מפני שהיה קורא במשנה
כז) אולי צ"ל משום צורתו.
כח) בגמ' סנהדרין נ"ט : ובילקוט בראשית ואדר"ג פ"א ושם

כט הוא היה אומר הילודים למות והמתים לחיות והחיים לדון לידע ולהוריע ולהודיע שהוא אל הוא היוצר הוא הבורא הוא המבין היא הדין היא העד הוא בעל דין הוא עתיד לדון, ברוך הוא שאין לפניו לא עולה ולא שכחה. ולא משוא פנים ולא מקה שחר ודע שהכל לפי החשבון ואל יבטיחך יצרך שהשואל בית מנוס לך שעל כרחך אתה נוצר ועל כרחך אתה נולד ואל כרחך אתה חי ועל כרחך אתה מת ועל כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך המלכים הקדוש ברוך הוא :

פ"ה א בעשרה מאמרות נברא העולם ומה תלמוד לומר והלא במאמר אחד יכול להבראות אלא להפדע מן

דברי חפץ

רש"י

כט. הילודים למות וכו'. יוספ על ו"ש הקבלה וכו' ויאמר הילודים למות ויעצו לאחרים חילם ולמה זה יקנאו צם ? ומה צלע בתאוה נהיה אחרי כי הנתיים יחיו סגית והשאלו אין צית ונוס, ועוד ישנו לתתיה לעמוד צדין על חטאתם ? ועל הרודף אחר הכבוד לידע ולהודיע ולהודיע שהוא אל יולר וזורה, ואך לו שרביט הכבוד והנוגע ששרביטו ענוט יענש, ואם עין חששים יקנר כי שלש אלה יעשה צגזול שגזלו ראשונים, ואינו פורץ גדר המוסר ואך קבלת ו"י לנאות יעשה, ובתחתו הוא אף להגדיל שכרו לכבוש את ילרו (כנוו שאנרו אכפין ילרן) והכבוד אף צנוספר שניני סצטוניית אשר מדדו צלעת צנין צוני תורה, וצקצו ימים ארצו ואחרי סכירות לצו ילך, ע"כ אמר הוא המבין וכו' ו"י לנאות חופט חדרי צטן ויודע נסתרות אס לעקל או לעקלקלות. וע' רנצ"ס ה' דעות פ"ג ח"ל שגא יאמר אדם הואיל והקבלה והתאוה והכבוד וכו"צ דרך רעה ונוליאין את האדם ו"ה אפרוס וסן ציותר וכו' וע' צצאור לשון הזהב סס ותראה כי דברנו עוליס צקס אחד עם האמור סס. והסן . . .

כט הילודים. אותם שכזר נולדו עתידין למות (והנתיים שכזר נמו עוונדין להחיות) והחיים. אותם שעודם חיים עתידין ליתן דו"ס (כ"א. והחיים שעתידין לחיות אינם ניוליס ניוס הדין) : לידע להודיע ולהודיע. ידע אדם ויצין ויודיע הוא לכל שיהיו גם הם יודעים שהוא יולרם וזרלם (לא) שהכל שלו והואיל וכן למה יקבל שומר : (כ"א לידע שאין צריה נצצלת ניוס הדין : להודיע את האדם ויצין שהוא דיין לכל : גם הם יודעים שהוא יולרם וזרלם ונצין את כל נעשיסם והוא הדין מוונחה סצקי לדונס כפי נשפטס. ואס תאמר צמה ידונו הלא אין עד שימוד צנו, הוא עד והוא עלנו יהא צעל דין לעוק עליכס ולהציאכס צנוספט : הוא עתיד לידון לכך הוא נלפס לדון אתכס ולשלס גמולכס : לא עולה אלא צדין וצנוספט הוא פורע : ולא סכחה לא תדמה צנוספט הוא יסכת קלת נחוצותך סחרי כולס כחוציס לפניו : ואל תאמר הוא יסא פנים כי אין נשא פנים צלצו ולא נקח שומר, שהכל שלו, והואיל וכן למה יקבל שומר) : ודע שהכל צא לפי חשבון [דכתיב] אחת לאחת לנולד חשבון (קבלת ז' כ"ז) [וכל פרוטס ופרוטס ונלטרפס לחשבון גדול : שיש צשאל צית ונוס (ועיר ונקלט) ותפטר מן הדין, לפי שלל אחרי דעתך עושין לך. שע"כ אתה נולד שצא (לו) ונללך הננוונה על הסריון אלל הסרגוד (צצו נשמוס חקוקין) [אל נשמות] ואומר לה [לנשמה] לכי (צתי) עוני והכנסי צוועי אשה פלונית [ויסא אונורת] והאיך אלך צנוקוס הטנופת ואניח נוקוס טהרה כזה, ניד צא ונללך ונוטלתה צע"כ ונכניסטה לנועי אשה : וע"כ אתה נולד. צשעה סהגיע זנון העובר ללאת ננועי אנו אינה רולה ללאת נשס לפי שלופס נסוקף העולם ועד סופו (ג) כנש"כ (איוב כ"ט) [וני יתנני כירחי קדם] צהלו נרו עלי ראשי. ניד ונוליאין אות צע"כ נשס : וע"כ אתה חי לפי שיש אדם (שהוא נדוכס צייסורין) [שיס לו יסורין צדים והוא ננאותה לנתיה] וצשעה שהוא ישן צלילה ואין הסשונה רולה לחזור נפני עול הלרות (שהוא סובל) אומר לה סקצ"ה סס ושלום, לא אכפור צאנונתי לעולם אלא אשלס לו הסקדון סהפקיד אללי, וכה"א צידך ספקיד רוחי (תלים ל"א) וע"כ רגילין לומר אונת ואנונע צלילה : (וע"כ אתה נות וכו' וכן) אתה עתיד ליתן דו"ס (צקצר) [לפני סקצ"ה שהוא סובל הכל] :

פ"ה א צעטרה ונאנרות וכו' ט' ויאמר וצראסית נניי נאמר הוא (ע' רש"י ר"ה ל"ג. ד"ה צראסית) שנאמר (תלים ל"ג) צדבר י"י שניס נעשו (וינה ת"ל. ונה אנו לנדין ונונו, סהקצ"ה סוקק לצדא העולם צעטרה

כתב יש"ר

לצ) פירוש ווילין שלפני פתח מלכים ע' ערוך פרגוד. ורש"י (ברכות י"ח) פ"י מחיצה המברלת בין מקום השכינה. ובב"מ דף נ"ט א' מוסף רש"י לצבא מרום. (ג) ע' נדה ל' ע"א. (וע' מ"ש בכתובות למ"ד בתו' ד"ה הכל וכו' ומש"ש על הגליון (מהגרו"ב) על ועל כרחך אתה חי.

פ"ה א. צעטרה ונאנרות וכו' רצינו הקדוש יודיענו צזה תורת סקבלס אשר ציו"ד ונאנרות צצרא העולם ואס תשאל : ומה תלמוד לומר. ר"ל ונה יולל לנו ננידיעת קבלס הזאת ? אז לך להצין צינה, האונס הלא צנאמר א' היה יכול להבראות ולהי צצרא ציו"ד : כדי להפיע וכו' כי האונת אין אומר ואין דצרים להס"י, וכל ונה צצא נספור נעשה צראסית הוא אף לסצר את האון. כי אס נאמר כי ציו"ד ונאנרות צצרא העולם וצא כל ונאמר צזה אס"ז וצנון נאחוק, לפ"ז צעת סהיה סנאמר הרלשון עוד לא היה סצורא זקן כנו סהיה צעת סנא' אס"כ ונאמר צ' ג'. וכו' וזאת לא יתכן. כי ידענו סהזנון נחודס והסס אינו כופל תחת הזנון. אכן צא צתורה י' ונאנרות להסכילנו צינה. כי היתה הצריאה והתולדס ע"ל סלנוות, וכנוו חרס חכס יעשה נעשהו לא צחפזון אף צונתינות, כן אין יתרון וחסרון צצריאה, ואס יפלא ונונו דצר הוא נקולר הנושג לצני תנוותס, כו"ה אולת אדם תסלף דרכו ועל י"י יזעף לצו (נשלי י"ט) האדם צאלותו יעקס ארחות יוסר ויחשוב כי זאת נולד חסרון צצריאה י"י. ועל האנשים החטאים כאלה סנוניס אור לחושך ונחוק לנר אור סקבלת (ס"ג ג') ועל דצרת צני האדם לצרס סללסס ולרלות סהס צהונה סנה להס. כי לא יצינו לפעולת י"י ואל נעשה ידיו, ורלוי לכל חכס לצ לתת עינו ולצו כל סיוניס להעניק צילירה ולדעת כי י"י צחכונה יסד ארץ, ונאמר (יעניה ו"ה) לא תהו צראה, ונאמר (סס ו"ג) כל סקצרה

תורה. ע' באריכות ברש"י במלכים שם, מפני שהיה המלך קורא במשנה תורה, ונמירי שאין ישיבה בעזרה אלא למלכות ב"ד וכו' וחוא מחז"ל : (לא) כפי הנראה דלגו המרפ"סים מרש"י שנרפס בד"ח כל המוסגר שיש במד"ש ברש"י שם עד מלת שוחד, אשר באמת שם מקומו. ואין שייכות לו כאן.

הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות ולתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות :

ב עשרה דורות מאדם ועד נח להודיע כמה ארך אפים לפניו שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי המבול :

רש"י

דברי הפ"ן

בעשרה, כדאי היה לצורלו בדבור אחד, אלא לכך טרחה, כדי ליתן פרעון גדול לרשעים). שנאבדין את העולם. טרחה [נ] הקצ"ה כ"כ לצורלו ז"י ונאמרות (א) ונרובה ללדיקים וכו').
ב. עשרה דורות ונח. (ז) לא וחטוב צפרטה). כונה ארך אפים לפניו [שנומתין להם שמוא ישעו תשובה]. (שהמתין לרשעים כ"כ ולא נפרע שמוא יטובו). וקבל שכר כולם. [השכר שהיה ראוי לכלם אם הי' לדיקים קבל אזרחה צעלנו שטעל חלקו וחלקם צעוה"ז] (לפי טעד עתה לא היה לדיק בעולם כ"כ שינחל חלקו וחלקם צעוה"ז : כ"א השכר שהיה ראוי לכלם אלו חזרו בתשובה. קבל א"א על עלונו) ונח לא כאמר עד שבא נח וקבל שכר כולם, לפי שלא היה לדיק כ"כ שנאמר צו [לדיק] (תנאים) היה בדורותיו, ולא בדורות אחרים : (ול"ג ג) דכל שכן שאם היה צדור לדיקים שהיה לדיק גנור) :

הנקרא בשני ולכבודי זרחתיו ילרתיו אף עשיתיו. ר"ל אף כל הנקרא בשני והוא לי לכבוד ותפארת אני ילרתיו וזה אשר אינו לכבודי לא נברא כלל . . . ואח"כ (חולין ס') כל נעשה זראשית לקוונתו נבראו לנציונן נבראו. ועל אלה השואלים נחוסר ידיעתם : למה נברא דבר זה. ולמה על אופן זה ולא על אופן אחר (הטוב צעיניהם) יאמר הסס (איוב ל"ח) איפוא היית ציפדי ארך הגד אם ידעת צינה וכו' ולהשוקדים על דלתי התורה ותושיה יודעי צינה לעמים אור זרוע. ועז"ל (משלי ז') להקטיף לחכמה אזיך ותטה לבך לתבונה וכו' אם תצקנה וכו' אז תצין יראת י"י ודעת אלהים תנלא . . . כי תפקחנה עיניך ועולם ציפיו תחזה . . . וידעת היום כי נוספר העשרה הוא האחד כנ"ט הראצ"ב צפ' שנות ח"ל והנה העשרה הוא דוונה לאחד וכו' והנה עשר ספירות כנספר יו"ד אלצעות וכו' והעשירי שהוא קודש וכו' עוד צפ' צקקותי והנה הכבחר הוא האחד והעשירי שזה כנו זה וכו'. ונאו עשרה נאמרות לנענן דעת כי היצירה כולה נסודרת צאופן נעלה נאוד נאוד. והכל נמתוקן לכבודות האדם שהוא תכלית הצריחה. ולפיכך נברא לבסוף כנ"ט ז"ל (צ"ר פי"ג) ואדם אין לעבוד את האדמה. אלנלא אדם אין צרית כרותה לארץ להנטייר עליה וכו' ואם יפין איש לתת צד' תפלה ולא עוצה הצריחה צעיניו ע"כ ילך צצרירות לבו לעשות נעשים לנורת רוח התולדה שהיא חפץ היולר הנה הוא נאבד את העולם שנברא צעצילו ע"ל השלמות וראוי לעונש. וההיפך השלם הנייטר אחרו ופעולתו לחיים לרות היצירה, הנה שכרו אחרו ופעולתו לפניו והיא שתוף להיולר נעשה זראשית ויצוא על שכרו. וזהו שאח"כ (סנהדרין ל"ז). לפיכך נברא האדם לבסוף כדי שיכנס לבטודה ניד. ואנרו (אדר"כ פ' ל"ח) בעשרה נאמרות וכו' וכי ונה לריך לצאי עולם ככך אלא ללמוד שכל העושה נונה אחת, וכל הנשאר שצת א' וכל הנקיים נפש אחת נעלה עה"כ כאלו קיים עולם ונלא שנברא צי"ד נאמרות וכל העובר עצירה נצירה אחת וכל הנחלל שצת א' וכל הנאבד נפש א' ונעה"כ כאלו אבד עולם ונלא (שנברא ז"י נאמרות) שכן נעלנו צקין שהרג את הצל אחיו שנאמר (זראשית ד') קול דוני אחיך וכו' דס צניו וצ"צ וכל תולדותיו עד סוף וכו' ונין שאדם שקול כנגד כל נעשה זראשית שנאמר (סס) זה ס' תולדות אדם וכו' כי האדם נברא צחכונה וצתבונה וכו' וכל נה שנברא בעולמו צרא צאדם. וכן אמרו (סנהדרין ל"ז). קול דוני אחיך וכו' כל הנאבד וכו' . . . צוא וראה יען כי הרשעים לא ישינו לב על פלאות ילורי זראשית שנבראו צי"ד נאמרות ר"ל צחכונה נפלאה ונסדור כנון ויקר נאוד נדונה להם לע"ל היגר הרע כחוט השערה (סוכה כ"ג) כי כן אמרו ז"ל (צרכות כ"ה). אין נראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו. כאשר חטב תמיד שדצר קטן הוא העולם וצידו לנורת התולדה ולהפך נוסדי תבל וגבול שבגל הצורא (אשר צנאמר אחד היה יכול להצרא החלד). אמנם להלדיקים הנעיגעים לחזק עמודי עולם אשר נברא ז"י נאמרות נדונה להר גדול. הללו צוכין והללו צוכין. לדיקים יצכו צאנרם איך יכולנו לכבוש את ההר הגבוה ורשעים צוכין איך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה. כי הרשעים יצכו על כי הלכו צצרירות לבס הרע. אף כי הינה"ר צתחלה דוונה אף לחוט של צוכיה (סוכה סס). והלדיקים צוכין (דנעי שניחה, ע' תחננא צנצוא שה"ל ידידי הח' רצ"ב הי"ו לך 152). כי זכו להיות שתוף לנעשה זראשית שנברא ז"י נאמרות. סוף דבר אין כאן קושיא נדוע יפרע ונרשעים צעונט קטה אחרי שהי' יכול להצראות צנאמר א' כי הכונה שצאו י' נאמרות אף לימר צאור לדעת יקרת התצל והדר גאון הצורא יולר כל. אצל אין הצדל אם צא צנאמר א' או עשרה. אף יפרע ונרשעים אשר לא נתנו לב ליו"ד נאמרות ועי"ז הי' יודעים כי כל צשליט עפר ארך ונוד צתבונה הכל, ולא היה להם לאבד צחפזה כל הטוב הזה. ולא לחשוב הכל כחוט השערה ולדצר הנעשה צחפון. ולעונות זה הלדיקים הנושאים עין למ"צ ושונים לב כלל אונור והנה ונוכים צנספר כל זאת, צידעם כי אף לשצר את האחן צאו הדצרים, ויעלרו צעד יגר הרע ולא ישיגו גבול שבגלה התורה. שכר הרנה לפון להם . . . ועוד יצינו צינה כי לא כהכופרים יאנרו (תלים קט"ו) רס על גוים י"י על השונים כבודו. והארץ נתן לבני אדם לעשות זה כעוב צעיניהם וח"ו סר השגחתו ויהאדמה. לזה צאו י' נאמרות להודיע שהוא הצורא הוא היולר כל והנשגיה על הכל ועיני י"י נעשטות בכל הארץ. ואות לזה כי צאו הנאמרים על כל פעולה ויצירה צעוה"ז. ואלו הי' סר השגחתו הי' יכול להצראות העולם צנאמר אחד. והו להפרע ונרשעים הנעשיתים את הארץ צחשצם כי לית דין ולית דין וליתן שכר טוב להלדיקים הנעוים את העולם ונקיינים וכו' והנן :

ג. עשרה דורות נאדם עד נח. להודיע כי יקרה הצריחה והתולדה צעיני י"י, ולא ישחית העולם נוסר ונחפזה (כי בעשרה נאמרות נברא העולם

כתב יש"ר

א) כן איתא ברש"י שבמד"ש ונראה מיותר.
ב) גם זה שם ונראה מיותר.
ג) גם זה שם. אך לדעתי מיותר. אמת כי רש"י בחומש שם הביא
מאחז"ל (סנהדרין ק"ה וע' ב"ר פ"ל וילקוט נח וע' אדר"ג פל"ג)
יש דורשין לשבח ויש לגנאי, אבל המוסגר פה מרש"י לא יתכן
כאן. יען שרש"י יבאר כאן שלזה לא אמרו עד שבא נח וקבל

ג עשרה דורות מנה ועד אברהם להודיע כמה ארך אפים לפניו שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שבא אברהם אבינו וקבל שבר כלם :

ד עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכלם להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו :

דברי הפיץ

רש"י

העולם) ויאחר להפצע והרשעים עד דור העשירי (וטוב להם זה ונאלו הימה נצראה הסולדה זמאמר אחד, וכמו כן עות ימותו צעת השמות יתסוקן) ואך אז הציא הנצול, וזה נרוב חסדו להפרע מהרשעים אך אחרי עשרה דורות, כמו שצרא העולם ציו"ד נאמרות. וכתב צס' נעלות המדות להר"ר יחיאל צר"י צ"ר צניינין הרופא ז"ל, צנעלות ג"ח ז"ל עשרה דורות נאדם וכו' לפי שלא נולדו צנח שהיה צעל חסדים לפניך לא היה כדאי צזכותו להגן על כל העולם. עשרה דורות נונח עד אצרהס וכו' עד שצא אצרהס וקבל שבר כלם סכן נולדו צאצרהס אצינו סג"ח לפיכך היה כדאי צזכותו להגן עלי' ועל כל העולם. וננין שהיה צעל חסדים סכן אצנו חז"ל צאגדה נאי דכתיב ניי העיר נונצרה לך (ישעיה נ"ח) יתנים ה' אה"ע נצוא תחת כנפי השכינה וניי העינין לצוא ולחסות תחת כנפי השכינה? אצרהס, ולא תאמר אצע"ה צלצד העיי, אלא הלדקה היתה יסנה והעירה אצרהס שנאמר (סס) לך יקראחו לרגלי, שהיה אצרהס פותח פונדק [צ"ר פנ"ד וילקוט ואדר"כ פ"ז] ונקבל עוצרים וצדים שנאמר (צראשית כ"ח) ויעט אשל צצאר שצע וכו' סע"י האשל הודיע סנו של הקצ"ה וגזרתו צעולם, וכה"א תמן אונת ליעקב חסד לאצרהס וכו' ע"ס :

ג. עשרה נסיונות נתנסה א"ח (נפרטים צפרדר"א [פכ"ו] וכולם יקדם ר"ס ד) הגדול צקרצץ אצרת י"י לרופא) חחלה צקס נמרוד להרגו ונצחא צקרצע י"ג סנה. צ' הסליכו צאור כסרים. ג' הגלסו הקצ"ה ננוולדחו. ד' הציא רעצ צניינו. ה' נלקחה טרה לפרעה. ו' צאו (הנולכים) [כדלעונור וחצריין] והגלו את לוב צן אחיו. ז' הרהס לו צין הצמרים ארצע נלכיות סיינעלו צנינו. ח' ליהו נולול את עלמו ואת צנו. ט' אור לו לגרש יסנעאל [צנו] ואת אמו. י' ליהו לשחוט את ילחק צנו (ולא הרהר אחרי נדותיו י"ח נרוב אצנתו) : ונלינו ה) צאגדה שלכך נתנסה א"ח צ' נסיונות כנגד י' נאמרות [סצסה צצרא העולם] ללמדך [ססכל] צזכותו עונוד, וכן אחה נולול צ' דורות סתלה הקצ"ה נאדם עד נח סנא יעשו סצוצה כנגד י' נאמרות סצנה צצרא העולם, והאריך להס אפו ואח"כ הציא עליהס את ניי הנצול, ואך נח לא היה צו זכות להליל אלא אשתו וצניו ענו צלצד, אצל אצרהס הליל את כל העולם כולו לאחר שהנתיין להס הקצ"ה י' דורות, לפי ססדריין צצצוצה, ונתן לו סכר גדול על סנחקיים העולם צצצילו, לפי סהקצ"ה ו) ספץ צצצוצתן של רשעים ואינו ספץ צנייתתן. וכן הוא אונוד (צראשית י"צ) ואת הספס אשר ז) עשו צחק :

ג. עשרה דורות נונח ועד אצרהס. כי רצ טוב לפון לגדיקים, אף אס יתנהננה צצכרו חכה לו, הן עשרה דורות חלפו נייני נח עד צא אצרהס וקבל שבר כולם, כנ"ס צנענה א' ולתת שבר טוב לצדיקים שמקיימים העולם שנברא ב' מאמרות, על כן אחר דור עשירי יצוא על סכר בלם. — וצניינין חרפי אצנתי סזהו לדעת האונוד נח אך לדיק סנייס צדורותיו היה (סנסדריין ק"ח) אצל צדור אצרהס לא נחשצ הוא, ע"כ לא היה לו סכר הדורות, די לו כי נונלע צעור סניו. אכן אצרהס אז הנוון כל הגויס קבל סכר כלם. וכן דעות חלוקות צפסוק ויסאר אך נח, יט אונודים גינה וכוסה דס ננצורה סנהנות והחיות וי"ח סלימר נזונות היה לדיק אך צדורו ע"כ לא היה אינמו על החיות, כי צזנן סהאדם עוסה לרגו של נקוס נורלון וחתמו על החיות (ע' רש"י עקצ ז' כ"צ) : ד. עשרה נסיונות נתנסה אצע"ה ועמד בכלם להודיע כמה חצמו של א"ח. צזה כוכל לאמור צ' פירוסיס. כמה חצמו של אצע"ה לנקוס צ"ה סענוד צ' נסיונות ולא הרהר אחרי ססס, או חצמו של הקצ"ה את אצע"ה סהסחעשע אמו כמו אז סחוסצ לצנו יקיר לו. וינססו להראות סכלו סזך סע"י

כתב יש"ר

ז) ופרש"י שהכניסין תחת כנפי השכינה ע"ש והוא ממדרש ב"ר פרק ס"ד ועוד בכמה מקומות בשינוי לשון. ח) אדר"ג פל"ג : ט) ע' מכלתא בשלח פ"ד. י) בשיר פ' מ"ד אמר משה רבון עולמים על מה אתה כועס על ישראל, אמר בשביל שבטלו עשרת הדברות, א"ל יש להן מהיכן לפרוע וכו' הזכר שננסית אברהם ב"י נסיונות, ויצאו עשר בעשר היו זכור לאברהם וכו' ד"א זכור לאברהם וכו' למה מזכיר כאן ג' אבות אמרין רבנן, אמר משה אם שריפה הם חייבים זכור לאברהם שנתן נפשו לכבשן האש לישרף על שמך ותצא שריפתו לשריפת בניו. ואם הריגה הם חייבים, זכור ליצחק אביהם שפשט צוארו ע"ג המזבח לישחט על שמך, ותצא הריגתו להריגת בניו. ואם גלות הם חייבים זכור ליעקב אביהן שגלה מבית אביו לחרן ויצאו אלו באלו. ע"כ ומזה תראה כי חסר פה ברש"י: אם שריפה הם חייבים זכור לאברהם וכו'.

שבר כולם לפי שרא היה צדיק גדול כ"כ, ולדעת הדורשים לשבח צדיק נשגב הוא וראוי לקבל שבר כולם. ד) הוא קרובות ליום שני מר"ה. אמרת י"י צרופה, וכל הפיוט הוא מר"ש בר יצחק הנ"ל, והוא בסלוק ד"ה אשר יעשה כמעשיך. ומ"ש רש"י מתחלה נחבא י"ג שנים. ובגמ' ב"ב צ"א א' איתא עשרה שנים וע' ח"י אגדות. והמפרש במחזור הרב ר"ה ז"ל כי בפיוט הנ"ל כי תרי מעשה הוי כמ"ש רש"י כאן, אולם בשו"ט ס"י צ"ה מונה יציאתו מחרן ולך לך לבי נסיונות, ומעשה פ"עה ואבימלך נ"כ לבי, ולא מנה נס הא' והששי שנזכרים כאן ויש מדרשות חלוקות ע' שו"ט ס"י י"ח ואדר"ג פל"ג. ה) לשון זה בתפלת ש"ע לנעילה וכה"א (יהזקאל י"ח כ"ג) החפץ אחפץ מות רשע וכו' הלא בשובו מדרכו וחיה. וס"י ל"ג י"א אם אחפץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה. ועוד כתובים הרבה כאלה.

ולא נראה זבוב בבית המטבחים. ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים, ולא כבו הגשמים אש של עצי המערכה. ולא נצחה הרוח את עמוד העשן. ולא נמצא פסול בעטר ובשתי הלחם ובלחם הפנים. עמדים צפופים ומשתחווים רוחים. ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם. ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בירושלים

רש"י

עוונד וטמי לחם ולחם הפנים כחלתא חשיב להו. והוי להו נוי עשרה, ופנייה סהלו ג' קרצן לצור הס לכך לא ננאלא צהס פסול (ולא ננאלא פסול) צעוור ליגע צו סרץ צונחת העוונד או צקוולס סלא [כסלכס] (תן צה לצונחת) ונס גדול (היה) [זס] סאלו (ננאלא צו סוס) [אירע] פסול [היה] נחה לגנרי ואין לו תשלונין סהרי אי אפשר לקלירתו ולקישתו אלף צליל ט"ז [צניסן] כדנפרס צונחות (ע"צ). וצטיי לחם דעלרת נוי לא אירע סוס פסול דסוצ לא יהיה להס תשלונין [סליין יכולים לאפותן צי"ט כדלנריין צפסחים (נ"ז) (נאחר סעצר עליהס ערצ יו"ט)]. ולחם הפנים. אס ננאלא צהס פסול צצנת נחה עד ערצ צצנת דהא דאי אפשר לסדקן אלף ציוס סצנת כדכתיב ציוס סצנת יערנכו. ולפי סלין לדברים הללו תשלונין היו ונשניין אותן וכן סנניס יותר נשאר קרצנות. (ולחם הפנים סהרי לריך לאפחה ונעוד יוס סלין אפייתן דוחס צצנת ולא יו"ט כדלנריין צפסחים ננאלא סהס נדחיס לגנרי אס ננאלא צהס פסול צצנת נדחיס הס עד צצנת דהא דל"א לסדקן אלף צצנת דכתיב ציוס סצנת יערנכו כ) ולפי סלין לדברים סללה תשלונין הי' תקקין לטניירתן יותר נשאר קרצנות): עוונדין לפופין כסחי ונתכסיין צעורה צרגלים או צשאר ינות ססנה, עוונדין כל) לפופין דחוקין (ונוולונניס) צעונידתן [עד סהיו נוסכין אחד עשר אונס אחורי סכפורת ואעפי"כ

(הנערכה) [שחם היתה וריחה אין נותנים לה ואעפי"כ לא הפילה]: (שאלו הריחה בהן וצאת לטעום וסין אין שוועין לה טו) להאכילה צטר קדש). (ולא התלעי. כ"ח) ולא סקריה כסלא היה [לחם] פנאי להקטייר צלילה כל סלצרים [סנתותרו] טו) (סנתקרוצו) צערצ ועלין אותו צרלשו סל נוצח (ועוונדין סס צ' יניס או ג' עד סחי' פנויין להקטיירן סלין לינה וועלת צהן צרלשו סל נוצח) ונעסה צהן נס ולא הי' ונכריחין [סס] כל זמן עכצתן. ולא נראה זבוב צצית הוטצחייס. סצעורה יו) צנוקוס סחי' סס סעולחנות סל סיס סנדיחין עליהס (את) סלינוורין (ולא היה יורד סס זבוב וסוס וניאוס) ללנדך [סדנר סל סכינה] (ססכנינה סורה צהס). ולא אירע קרי ציוס"כ. דעוונסה זו סואיל ויולסה ונופו דצר ונונה (היא) ונעוור נשאר טוונחת, (וכן סלשון צפי' הרע"צ) ונח סהיס ונתקין (לו) כהן אחר תחתיו ונחנת פסול אחר ית) הי' עוטיין (ואותו פסול סאירע צו) [כי סהוא דיוסף] (ציוסף צן אלס) יט) צנסי' יונח (פסול אחר סוה כגון) ונחנת סרץ או לינורא סל עם סרץ סנתמה על צגדו ולא קרי סיה. (כתוב צונסנה) לא כצו גסניס ולא נלחה סרוח [ל"ג כלין סני צ' וגס כ"ל] (כנודונה) סהוא סצנז דהא צפ"ק דיוונח קתני להך ונעסה אגב גררל ולא קתני צה סני תרתי ונוספיין להו צצרייתח ותפסוט [נחח] דל"ג להו צנענה: וסך תלתא

כתב יש"ר

אירעו לפי שהקרי הוא מגונה ומכוער שפורש מגופו משא"כ בשאר טומאות דשרין ונבלה: (יט) בירושלמי פ"ק דיומא מעשה בן אלם מציפורין שאירע קרי לכ"ג ביו"כ ונכנס בן אלם ושמש תחתיו. ואולי הכונה על ביהמ"ק א' - ורש"י פה מביא מבבלי יומא י"ב. וכן פ"ה הרב המאירי טומאת שרץ או צינורא דע"ה וכתב עוד וי"מ שמשנה זאת לא נאמרה אלא במקדש ראשון ולא בב' ומעשה יוסף בן אילים היה בבית שני. והנאני שכונתי לדעת הגאון. ופלא לפי התו' יומא ד"ה כהן גדול נראה שהיה לפניו גי' אחרת בירושלמי כמו בבבלי. ופלא שרש"י כ' כאן שמתקנין אחר תחתיו מחמת פסול אחר וביומא ב' פ"י משום קרי ע"ש וע' אדר"ג פל"ה. (כ) ברש"י ביומא וכן בע"י מן והנך תלתא וכו' עד גמירא ליתא, רק מתחיל דיבור אחד וז"ל, ולא נמצא פסול בעומר, שאם יאירע בו פסול אין אחר להביא תחתיו, שהוא נקצר בלילה מוצאי י"ט ואין מרבין לקצור אלא לפי היעוור של עשרון מגופה ביי"ג נפה. וכן ב' הלחם נאפין מע"ט ואין אפייתן דוחה יו"ט, ואם תפסל לא נאפה אחרת ביי"ט. וכן לחם הפנים שנאפה מע"ש ואם יפסל אין חלוף, והשלחן עומד ריקם עד שבת הבאה: (כא) לשון צף, מרוב העם חי' נדחקים איש באחיו ואין לו מקום לנשות על צדו לכאן ולכאן וקוף קורה ואף רגליו נטולין מעל הארץ ומשתחווין רווחים. וכשמשתחווים ומתפללים נעשה להם נס והמקום מרחיב עד שיש ביניהם ד"א שלא ישמע איש וירע של חבירו שלא יכלם. כן ברש"י בע"י, ובגמ' תחת ומתפללים אי' ברש"י שם ונופלים וכו' ומה תראה שגוי רש"י שבד"ח אכילתן ט"ס היא. וע' בס' הרע"ב בכאן:

הרמב"ם שתפס לו בפירושו לאבות דרך אחרת למצוא חשבון י' נסיונות לא כסדר הש"ס. וע"ע שם ד"ה שנים במרה. וע' יין לבנין מ"ש בזה: (טו) וכי ביין לבנון ז"ל וביומא אמרינן דעוברת שהריחה ביה"כ מאכילין אותה עד שתשוב נפשה משום דאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש, ואם כך ביה"כ שבכרת, כ"ש בשר קדש דבלאו. ואם הריחה ובאת לטעום הי' נותנין לה מפני פקוח נפש? אלא נס גדול נעשה, והיה מנוסה אצלם. שלא תפיל אשה מריח בשר קדש, וכו' ע"ש אף שהריחה לא בקשה דבר כי ידעה שלא תארע לה תקלה וכו' ע"ש באריכות — וביומא כ"א. פירש"י בקצרה לא הפילה אשה. עוברת שנחאוה לאכול מבשר הצלי כשמעלה ריח (ולא כתב יותר מאומה). וע' בתום' חדשים בכאן מ"ש ע"ז ודו"ק: (טז) ברש"י שהביא ביין לבנון אי' שנתעכבו מבערב. וברש"י שבע"י אי' שנותרו מערב שבת מעלין אותן בראשו של מזבח והי' עומדין שם ב' או ג' ימים עד שהיו פנוים לפי שאין לינה פוסלת בראשו של מזבח ואעפי"כ לא הסריח מעולם. ובעל מדרש שמואל הביא זאת בשם ר' אפרים ז"ל א"כ נראה שאין זה מרש"י אך התו"ט מביא כן מרש"י: (יז) ברש"י יומא אי' בבית המטבחים שבעורה, והשאר ליתא שם. וברש"י שבע"י מוסף. ששם הי' שולחנות שהי' מדיחים בהם את הקרביים: (יח) היה, כגון מחמת שרץ או צינורא של ע"ה נתזה על בגדו ולא משום קרי היה. כן ברש"י שביין לבנין ולא יותר — וברש"י שבע"י אי' גי' אחרת וז"ל ולא אירע קרי. אבל שאר טומאות

ט. עשרה רברים נבראו בע"ש בין השמשות. ואלו הן. פי הארץ. פי הבאר. פי האתון. הקשת. והמן. המטה:

רש"י

דברי הפי

ט. עשרה דברים נבראו בע"ש זיהו"ט. כבר נזכרו הסלמים וזרעם הרעננים זאצות ונו"ל פכ"ע ונקור חיים פ' זלק סי' י"ח. כי האותות והנופתים החדשות אשר תקראינה ותזוהנה לרגלי העת כבר הי' לעולמים ציוס צרוא ד' אלהים את השמים ואת הארץ וכל זכאם, אחת ונהנה לא נעדרה, כאשר אמר הקבלת (סי' ג') כל אשר יעשה אלהים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף וכו' לא ישונה ונתחזקות נוכלים וקוסמים, אך לעתים נזוונים ישלח ארון כל אנרתו וזרעו ורזוג תצק האדמה וכדורי אש ופייה יתולטלו ותזבל כל היקוס (פי הארץ) . . . או צרות פיו גלות וים נעולים זנוענה האדמה ונטיים קדונויות נגלו ויפרטו נעם גר זאריך ליה (פי הזאר) להושיע אדם וזהוה, או להשחית עדה תזוהה, כי יארחו לחצרה עם גסם נערת עון וישינוו ארץ לאגם וים וינח כל היקוס . . . ועד ונהרה ירוך דברו כינוי נח, צרות גדיצה ורלון, יסבר פי תהום רצה וארצות השמים יסגרו על נסגרה, השונש ילא נחופתו ונראה הקשת עייניו תחזינה זיפיו (הקשת). "זענני עקן על הארץ" לא לנעונים וקסמים תלך כי כל פעלם נואפע, אזי "נחלתי ואני ארפח" יאמר אלהים, אנכי שלחתי חגי ואפילם, ואלהים יעשה זאת לעת נולח שיארו נפניו. כי כן יסד הולך זששת יוני הנועשה, כאמרו (ז"ר פנ"ח) אמר ונשה לא כך אנרת שאין הים נעשה יצשה שנאמר אשר שונתי מול גבול לים וכו' אל"ל הקצ"ה וכו' אזי הוא שהתניתי עניו ונתחלה שאני קורעו שנאמר וישב הים לפנות צוקר לאיתנו לתלאו הראשון וכו' הודיענו מז"ל צה כי לפעמים יעבר הטבע תקו על זמן קלר, וגם זאת לא תקשוז כי זאמות הפרה התולדה גזולה, כי גם זאת טבע הנועולה, כי זאשית הצריאה כאשר ראה הרואה וים יגרו זנוורד, היה לפלא זעניו, וזהרגלו להציט זחס יום יום נעזע זלבו כי כן נכון וכשר הדבר, ככה הוא זנס לפי טעה זעניי הנושכילים והיא טבע הנועולה כו"ש העקדה (שער ל"ח ל"ע ו"ס) ועד"ז אמר ר"ח (תענית כ"ד) ויי שאמר לשון וידליק יאמר לחונן וידליק ככ"ל. אך עיני ההנוון ילא תחזינה ויטרים כי זכס טח ונהשכיל. זא וראה וי"ש הנורה לזדקה (נו"ל פס"ו לראשון) שהלוחות וליאותן טבעית ונעשו זששת יוני הצריאה כשאר דברים הטבעים זרלון אלהי וחפלו. וכן הכתז והנכתז (ע"ש זפי"ר ט"ט) וכן כתז זעל ונעשי ד' (חלק ונעשי ונלרים פי"ז) ויה שאנרו הקרטוניים אלזע אלהים הוא ר"ל שהוא טבע ע"ש (וע"ש פי"ח ויה שהביא ונהח' הטבעי זכן סינא זאמות הנוגפה ושהטעשה נוכת זנולרים אותות נוכת זכורות היו) ונכל האנור תצין ותשכיל כי פעולת הנסים אינה הריאת הסדר הטבעי וזטולו — ואת הכל יפה עשה זעמו ונראש ינות עולם, גם יליאות הנשמות ונהאצות לזנים (פער טכאדוקליאן) ונקודס לידתם טפונים טוונים זנפט האז כנוו דבר אחד הנטען זכלי או זנרתוק ונשנות אדה"ר היה הנרתוק הגדול וזו טפונים כל הנשמות עד סוף הדברות

ואעפ"כ] כשהי' ונשתחווים כלפי [היכל להפיל תחנתן] (השכינה לזקש ולשאול כל אחד כפי זרכיו) היה ריוח כ"כ שהיה (צין אחד לאחד) כל אחד ד' אמות רחוק ונחזירו כדי שלא ישנוע אחד ונהס] [אכילתו של חזירו וכשהיה נותדה על עונותיו שלא יתזייש ונחזירו] (ד' אמות כדי שלא ישנוע אחד תפלת חזירו) כך ונלאתי זאגדה : ולא הזיק נחש. לא נשך אדם ונת. לר לי הנוקוס (כז) (כלוור) דחוקה לי טעמי (זכאן) ואני יכול להתפרנס, שלכל הדרים זתוכה היה הקצ"ה [וזמין להס פרנסתן] (ונפרנס) [עד שלא היה אחד ונהן לריך לחזירו וללאת נשס להיות ונטלטל וגולה] [עד שלא נלרך אחד ונהס לחזרו וללאת נשס להיות ונטלטל כך ונלאתי ולא יותר]. [והתס זפ"ק דיונא כ"א ונחזינן עלה דהא פתח זנוקדס דקתני עשרה נסים נעשו זנוקדס וסיים זירושלים דתרי נסי זתראי זירושלים היו. ונשכינין הן תרי זתראי זירושלים לאפוקי לזונינא. והרי יש לך שני נסים אחרים לנלאת ההשזון והס שלא כזו גשמים אש של עלי הנוערכה ואעפ"י שהיה הנוצח זגלוי זלא נשך עליו. ושען הנוערכה אפי' כל הרמות זאות ונושבתן זו אין נזיזין אותו ונוקונו, זבל היה ונחור ועולה כנוקל כדי שלא זיק עיני הנהכים העוסקים זעבודה : ושלטה פכולין דעוור וטתי הלחס ולהס הפנים קא חשיב התס כחד ניסא ונעיייל תרי ניסא אחריו. דאמר אזיי נוראה. ונולה ודישון נוצח הפניני והנונרה זבלנין זנוקוון. והלחס הפנים הוא דאמר ר' יהושע זן לוי (יונא כ"א). נס גדול נעשה זלחס הפנים טסילוקו כסידורו] :

ט. צין השמשות זע"ש. פי הארץ (שנוזר עליה כג) לזלוע הרשעים] : (שפלתה את פיה זיוני קחה, אותו פתח זצרא לארץ זאותו ונקוס ונששת יוני זאשית, אלא שנוכסה הפתח ונלנועלה עד אותו זמן כד) פי הזאר. של ונרים, שנזרא הפתח זכלע זדרך טס ילאו הוים זנדצר וכשהכה ושה הסלע פתח הסלע את פיו שנזרא זו ונקדס. כ"א שפתח פיו ואמר טירה, עלו זאר ענו לה : [וכן זרע"ז] פי האתון [שנוזר עליה שפתח פיה לזצר] : (ונששת י"ז נזר על אחונו של זלעס שפתח פיה להטוכה עון) : והקשת. הנראה זענן ציוס הגסם אע"פ שלא נראה עד יוני נח נולד ועונד היה ונקדס : והמן. סיורד זנדצר נואו היה ונלנע ונלנועלה : והנוטה. של ושה טזו טס הנופרט חקוק וננה ועונד עד שנחנו לנשה, ולא זהו כז) ונהה אהרן דהא כתיב ואת טס אהרן תכתוב על וטה לוי, וא"ל שכתוב זו טס אהרן : והטויר כו) שהביא זניחו זן יהודע לתקן זו אצני הציט נואו זנרל) כז) [והכתז. הס אותיות : והנכתז הס התיבות] : והכתז. גוף האותיות זצרא ונששת י"ז ואעפ"י שהתורה קדמה לעולם אלפים טנה לא היה זס גוף האותיות אלא זעל פה היתה עונדת : והנכתז. עט קופר גריס"א זלע"ז טזו חוקק עשרת הדברות

כתב יש"ר

כה) אכן בפסחים שם איתא תנו רבנן י' דברים נבראו וכו' וי"א אף מקלו של אהרן שקדיה ופרחיה :
כו) השמיר. כמין תורע היה ואין כל דבר קשה עומד בפניו שלא יתפרק ובו בנה שלמה את בית המקדש כדאיתא במס' גיטין (ס"ח) וכ"כ רש"י בגיטין וכ"פ הרע"ב והרמב"ם :
כז) בפסחים פירש"י. כתב קריאת שם האותיות. המכתב זה חקיקת צורתן. כך שמעתי ול"ג כתב זה חקיקתה וצורתה. והמכתב זהו עט וחרט שנכתב בו חקיקת הלוחות, כי ההוא דקדושין (כ"א) מגזי לרבות הסול והסירה והמכתב. ונראין דברי דקריאה לא קרי ליה כתב. ועמ"ש בדברי הפי :

כז) ביזמא כ"א פירש"י צר לי המקום מזונותי דחוקים ודירתי דחוקה. ולא יותר. ועי' פי' הרע"ב :
כג) בפסחים נ"ד. איתא בהדיא והתניא י' דברים נבראו בע"ש בין השמשות אלו הן באר, מן, קשת, כתב, ומכתב, ולוחות, וקברו ש"ט, ומערה שעמד בה משה ואלהיה, ופתיחת פי האתון, ופתיחת פי הארץ לבלוע בה את הרשעים. ופי' רש"י על לבלוע וכו' ערת קרח :
כד) בפסחים שם ליתא פי הבאר רק באר לבד. ופירש"י בארה של מרים והוא הסלע שיצאו ממנו המים ע"י משה ואהרן, וענול כמו כברה היה, ומתגלגל עמהם בכל מקום שהולכין :

והשמור. הכתב. והמבתב. והלחות: ויש אומרים אף המזיקין וקבורתו של משה רבנו. ואילו של אברהם אבינו. ויש אומרים אף צבת בצבת עשויה :

דברי חפץ

רש"י

סוף כל הדורות *) (ואף כי החכם ר"י צאראש צס' אורג הסכנה לד 79 יונאן זה, לדעתי הדבר אונת ולדק) ולזה כונו חז"ל (סנהדרין ל"ח) זה ספר תולדות אדם ונולד סהראסה הקצ"ה דור דור ודורטיו וכו' כי כל הדורות עד סוף הצריאה כלולים צאדה"ר. והתצונן כאשר הראה הקצ"ה לנעשה תורתו של ר"ע ושוקולין צטרו צנוקולין אונר לפניו רצש"ז זו תורה וזו סכרה א"ל שחוק כך עלה צנחצנה לפני (וננחות פרק ג') שהסציר לו כי צבר צראשית הצריאה הוטצע כן צסדר השתלשלות העתים ולא יסנה תפקידי הטצע כי ווטעם הונלך ית"ש הנעלם ונעין כל חי, היה ונהלורך לר"ע לזה, ואין אחרי ונעשי צ"ד של ונעלה כלום — והא לונה זה דונה למורה שעות אשר כל בגלגיו ואופניו ערוכים וטמורים להראות רגעי היום וטעותיו, וצכל טעה הפענוון יטוניע את קולו, ואם נרלה להטונייד גלגל אחד טלא יקוצב, אז נפסיד כל הכלי, כי אין ונעלור לכל אשר תחת הטעם. (כאמרתו : הונחש צכל יום תונייד ונעשה צראשית) כאשר כך עלתה צנחצנה היולר האוונן הנפלח. וגם אוחן הטועים צלהטיסה ונרחיס ארותה טצע, הנה כונו האטטים הנוטכים צחוט וורה הטעות (טרס צוא העת לללל הפענוון) ויטונייע הפענוון קולו, הטונייע ואינו יודע קדר הטרכה ידנה כי נפלחות יעשה הוטוך צחוט, והוטכיל יצין כי לא הגדיל לעשות, ככה ונשפט הטועים ונפתים ונרחיס קטונים ונפתרי הטצע — ולדעתי וזה לנחמה אונות הגלגול, כי הגלגול האונתי הוא אינו כאשר נוכל צהצלי ספורי קדם טנהפכו אטטים לחיתו יער ע"י ונכטפס וכדונה, אך כונו טכתצנו כי כח הנוליד צדונה הוא הכח אשר הטציע יולר צראשית צזרע כל לוונה טיוכל להוליד צדנותו וללנו, להלוונה זרע קטן כ"כ עד שאינו ווטג לחוש הראות, וע"י כלי הטטה (וניקראטקאפ) נציט צזרע גוף הלוונה צנוי וננתוקן גונור צלציונו וננתוכותו. צפרי העץ לונטל, נציט צגרעין טלו אינן קטן ונוייר עד טרסיו וענפיו ופריו וכו' וצריאה פטוטה לא נדע כי צאו אל קצרו הכל אשר לכל עד לאין קץ, ולפ"ז וננחיס ונקופלים ונראשית הצריאה כל האילנות והפירות עד סוף כל הצריאה צכל אינן ואינן וצכל לנה ועטצ. אך הזרע יתגדל ויתפצע אח"כ, ואם כי קטן הצרע ונאוד ולא יכילנו טכל אנוט אנוט. לא יפלא נוד' דצר זה. (וע' רוח חן לר"י אין תצון ופי' החכם הכולל הרצ צעל נח ישראל ויאנונו דצרתו) וככה גם צוין האנוטי ונראשית הצריאה וננח הזרע עד סוף כל הדורות, והיא הנוכונה Evolution. ולדעתי גם חז"ל האניינו צגלגול זה, ע"כ אחרי טהציו (ע"ז פרק א' וט"ב) וניתת ר"ע טנתעלצ אדה"ר צוניתתו צראותו כל דור נולד, הציוו ונאונר רב אטי. אין צ"ד צא עד טיכלו כל הנטנות טצנוק. ר"ל עד טיכלו כל גרע י כי הזרע אשר ונראשית הצריאה הונחו צאצ הראשון — ואח"כ הטרעצרו צאוונות גלגול זה דעות אחרות. וכאשר חטצו חז"ל עטרה דצרים טנצראו ע"ש, ואלו הם הארות אשר צאו אח"כ צצרות הינייס כונו צליעת קרח וכו' וכו' אשר היתה כונתה טנצראו צגונר הונעשה צצריאה אונרו טנצראו ע"ש צין הטונטות ר"ל ערפל חתולתם ולא נודע צירור הדצר אין נעטתה זאת. אך יד ד' לא קלרה לעשות זאת. והכתב והונכתב פירש"י צפסחים היא עט וחרט טכתצ צו הלוחות וכו' וקשה הא כתיב כתובים צאלצע אלהים ? ואפשר טרש"י ונפורט שקרא לחרט הטוא אלצע אלהים צעצור טהיה צו ונן הפלא טיחקוק על הלוחות טהי' ונכפירין. ואפשר טגס הטונייר לא הטעיל צהם ע"כ הולרך לצרוח חרט כונוהו כתצנית אלצע טיחקוק על הלוחות. ואונר אלצע אלהים על רצ ונעלתו וגדלתו, כונו ארזי אל טלהצת יה (ונ"ע הצצללת טנה י"ג לד רנ"ו ונח"ש צירושלים). ולדעתי אין כאן קוטיא. כי צאוונת יש צ' וניי כתב, א' טהנוליחו צ"א טככלם ונראשית צעשית טנוונות (היראגליפען) אשר עי"ז נצין כונת הכותב אוחס (ועד היום לאנטי חינוח כתב כזה) וע"ז יאונר הנציא (ישעיה ח') צחרט אנוט. כי ונעשי ידי אדם הם. אונס הכתב טהגי הוא ע"י לרוק כ"צ אותיות, טנוכל עי"ז לכתוצ כל ענין הנרלה לנו. וכתב כזה אלצע אלהים הוא. הפלא ופלא : ויאונר הכתוצ כי הלוחות לא הי' צכתב חרט אנוט (היראגליפען) אך צונכתב אלהים (גאטעס טריפט, וואונדער גאטעטעם) וכתב זה צכרא ונעטת י"צ. והכתב הוא כ"צ אותיות. והונכתב הוא הלרוק לתיצות והצן :

הדצרות על הלוחות טניתנו לנעשה, או עט נצרא ונקודס וגם הלוחות הראטונות ונאו צכרא ונוולנעות היו אללו עד אוחו טעה, אזל לוחות טניות פסלן ונשה עלנו : וקצרו טל ונשה. חלל הקצר טנקצר צו ונשה רציונו נצרא צארץ ונקדם : כת) והאילו. טנשטט צנוקוס ילחק נצרא ונאו : [וי"א אף לכת צלצת עטויה. כלוונר ראטונה לא נעשית אלח ע"י לכת אחרת. טא"א לעשותה ענינן אחר. ונכאן אהה לונד טהלצת ראטונה צידי טנויס נעטתה. ופי' לכת ונלקחיים כט) טינח"לי צלע"ז] ר' יהודה אונר אף לכת. טלנו. פי' ונלקחיים, לא נעשה אלח צלצת עטויה וננתוקנת ונעטת י"צ טירדה ונן הטונייס, טא"א להכניס ידו וננש ולקה הצרזל טס לתקן הלצת אלח אס כן אוחו אחרת צידו :

טצטה

הטעם. (כאמרתו : הונחש צכל יום תונייד ונעשה צראשית) כאשר כך עלתה צנחצנה היולר האוונן הנפלח. וגם אוחן הטועים צלהטיסה ונרחיס ארותה טצע, הנה כונו האטטים הנוטכים צחוט וורה הטעות (טרס צוא העת לללל הפענוון) ויטונייע הפענוון קולו, הטונייע ואינו יודע קדר הטרכה ידנה כי נפלחות יעשה הוטוך צחוט, והוטכיל יצין כי לא הגדיל לעשות, ככה ונשפט הטועים ונפתים ונרחיס קטונים ונפתרי הטצע — ולדעתי וזה לנחמה אונות הגלגול, כי הגלגול האונתי הוא אינו כאשר נוכל צהצלי ספורי קדם טנהפכו אטטים לחיתו יער ע"י ונכטפס וכדונה, אך כונו טכתצנו כי כח הנוליד צדונה הוא הכח אשר הטציע יולר צראשית צזרע כל לוונה טיוכל להוליד צדנותו וללנו, להלוונה זרע קטן כ"כ עד שאינו ווטג לחוש הראות, וע"י כלי הטטה (וניקראטקאפ) נציט צזרע גוף הלוונה צנוי וננתוקן גונור צלציונו וננתוכותו. צפרי העץ לונטל, נציט צגרעין טלו אינן קטן ונוייר עד טרסיו וענפיו ופריו וכו' וצריאה פטוטה לא נדע כי צאו אל קצרו הכל אשר לכל עד לאין קץ, ולפ"ז וננחיס ונקופלים ונראשית הצריאה כל האילנות והפירות עד סוף כל הצריאה צכל אינן ואינן וצכל לנה ועטצ. אך הזרע יתגדל ויתפצע אח"כ, ואם כי קטן הצרע ונאוד ולא יכילנו טכל אנוט אנוט. לא יפלא נוד' דצר זה. (וע' רוח חן לר"י אין תצון ופי' החכם הכולל הרצ צעל נח ישראל ויאנונו דצרתו) וככה גם צוין האנוטי ונראשית הצריאה וננח הזרע עד סוף כל הדורות, והיא הנוכונה Evolution. ולדעתי גם חז"ל האניינו צגלגול זה, ע"כ אחרי טהציו (ע"ז פרק א' וט"ב) וניתת ר"ע טנתעלצ אדה"ר צוניתתו צראותו כל דור נולד, הציוו ונאונר רב אטי. אין צ"ד צא עד טיכלו כל הנטנות טצנוק. ר"ל עד טיכלו כל גרע י כי הזרע אשר ונראשית הצריאה הונחו צאצ הראשון — ואח"כ הטרעצרו צאוונות גלגול זה דעות אחרות. וכאשר חטצו חז"ל עטרה דצרים טנצראו ע"ש, ואלו הם הארות אשר צאו אח"כ צצרות הינייס כונו צליעת קרח וכו' וכו' אשר היתה כונתה טנצראו צגונר הונעשה צצריאה אונרו טנצראו ע"ש צין הטונטות ר"ל ערפל חתולתם ולא נודע צירור הדצר אין נעטתה זאת. אך יד ד' לא קלרה לעשות זאת. והכתב והונכתב פירש"י צפסחים היא עט וחרט טכתצ צו הלוחות וכו' וקשה הא כתיב כתובים צאלצע אלהים ? ואפשר טרש"י ונפורט שקרא לחרט הטוא אלצע אלהים צעצור טהיה צו ונן הפלא טיחקוק על הלוחות טהי' ונכפירין. ואפשר טגס הטונייר לא הטעיל צהם ע"כ הולרך לצרוח חרט כונוהו כתצנית אלצע טיחקוק על הלוחות. ואונר אלצע אלהים על רצ ונעלתו וגדלתו, כונו ארזי אל טלהצת יה (ונ"ע הצצללת טנה י"ג לד רנ"ו ונח"ש צירושלים). ולדעתי אין כאן קוטיא. כי צאוונת יש צ' וניי כתב, א' טהנוליחו צ"א טככלם ונראשית צעשית טנוונות (היראגליפען) אשר עי"ז נצין כונת הכותב אוחס (ועד היום לאנטי חינוח כתב כזה) וע"ז יאונר הנציא (ישעיה ח') צחרט אנוט. כי ונעשי ידי אדם הם. אונס הכתב טהגי הוא ע"י לרוק כ"צ אותיות, טנוכל עי"ז לכתוצ כל ענין הנרלה לנו. וכתב כזה אלצע אלהים הוא. הפלא ופלא : ויאונר הכתוצ כי הלוחות לא הי' צכתב חרט אנוט (היראגליפען) אך צונכתב אלהים (גאטעס טריפט, וואונדער גאטעטעם) וכתב זה צכרא ונעטת י"צ. והכתב הוא כ"צ אותיות. והונכתב הוא הלרוק לתיצות והצן :

ויש אומרים אף המזיקין. דבר אשר צאפל יהלך או ונשחיתים כאלה אשר יקוצבו צצרות עתים, גם הנה ונראשית הצריאה נוסדו. והאלהים עשה טירחו ונפניו . . . ככה כתבתי ציונים טעצרו צקונטרס שלי הנקרא הנכתרות והנגלות הנדפס צווען טנת תרל"א והפעס טרס קצעתי דצרי צדפוס הראה לי ידידי הרב וכו' וכו' אצרהם ילחק זעלנינגער ונה טכתצ צונטסה זו על וי"א אף המזיקין וז"ל עיין צרע"צ טכ' טלאחר טצרא הקצ"ה

*) ואולי זאת כונתם (סנהדרין ל"ח). היה ר"ז אונר אדה"ר ונכל העולם הולצר עפרו טכאונר גלוי ראו עינך, וכתב עיני י"י הנה ונשטועים צכל הארך. ר"ל ונכל העולם ועד סוף כל הדורות היו צנרתוק הגדול של אדה"ר ונחלליו ילאו :

כתב יש"ר

כת) ברש"י שם. והאיל של אברהם : כת) רש"י שם הצבת. טינואל"יש של ברזל : צבתא שועושין עכשיו הנפתים : צבתא מתעבדא. ע"י צבת אחרת היא עשויה, שאוחזה בצבת ומכה בקורנם עד שנעשית, וצבתא קמיתא מאן עבדא : (וג"ל מה שאיתא באבות פה וי"א. ובפסחים שם ר' יהודה אומר. טעות נפל פה שהיה בר"ה רי"א וחשב המדפס על הרי"ש שהוא וא"ו כזה וי"א) ועמש"ש בחי' אנדות וע' ברע"ב :

י. שבעה דברים בגלם. ושבעה בחכם. חכם אינו מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה ובמנין. ואינו נכנס לתוך דברי חברו, ואינו נבהל להשיב שואל כענין. ומשיב כהלכה. ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי. ומורה על האמת וחלופיהן בגולם :

יא. שבעה מיני פורעניות באין לעולם על שבעה גופי עבירה. מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין רעב של בצורת בא מקצתן רעבים ומקצתן שבעים גמרו שלא לעשר רעב של מהומה ושל בצרת בא. ושלא ליטול

רש"י

דברי חפ"ן

הקצ"ה אדם וחוה היה ונתעסק בצריאתן וכשצרא רוחותיהן לא הספיק לצרוא גופיהן עד שקדש היום ונשארו רוחות צלא גוף ע"כ ודצרים הללו ח"א לשונען כ"ש לאוונן. ח' ויה היה רלונו לעשות ויהן אלו היה צרא חת גופן. ז' היא נותן תכלית צכחו הגדול ית"ש שנתעסק בצריאותן ולא הספיק. ג'. דצרים הללו יתכנו צאונן הונלכחות. שידיו עסקניות צעשייתן ושייך הדבר שלא הספיק. אצל צאונן הטבע אשר צואנורו כל צרא האין יאמר שלא הספיק, ועוד הדבר נוגע לשינוי רלון, אשר כל התעסקות התנא צאנורו י' דצרים נצראו, להרחיק וננוו חידוש הרלון. . . והנראה צכונתם כי צבר כחצתי צכונתם צנשנה הזה לצאר כי לא קלרה עין הסס לראות צראשית צריאת שנים וארץ וכל לצאם את הנעשה ונחם עד סוף כל הדורות, לכן הוכן צכח טבעם לקבל הצורה לעת הצורך. וכבר יש להם ואלוהים הונצארים חנייתת הענין זה. חנורו (פסחים כ"ד) על האור טעלה צנחטצה לצראות צע"ש, וצוראו צנ"ש. שנתן שכל צאדם והציא שני אצנים ועתה צנ"ז והוליא ויהן אור, הרי שכל ההשתלשלות הנצראים, אף שהננה צידי אדם יתקו אותם להש"י, רק שלקחו הנפורסמות לדוגמא. אצל הכונה כל ויה שיעשה צידי אדם עד תכלית הצריאה, הננה עונכיים ללאת נוכח אל הפועל, ונראשית הצריאה שאלולא הוכן צטצע הכונחית לא ינלא ונקום לצצע הפעלונית להוליא. והנה הנזיקין או השדים, טען ונורה על עניניהם שהננה נזיקין את האדם, או ישדרו אותה, צעת שיתחייב עונש ונלד פעולת הרעות שנעשה תחת השונש כנאנור : הרעות ונציאים את הרעות, ועל כונתם הנגלה עוד להם כונה רלויה, לכל ייחם ח"ו להטוב ונטיב הרעה ואנורו כי הרעה ונציא את הרעה לעולם. והנה הנזיקין את האדם והנה אדה"ר קרה צעשירית ונטרד, וצעת סקרה צרא את הנזיקין, והיינו קרוב לשקיעת החונה, ואף שילאו ע"י נעשה צ"א, יתקו להש"י. ואנורו טנצרא צע"ש צין השונשות, שהוא נשקיעת החונה לדצרי ר"י (שבת כ"ד) וזה כונת הרע"צ שנתעסק בצריאתן כנ"ש לעיל טעלה צנחטצה לענין האור וצרא, ולא הגופים, היינו הכח ולא הפועל שהוא ע"י נעשה צני אדם. והצן :

י. טענה דצרים בגולם. [כנו גולוני כלי עץ, שלא נגמרה ונלאתן כן זה אין דעת כלל צנפור]: (בגולם. אדם שאין צו צינה קרוי ליה גולם על טס שלא נגמרה לורתו כשאר צני אדם. כנו גולוני כלי עץ) : צכונת [הסרצה צתורה] (הסרצין תורה) יותר וננוו : וצננין (צננין) שנים [וצננין תלמודים] (וגדול צתלנידיים) : [שאל]. כענין ונטיב כהלכה להענייד דבר על צוריו. ואם שאלו לו ד' או ה' דצרים כחמת, נטיב כסדר צו אחר זן] (שאל). כפי ענין הדבר טצני אדם עסקוקים צו, ואינו נפליג לדבר אחר, ונטיב לני טשואל אותה וכהלכה עד שונענידו על השיקר, ואם שאלו על צ' דצרים או ג', נטיב כהלכה, ואינו נוקדים הנאחר טזהו ילדות) : חנור לא טנעתי שאינו רונה לונור [על דבר שלא טנע טננוע] (נחם שאינו חוננין) [כדאנור ונר] כדאננינין ל) חנור [על דבר שלא טנע טננוע] (דבר שלא טנע ונרצו) גורם לטכינה שנתלקט וניצראל : (וונורה על חננות ואינו צום צכך, אם חחר וננה טהיה חנור טעות, וחלופיהן בגולם) :

יא. רעב טל צלרת צאה טנתיקר השער עד טננקלת צ"א רעצין וננקלתן טצנין ונדה כנגד ונדה : גנורו טל לעשר כלל : [רעב טל ונהוונה] ושל צלרת צאה, טננרע"צ את כל העולם (כלו, רעב טל ונהוונה. רעב כצד טל ונהוונה כלונור חוכלין ואין טצנין, כדכתיב ואכלתם ולא טצנצו (ויקרא כ"ו) זה רעב טל ונהוונה) אצל עדיין אינם ונחם אלא צונן טננור

י. ועל ויה שלא טנע חנור לא טנעתי גס פה אעתיק דצרי החכם הנ"ל טהרחה לי צכנצוים. ח"ל החו"ע הקשה על פי הר"צ, שלא יאמר על דבר חנור ונן הצצרא שהוא ונן הקצלה צכדי להטעות הטונעיים שישנעו אליו. ותננה עליו דזו ונדה כ"א שלא לסקר, והציא צטס הננצו"ס שלא יתפאר צונה שלא ידע וכו' והדבר לריך צבור, שאם כונחו כפטושו שיתפאר צונה שלא ידע לעיני הטונן שאינם יודעים להצנין אם ידע ואם לאו. והוא חנור טידוע את הדבר, הנה הוא חנור טקר. והדרא קוסיא לדוכתא שהוא ונדה כ"א שלא לסקר, אף הדצרים וננצוים כן, הנה רליו צדורות הללו חכמים חכניים צענין אחד כחכונת התורה ודונייהם. וככלים צענין השני, כחכונת הנודידה ושאר חכונות הלונודיות וידיעת הלסונות ודונייהם. ויצושו לתת וננרעות צנפסס, שלא ידעו ויציו הענין לאשורו ויעשו ערונתם ונכסה לכסלותם ליתן וננרעות צהחכונה הליא, לאנור כל חוכלין יאשונו, ויחללו קודט, וצננכותיו כעת פשתה הננפחת, לא ינקה כנעט איש וננוו לאנור על דבר שלא טנע ולא הצין, שלריך לרסוק וננה, וסור טננא קרא לו. אף החכם צאננה, הוא הננחאוס לקנות צכל עת ידיעה חדשה, והרואה איש שנתעלה וננוו צדבר ויה יקנאהו וע"ז חנור קנאת קופרים חרנה חכונה ואם יצוא לדבר צכונת ויה שלא לנד עדיין יאמר צענות רוחו : עדיין לא טנעתי ענין זה. ולא יוליא עליה לעו להתנאות צונה שלא לנד עוד הענין, כי ונות צכיר צת אליהם, אף יאמר לא שמעתי, וחלופיהם בגולם. והצן :

יא. דבר צא לעולם וכו' ועל פירות טציעית, נראה להסויף צענעו שכל הננימות הטציעיות צלות ונן האלטונכא או נרובי ונאכל או ונחסרון הנאכל

כתב יש"ר

כ) ע' אבות פ"ו ומגלה ט"ו. וחולין ק"ד. האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. ובסוף מס' כלה כל האומר דבר משם חכם שלא אמרו ממנו גורם לשכינה שחטלתק מישראל. ובברכות כ"ז : האומר דבר שלא שמע מרבו גורם וכו' :

כט) חולין כ"ה. והוא לשון הכתוב (תהלים קר"ט) גלמי ראו עיניך והוא חומר בלי צורת השכל, ויכול עוד להשתלם כשירצה . וע' ברע"ב אדם שאין נגמ"ר בדעתו ולא במדות ולא בחכמה קרוי גולם. וע' נא בתו"ט ויאמנו דברי :

את החלה רעב של כליה בא. דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין ועל פירות שביעית: חרב בא לעולם על עינוי הדין ועל עוות הדין ועל המורים בתורה שלא כהלכה: היה רעה בא לעולם על שבועת שוא ועל חלול השם, גלות באה לעולם על עובדי אלילים ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים ועל שמיטת הארץ:

יב. בארבעה פרקים. הדבר מתרבה. ברביעית ובשביעית ובמוצאי שביעית ובמוצאי החג שבבבל שנה ושנה. ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית. בשביעית מפני מעשר עני שבששית. במוצאי שביעית מפני פירות שביעית. במוצאי החג שבבבל שנה ושנה. מפני גזל עניים:

יג ארבע מדות באדם. האומר שלי שליך שליך שלך זו מדה בינונית. ויש אומרים זו מדת סדום, שלי שליך ושליך שלי עם הארץ, שלי שליך ושליך שליך חסיר. שליך שלי שליך רשע.

דברי הפ"ז

רש"י

הנאכל, והנה הנוגע פירות שביעית ונלחפקיקן הנה הוא נפחד פן יחסר לחנונו כנאמר הנוקרה וכי תאמר ונה נאכל וכו' וירא לנפשו פן ימות לשתה, לכן זה נגדו הנדה של תלמונין, דבר שימות פתאום והוא הדבר והסן:

יג. ויש אומרים זו נדת סדום, בהסקפה ראשונה נגזיה שאלה איך יש אומרים ונסיפך להפך, כי ת"ק יאמר שסוף נדה צינונית, הדך הננוולע לז"א. והס יאמרו כי הוא חטאת סדום? אכן יוצן עפ"י"ו שאמרו (סנהדרין ו'). ר"א צנו של ר"י הגלילי אומר אקור לזנוע וכו' וכל הנוצך את הזנוע הרי זה ונאף וכו' אלא יקוב הדין את הסר שנאמר כי הנוספני לאלהים הוא, וכן נשה היה אומר יקוב הדין את הסר. ר"י בן קרחה אומר ונותר לזנוע שנאמר חנות ונשפט שלום שפטו ונשעריכס. והלא צנוקוס שיש ונשפט אין שלום וצנוקוס שיש שלום אין ונשפט? אלא איזה ונשפט שיש צו שלום? הוי אומר זה צילוע. . . גם פה ונשפטים ונתנגדים וכן הקלה אל הקלה. וידעת היום כי לא כל העמים שוות, כמו שאמרו

שגמרו שלא ליתול את החלה (שצטלו ונעשר לגמרי) וכל הללו פורעניות אינן אלא אחת [היינו] דצלותה, אלא שהאחד נוספה ונחצירה, ואין כאן אלא עבירה אחת, בעול תרונות ונעשרות לא) שאף החלה בכלל תרונות היא (דריש להו ונקראי כגון והפקדתי עליכס (ויקרא כ"ו) צהלה אל תקרי צהלה אלא צאלה, ואל תקרי צאלה אלא צהלה. ויותר לא שנעתי) על ניותות האניות צתורה שלא נוסרו לז"ד (שאין ז"ד דנין אותם, צונן שנחייב אחת וכן ד' ניותות, כדאמרינן לז) אעפ"י שד' ניותות צטלו, דין ד' ניותות לא צטלו וכו') [אלא לניותה צידי שניים. אם הרגלו ז"א צעצירות שאין בהם ניותות ז"ד אלא ניותה צידי שניים וציא הקצ"ה דבר צעולס ונפרע ונחס] ועל פירות שביעית. העושה בהם סחורה אפי' לפני הציבור והעושה ונהן אורג לאחר זמן הציבור: (כ"א שלא הפקירוס ונשעת הציבור ואיך): חרב זה לעולם (על עינוי הדין שנחמנה דינו של אדם ונעככו ונלפסוק לו דינו, ועוות הדין זה ההולך אחרי הצלע: ועל הנוריס שאינם מזהרים להענייד הדבר על האמת, ונותר את האקור ונענוא את הסחור, וכל אלה שנעתי טעם כמו שנפורש צבונה ונדליקין): והרי נלינו ג' גופי עבירה שהרי יש כאן ג', אצל עינוי הדין ועוות הדין והנורה שלא כהלכה [ענין] אחד הם ואין חוטבין אותן אלא כאחד: חיה רעה צאה לעולם על שבועת שוא ועל חלול השם לג) [עולין לז' לפי שאין דוונות זו לזו, אצל ע"ז וג"ע וע"ד ענין אחד הם ואין נחשבים אלא כאחד, ועל שנעת הארץ זה הסורס והסורע צעציעית וזו היא ונענינה של פירות שביעית שאמרו לנעלה, ואין וכן השצנן ואין כאן אלא ז' עבירות], ונה שעל עבירה זו לוקה גלות, ועל זו דבר, ועל זו כליה, הכל נפורש צפ' צונה ונדליקין לז) ונעם (הפסוקים): עינוי הדין. שאין פתחו אלא ע"י טורח גדול: עוות הדין. נקבל שוחד: נוריס צתורה שלא כהלכה. על אקור ונותר]: (גלות זה לעולם וכו' לה) ועל שנעית הארץ. שלא שצתה חרלה צעציעית אלא זרעו וקלרו):

יב. צעציעית טנה רציעית של שנטס: צנוולאי שביעית. טנה שנונית). החג. היינו חג הסוכות: נפני ונעשר עני. שלא נתנה צעציעית (וצעציעית כונו נהוג ונעשר עני לכך נפרעין ונהן לאחריה): (וצעציעית וכו' לכך נפרעין ונהן לאחריה): וצנוולאי שביעית. שניטה קרויה שביעית צכל ונקוס: וצנוולאי שביעית. צענונית, נפני פירות שביעית שלא נהגו צהן כסורה]: (נפני פירות שביעית. שלא נהגו צהן הסקר): נפני גזל ונתנות עניים. שהיא זמן אסיפה ולריך ליתן ונתנותיהם לעניים כגון לקט שכחה ופאה: (נפרעין ונהס ניד לאחר אסיפה זו, והסו צנוולאי החג): יג שלי שליך שליך שחיני רולס שטהס ונוני ולא שחהס [אני] ונוך זו נדה צינונית. שכן נלינו צנוולאל סנונתי שנאמר צו (ש"א ז') ותשובתו

כתב יש"ר

בתורה שלא נמסרו לב"ד. הג', על פירות שביעית, היך עינוי הדין ועוות הדין ומורים בתורה שלא כהלכה. ה"ה, שבועת שוא, הוי. חלול השם. הוי. ע"ז ג"ע ש"ד. אכן ברש"י שבמדרש שמואל ערבוב דברים. כי שם איתא בזה"ל שבועת שוא וחלול השם עולים לאחד ואין כאן אלא ד' (?) עבירות. ולא ידעתי לכן זאת. ואולי ט"ס וצ"ל אלא זי"ן, ולרש"י שבמדרש שמואל על שמטת הארץ היא השביעית ואינה מענינה של פירות שביעית וק"ל: (לד) שבת דף ל"ב ע"ב ודף ל"ג ע"א: (לה) ע' אדר"ג פרק ל"ח:

לא) ע' שבת ל"ב: ושם אל תקרי בהלה אלא בהלה, רק להלן שם בעין שבועות שוא וכו' היה רעה וכו' שנאמר (ויקרא כ"ח) ואם באלה לא תוסרו וכו' אל תקרי באלה אלא באלה ע"ש: (לז) ע' סוטה ח' ע"ב. וע' אבות דר"ג פל"ח. ובאמת פירש"י שבמד"ש אינו מתאים עם לשון המשנה: שלא נמסרו לב"ד. וכפירש"י שבד"ה מסתבר. ובפ"י רע"ב שלא נמסרו לב"ד. שרא עשו בהן דין תורה. משמע קצת כפירש"י שבמד"ש אכן להמעין בתוי"ט יראה שצדקו דברי רש"י שבד"ה והבן שמועה: (לח) הא'. ביטול מעשרות תרומה וחלה. הב', על מיתות האמורות

יד ארבע מדות בדעות נוח לכעוס ונוח לרצות יצא הפסדו בשכרו. קשה לכעוס וקשה לרצות יצא שכרו בהפסדו. קשה לכעוס ונוח לרצות חסיד, נוח לכעוס וקשה לרצות רשע.

טו ארבע מדות בתלמידים. מהיר לשמוע ומהיר לאבד יצא שכרו בהפסדו. קשה לשמוע וקשה לאבד יצא הפסדו בשכרו. מהיר לשמוע וקשה לאבד זו חלק טוב. קשה לשמוע ומהיר לאבד זו חלק רע.

טז ארבע מדות בנותני צדקה הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים עינו רעה בשל אחרים. יתנו אחרים והוא לא יתן עינו רעה בשלו. יתן ויתנו אחרים חסיד. לא יתן ולא יתנו אחרים רשע.

רש"י

והטובות הרונות כי הם ציתו : (כ"א זינונית, שאינו לא לדיק ולא רשע) וי"א זו נדת קדום. טענואל הרונתי אב"פ שאינו נהנה ונאחרים, אחרים נהנין [נעלו] (ונונו) אבל אב"פ קדום לא. ה' אחרים נהנין ונעלהם [כדכתיב יחזקאל י"ו הלא זה עון קדום אחותך וכו' ויד עני ואציון לא החזיקה] ועליהם נאמר (איוב כ"ח ד') פרץ נחל ונעם גר הנשכחים וני רגל, לו) [שפסקו ונעליהם רגל בני אדם] (ובאמר הלא זה עון קדום אחותך וכו') : שלי שלך ושלך שלי ע"פ. שאין זו תרבות : (כ"א דהיינו נדת הגרורים טענואלים בית בליעתם צצת אחרים ואינם צושים). שלי שלך (כלומר להפקיד לך את שלי וחלילה לי לקבל ושלך זו נדת חסידים. [חסיד. שאינו רואה להנות ושל אחרים. אבל רואה שאחרים יהנו ונוני] : (שלך שלי. אני נקבל טובתך, ולא יהיה לך עסק בשלי. זו נדת רשעים) :

דברי הפיץ

שאנרו עת לעשות ל"י הפכו תורתך ר"כ אומר הפכו תורתך ופני עת לעשות (סוף זכרות) כי לפעמים צעולה של תורה היא קיוונה. ואם אונס אונת הונשפט לאלהים, זייני ונשה, וזייני אשר ישנו זכ"י איש תחת גפנו ותחת תלנתו. זייני הנאים אח"כ לא היה זיכולת לעמוד על ד"ת (הרי ופני זה חרצה ירושלים שהעניו דצריהם על ד"ת). ולנען השלום הנכון לצלע זונשפט, לצל התגלע הריז. וזה ג"כ כונתם פה שלי שלי ושלך שלך באונת נדה זינונית (באיש אשר לא יאצה להכניס לפניו ונשורת הדין) אכן יש אוננים טנועת נדה זו צונדת קדום והצן כי קלרתי. שלי שלי ושלך שלי עם הארץ. ר"ל דעת הקוויניסטוס הרולה לחלק הנכסים צטוה, ורוליס לתת ונהונעט שצידם לאחרים, ותחת זה לקחת ונאחרים חלק דען וטען — והצן :

אמנם ונלינו (תוספתא ז"ק פ"ג) עוד צצא אחד אשר ראוי להעניקה פה. כי ונונה נראה טענואל עוד נדה שלך שאינה שלך ושאינו שלך שלך והוא כי ספרו לנו הם. ונעשה צאחד שהיה נוסקל ונתוך שדהו ונתון לר"ה היה חסיד אחד רודפו אור לו ופני ונה אחת ונסקל, ונתוך שאינה שלך ונתון לתוך שלך שחק עלי. לאחר זמן נלעךך אותו האיש ונכר את שדהו והיה ונהלך באותו ונקום ונתקל אור לא להנס אור לי אותו חסיד הרי את ונסקל ונתוך שאינה שלך ונתון לתוך שלך. אכן פה צונדה שלך שלי ושלי שלך ע"ה אין השתוות עם האומר כי פה יאמר האדם צעלמו כך, אבל בתוספתא החסיד הוא האומר ולא על עלמו רק כי הקיין טיש לו אינו שלו והרשות הרצים יען כי אין לו הכח לנכרו היא ג"כ שלו אבל הוא גם רשות הצרו והצן :

טז. צנותני לךה כ' הרז כלומר צנתינת הלקה וכו' דהא איכא ניי שאינו נותן. והנה רציו כ' הרולה שיתן ולא קאמר הנותן נראה דניירי כלהו גוני אך ונהרלון. והנה רצים ונהנתנים נותנים לנען הגדל טונס בקרב הארץ, לכן ירלה שייחד אך טנוו צמצל, שהוא פור יתן, ולא יתנו אחרים, וע"ז יאמר רציו טעניו רעה צשל אחרים שאינו רולה טגס לאחרים יתגדל טונס. אבל לא יכוין התנא, שהוא ונוע ונאחרים שלא יתנו. — וכן צצצא יתנו אחרים והוא לא יתן, הרלון ונאוד ערה נפטו לצל יתן אך קטיעה אחת אך ונה שנותן הוא כי יצוש ופניו יחורו צאשר נחצצ לכלי, אבל רלנוו צאונת שאחרים לצדס יתנו, ואם יוכל להעלים עין אז צנפט חפלה ה' עושה זאת. ואיש כזה : עינו רעה צשלו (וצזה יתורץ קו' התי"ט שהרי הוא רשע טעצר על לא תאונן את לצבך, ולפ"ז כי חא טצאונת הוא נותן אך אינה צעין יפה ולא עבר צעירה צפועל) וצצא יתנו אחרים וגם הוא יתן, הוא הגצר הוקס על חסיד הוא, ויעשה ונלות ד' כאשר יתתה ונתחכד עם קונו. אכן צצא לא יתן הוא וגם אחרים לא

יתנו, הרלון, ככה היה חפלו אם היה לו הנהגה והליכות עולם תחת ונשטרו. אך ונה יעשה והעם ינהגו כפי רעות רוחם. ואחרים יתנו גם הוא יתן. . . וזה חלק אדם רשע ונחלת איש פרוע לא ירחם עני ולא יחוס על אציון. . . ונולחתי אח"כ לדידי ה' רש"י זעליגער צכתציו ונושט

יו ארבע מדות בהולכי בית המדרש הולך ואינו עושה שכר הליכה בידו. עושה ואינו הולך שכר מעשה בידו. הולך ועושה חסיד. לא הולך ולא עושה רשע.

יה ארבע מדות ביושבים לפני חכמים. ספוג ומשפך משמרת ונפה, ספוג שהוא סופג את הכל. ומשפך שמכניס בזו ומוציא בזו. משמרת שמוציאה את היין וקלטת את השמרים. ונפה שמוציאה את הקמח וקלטת את הסלת. יש כל אהבה שהיא תלויה בדבר, בטל דבר בטלה אהבה. ושאינה תלויה בדבר אינה בטלה לעולם. איזו אהבה שהיא תלויה בדבר זו אהבת אמנון ותמר ושאינה תלויה בדבר זו אהבת דוד ויהונתן.

דברי הפ"ד

רש"י

יו. ד' נדות צהולכי ציהנ"ד הולך ואינו עושה שאינו לונד כלום אלא שונע (נאחרים) עושה ואינו הולך, שלונד צביתו : יח. ספוג. (ספי"א צלע"ז) [ספוג"א צלע"ז שזולע כל סביבין] : שהוא סופג את הכלי כך יש תלמיד ונשוצה שלבו רחצ לשונע אצל אינו רחצ (כל כך שיוכל להצחין צין עיקר לטפל) : [צדך שיוכל לכויף את לבו ולידע איזו עיקר ונחצירן] : נשפך (אנטי"ר) ונכניס צו ונוולא צו שכל ניה [שנותנין דרך של נעלה יולא דרך שחתיין] (שנוכניסים נלונעלה יולא ונונו לונטה) כך יש תלמיד שסוכה את הכל אצל יש תלמיד [אחר] ונשוצה ונונו שקולט ונקלח פסולת כנושורת זו של יין שקולעת את השונרים (חולפות את היין כך יש אדם שנגיח את העיקר ועוונק ההלכה ונחזיק בידו הטפל) : אצל זה ונשוצה ונוכלם שדוניה לנפה (סידאל"ן צלע"ז) שמוליאח את הקננה צנקוס שטוחנין [לגרוכות] (צרחיים של גרוכות) לנורך קולת לוננחות, שאותו קננה שופל ונן הנפה נקלח אצק של וננחות (דהוי גרוט ופסולת לגבי ניה של גרוכות) [אצל ניה] ששאר צנפה שנטרה קליפתן ונפני שלשתן צנים חחירין וטוחנין אותן (עם אותן גריסין של חטים שנטאר צנפה דק ונווליאין ונהן קולת נקיה) : [ונונו עושין את הסולת] : (ה"ג) וקולעת את הסולת [כתיב צונטה עליו, ונונענין את הצג להס נפה כגון צגד לנור ושוחנין את הקננה עליו, ונונענין את הצג והוא נווליא את הקננה דק והחזיק את הנוצח שהיא הסולת. וזהו קולעת את הסולת, וזהו דרכו של ונצין שקולט את העיקר] :

כדצרי. — או יאמר כי ג' קצות הן אשר האדם ילצט לרק. או נפאת הרחמנות, או כי יגור פן תגיע אליו ג"כ הרעה ויעני ויהיה נלחץ לקחת לרק, או צידעו כי קולת הלדקה להציא לרגלה עושר כנוח"ל עשר צעזיל שחשעט, ואם לסקה השלישית ונערתו, היא הנותנת שרונה צעלמו ליתן ולא יתנו אחרים ויסצז אך לו לצדו העושר, ועינו ראם אם ונצ עוב הלפון לנותני הלדקה יקחו גם ענייתיו חלק. ואם רולה שיתנו אחרים והוא לא יתן הנה הסבה ונפאת הרחמנות שלא יהי' להנדכאים לער ע"כ כאשר יתנו אחרים, די לו ויתצרך צלצצו שלום יהי' לו, ועינו רעה צעלו, לצל יגרע ונהונו חף קטיעה אחת. וגם' לא יהי' עני כי יהי' עכצאל דשכיב אדיכרי, ואולי הכונה צאנרו עינו רעה צעלו, ר"ל יגור לרעה צעלו אם יחסר ונכספו. וזו נדה רעה ונאוד. אכן יתן ויתנו אחרים חסיד .

יש. תלויה צדצרי בכל דבר אהבה שצעולם (כנו צדצרי יופי וניאוף) ולא נחנות קורצה וריעות, בטל דבר, צעלה אהבה (כגון אנון ותנור שלא אהב את תנור אלא לשם ניאוף וכו' וכתוב לו) גדולה שגאה אשר שגאה (וגו') :

יש. כל אהבה שהיא תלויה צדצרי וכו' צכ' ונעלות הנדות ונלחתי נוסחא אשר לא ראתיה עד היום והיא. איזו אהבה שהיא תלויה צדצרי כגון אהבת צלעם צן צעור וצלק צן לפור ונלך ונאצ. ושאינה תלויה צדצרי אינה צעלה לעולם כגון אהבה ילחץ ויעקב ולצני צניהם עד סוף כל הדורות... ובאשר הורם הרב הגאון ונכא ר' יוסף שאול ז"ל לרצ אצד"ק לצבו, שלחתי לו ונכתב צרכה וצו הערותי על דצרי התוי"ט ד"ה אהבת אנון ותנור לדוגמא צעלנא נקטא לפיכך ל"ק רישא לסיפא וכתתי שלדעתי לרק הר"צ צגירסתו בדבר בטל והכונה, דלכאורה קשה לפי ניה שהציא אהבת אנון ותנור שהיתה תלויה ציפיה, ונשונע דנשום זה כצעלה, אצל אם היתה האהבה ונצלי סבה זו אך אהבה שפועה כנו שהיא צין איש לאשתו ע"ד שחז"ל (קדושין ו"א) עז לניחצ טן דו, ופירש"י חף עם ונוול ונוכה שחין, תהיה לפ"ז אהבה נאננה וקיינת, והנה ונהסיפא ונשונע דוקא אהבת החכמים והישרים כנו יהונתן דודו תקיים והאחרות כליל יחלופו ? חף שהן ונעין שזכרנו — לזה כ' התוי"ט לדוגמא צעלנא נקטא, כי לפי האמת אין לנו אך אהבה התלויה צדצרי צעל, ר"ל נפסד כנו כל דבר שצעולם ההפקד, והאהבה הנקשרת צענין רוחני שקיים לעד כונש"ה (ש"צ א') הנאחצים והנענינים צחיים ונמותם לא נפרדו, כי אהבתם אינה תלויה צדצרי נפסד. וחס"א דוד (שם) נפלת אהבתך לי ונאחצ נשים צסינן הרצוי, ר"ל וכל וניני אהבה לנשים צין התלויה ציופי כתנור, או אהבה שפועה צצין איש לאשתו . . . וראוי עוד להעיר כי אהבת אנון ותנור זל"ז לא נוולא צכתוב אך ונלד אנון, ואולי יען לא אנהה צפה ונלא כי לא תאצה ללכת אחריו, אך אנהה (י"ג י"ג) דבר כל אל הולך כי לא יונעני ונון, נראה שגם היא הפלה צו. אך לא רלתה להחצז כוננה (*). עוד יש להעיר כי אהבת דוד ויהונתן היתה ג"כ ונעע תלויה צדצרי, היא התקוה אשר השתעשעה ליהונתן כי גם שנו יגדל צקרב הארץ הלא אנון לדוד (ש"א כ"ג י"ז) ואתה תנוולך על ישראל ואכני אהיה לך למשנה. ושם כרתו צרית ונלפני ד' :

כל

כל

* ע' סנהדרין כ"א שתנור לא היתה אקורה לאנון צאיסור אמות כי צת יפ"ת היתה וע"ס צתו"כ כי לא היתה אמותו כלל כי ונעכה היתה ונעצרת וניאיש אחר כשנטאה דוד. ואף לדעת רש"י היתה הורתה שלא צקדושה ולא היתה עליו צאיסור אמות כלל. ולא היה דוד ונוע אמות ונונו. ועכ"פ היה ונכבים שחיה פלגשו :

כ כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים. ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים, איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמואי, ושאינה לשם שמים זו מחלוקת קרה וכל עדתו. כא כל המזכה את הרבים אין הוא בא על ידו. וכל המחמיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. משה זכה וזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו. שנאמר צדקת י"י עשה ומשפטיו עם ישראל. ירבעם בן נבט חמא והחמיא את הרבים חמא הרבים תלוי בו. שנאמר על המאת ירבעם אשר חמא ואשר החמיא את ישראל: כב כל מי שיש בו שלשה דברים הללו הוא מתלמידיו של אברהם אבינו. ושלשה דברים אחרים הוא מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה תלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה ורוח גבוהה

רש"י

דברי הפיץ

כא. כל המזכה את הרבים וכו' אין חמא בא על ידו. כדי לת' שלא יהא הוא בגיהנם ותלמידיו בג"ע. שנאמר (תלים ע"ז) כי לא תעוז נפשי לשאול ולא תתן חסידך לראות שחת. וכל המחמיא וכו' אין מספיקין בידו לעשות תשובה. שלא יהא הוא בג"ע ותלמידיו בגיהנם שנאמר (משלי כ"ח) (לט) אדם עשוק צדס נפש עד צור ינוס אל יתנוכו זו : (כ"א לדקת י"י עשה ונשפטיו עם ישראל. תלה הכתוב צוטה כמו שנועיד פסוק זה שכל הנוטות שעשו ישראל כאלו עשאן הוא עוהם אלנות זכות הרבים תלוי זו) : כב. עין טובה. שאין לו קנאה על חבירו וחביב עליו כבוד חבירו ככבודו. רוח נמוכה. עניו ושפל צדק : ונפש שפלה. שנשפיל עלונו צין חכמים ונוערצו ציניהם (ואינו גס רות) אבל בלעם הרשע היתה זו עין רעה. שנאמר (צנודצר כ"ד) וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשטיו. רוח גבוהה שנאמר. (שם כב) ונאן י"י לתתי להלוך עווכס וי, אלא עם אחרים [נכזדים ונכס] : נפש רחבה. שנאמר (שם) אם יתן לי בלך ונלא ציתו כסף חסב. (כ"א) ונפש קלרה ונקרי"ט בלע"ז, שנשפו קלרה עליו ונוואם כל ונה שעניו רואה ואין לו דבור טוב עם בני אדם כי אם בקושי ואלוצריות כונו ונא) ותנאם נפשי זו. וגם נפשם קלה זו) : (וה צין. ונפש ונתיה ואזיל : אוכלין הפירות צעוה"ז וכוהלין הקרן לעוה"ז) : להנחיל ארבי יט. הרבה יש צידי להנחילם (טובה) [היינו] פשטיה דקרא: וצנודצר [חכמינו ז"ל] וצ) (אגדה) כונוין י"ט, שלש ונאות ועשר עולמות (עתיד הקצ"ה להנחיל לכל לדיק) : לא יהא ינייהם, [כבלעם] [בלעם] ודואג ואחיתופל (ונשתי קרא) שלא צאו לחלי ינייהם, שהם ל"ה שנה דינוי שנתיו של אדם ונג) שצעים שנה, (כדאורינין) [ונולינו צאגדת] צחלק (ק"ו) : דהוה כתוב על [פונקסיה דבלעם (קצר בלעם) צר ל"ג שנין הוה בלעם חגירא כד [קטליה] (קטל יתיה) פנחס נוד) לטעיה (עכ"ל) :

יהודה

כ. כל מחלוקת שהיא לש"ס סופה להתקיים. יצואר עפי"נו שנאמר צדקת י"י עשה ומשפטיו עם ישראל. ירבעם בן נבט חמא והחמיא את הרבים חמא הרבים תלוי בו. שנאמר על המאת ירבעם אשר חמא ואשר החמיא את ישראל: כב כל מי שיש בו שלשה דברים הללו הוא מתלמידיו של אברהם אבינו. ושלשה דברים אחרים הוא מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה תלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה ורוח גבוהה

והסגיאה, כי אדם אין לדיק בארץ אשר לא יחטא כלל, ועת רגע צאו יצער כאש חמה, ויחטא להאמת ויאחס, או כענרו רחמינו ויסלח לאיש אשר נכון לצל לרעה עליו, ואין נרחמיין צדין .. לא כן אם יקה לצית-ועד נצחרים אז הונלך וכסאו נקי ונשטים יספוט והצן : כב. כל ויי טיש צידו ג"ד הללו ותלמידיו של א"א וכו' האונס ר"א הקפר אנור זאת צפ"ד צנלים אחדים הקנאה התאוה והכבוד. אך צהיות שהתנא ראה לסנון התלמודים אשר צונדת א"א הטעינו כלחך לצאר ולצצר דצריו ולתת צהם אמות ורשוניס לנעון נדע כי זרע צדק ד' הס. הן לקנאה תולדות רבות, ה"י יקנא את רעהו על כי לו כבוד רב, כל הון יקר ננלא לו, קנאת ונלכיס ושכיות הסונדה, ונפשו תערוג אליהם

שגס

כתב יש"ר

- (א) ברש"י במד"ש הגורסא איפכא שלא יהיו בג"ע תלמידיו והוא בגיהנם. אכן גי' ד"ה מסתברא.
- (ב) עי' יומא פ"ז וילקוט משלי שם.
- (ג) וכפירש"י בחומש וכל הענין הזה במדרש במד"ר ותנחומא וילקוט שם.
- (ד) לרעתי ט"ס נפל בכאן. וצ"ל (זכריה י"א) ותקצר נפשי בחם וגם נפשם בחלה בי. וכתוב זה מתאים לגי' נפש קצרה.
- (ה) עוקצין פ"ג. עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש וכו'.
- (ו) תהלים צ'.
- (ז) פירש"י שם ליסמאה. שר צבא.

ונפש רחבה, תלמידיו של בלעם הרשע. מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע. תלמידיו של אברהם אבינו. אוכלין בעוה"ז ונוחלין העוה"ב שנאמר להנחיל אהבי יש ואוצרותיהם אמלא. תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גהינם ויורדין לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך :

כג יהודא בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים : הוא היה אומר עז פנים לגיהנם ובוש פנים לג'ע : יהירצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך :

דברי הפץ

רש"י

כג. יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר. [לסנוך] [בסנוך] להסוד דר"ע דאמר (פסחים ק"ג). עשה שנתך חול תניח לה צונס' פסחים פרק נקום שנהגו, ואתא לאוריין לן דלא אורי ר' עקיבא אלא צניי שהשעה דוחקת לו ביותר אזל לריך אדם לזרו עלונו כנמר וכנשר לעשות לזון אציו שצטוניים לכדו שבתות ויונים טוים : (כ"א כנמר אגריי"ש צלע"ז אדוק ולהוט ונחזיק בהן כאכזרי : וקל לרון מהרה צלא עללות. וגבור ורטיאו"ש צלע"ז צעל זרוע לעסוק בכל כחך : כתוב צונסנה הוא היה אומר עז פנים לגיהנם וצונס פנים לג'ע יה"ר וכו'. ונוסיפין כאן צבא ר' נתן אומר וכו' וצרייתא הוא דהגוי עלנא לאווערה נה) והיא צונס' כלה) :

שגם לו יהיה כמו אלה, כי הפץ ציקרס, ולמה יגרע חלקו? הסני עינו רעה על כי לחצרו כל טוב, אף כי גם אותו צדק ד' צכל, לא יוכל שאת אשר גם להסני חלק בצרכה ההיא, ונגמתו כי אך לו לצדו יהיה הכל אשר לכל לא לזרים. ויש עוד לקבאה דרך עולז אשר לה וצוא בתאיה וכבוד, אכן לאיש אשר לו עין טובה, לא יקנא בצדו שום פנים, ואת היתה נדת א"א הוא אומר (בראשית י"ד) לנלך סדום : אם נחוט ועד שרוך נעל ואם אקח ונכל אשר לך . . . גם להכבוד שתי ראשים, אם להשיג כבוד ונשרה לרד לפניו ההנון וצקהל נגידים יחד כבודו — או שיפארוהו וירונונהו בגלל ונעלותיו או צעצור נדות אשר אין צו, אכן רוח נעוכה כא"א אשר אומר (שם י"ח) ואנכי עפר ואפר, לא תאזה צכצור, וגם התאיה תתפרד לנחלקות רבות, תאות כסף וזהו וקנינים טונים אצני הפץ והיכלי טן, תאות אוכל ותפנוקי נעדינים, חוטי וננות ופנג, ותאות צשרים שדה וסדות... אך כולם יחלופו לנפש שפלה, כי כולם יחסו צתוה"ק לנפש. נפש כי תחטא (ויקרא ד') ונתתי פני צנפס האכלת את הדם (שם י"ז) כי כל הנפש אשר לא תעונה (שם כ"ג) וכרתה הנפשות העושות (שם י"ח) : ולאיש אשר שלט אלה תלמיד א"א הנהו, איש כזה טוב לצ הסה תנייד, כצבור ירוץ אורח חיים, ישחק לכל ונקרה ופגע, כי האנון צד', ויאמר תנייד גם זו לטובה! נחתי י"י היתה זאת, גם כי נפלאה היא צענינו, להאדם עיני צשר, ועיני ד' נוטטטות צארץ לחיותנו ולטוב לנו כל ימי חיינו על חלד. וצנקוס אחר הארכתי ופה אקלר, הלורך לענין. אחז"ל (צרכות ז'). אומר (נשה) לפניו רצש"ע ונפני נה יש לדיק וטוב לו, ויש לדיק ורע לו, יש רשע וטוב לו יש רשע ורע לו? אומר לו, נשה! לדיק וטוב לו וכו' לדיק גמור, לדיק ורע לו, לדיק שאינו גמור, רשע וטוב לו, רשע שאינו גמור, רשע ורע לו רשע גמור. — והקשה הר"ש הרוריוטיץ כ"י צספרו צטוניים ראש צהקדונה דלפ"ז לרשע שאינו גמור טוב ונלדיק שאינו גמור? אכן האונת כאשר ישם הנועין וצציו עיגו, לדחז"ל יראה כי וצשרים אצרו ונה ננרלו דצריהם להנשים לצ לכונן אנריהם, כי הנצר אשר יצטח צד', גורח סער ונחולל על ראש צני תנוותה לא יחת ונשנועה רעה לא ירא ככון לצו ונעלה על כל תלאות הזמן ונהם ונהנונס לא יחת, לצוד וכפן ישחק השם ועושה לך צידעו כי לצא אנוש עלי ארץ, ולהזמן כנפי כשרים ועוד ונעטו ילא ונחאסר התצל ויסיס צנרוניים קנו. שונה יחדל רוגו, שונה יחזה צנועס י"י ועל שדי יתענג — זאת תורת האדם הנעלה והוא הלדיק גמור, וצלדק יאמר עליו צדיק וטוב לו, כי תנייד טוב לו, והוא צדיק גמור, ועליו יאמר הכתוב (תלים ק"א) חסד ונשפטו אשירה, ואמרו ע"ז (צרכות ס') אס חסד אשירה אס ונשפטו אשירה. ועז"א (שם כ"ד) חייב אדם לצדק על הרעה וכו' צתונת לצו הרעות תצוהו נחצצו לו לטובות . . . אונס האדם אשר לא צא עוד אל הנרגעה וננוחת נפש, וצעת לרה ויגון ינלא יתולטו ונפיו תלונות על ונלוקותיו, או אנהה השוצרת לצו, אות הוא, עוד לא טהרה נפשו ונחלאת העולם ע"כ לא תרוונס על התלאות שצן לילה ה' וצן לילה יאצרו . . . לדיק כזה צדיק שאינו גמור יקרה. והרשע וטוב לו, הרלון שלא יחטא צשפתיו גם אס לפעניים חסר יצוהו, יען עוד רגש יראה ופחד צקרצו ונהדר גאון י"י ע"כ לא יסיס צאלהים תפלה, רשע כזה יקרה רשע שאינו גמור, אכן העושה צלדיה עולה עונל ואון צקרצו, ירחצ כשאלו פיו, וכעלוקה ינוולץ דס נקיים, לננען ונלאות תאות לצו, ירדק רקיס צרוח תאנתו, והוא שאמר ע"ה צטן רשעים תחסר, כנ"ש הצחיי (סער הצחיה צפתיחה) שס חוטצים כל עונה שיש לזולתו כאלו נשללה ונהם וכו' והיה כי תקרהו ונקרה לא טוב על אלהים יצעף לצו וצלדק יקרה רשע גמור, ונעמה נכוניס ונחז"ל כי לא הלדיק וטוב לו לדיק גמור. אך אס הלדיק יאמר תנייד הגדיל ד' לעשות צארץ וטוב לו, אז נעד כי הוא הלדיק הגמור, וכן אס לא ידוס כי נטל עליו אך נפיו יולא ונלים לעתים וצוונניס, אות הוא כי אינו לדיק, וכן צרשעים כנוו שצחתי . . . זה שאמר התנא פה. אוכלין צעוה"ז, ר"ל וקצבלים הכל צאהבה, אס ונעט ואס הרצה יאכל ונחוק הוא ונדצט לפיו ונחלים ע"ז עוה"צ, ונש"כ ויי שיש לו ונדת ההפכות לרע הוא ונחלנידי צלעס הרשע שסיה עינו ראה וכו' כנ"ש רש"י צכאן ונקראות ע"ז, והוא ונכת הרשעים כים יגרש השקט לא יכלו, ויכלו צהצל וינייס ויאצד צכרס, זה חלק אדם רשע, אכן לדיק ונשע צד' הוא צו עדי ער, ולעולם הצא נועד . . .

שנואל

ואולי יכווין צאנרו : אוכלים צעוה"ז כי לפעניים יראו הלדיקים עולונס צחיהס ויש להם תורה וגדולה צנקוס אחר, אס ונעט או הרצה, והנה ונכת תלנידי צלעס כשים להם גדולה יצטעו צהיולר הנותן לחונס וניונס לנורס ופסחה וכל נחאווי לצ ועי"ז יורשים גהינס כנ"ש צהאזינו וישנן

כד הוא היה אומר בן חמש שנים למקרא. בן עשר שנים למשנה בן שלש עשרה למצות בן חמש עשרה לגמרא.
 בן שמונה עשרה לחפה. בן עשרים לרדוף בן שלשים לכח בן ארבעים לבינה בן חמשים לעצה בן ששים
 לזקנה בן שבעים לשיבה בן שמונים לגבורה בן תשעים לשוח בן מאה כאלו מת ועבר ובטל מן העולם :

דברי הפיץ

רש"י

ויסוגן יסרון ויצעט וכו' ויטוש אלוה עשהו . . . ופך לדיקים תלמידי
 אברהם אבינו גם ציץם עיז צהלו נר י"י עלי ראשם יודו חסדו ולדקמו
 יתנו לצניחם אחריהם ע"כ כוחלים עוה"צ והרשעים יספו צעונם אשר
 זדו ל"י העוה פשעו, ולא יתנו ינייהם כי ירדו דמוי ינייהם שאלה :
 פן

כד. ויו) [שמואל הקטן]. פן חונט שנים לנקרא. קרא קא דריש דכתיב
 (ויקרא כ"ט כ"ד) וצטנה הרציעית יהיה כל פרוי קדש הלולים,
 שונחנין אותו לאותיות וצטנה החנונית כתיב (סס) להסויף לכס תצולתו,
 וכדאוריין התם (כתובות נ"ו וצ"ב כ"ח). ונכאן וליך ליספו ליה כתורא
 (למקרא) (כ"א שונחנין אותו ללמוד תורה ופסוקים וכו') אזל לא קודם
 לכך לפי שהתורה נחשת כמו של תינוק) : פן עשר לונטנה. דודאי צאלו

חונטה לנד הנקרא, דכל תלמיד שאינו רואה סיגון יפה צונטנתו טוז אינו רואה וכדאשכחן גבי לוויים דהוי גנרי הלכות עבודה צחונט שנים
 [כדאוריין] (כדאוריין) ונח) התם (קסו) קראי אהדי כתיב אחד אונר (צנדצר ד') ונצן שלשים שנה וכו' וכתיב א' אונר (סס ח' כ"ד ע' רש"י
 סס) ונצן עשרים וחונט שנים. הא כילד פן עשרים וחונט היה צא ללמוד ולמד עד שלשים ונאלא כל תלמידו צחונט שנים (ע' רש"י צנדצר ח' כ"ד)
 והיינו טעמא נויי דפן חונט עשרה [לתלמוד] [לגמרא] ולמוד [למוד] עד שהוא פן עשרים. ונכאן וליך רודף אחר ונזונותיו : (כ"א
 לונטנה. ללמוד השנניות כמו שהן צאל גמרא, שאין צהם טורח כ"כ וכנסם צלפון הגמרא) : פן י"ג לונלות. דכתיב (צנדצר ה') איש או אשה
 כי יעשו ונכל הטאת האדם וגו' ואינו קרוי איש עד שיהא פן י"ג וכדאשכחן התם (צראשית ל"ד) ויקחו שני בני יעקב שבעון ולוי אחי דינה
 [איש חרבן] ואז היה לוי פן י"ג שנה ונט) כשתחשוב י"ג שנה טעמה [יעקב עם לבן אחר טעמא את לאה וילדתה לו אחר צ' שנים צקירוב
 טעמו צהריון לשלשת האחים ראובן שבעון ולוי לחשבון ז' חדשים לכל אחד ונאלא לוי פן י"א שנה כשילאו ונטם הוסיף עליהם ו' חדשים טעמה צדרך וי"ח
 חדשים טעמה צסוכות, קיץ וחורף וקיץ, שהם צ' שנים הרי לוי פן י"ג צלכתם לשכם ונקרא איש] [כ"א פן י"ג לונלות כ) דווי טהציא צ' טערות צא לכלל
 קלת ונלות דאורייתא דהלכה לונטה ונסיני היא וטיעורו חנונים הצאת צ' טערות ל"ג שנה. לפיכך ונכניסין אותו לקיים ונלות. ונאוחו ונן וליך
 ונשתמא ונחזיקין ליה צשתי טערות כרין רוב תינוקות אזל היכי דידעינן ליה צצירור דאכתי לא ונייתי צ' טערות ל"ג אינו זקק לונלות ונן התורה
 אזל צחינוך ונדרצן צעלנא דנחכוי ליה לרציא כצר שית כצר עשר, דנדאורייתא ונחזיקין ליה עד עשרים שונא יציא צ' טערות ואם ונניע
 לעשרים ולא הציא גלי אפטיה וסרים הוא דסרים אין לו צ' טערות וחייו צכל ונלות וצכל עונטיס צצתורה וסיינו דקתני לקונן פן עשרים
 לרדוף דנאחר טצא לכלל כ' רודפין אותו צ"ד לרדותו ונחט ונרדות דרצנן כדי להציאו ליסרו צכל ונייתות ועונטיין האונרין ל"ש הציא ל"ש לא הציא
 ונעשרים וליך חטיב ליה קרא כצצרא צעלנא דכתיב ונצן עשרים שנה ונעלה) : פן חונט עשרה לגמרא. ללמוד גמרא ועונק הלכות : פן חונט
 עשרה לחופה. ד"ח פעונים כתיב אדם וצראשית עד [שצדונטה לו חוה ואונר] כי ונאיש לוקחה זאת (צראשית צ' כ"ג) : (כ"א. דעונד על פרק
 להנשא, לרדוף צונלות ועונטיין) : פן שלשים לכח טכן [הלויים] (צני לוי) לא הי' יכולים לישא צכתף עד שלשים (שנה) ונפני טלא היה (צהם)
 [צעלי] כח : (כ"א אז נכנס צכחו צגצורתו) : פן ארבעים לצניח. כדאוריין התם (ע"ז ט'. וע' רש"י סס) ולא נתן ה' לכס לצ לרעת
 ועיניס לראות ונזניס לטנוע עד היום הזה (תצא כ"ט) ונכאן לתלמוד שאינו עונד על דעת רצו עד שהוא פן ארבעים [שנה] : (כ"א פן ארבעים
 לצניח. להצין דצר ונחך דצר ולהורות כהלכה) : פן חנוטיס לעלה טנאונר (צנדצר ח') ונצן חונטיס שנה ישוב וכו' וצרת את אחי צאהל ונעוד.
 שניעץ (אותם) ונלונדן לטנור ונשנרתן : (כ"א לישא וליתן צעונק עלה ונחך טרצו עליו ועשיו) : פן טטיס לזקנה. טנאונר תצא צכל"ח אלי
 קצר (איוב ה') צכל"ח עולה טטיס [צגיינטיח] : (כ"א. תחלת זקנה צאה עליו להלצנת קלת טערותיו) : פן טצעיס לשיבה. [טכן כתיב צדוד
 (ט"ז ה') פן שלשים שנה דוד צונלכו וארבעים שנה ונלך נח) הרי פן טצעיס כשונת, וכתיב (דס"א כ"ח) ויונת נצ) צשיבה טוצה. גם ונלינו
 צאיוב טנקרא טצ, צאונר לו חציריו (איוב ט"ו) גם טצ גם יטיס צנו. כלונר כנוון. וכטנכפלו אז אליו טניו כנו"ט (סס ו"צ י') ויוסף ד' את
 כל אשר לאיוב לונטנה, וחיס אח"כ ונאח וארבעים שנה, טנע וניס טהיה אז איוב פן ע' שנה כטנחטצ סס נג) כאונר : (כ"א לשיבה זקן גמור
 הוא

כתב יש"ר

לו רצונו וכו' כדי שלא יבוא לידי חולי כי עיקר הבנין הוא היסוד
 ע"ש כי דבריו יקרים מפז ומי יתן שומע לו.
 ונח) חילין כ"ד.
 ונט) וכן אי' בב"ר פ"שה פ' ובילקוט שם. ופה במדרש שמואל
 ברש"י שם גי' קצרה : כשתחשוב כ' שנים שעשה יעקב
 בבית אל ותו לא והיא משובשת והגירסא הנכונה כמו שכתב
 ברש"י בד"ח אשר העתקתיה בפנים.
 כ) ע' על כל זה ברמב"ם פ"ב מה' אישות ושם מבוארים דינים
 אלו בפרטות.
 כא) ברש"י בד"ח בט"ם תיבת בירושלים :
 כב) ברש"י בד"ח בט"ם תיבת דוד :
 כג) ברש"י במד"ש ענין זה בסגנון אחר, ומסיים דרשא הוא דרשינין

יו) כ"כ ברש"י ד"ח, אבל לא במד"ש כי שם הגירסא בפנים הוא
 היה אומר וכו' וראיתי בפירוש הרב המאירי במלאכת שלמה
 כ' בשימושא רבה מייתי לה בשם שמואל הקטן וכן העתיקה ב"י
 א"ה סס"י ל"ח. וע' תו"ט שאינה מסדר מס' זו וגם כהר"ר יהוסף
 ז"ל מחקה לכר מתני' זו וכתב בכל הספרים לא מצאתי משנה זו.
 וע' מ"ש הח' כוכב טוב בהוצאת פ"י המאירי, ויען, בסוף הספר
 שמצא בכאן משנת שמואל הקטן בנפול אויבך וכו' מן פ"ד, וסמוך
 ליה ר' נחן אומר הלומד מן הקטנים כאוכל ענבים קהות וכו' תניא
 ר"י הנשיא אומר עז פנים וכו' ר"א אומר וכו' ולפני הרמב"ם
 נראה שלא היתה משנת בן חמש וכו' ע"ש באריכות.
 נח) יעיון הקורא מה שכתב ע"ז בעל סדר היום, כי אין לצער באלו
 הה' שנים לתונק בשום דרך כי אין לו שכל כלל וכו' ויפק

הבריות משמח את המקום משמח את הבריות ומלבשתו ענוה ויראה ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות נהנין ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה שנאמר לי עצה ותושיה אני בינה

רשי

דברי הפי

ונתוך [שהללו] (סהכל) ונדברי אגדה הן (ונספרות צעק ת"ת נהגו) [כתנו] לאוונן צדיכנ"ם עם [אלו] (סאר) פרקים (הללו) של נס' אבות : זוכה לדברים הרבה [כדנפרט לנטע] להיות לדיק וכו' (כדלקנן): (כ"א ונלות הרבה אלו צעצילו היו) : [כדי הוא לו. די אס לא נצרא כל העולם אלא צעצילו כנוו ספירשו חכניים צונס' צנת, ל' ע"צ, את האלהים ירא ואת נולותיו שמור כי זה כל האדם. כל העולם לא נצרא אלא צ ללוות לזה שיל"ץ צלע"ז] (כדאי הוא לו. כלוונר שנצרא צעצילו וכה"א כי זה כל האדם : ונקרא) ריע. ולי נה יקרו ריעך אל (תהלים קל"ט) : אהוב. [אני אהבי אהב. נשלי ח'] : [אהוב ישליו אהביך. תהלים קכ"ג. ולוונר. טס קי"ט. שלום רב לאהבי תורתך : כ"א להנחיל אהבי יש, נשלי ח'] : אהוב את הנקום, שבוטה נאהבה : אהוב את הצרות. שנקרבן ונלנדן וגוונן טוב : ונלצטתו. התורה [ענוה ויראה, כנלצוט סאדם עוטה צו כדכתיב, חיוב כ"ט, לך לצטתי, וילצט לך קסריון, ישעיה כ"ט, וילצט קללה כנודו. תהלים ק"ט, שהענוה נציחה לידי יראת שמים, דכתיב, נשלי כ"ג, עקב ענוה יראת י"י, הרי שכל ויי שיש צו תורה יש צו נדת הללו] : (ונכשרתו להיות) לדיק הולך צווננו ואינו עוטה עול (אלא נלדיק דרכיו צקו וצחקעת נשפט) [וננהנה לאחרים נשלו ואינו גוונל טוב צגופו לטרוח צעציל אדם וגוונל רעה לנני טעשה רעה לשלם לאיש כוועשהו, אבל נדת חסידות צין צגופו צין צווננוו ואינו גוונל שלום רע אלא] (חסיד). עוטה לפנים נשורת הדין : (יש. עוטה יושר. ג) ועדיך נלדיק] [ישר הוא נענין חסידות. עוטה לך ונשפט ונשתלך צונשטים שנכנס אף לפנים נשורת הדין כנוו שפי' חכניים (סוכה כ"ג וקדושין ל') ועשית הישר והטוב לפני י"י אלהיך ליכנס לפנים נשורת הדין : ונאונן. לא יעשה עולה ולא ידבר כזב ולא ינאל צפיו לשון תרונת וסוף נאונן אס לכסות דבר סוד כדכתיב (צונדצר י"ג) צכל ציתי נאונן הוא, וסוף לנשענת חזק לכל הצוטים צו ונאונן : ועניו. נעלב ואינו עולב : ונרחקתו ון החטא. דתנא דבי ר' ישועאל (סוכה כ"ג וקדושין ל') אס פגע צך ונוול, סהו ילער"ע, נשכהו לציהו"ד, אס אצן הוא נעווח שנאמר אצנים שחקו נים ואין נים אלא תורה שנאמר הוי כל אנא לכו

עת והיה העולם שונם, צא ר"ע לרצותינו סצדוקס ושנאה לר' נאיר וכו' והס העמידו תורה צחותה טעה (יצמות ס"ג), ואפס קלה נאונריו להגדיל תורה ולהאדירה הצאתי לנעלה. פ"צ נשנה יו"ד ופ"ד ניי"ג. גס פס התלצו לכבוד הוגי תורה לשנים לפאר ולרונס אוחס, ויאונר כל העוסק וכו' כי תכלית לווד היא הנעשה הנמשך נעסק התורה, כאשר צאר זאת צרחה צעל ראשית חכונה צחקונה, טעל די עוסקו צתורה צכונה זואת זוכה לדברים הרבה, והראשון צצנה שכל טוב לעושיהם כנרגלא צפונייה דצנא (צרכות י"ז). לעושים לעושים לשונה. וגס כאלו קיים תרי"ג נולות, אחר שאינו חסרון נלדו, וי"י יודע ועד נשצצותיו ורצונו ונלרפן לנעשה, וכן אונרו (דצרים רצה, צרחה) טעקור לווד התורה הוא הנעשה הנמשך נוננה, וחסו טזוכה לדברים הרבה : ולא עוד אלא שכל העולם כדאי הוא לו. כנוו שאונר צן עזאי (צרכות כ"ח). צרוך צצנא כל אלו לשונני. ואונר עוד (טס) כונה יגיעות יגע אדה"ר עד שנאלא פת לאכול וכו' וכונה יגיעות יגע אדה"ר עד שנאלא צגד ללצוט וכו' ואני נשכים ונוולא כל אלו נשוקים וכו' חס"א ר' נאיר כאן : שכל העולם כדאי הוא לו, ר"ל ללרבה, כי יעמוד לנשענעה, וכונס"ל (צנת ל) כל העולם לא נצרא אלא ללוות לזה, וסוף התכלית הנרעה צתולדה : ונקרא רע, סס"י אמו ענוו תנייד וכנרגלא צפונייה דר"ע (צרכות י"ז). נמור בכר ללבך ובכל גפשיך לדעת את דרכי ולשקוד על דלתי תורתך, נצור תורתך בלבך ונגד עיניך תהיה יראתי שמור פיך מכל חטא וטאר וקדש עצמך מכל אשמה ועון ואנכי אהיה עמך בכל מקום. וחסו סנקרא. רע כונה"כ (תהלים קל"ט) ולי נה יקרו רעין אל . . . (ויס נפרטים סהו נסמך : ונקרא רע אהוב ע' נדר"ש ויין לצונן) : אהוב את הנקום אהוב את הצרות. כנאונר הכמוצ (דצרים י"א) לאהבה את י"י אלהים ללכת צכל דרכיו ולדקס צו. וכן יורנו נקראות רצות על האהבה הנקשרת נפש ישראל שונרי תורה צאציהס צצנניים, וכאונר (טס ד') ואתם הדצקים ציי"י אלהים וכו'. ואחרי כי יעסוק צתורה צאהצתו אוחס, (צלי לקות לגנוול) ולשנה יזכרה תאות נשפה, סנה סוף אהוב את הנקום והיא אהבה שאינה תלויה צדבר. (ועד"ו צאר סה' אהבה צוה יצחו לו. יען סנראה נזה פחיתת נעלת האיש שמוצס לקנות האהבה צעד צלע כסף, אשר לו כנפים והכסף עוצר לכוסר אחר. והאהבה האנייתת חזקה אשר נים זדוקים ורצים לא יוכלו לכצותה, ואין קנין ודבר צעולם טיוכל לענווד נגדה ולהרסה) אף ורק יען שאהב את המקום. והוא אהוב את הבריות. כי יגן עליהס צשלוננו. ות"ס ננדצין שלום צעולם. ולעת נולא ינהלם צלחס, כנשחז"ל (צרכות י"ז). כל העולם ניזון צעציל חנינא צבי והוא יחיה צנות, צק צרוצין נע"ס לע"ס, וע"כ משמח את המקום אשר יכפר עון החוטאים, ולא יסחית את רחניו נילוריו, וצללו יחיו וינללו נשחת צלי . . ומשמח את הבריות, כי סוף להס נוחסה ציום לרה, וע"י נוסרו טעוץ יסוצו ננדרכס הרע, ונופת לרצים יהיה נוננו יראו וכן יעשו. ומלבשתו ענוה ויראה. כנאונר סחכס : תכלית הידיעה טנדע טלא נדע, והאיש הצל לכלל ידיעה זו. יש וישפל, כי יצא לחקר כי עוד סוף רחוק נשנערה, כונה"כ (קסלת ז' כ"ג) אונרתי אכונסה והיא רחוקה נונני. ואחז"ל (תענית ז') ד"ת אין נשקייניס אלא צוני טדעתו טפלה עליו. וגס יוקיר נאוד נותן התורה. האליהס נסוד ססי"ת, כי קוצ"ה ואורייתא חה, ויתלצט ענוה, עכ"כ (צונדצר י"ג) והאיש נשס עניו נאוד. ויען לא קס צציא כנשס אשר ידע רוננוות אל, ידע כי קטן

כתב יש"ר

הפך העול, ההולך בדרכי הצדק לעשות לזולתו כראוי לו יקרא צדיק. וישר. הדרך היותר קצר הוא דרך הישר והוא היפך המעקס והעקש, וכן דרכי החכמה יקראו ישרים שהם מוליכים אל התכלית הנאות היותר קצר. וההולך בדרכי ישרים נקרא ישר וכן אמרו בספרי צדיק וישר הוא, שהוא מתנהג בישרות עם כל באי עולם :

3) ושם פירש"י לצוות, צוותא שולא"ש :
ג) וכן בפ"י הרמב"ם לשון זה. אך אחרי שבמשנה חסיד קודם זה וכבר כי רש"י שעדיף מצדיק, נכון כי במלת ישר יהי"ג"כ עדיף מחסיד, ובאמת לא אדע למה לא נכתב במשנה ישר אצל צדיק במ"ה צדיק וישר הוא (דברים ל"ב ד') וכי שם המבאר וז"ל צדיק

לי גבורה. ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר ובנהר שאינו פוסק והוה צניע וארך רוח ומוחל על עלבונו ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים :

דברי הפי

רשי

לכו לנשים, ואם צרוב הוא ותפולך שגאור הלך כה דברי כאש גאור ד' וכפטיש יפולך סלע] : ונהנין ונונו בני אדם (ללמוד ונונו עלה ותושיה שגאור לי עלה וכו' כך נשבתה התורה, שלי העלה והתושיה והגבורה, וכתב חני זינה, שכל הנודות הללו יש לי בלונדיה) [בדברים אלו] : עלה ותושיה וכו' דלעיל ונחמי קרא כתב י"י קנני ראשית דרכו (שבו ונדבר שלמה שצביל התורה ואומר) [וסמך ליה] לי עלה ותושיה וכו' כלומר עלה [ותושיה] זינה והגבורה חני ללונדי להיות לבני אדם לעזר : תושיה ד' ליי"ר בלע"ז ענין גאור וגדולה [ופי' חכמים ה] שלכך נקראת תושיה שנתת כוחן של לונדיה ע"י תורה ונחשבה : [ונלכות ונושלה שנקרא ונלך וסיפק צידו לנלך, שנתמדצין הכל לעשותו ראש וקלין וחולקין לו כבוד : וזהו שגאור (נשלי ח') צי ונלכים ינלוכו, ונכחן פי' חכמים צונס' גיטין (ס"ג) שת"ח נקראים ונלכים : וחקור דין. כדרך הרשות כנחז"ל (שבת י"ח) שאין כל העולים יכולים לכתוב חללה של רשות, שגאור שנים לרום וארץ לעונק ולצ' ונלכים אין חקר] : (רשות ו) וחקור דין. שעונק הדין פתוח לפניו) : ונגלין לו רזי תורה. (מן הסוסי) סתרי

קטן ונחך הנהו והיה עניו ונכל אדם. כי אדם הנוני לא ידע גדלותו ע"כ לא יוכל להקטין עלמו כ"כ, וזהו שגאור (שמות ג') ויסתר ונשה פניו כי ירא ונהצט אל האלהים. וכמו שגאורתי צפ"ח אלל וגאור משה קבל וכו' שלזה לגבי ונשה ירא ונלתא זוערתא הוי ... ואנרו (סוטה ה') כל אדם שיש בו גסות הרוח אין הקצ"ה והוא יכולין לדור בעולם. והנהו דוחק רגלי השכינה, ונשא"כ העניו אשר שכינה שרויה אהו. ועי"ש יתנולא יראת י"י ונשכינה החופפת עליו, כנאמר ר"נ שהצחתי ואנבי אהיה עמך בכל מקום. והו יראת הרונונות ונדר גאונו . . . ונכשרתו להיות לדיק חסיד ישר ונאמן. כזר צארתי צנוקוס אחר, כי הלדיק הוא העושה ונעשיו לפי החוק והנשפט ונשא"כ הנקי, הוא שחשדוהו לחוטא, או שרעהו יענידהו צונשפט, אך ילא נקי צונשפטו, [ונשפי זה תנולא שהנוסית ישיא לאיש (נשלי) נלפנה לנקי חנס, ר"ל שלחנס ילא נקי, וצאונת הוא חייב. והנ] אלל הלדיק אין וני יתעורר עליו, אין פולה ונלשקף על תהלכותיו ונעשיו הנעשים צלדק, אוננס לא לצד שלא יעשה ונעשה אשר לא תנולא חן צעיני הרואים. ופשתה כהה לא יכבה, כי גס יתחב"ד עם רעיו ויעשה עוניהם ארת לטובה ויתנהג עוניהם לפנים ונשורת הדין, ונעלת "ישר" גדולה ונן לדיק, אחרי שנלניו בתורה, לדיק וישר (פ' האזינו) (וע' ונש סכתצתי צכתב יס"ר על דברי רש"י פה). אוננס ונעלת ונאמן, הוא כל נוולא שפתיו ישנור, ואם ילא הגה ונפיו, לא ישוב ונונו כי אם יעשה אשר צטא צשפתים, וגם ונצלי לורך שצועה ות"כ, ידעו יושבי תבל כי נאונן הוא צדצרי, (וגם צמידושי תורתו, לא יסין איש לאנור : כי ראה או שוע זאת ונחכס אחר, ונלנצט צבליית שאינו שלו. יען ידוע כי עוסק לטונה לא להפאר, וגם הוא כון לדעת החכס, והתורה וננינה עליו לצל יעבור תחת שצט הצקורת) : ונרחקתו ונן החטא. דננינה ונלילה (וע' ע"ז י"ח) : איכא דאנרי צשול ככרים חוזא עונס צהא ונתקן צהא ונ"ח אהא אליהו ואדוני ליה כזונה כרכתיה. אנרו חס ושלוס אי ר"נ הוה, לא הוה עביד הכי. (וע' קהלת רבה פ"ו) ע"כ אונר כאך ונרחקתו ונן החטא. ונרקצתו לדי זכות. אין הכונה אם יחטא ונחפסין לו זכות. כי אונר לפני זה : ונרחקתו ונן החטא, א"כ לא יחטא, אלל פעונים יעשה דבר שנוכל לאנור שחטא, אכן זכות התורה שעוסק בה לטונה עולתה תקפץ פיה ולא יהיה פולה פה ונלשקף להרהר אחריו. וכזאת קפרו לנו חז"ל (שבת קכ"ז) : ונעשה צחסידי שפדה ריבה ארת צת ישראל והשכינה צונלון תחת ונרגלותיו, לנחר ירד ועצל ושנה לתלמודיו. א"ל צשעה שששכצתיה תחת ונרגלותי צונה שחדותי ? אנרו : שונא יש צנו תלניד שאינו צדוק לרצי וכו' וכו' כסם שדנחוני לכך זכות כך הנקוס ידון אהכס לכ". עוד שם ונעשים כאלה . . . ויתכן עוד שאנור ר' נחיר זאת לעונת אלישע אחר, שהעלה עשן ונקצרו. (חגיגה ע"ו) ונזכר את רצו שלא יחא הוא צב"ע ורצו בניהס . . . (וצנוקוס ונקרצתו לדי זכות, איתא צד"ח זוטא פ"ח, ונציאחיו) ונהנין ונונו עלה וכו'. לא לצד שסואלין צעלתו אך נהנין ונונו כי עלתו תקוס, וטובה העלה היעולה ונאחו . . . כי כציוכל וני ונשל צי לדיק, ויגזור אונור ויקוס, ע"כ עלתו תקוס ותהיה. וע' הסקין כ"צ הנהו צי חרי דאגרי צהו דכל צי שונשו הוו קא ונללי צהדי הדדי איקל"ר ר"נ להסם עכצניהו תלתא צי שונשי עד דעביד להו שלנא. חרי דנסיין ונונו עלה. ונותנת לו ונלכות ונושלה, כנשז"ל (נ"ק ט"ז) וני ונשל צי לדיק וכנ"ל, והכוונה ונותנת לו ונלכות, ר"ל נדת ונלכות. כי החיים והנות ציד הולך, וכנו כן לטותא דרצנן לא תשוב ריקס, ואנרו (שבת לג) כל ונקוס שנתנו עיניהם וניד נטרף. ושם יסצ ציה עיניהם ונח גפסה, נתן צו עניו ועשאו גל של עלמות . . . וגם נקראים רצנין ונלכים (גיטין ס"ג) וגם צכות התורה יצו לחקור דין, שיצרכו האונת ויחקרהו. ונגלין לו רזי תורה, ונעשה כנענין שאינו פוסק וכנהר שנתגבר והולך, כי לפעונים הדין לנראית עין לא יתאים עם הסכל אלל כסנונדיעין אחרו רזי תורה ידע כי לדיק י"י צכל דרכיו . . . ונעשה כנענין אשר לא יכצו וניניו וכנהר שנתגבר והולך כן ילך ונחי אל חי ויוסף חכונה ודעת . . . והוי לנוע. צידושלנוי פ' היה קורא ר' יוסי בן חלפתא היה ונשצח קניייהו דלפוריים דר' נחיר אדם גדול הוא, אדם קדוש הוא, אדם צנוע הוא . . . וארך רוח ונוחל על עלצונו (בדברים רצה פ' שופטים ויק"ר פ"ט ירושלמי ונ"ק דסוטה) ונעשה צר' נחיר שהיה יושב ודורש וכו' הלכה אותה אשה לביתה שהיה ליל שצת ונוללה הנה שלה שכבה. א"ל צעלה היכן היות עד עכשיו אנורה לו שונעת הייתי לר' נחיר דורש. והיה אותה האיש לילן. א"ל צכך וכך אין את כנכתת לביתי עד שתלכו ותרוקני צפניו של ר"נ ילאה לה ונציתו. נגלה אליהו ז"ל על ר"נ א"ל חרי צשצילך ילאה האשה ונציתה, הודיעו אליהו ז"ל איך היה הנועשה. ונש עשה ר"נ הלך וישצ לו צצית הנודרש הגדול צאתה אותה אשה להסתכל וראה אותה ועשה עלמו ונחפסק (חולה) אונר וני יודע ללחוש לעין אנורה לו אותה אשה חני צחתי ללחוש רקקה צפניו. א"ל אונר לצעלך חרי רקקתי צפניו של ר"נ, א"ל לכי התרלי לצעלך, וע' צנ"ר שונסיים א"ל תלמודיה רצי כך ונצים ד"ת וכו' א"ל לא יחא כבוד נחיר גדול ונכבוד קונו, ונה אם שם הקדוש שכותב צקדושה אונר הכתוב שונחה על הניס צשציל להטיל שלום צין איש לאשתו וכבוד ונחיר לא כ"ש, חרי וטוחל על עלבונו . . . ונגדלתו

כתב יש"ר

ד) ובפי' הרמב"ם אלטיא"ו בלע"ז : ס"י י"ב פסוק עמו עזו ותושיה .
ה) סנהדרין כ"ו ומדרש שוחר טוב ס"י ז' פסוק שניון וילקוש איוב ו) אזלי ה"י לפניו גירסא רשות תמור מלכות וממשלה :

אמר רבי יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה. שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נוזף שנאמר גזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם. ואומר והלחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלחות : אל תקרא חרות אלא חרות שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה וכל מי שעוסק בתלמוד תורה הרי זה מתעלה שנאמר וממתנה נחליאל ומנחליאל במות :

דברי הפיץ

רש"י

ומגדלתו ונרוונותו על כל הנועשים, כי כל הנועשים לט"ש, ע"כ לא תשיגוהו צושה וכלימה, ולדעתי כונה נסתרה לר' ונאיר זה. כי העוסק בתורה לשונה יגדל כמו עד שהתולדה תכה לרגליו והוא יעשול זה כאות נפשו, כי הוא לנעלה ונהטעב וכשא על כל הנועשים, זאשר הנה יסורו לתפקידו, כל אשר ילוה עליהם צנפניע, כי ר"מ צבל הנס, ואלהא דנאיר יענו וילילו ונכל לרה ולוקס, יצרכו ויחנכו כנצואר צגנ' דע"ז דף י"ח והצן :

ב. אור ר' יהושע בן לוי צכל יום ויום צ"ק יולאת נהר חורב וכו' אצורו רז"ל שנקרא הר סיני הר חורב על סס הכתוב (תלים קנט) רוננות אל צגרונס וחרב פיפיות צידס (שנות רצה פכ"ח) וסס פרק צ' אצורו שנקרא הר חורב שוננונו נטלו סנהדרין רשות להרוג צחרב (והרצה שנות סיה להר אלהים זה ע' שצת פ' ר"ע ותוס' צ"ק ל"ח וצנצבר רצה פ"ח ותנחומא נשא) והנה ריב"ל אשר צצבוד התורה יתינר, ופיניי נאנריו היקרים הנפחרים צתלמודים ונדרשים רצו כנוו רצו. די אס אזכירה ונאנרו (צרכות כ"ח) כל הונלנד לצנו תורה ונע"כ כאלו קבלה נהר חורב ... טנאנר (דצרים ד) והודעתס לצניך וכו' וכתב צתריס יום אשר ענדת לפני י"י צחורב. ואנר הנחלך צדך ואין לו ליה יעסוק צתורה (עירוצין כ"ד) חס צראשו יעסוק צתורה וכו' (סס) כי הוא סס חיים, עד שא"ל לחיות צלעדה וכל זה חיי רוח איש ואיש ישראל ... ואנר לא הזכיר תורה צארץ ונחזירין אותו (ירושלמי צרכות פ"ח). ואנר (נו"ק א סוטה ד) כל הסס אורחותיו צעוה"ז וזכה ורואה צישועתו של הקדוש צ"ה טנאנר וסס דרך ארצו וכו' אל תקרי וסס (דארט) אלא וסס (שעטענען). הרלון שלל תוכל לקרות וסס דרך ארצו, אך אס נוקודס יסס דרכו ויערכו. כי הכל סולך אחרי הכונה ולשונה ... לזאת יאנר פה, כי יום יום צת קול יולאת נהר חורב (כאלו החר חמד אלהים לתת עליו התורה לעס סגולתו יציט יראס האנשים, וחד הסר נוקול גדול ולא יסוף ישנע עוד

[סתרי תורה טנאנר, תלים ל, ונצא לצצ חכמה. רזי כנוו, דניאל ד', כל רז לא חנס לך : כנועיין וכו' דכתב (משלי ה' ט"ו) שחה ויס וצורך ונחלים ונחך צארך, וסס כתב (פסוק ט"ז) יפולו ונעינותך חולה, טנעסה נהר גדול] : (פ"ג והוי נכוע וארך רוח, הוי נכוע וארך אפים ונחך עסק התורה, טקסה לכעוס דכל הכועס ז) אפי' תורתו כנרע"ה ונשתכחה סיונו) : ונחל על עלצונו ונעציר על ונדותיו נרוצ ענוס :

ב. [אר"צ"ל וכו' אגדה סיה צתנחומא : ח) צת קול. אינו נאלך אלא נדה קול הוא ויולאה צפני עלמה כרוח הננעצת. ורצ סעדיא פי' סהוא כאדס הקורא אל הסרים והקול יענה וצין צצרי סרים והנעטות צצכלעיס: ונהר חורב ונקוס סניחנה צו התורה ולפיכך סיהת נסונעת וסס] : ונעלצונה ס"ת ונעלצון סעולצין את התורה (סיה עלובה על) סאין לה עוסקין : [מוף הוא נוטריקון של נוס ואף ונלשון ויגער צו אציו ונערגוניין ונף ציה. וסרי הוא כנוודה. סכנו נוס זה סנתון צאף חזיר כך אשה יפה וסרת טעם. ת"ח הנסיר עלנו ונללמוד תורה ונאוס הוא כנוו זה, וכנוודה זה שופרטיין ונונו צ"ח. טאע"פ שכתב אשה, לא דצר שלונה אלא כנגד תורה, סכן סיה שלונה אונר כל דצרי ונעין ונשל. הוא טנאנרו חכמים ציצנות (ס"ג) : טוצה אשה סהתורה ננעלה צה] : [מוף. ונודה כנוו ויגער צו אציו ונערגוניין ונף ציה אבוסי. כ"ח חזיפת חכמים ונודה, נוס זה צאף חזיר סאינו ונענרו אלא סולך ועוצר צאשפה ונונחיס, כן ת"ח סקר ונענייה של תורה סהוא נאוס כנוודה סזה. כ"ח אשה יפה וסרת טעם. ט) כלונר דצריו צלשון נקבה, אשה יפה סהוא סר דצרי ונענייס של תורה דונה לצוס של זה סנתון צחוטנו של חזיר טצ"ח צדלים ונונו. אלנח כנוודה קרי ליה קרל) : [חרות על הלוחות. נעסה צן חורין על עסק הלוחות לפי טצ"ח ונכצדין אותו ונעשטיין לפניו וכ"כ צב' צן סירה י) סלסליה ותרווננך וצין נגידיס חוסיצין] : (סאין לך צן חורין וכו' לפי טצ"ח ונכצדין ונעשטיין לפניו ויני סאינו עוסק צה ונערכין ונונו. אלנח כנוודה סה) : [ונונתנה נחליאל. פירשו חכמים יח) צפ' יו"כ סצתורה סכתוב ונדצר, לפי סכתוב לנעלה ונונדצר ונתנה ופירשו חכמים טעושה את עלנו כנדצר ונפקר לכל ניתנה לו צונתנה, ונענייתה לו צונתנה נחלו אל, טנאנר ונמתנה

ונונתנה

כתב יש"ר

פסוק טובה חכמה עם נחלה, וירושלמי נזיר פ"ה וברכות פ"ז. — (א) לא מצאתי שם. אך בעירובין נ"ד. ומדבר מתנה, אם משים אדם עצמו כמדבר הוה שהכל דשין בו תלמידו מתקיים בידו וכו' ופירש"י אם כמדבר הוא, התורה נתונה לו במתנה מהשתכח : אכן בנדרים נ"ה. אמרו ומדבר מתנה וכו' כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל, תורה נתונה לו במתנה וכו' ופירש"י על שהוא מופקר לכל. לתלמוד תורתו לכל וכן ברבה (במדבר פ"א ס"ו ו'. כג' דברים נתנה התורה וכו' מה אלו חנם לכל באי עולם כך ד"ת חנם הם וכו' כל מי שאינו עושה עצמו הפקר כמדבר אינו יכול לקנות את החכמה והתורה וכו' (וע' במד"ר פ"יש ס"ו ו') מי שמשים עצמו כמדבר ומפליג עצמו מן הכל. —

(ז) ע' נררים כ"ב. ושם ליתא אפי' כמרע"ה :
 ח) ע"ד בת קול ראה מ"ש בההערה במבוא :
 ט) הלשון אינו מובן. והכונה אף שנכתב בלי נקבה : אשה יפה וסרת טעם, מ"מ הכוונה על ת"ח הסר מטעמי התורה שהוא דומה לגזם של זהב וכו' :
 יו"ד) בברכות מ"ח. אורייתא היא דמיקרא לי דכתב סלסלה ותרוטמך תכבדך כי תחבקנה. והוא פסוק במשלי ד'. וכמש"ש רש"י ע"ש אכן בבן סירה ו' איתא כמ"ש רש"י כאן. ואם רש"י טאבות הוא מרש"י שבש"ס יהי' סתירה מזה אל זה. וע' תו' ב"ק צ"ב : ד"ה משולש ובעירובין ס"ה. ד"ה בצר ובב"ר פי' צ"א וקה"ר

ג הלומד מחברו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד או אפילו אות אחת צריך לנהג פוסק כבוד שכן מצינו בדוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד קראו רבו אלופו ומידו שנאמר ואתה אנוש כערכי אלופי ומידעי : והלא דברים קל וחומר ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד קראו רבו אלופו ומידעו הלומד מחברו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד או אפילו אות אחת על אחת כמה וכמה שצריך לנהג בו כבוד ואין כבוד תורה שנאמר כבוד חכמים ינחלו ותמימים ינחלו טוב ואין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו :

דברי הפי'

רש"י

ונונתה נחליאל, וכיון שנחלו אל עולם לגדולה שנאמר ונונחליאל צמות ואם הגזים עלונו, הקצ"ה נשפילו שנאמר ונצמות הגי, ולא עוד אלא (ב) ששוקפו בקרקע שנאמר ונשקפה על פני הישינון, ואם חזר צו הקצ"ה נגזיהו שנאמר כל גיא ינשא (ונונתה נחליאל. לנעלה וכן הפסוק הזה כתב ונונדצר ננתה ונונתה נחליאל, כיון שניתנה להם תורה צנתנה נחלו אל, כלומר הציאות נחלקו, וכיון שחלקו אל עולמים לגדולה שנאמר ונונחליאל צמות) :

עוד עתה יוס יוס" וואונרת : אוי להם לצריות ונעלצוה של תורה. כי צהיותם ונלעזבים צתורה היתה שעשוע השם וניי אז ונלפנים, ועתה עזבו תורה, ויחסבו כי הוילוה, ותהי להיפק, כצודה לא גלה, ופניה יהיה לה עוד כנקדט. אך אלה אשר רחקו ונונה מופים ונוודים, כי הנם זהב לא אצד ערכו גם כי יהיה צאף חזיר, אך החזיר לשוא יתפאר צו, וכן אשה יפה, היא הנפש הנשכלת צאדם, אם סרת טעם התורה, אשר טוענייה חיים זכו . . . וואונר והנכתב נכתב וכו' א"ת חרות אלא חרות, שאין לך צן חורין אלא וני טעוסק צתורה, כידוע ונספור חז"ל (כתוצות ע"ז) טריצ"ל לא ירא רע, והוי וניכרך צהו (צצעלי ראתן) ועסק צתורה דוגינא (ע' קוטע כ' תורה צעדנא דעסק צה ונגינה ונללה וכו') וישר אל ונלך הנות ויכול לה, כי לקח סכינו ונידו, ויעל אל אלהים, וצג"ע ונוחתו כנוו חי . . . אחת הרעיון צנאנרו פה, שהעוסק צתורה נעלה, וצדק אנרו (ט"ר פנ"א ותד"א ח"צ פ"צ ופרד"א פנ"ז) חרות וכן ונלך הנות. כי לא יוכל לפגוע צו, צבוא יונו ואל על יקראוהו, חי חי הנהו והצן :

ג. (או דבור א'. של טעם) : [שני דברים. שוליו שאמר לו אחיתופל לדוד אשר יחדיו ננתיק סוד צית אלהים נהלך צרגש (תלים כ"ה טו)] שפעס א' ונלאו אחיתופל לדוד שהיה לצדו יושב וטוה. א"ל ונה אתה עושה, הרי כתיב חרצ על הצדים ונאלו (ירמיה ג' ל"ו) חרצ על ה"ח שיוטבים צד צדו ועוסקים צתורה, ולא עוד אלא שנוטפים, כתיב הכא ונאלו וכתב הסם (צנדצר י"ג) אשר נואלנו ואשר חטאנו (ע' צרכות פ"צ) : אשר לו ונה אעשה, א"ל אשר יחדיו ננתיק סוד לעסוק צתורה אני ואתה. שוב פעם אחרת ונלאו שהיה הולך לצינו"ד צקונה זקופה א"ל ונה אתה עושה הרי צבר כתיב ונקדשי תיראו, כדי שתהא אינות שניים עלי" (ג) צרוצ עם הדרת ונלך אשר לו צצית אלהים נהלך צרגש צרגשת צני אדם ונלך אני ואתה. (יד) אבל צכצשת התהום לא לינדו כלל ופני שהוא עלונו כצנז) [סנוך להאי קרא דאתה אנוש כערכי, סנוך איך קרא, אשר יחדיו ננתיק סוד, לפי שנלאו אחיתופל לדוד שהיה יושב יחידי ועוסק צתורה א"ל לנה אתה לווד יחידי והלא צבר נאמר חרצ אל הצדים ונאלו. שוב פעם אחרת ונלאו שהיה נכנס לצית ונדרשו

צקונה זקופה א"ל והלא צבר נאמר ונקדשי תיראו שצריך לו לאדם ליכנס עם צנורא כדי שתהא אינות שניים עליו וכן הוא אומר צית אלהים נהלך צרגש לשון אינות ופחד, וי"א צרגש נכנס עם טו) . צכל כמו לפי שנאמר צרוצ עם הדרת ונלך, כ"א ללכת צרגשת וצנעירות לצ"ה) : ואתה אנוש כערכי [דוד הולך היה נשצח את אחיתופל ועושה כוונות אף חשוב ונונן] (חשוב כוונתי) : [אלופי וניודעי. חכם [ורצ] סלי, כנוו אנשים חכמים טו] וידועים : [סלוונד ונחצירו. אדם הדיוט עאכו"כ כי כ"ש שצריך להשפיל א"ע. או אפי' אות אחת. סכלפי גדולתו של דוד אלא אחיתופל שהשפיל עלונו צצ' דברים, כדי אדם להנכע אלל חצירו כיולא צו צאות א' (ונה דוד שהיה ונלך ישראל עשאו לאחיתופל שהיה רשע, ולא היה ראוי לכך, רצ ואלוף צצציל צ' דברים, אדם הדיוט הלמד ונחצירו שאינו רשע עאכו"כ) : [ואין כבוד אלא תורה. אין לך אדם שראוי לתת כבוד יותר ונוני שהוא צעל תורה וכ"ש טילנדו חכמה. כבוד חכמים ינחלו. ואף התניניים על עסק שנחלו טו. ואין טוב אלא תורה] : [ואין כבוד אלא תורה. כלוונר אלא לתורה. ולא שצריך לנהוג צו קאי, והכי קאמר אין כבוד צא לו לאדם אלא על עסקי תורה : כבוד חכמים ינחלו ולנהי הן נוחלין כבוד צצציל שהם לוונדין את התורה וירשין אותה כנחלה. כ"א ואין כבוד אלא תורה. כלוונר אין כבוד זה שאנו עושין ונליריכין לאדם לנהוג צו כבוד, אלא צרצו ולינדו לו תורה, אבל לוונדו אוננות אחרת כגון (י) שוליא דגברי לא : כבוד חכמים ינחלו. ראויים חכמים

כתב יש"ר

יחידי ואמר לו בית אלהים נהלך ברגש כתיב שחיוב אדם ליכנס שם בקבוץ עם לפי שנאמר ברוב עם וכו' . (יד) ע' סוכה נ"ג, אחיתופל א"ל שרי למיכתב אחספא. ויהיה לפי"ו ג' דברים שלמד ממנו ? אך רש"י כ' שם דרוד ידע זאת ולא רצה להורות הלכה לפני רבו אחיתופל שהיה שם ; (טו) פה ערבוב דברים . (טו) דברים א' ט"ו . (יז) בפסחים ק"ח. שוליא דגברי. פי' תלמיד של בעל מראה .

(צ) בגמ' ששוקעין אותו בקרקע ואולי גם כאן צ"ל ששוקעו, אכן לפי פירש"י שם ד"ה ששוקעין. ששוקעין אותו בארץ כמו המשקוף וכו' יוכל להיות גם ששוקפו. ובהמשביר ערך שקף כ' סעיפי הסלעים (ישעי' נ"ז) תרגם שקיפי כפיא. ענינו חפירה וחלל, ועוד שם שקף ג'. עלה נדף (איוב י"ג) תרגם שקפה. וענינו חביטה דחיפה והכאה : (ג) חסר כאן וצ"ל כמו בפ"י הרמב"ם וי"א שהיה נכנס לביהמ"ד

ד כך היא דרכה של תורה פת במלה תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל אם אתה עשה כן אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא :
ה אל תבקש גדלה לעצמך ואל תחמוד כבוד יותר מלמודך עשה ואל תתאוה לשלחנם של שרים ששלחך גדול משלחנם ובתוך גדול מבתם ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעלתך :

דש"י

דברי הפיץ

חכמים להנחיל כבוד, ואיזה חכמים תניינים הנוחלים עוז דהיינו תורה
אל כל חכמים בשאר אומניות לא :
ד. פת צוננה תאכל [ששע"פ שאין לו לאדם אלא פת חרצה שיטבול
צוננה לעס"כ לא יונע עלונו ונלעסוק בתורה. ואם הוא עשיר כ"ש
שיעסוק עוב לו כדי שינחל צ' עולמים כמותה שטינו צהוריות (פ"ג
97 י"א) : אלו לדיקי כי הו אכלי תרי עלמא וני ית) סכי להו. וניס
צ' תשתה. יט) נדת הלח, ואין אדם שותה צנוסורה אלא ע"י
י"א. (לא על העשירי הוא אונר שיעמוד צחי ער כדי ללמוד
לא הכי קאונר י"א אין לאדם אלא פת צוננה וכו' ואין לו כר
לשון אלא על הארץ, אל תונע ונלעסוק צה, דסופו ללמוד אותה
ועושר : צנוסורה. ודה קטנה) :
ה. יתקש גדולה. לרדוף אחר השכרה) : ואל תמנוד כבוד. להסתבד
וה' אמה נראה כוונד שלא לשונה] (שנתוך כך נראה כוני
שעושה אדם יותר מלמודך עשה. [שיהיו ונעטיך נרצוים
ונחכנתך :] יותר וקנה שלונדה עשה ונעשים עובים וקיום נולת
כדלומינין כ) כל שחכנתו ונעטיך חכנתו ונחכנתך) : [ואם
תתאוה לשולחן ונלכיס. שאם יפתוך לעשות כוונעיהם וליתן לך שכרה לו
תשנע ולא תאבה. ואל תמחר ואל תקנא צהם. ואף לא תפקק צד"ת
ונחנת שאתה רואה אותם ונלכיסים, ונפני ששולחך צעו"צ גדול ונשולחנם
צעו"צ וכתוך גדול ונכתרם. ואפי' צעו"צ, דג' כתרים הם, וכתר תורה
גדול שזהם : צעל ונלכתך. הקצ"ה שאתה עושה ונלכה אלנו] :
(ששולחך גדול ונשלהם. הוא סכר שתתקבל על למודה של תורה) :
סהנלכות

ד. כך דרכה ש"ת וכו' יוסב על ו"ש ואין כבוד אלא תורה, ואין עוז
אלא תורה, ויאונר האונס כבוד ינחלו חכמים, וטוב תניינים, אל כל אין
ד"ת ונחכנתים, אלא צווי שנונית עלמו עליה (גיטיין כ"ו) הרלון וננית
תאותיו הנופניים. וקרה קנאתה, והנית תאותה, ויאבד הכבוד, אם שלש
אלה ישעם לו, ישיג התכלית הנלה, וצדק אונרו (נדריס ס"ג) תיכא
לאהבה את י"א אלהיך ולדצק צו (נדריס ו') שלא יאונר אדם אקרא
סיקרלוני חכס, אשנס סיקרלוני רצי, אשנס שאהיה זקן ואשצ צישיצה,
אלא למוד ונאהבה וסוף הכבוד לצוא. כי אם צרעיוני להגיע
לנעלה חכס ורצי וכו' הרעיון הזה יטרידהו תניד ולא ילמוד
בסקט ובנוחה שאננה, ולא יהיו רעיוני טהורות ונזוקות לצוא
עד הנערה. לא כן הלווד לשונה אך צאצתו התורה צלי שום נערה
לכבוד, צא יצוא צרנה לכבוד נעלה, צאשר חכס הוא גדול הוא ורצי
יתקרי ; ועד"ז צארתי צינים שעצרו דצריהם צצ"ר הסצו צרש"י (צראשית
ל"ז ל"ה) אין אדם נקבל תחמונין על הדי וכצור שונה, שעל הונת
נגזרה גזרה שיתכח ון הלצ, ולא על הדי. והקסה צב"ש ש"ח נודע לא
ידע יעקב וזה שצו יוסב חי הסו אחרי שינאך להתנחס ? ואונרתי כי
כונה אחרת לרש"י צזה. האונס הרצה קצלו תחמונין על אהובי נפסס
צחשצס כי ונה, וצרצות הינים נודע הדבר כי צחיים הם. וזאת לא
יסתור כלל אונרי החכמים שאין נקבלים תחמונין על הדי וכצור שונה,
כי האנשים האלה לא היה להם שום ספק כי ונה תנו לגוע אהובי
נפסס, צאשר צלו אנשים אשר ספרו להם זאת, ע"כ נחמו עליהם. וגם
צרצות הינים קרה שנודע להם כי סקר צדו האנשים האלה צאנרם כי
ונה אהובי נפסס (ווי יודע לאיזה עלה עשו זאת, או כי שנועו ופי
אחרים והחליף להם השמות) אך על אנשים אשר נחמו צספק אם הם חיים
ולתחמונין, כי הוא יסתור תניד התחמונין ולא יוכל לשכות. כמו הנוסע

שודנה או לא, על אלה, הרעיון : אולי עוד יחיו לא יתן נקוס להשכחה
ועיר לעיר ויאבד צדך שהוה הולך חפץ יקר או כים כספו, הרעיון : אולי ימצא אותו איש אמונים והשב ישוב אליו אבידתו, לא יתנסו
לשכות לא כן אם יצוא צאניה צלצ יס ויפול וינדו צנוולת יס כים או חפץ זה. עד ונהרה יוכל להתנחס, צידעו כי לא יסו עוד לעולם אליו...
ולא אפונה אם אונרו צני יעקב לצניהם, ראינו חיה רעה אכלתה ועלנותיו גרונה היה ונתנסם אח"כ, אך צהציאם אליו כתנתו ונטולת צדס,
ויוכל היות כי צרה ויעוז יוסף כתנתו והס ונלואהו, ע"כ לא ונאך להתנחס .... והאיט אשר פת צונלה יאכל וניס צנוסורה ישמה, לא יקבא
צן אדם, וגם תאוה זרא לו, ואם על הארץ יטן, לא יהיה ונגנתו לכבוד. ושלש אלה יוצילהו להנערה ויהי' אשרו צעו"צ וטוב לו לעו"צ כי צא
יצא צרנה לכבוד חכמים ינחלו. ורצ טוב לפון לו לעו"צ ... חש"א :

ה. אל תצקס גדולה לעמך, גם כי תשיג הוונעלה ואל על יקראוך נודו חכמה אשר צך ותורתך צתוך ונעיד, לא תצקס גדולה לעמך, אך לתורתך
ולעדתך נתונה הנערה, ואונרו (צנדצר רצה) כל הנרצה כבוד שנים ונונעטי כבוד עלמו כצ"ו ונרצה וכצודו ונרצה, וכל הנונעטי וכו', זה שאונרו ואל תמנוד
כבוד (לעמך, יוסב גם ע"ז) ויותר ונלמודך עשה, ויהי' ונעטיך נרצוים ונחכנתך לנענן תתקיים, ואל תתאוה לשלחנם של ונלכיס וכו' ונה נענו
דצרי הרנוצ"ס ונאור עיננו (אגרת הרנוצ"ס ד' צדין ט"ו ע"צ) ח"ל אלו הגדולות והשררות של יהודים עתה צזה הזנן אינס אללי הללחה ולא טובצה
צליינה ולא רעה ונעוטה חי הס"י, אלא תכלית הטורה והענול וסיגייעס. כי האיט השלם הונלית צתכלית הסללחה שיעיין צהללחה דרה ועשיית
הנחוייב

כתב יש"ר

יח) פי' מי שונא להם. עפירש"י שם .
יט) ב"מ ס"א ובי"ב כ"ט. וכן פירש"י בויקרא (י"ט ל"ה) וע' בבאור
הה' רנה"ו שם אף שמצינו (יחזקאל ד') ובמים במשורה
תשתה, אינו ראייה כי הוא מדת הלח לבד, ואולי הוא שם מדה
ללח ויבש. ומן הכתוב שלאחריו נראה כן, שנגד משקל אמר
מאזני צדק, אבני צדק, ונגד משורה אמר איפת צדק והין צדק

שהן מדות יבש ולח, וחז"ל אמרו שהמשורה אחד מן ל"ג בלוג.
ובת"כ נחלקו בה. ע"כ ונראה שהיא מדת לח קטנה ולזה ברש"י
במד"ש פירש. מדה קטנה :

כ) בפ"ג דאבות. וש"ס כאן וצ"ל אין חכמתו מתקיימת, ויותר יתכן
להביא כל שמעשיו מרובין מחכמתו מתקיימת .

ו גדולה תורה יותר מן הבהנה ומן המלכות שהמלכות נקנית בשלשים מעלות והבהנה נקנית בעשרים וארבעה והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים: ואלו הן בתלמוד בשמיעת האזן בעריכת שפתים בבינת הלב באימה ביראה בענוה בשמחה בטהרה בשימוש חכמים בדקדוק חברים בפלפול התלמידים בישוב במקרא במשנה במעוט סחורה במעוט דרך ארץ במעוט תענוג במעוט שנה במיעוט שיחה במעוט שחוק בארך אפים בלב טוב באמונת

דברי הפי

רש"י

הנוחייב עליו לעשותו ויתרחק ונדעת בני אדם כולם ונהדרכים הפחותים והגדולות הנגונות כי הנשחרר ירצו יגונותיו ועצבותיו ושנא יכליונוהו ויציטוהו אינם יהודים ויפול ציד המלוכה וייסרו אותו וישצרו עלונוהו וכו' ונסיים השלם פה. ואף שתעשה הכל לא להכילת גופך ותחוקך את נפשך צטציל טוצת הרצים. נאמן צעל ונלאתך שיטלם לך סכר פעולתיך. ו צעריכת שפתים. כנ"ש (עירובין כ"ד) כי חיים הם למונאיהם, למונאיהם צפה (נוסף על כונת הלצ) וענ"כ (נשלי ט"ז) לצ חכם ישיכל פיהו ועל שפתיו יוסף לקח. גם כי ימים לצ לחכמה יוסף לקח צנתק שפתיו, ואחז"ל (קדושין פ"ק) ושנתם צצניך, שיהיו ד"ת נחודדים צפיך טלם ישאל לך אדם דצר אל תגמגם ותאמר אלף אמור לו ויד וכו' וזאת נקבולת הלמוד צקול צעריכת שפתים, וזה אמר צבנוך צצית הלצ (וצלחיהו זוטא ונוסף צצכלת הלצ): הנוחכים את רצו והנוחין את שמועתו. ע"י שנוחכים את רצו צצאלותיו כנ"ש ר"י (צ"נ ט"ז) לא צצר לקיטא דעל כל דצר הקסה לי כ"ד קוטיות והוי פריקנא לי כ"ד פרוקי וכו' ע"י נוחין את שמועתו ונענייה על וכוונה ולא תגוד. . . כי ילא כנונה נשפט אונה, ונענין שא"ר (עירובין י"ד) אלו חזיתיה (ר"נ) ונקימה הוי נחדיקנא ט"י דכתיב והיו עיניך רואות את נוריק, ואת אשר שאלו עיניו ה"י נצין ונוחין את שמועתו טלף תפול צה ספק כלל וכלל... אר"י

ו. שהמלכות צל' נעלות [נאקלח צנוקרא ונאקלח צנוטחתי צנסהדרין (פ' כ"ג מן דף י"ח. והלכה) ואלו הן. נלך לא דן ולא דנין אותו. לא נועיד ולא נעידין אותו. לא חולץ ולא חולצין לאשתו. לא נייצב ילד נייצנין את אשתו, ואין נושאין את אלנותו. ונת לו ונת ילדו ונת נפתח פלטרין טלו. וכשנצדין אותו כל העם יושצין על הקרן והוא נוכצ על כל (ה' הדרגה, צצ) ופורץ לעשות לו דרך ואין ננחין כל) וכל העם צוזין ונוחין לפניו. והוא נועל חלק צראש. כד) ולא יע קוסים אלף כדי נרכצתו: וכסף חסד לא יצנה לו אלף כד חסדיה חספניא (פי' חיליו). וכוצו לו ס"ת לטנוו. ויהיה ענו וקרא צו חייו. צין צנלחנה. צין צנדינה. צין צהליכה. צין ציטיג. ואין על כסאו ואין רוכצין על כסו. ואין נשתמשין צצריטו. ואין אותו כשהוא נוסתפר. ולא כשהוא ערוס. ולא צצית הוצח צוס תשים עליך נלך, ששהא אינותו עליך, עכ"ל (כה) חסד יצחר ד' אלהיך צו, על פי צציא נקרב, ולא נחולה לארץ, אחיך ולא אחרים, לא תוכל לתת עליך איש נכרי ונלגוד טהגר פסול, ואף צציראל ונצור ועצדים פסולים נשוס כולך רעיני טלף יהא אלף ראוי להוטיצו צנסהדרין. ואם נפש אדם לוונר הכנס תחיתיה זה יהיה נשפט הנולך אשר ינולך שפירש שנואל: את צצית יקח וסם לו צצורצתו, וצפרטיה, ורלו לפני נרכצתו, ולטוס לו טרי אלפים, וטרי חנוטים, ולחרט חריטו, ולקלר קלירו, ולעשות כלי נלחנותו, וכלי רצבו, ואת צנותיכם יקח צחוריכם הטוצים] ואת חנוריכם יקח, לאנכס יעטר, ואתם תהיו לו לעצדים, הרי כ"ג מן הנוקרא. ונוסף עליהם: צוס תשים עליך נלך, אשר יצחר י"י אלהיך צו, ונקרב אחיך תשים עליך נלך צז), ששהא אינותו עליך. וכצו לו את נשנה התורה הזאת, והיתה ענוו, וקרא צו (דצרים י"ז) הרי שלשים. וננסתפר צכל יום אינו נכלל הנוקראות הללו אלף כח) נשוס נלך ציפיו תחזינה עיניך]: (שהמלכות נקנית צל' נעלות אותך סכתוצים טע) צפרשת שנואל, כצצקשו ישראל נלך ואמר להם דעו כי כך וכך נשפט הנולך, וכשתחוקר הם שלשים דצרים עם אותן שטנויות צנסהדרין נלך לא דן ולא דנין וכו') : והכנונה צכ"ד ואלו הן. קדושה טירה, פארי נגצעות, צגדי טם לכצוד ולתפארת, ופאר תספורת ראש וזקן כל שלשים, וכ"ג ז' ימים, לנפש לא יענא, לא יקרו קרה צראש. ופאת זקנס לא יגלחו, וצצטרס לא יצרטו טרעת, אשה זונה וחללה לא יקחו, ואשה גרושה נאשה לא יקחו אשר צו נוס לא יקרב, איש עור, ולא פסה, ולא חרוס ולא טרוע, ולא טצר יד, ולא טצר רגל, ולא גיצן ולא דק, ולא תצול צצניו, ולא גרב, ולא ילפת, ולא נרוח אשך, ולא צעל נוס, וחייצין לנקות עלנן נוכל כיצור ולהיות קדוש טנאנר ואת אהרן ואת צניו טנושה וקדשת אותם לכהן לי (שנוות לי ל') וכתיב (ויקרא כ"ח) וקדשתו כי את לחם אלהיך וכו' כנגד כ"ד נעלות נתנו לכהנים כ"ד נענות. ונוסף עליהם כ"ג שאקור ליטנא לאציו ולאנוו. והוא אשה צצתוליה יקח ונן הנקדט לא ילא. כשהוא ננחנס ונאחרים אונורים

כתב יש"ד

מהמשנה כ"ו ומהמקרא ד' הרי שלשים ואולי מהמשנה אך כ"ה ומהמקרא ה'.
כה) לדעתי חסר פה מל"ה אחת והוא. [ומהמקרא] וכל הענין הזה הוא בילקוט פ' שופטים רמז תתק"ב :
כו) אנכי תקנתי זאת בין ב' חצאי רבעים. כי בלתי זה לא יהיה מספרן כ"ג .
כז) סנהדרין כ"ב ע"א.
כח) שם ע"ב .
כט) רש"י זו היתה ג"כ לפני בעל ד"ה והביאה גם עם סיום: וכ"ד מתנות כהונה, הם עשרה במקדש וד' בירושלים ועשרה בגבולים ע"כ ;

כה) פ"י. ערסא דגרא (סנהדרין כ') ופירש"י נוהגין לערוך מטה ושלחן בבית ולא היו משתמשין בהן כלל אלא למזל הבית וכו' :
כז) פה חסר מעלה אחת ששנויה במשנתנו . ויוצא למלחמת הרשות עפ"י ב"ד של שבעים ואחר .
כג) פה חסר : דרך המלך אין לו שיעור :
כד) פה חסר : לא ירבה לו נשים אלא י"ח. ובערוך ערך מלך מונה כל אלו והם לדעתו שלשים בסך הכל. ולפ"ז מונה הוא לא דן ולא דנין לב לא מעיד ולא מעידין אולי ג"כ ב' וכן כולם. וק"ל, אכן לדעת רש"י מקצתן במשנה ומקצתן במקרא ונראה החשבון

חכמים בקבלת היסודין המכיר את מקומו והשמה בחלקו והעושה סוג לדבריו ואינו מחזיק טובה לעצמו אהוב אהוב את המקום אהוב את הבריות אהוב את הצדקות אהוב את המישרים אהוב את התוכחות ומתרחק מן הכבוד ולא מגים לבו בתלמודו ואינו שמח בהוראה נושא בעול עם חברו ומכריעו לכף זכות ומעמידו על האמת ומעמידו על השלום ומתישב לבו בתלמודו שואל ומשיב שומע ומוסיף הלומד על מנת ללמד והלומד על מנת

רש"י

גריסינין. פי' ציטוט הדעת : צניעות סחורה. דאמר נר (עירובין כ"ה).
 ושם איתא ר' יוחנן) לא תנולא תורה לא צמחנין ולא צמחנין : [כ"ח
 צניעות עסק. שרוב עסקו אינו אלא צתורה] : צניעות ד"ח [כינו שטינו
 לנעלה יפה ת"ת עם ד"ח. ולא ירצה צה] שלא יחא נגוי עם בני אדם
 צטוק : [וצאריך אפיס. ונלינו צסיפרא אר"ה ר"י צר' חנינא סיה דורס
 כל ימיו צל ורחה כנה קסה הקפדה, סהקפדתו של וסה גרונה לו
 שנסתכסה ונונו הלכה, וצספרי (פ' וטות וילקוט סס רנו חספ"ו) כך
 שנינו אמר ר"ח צג' נקוונות צל וסה לכלל כעס וצא לכלל טעות. כיוצא
 צו אהם מולא ויקלוף וסה על אלעזר ועל איתמר ודוע לא אכלתם.
 וכו' כיו"צ שנונו נא הנוורים, וסו אומר ויד אה סלע. אף כאן סו
 אומר ויקלוף וסה על פקודי החיל ויאמר אלעזר וגו' ונלמד שנסתכסה
 ונוסה : צאנונת חכמים. שנואנין צדצריסה, ולא כלדוקים וצייחוסים :
 וצבלת היסורין. [שס יסורין צאין עליו יקבלם צאהנה ולא יצעט צהם
 ולא יסה לבו אוחו ונלעסקו צתורה לקרוא חגר ולומר סלרות סו
 נאחר סאיין ונויות עליו ון היסורין] [מקבל היסורים ונאנהם] :
 [סנוכיר אה נקוונו, סנוכיר וצא לצית הנדרס וסו לריך לסכיר אה נקוונו
 סנאמר (ס"ט) קוולותיו תלתים סחורות כעורצ, צני אהם מולא ד"ת,
 צני שוסכים וועריצ עליהם לח) (בביה"ד) סחורות. לטון סחריה,
 כעורצ. לטון ערצית : סנונה צחלקו. סכל וסה שזומן לו הקצ"ה נקבל
 ונאנהם, ואינו וסרסר אחר ודת סוקס שנומך סאיין לבו ערוד ואינו
 נחשצ צדצר אחר, דצרי תורה ונתקיינין צו : והעוטה סיג. כסנורה ד"ת
 צהר לעשות סיג לדצריו כדי סלא יכסלו צ"ח צהוראמה, וצהר אף
 צתצונו צאותה סנלינו צפ"ח : חכמים סהרו צדצריסם וכו' ואיזהו סיג
 לדצריו כנון אלו הנוניים צאינתי קורין סולותן עד סיעלה עמוד ססחר
 ואנו חכמים עד חלות, וכן פירשו צונלתי אלל אכילת פסחים : ואינו
 נחזיק טובה לעלנו. סכל וסה סלונד אינו ונחפאר צלצו, אלא אומר צלצו
 סהדצר נוטל עליו חובה, וועשיו אין די לו סכל וסה סעוסק : אהבו .
 שנומך כך ונתייקר ונחכצד ון סצרות, וסכל לין אחריו, וסכל ונחזיקין
 אה ידו לעסוק צה] : ונחמק ון סכנד (ואינו רודף אחר סכנד כחל
 חשיצ

לו הרי אנו כפרתיך והוא אומר להם תתצרכו ון השניים וכסנצרין אותו
 כל העם יושנין על סרין והוא יושב על ספסל (סנהדרין י"ח). וכסוה
 ונונד צתורה לנהס אחרים כגן וניינו ורחס צית אצ ונשנאלו (סס
 צוצס צגדי וזה, ססן וספור וועיל ולין סנאמר וסיה על ונלחו
 ידונוס לנולח ד' לצאות : וצעריכת ספתיס. סנווליה צסה ונשנויע
 וס כסוה סודרה צפיו, כלותה סנלינו צעירובין (כ"ד). צרוריה
 לסוה סלנודל דרו גריס צלחיסח צטסח (פירש"י צעטח) ציה
 ערוכה צכל וסנורה (סס כ"ג) אה ערוכה צרנו"ח אצריס
 אלו אינה סנייה צו : צצחינת הלצ צסכלות הלצ סנחצונן
 וננסכל לתרץ ולהעניד לו) סדרתה על צרוי לא) וס
 ורופח וסוקל צלצו. דכתיב (איוב כ"ח, כ"ז כ"ח) אז רחה
 חקרה ויאמר לאדם, לצ) איה סוקל איה סופר] :
 איננת סניס לכויין סלא יטעה, ונורח רצ סאינו נוסיג
 צו קלות רחס צפניו כנו ספי' חכמים צאין עוונדין (צרכות ל') וגיבו
 צנוקס סיג ג' וצח צתפ' רעדה] : [סאיין לבו גזוס עליו סנאמר
 דצריס ד') יוס אסר עונדת לפני ד' אלהיך צחורצ לג) ולהלן צעלי קתיין
 סיו אסורים ונחך קלות רחסו של אדם וסרסר לבו סו צל ידי קר') :
 [צענוה. דכתיב (לפניה צ') צקטו לך צקטו ענוה. ואנרו חכמים לא
 סציישן לנה, לפיכך לריך אדם להיות עניו ולסאול ונרצו ונה סלריך ולא
 יחזיק עלנו כדס גדול] : צסנונה לפי סאיין ססכינה סורה ונחך עלצות
 [וכו'] אלא ונחך [דצר] סנונה סל ונלוס (צבת ל') : [צסינוס חכמים.
 סנושוסס ועוצד עזרתס כדי ללונד לפכיסה תלונד וסצרה, דאמר נר
 לר) גדולה סנוסה יותר ונלונדה, ועוד אנרו לה) איזהו עם סרין כל
 סקרא וסנה ולא סנוס ת"ח : צפלסול. לסצור סצרה ופלסל סתלנוודיס
 פלסול, לטון פלסל חריפתח (ונגלה ז') סנלונד לפני סחכס רצ וחר
 ונחוכס ונחחד עם סתלנוודיס כנו"ס ר' לו) סרצה לנדתי ונרצותי, ויחר
 ונחצרי, ונחלנוודי. יותר ונכוין. וס"ח צרול צצרול יחד ואיס אה פני
 רעסו] : לז) צדקוק. סופריס : צסיצה סנומך סנרצה צסיצה ונחחכס
 סכן אנרו חכמים (ונגלה ו') יגעתי ולא ונלחתי אל סלונן] : ציטוט

כתב יש"ר

לד) ברכות ז' ע"ב, וע' בפירש"י שבני" ובהוספה שם .
 לה) בברכות מ"ז ע"ב פליגי תנאי איזהו ע"ה. וא"י שם אחרים
 אומרים אפי' קרא ושנה ולא שמש ת"ח היז ע"ה. אמר רב
 הונא הלכה כאחרים ורש"י שם פי' שלא שמש ת"ח. הוא הנמרא
 התלויה בסברא שהיו נותנים לדברי משנה טעם, והיו מתאספים יחד
 ועוסקים בכך והי' דוגמת הנמרא שסדרו האמוראי :
 לו) רש"י קצר כאן המאמר (תענית ז') ; אשר שם בשם : אר"ה
 הרבה למדתי וכו' אר"ה מאי דכתיב ברזל ברזל וכו' אף
 ת"ח מחדדין זא"ז בהלכה :
 לז) נראה שלפני רש"י הי' הגי' ב פ ל פ ו ל קודם בדקדוק.
 ואח"כ בישיבה. וכן בתנא ד"א זוטא פי"ז הגירסא בישיבה. אך
 לגי' רש"י כאן עוד בישוב :
 לח) כן הגהתי, וכן בעירובין כ"ב .

ל) יותר נכון גירסתה או הליכתה :
 לה) מענין שומא. ומה שהביא פסוק מאיוב אז ראה וכו' עפ"י מה
 דא"י בילקוט שם (רמז תתק"י) אז ראה וכו' כל דבר שהיה
 הקב"ה אומר היה אומר שני פעמים בלבנו. ואח"כ היה אומרה למשה
 וכו' ויאמר לאדם זה משה וכו' :
 לז) הכתוב זה הוא (ישעיה ל"ג) ובילקוט שם איה שוקל שהי'
 שוקלים קלות ותמורות ומ"ש רש"י דכתיב קאי על פסוק דאיוב
 ופסוק ישעיה :
 לט) רש"י זו שהוא מרש"י שבמד"ש הוא בשוח עם פי' הרמב"ם
 כאן. ומלת להלן אינו לו שחר, ומצאתי במשניות שנדרסו עפ"י
 הרמב"ם ג"כ. תחת ולהלן ולכן. וכצ"ל — וע' ברכות כ"ב אריב"ל
 מנין לבעלי קרי שאסורין בד"ת שנאמר והודעתם וכו' מה להלן
 ב"ק אסורין אף כאן נמי בע"ק אסורין :

לעשות המחכים את רבו והמכון את שמועתו והאומר דבר בשם אומריו כל למדת כל האומר דבר בשם אומריו
 מביא גאלה לעולם שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי :
 ז גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא שנאמר כי חיים הם למוציאיהם ולכל בשרו
 מרפא : ואומר רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך : ואומר עץ חיים היא למחויקים בה ותומכיה מאשר :
 ואומר כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרורותיך : ואומר תתן לראשך לוית חן עמרת תפארת תמגנך : ואומר
 כי בי ירכו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים : ואומר ארך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד : ואומר כי ארך ימים
 ושנות חיים ושלום יוסיפו לך : ואומר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום :

רש"י

הסיב לסוף [ואינו רודף אחריו, ואפי' כשנגיע לידו ונתרחק ונגנו, כדכך
 שפעה שאלו שחזרו אל הכלים, שנתוך כך הוא כזה צענינו ונגנאם, ואינו
 נכנס ונלגוד וכל אדם, והכחז ונעיד וכל ונלגודי השכלתי. ולא נגים
 להיות שונה צהוראה, ופני שדואג שגא יכשל דצרי תורה : נושא צעול
 ואפי' לננת הנוקד, ואפי' שאינו לריק, ואפי' ללדקה : ונכריעו צוקוס
 שיש להטות הדצר לזכות ולחובה, ונכריע לזכות שנתוך כך הכל אוהבים
 אותו. ואפסר לו לעסוק בט' : על האונת. שאינו דוחה צקס : על
 השלום. כשיס שגא צינו וצין חצירו : ונוסיף. וצין דצר ונתוך דצר,
 דנאן דלא ונוסיף יסוף : והנחכים את רבו. כסס שהיה ר' שנועון צן
 לקיס ונחכים את רבו שהיה ונקסה לו כ"ד קושיית שהלכה ור' יוחנן לריק
 לתלמן, וההלכה רווחת, והיה ר"י נשצת את ר"ש דצצר זה כדאיתא
 בהסוכר את הפועלים (צ"ו פ"ד) : והנוכוין את שנוועתו. דהייז אדם
 לוונר צלשון רבו כדנפרס צפ' שלשה שאלו אלל ליטעס איתמר (צרכות
 ו"ז) : והאונר דצר צסס אונרו. ת"ח שאונרים דצר שנוועה ופיו צעוה"ז
 שפתותיו רוחשות שאלנר דוצצ שפתי יסיים כדנפרס צגו' דשקלים
 וציצנות וי' ועוד שצצת הוא לאדם שאונר דצר שנוועה ופיו. ואם נטל
 עטרה לעלמו עוכסו גדול, סכן ונעכז את הגאלה, ונכיון שצוכותו הגאלה
 וננפרת לצוא שאלנר ותאונר אסתר לונלך צסס ונרדכי, צנעשה צבתן
 ותרס, אפי' שאין סאן סאן ראה צורה ו"ו לנודנו שפי' שחלתה הדצר
 צצעלים כחגבלל הדצר וצאס לדי גאלה, שנתוך כך נאנר ויה נעשה יקר
 וגדולה לנרדכי וגו'. צנודס נשלי ותגא ד"ח פוחת ונוסיף על הנעלות
 הללו] : (שואל ונסיצ כני חדא היא, כלונר שאינו ונסיצ אלל את שואל
 חחלה, כדי שיש צתוצה הגוים : ונכריעו לכף זכות. הדן את חצירו
 לזכות : ונעניידו על האונת. רודף אונת ושלום על הכל : שנווע כל ויה
 שרבו אונר לו : ונוסיף. אצל לא לסתור את דצרי רבו : והנוכוין את
 שנוועתו. כשהוא גורה הראה וכוין צאותו ענין שאנר לו רבו, אצל אינו
 ונוסיף דצר לו סכן אונר לו רבו אלל א"כ אונר לו רבו : כ"ח. צישב.
 צחכונה, דנרצה ישצה ונרצה חכונה : ונא' כד"ח תצרות נודי"טורא צלעזו:
 צנייעוט שיחה. לילנות : צנייעוט שחוק. קשה לכעום : צקצלת היסורין.
 כדאנרינין וצ) צצרכות אצרי הגצר אשר תיסרנו ית. אינתי צזנן
 שתורתך תלונדנו, שהקצ"ה ונציא יסורין של אצצה לעוסק צה להצרות

שכרו לצוה"צ : ונא) צעריכת שפתים. שאינו וננוגס צד"ת אלא
 צלשון ונוליא צפה, דאין ד"ת ונתקיינין אלל צהולאת הפס, ולכבוד
 חיים הם למוציאיהם א"ת למוציאיהם אלל למוציאיהם צפה : צצ
 צשכלות הלצ, לא שנועתי ויה צין זה לזה : צאינה ונד) קדש
 צשנוט חכמים. שדוחק ונכנס צכל ונקוס לשנווע דצריהם ולשנו
 חצרים, לוונר צחצורה : ופספול התלנידיס. שיפסלו לפניו
 כדאנרינין ויה) ונתלנידי יותר ונכולס : הנוכיר לת ונקונת חסית דרכו.
 צתורה כל שעה, דנתוך כך ונתקיינתי תורתו צידו, ונקונו קרי
 ולראיות שהוא וצין שהלכה כדאנרינין צכנסדרין ונא) כשנולנין את הדין
 לנחר, הנעייצ לוונר איני צנוקוני, אותה ראה ואתו עעס עלמו שזכרתי
 אצט, שלל ונלאתי ראה אחרת לזכות, וכן צה צה : השגחה צחלקו. שאם
 דואג צעניינו אינו ונכוין צה : סיגו לדצרו. שנווקו עונו ונציא ראה
 להוליא ולהענייד דצרי רבו לצני אדם : ונא) נחת רוח ליונרו, שנקיים
 ונלתי ונא) כדאנרינין ויהו ריה ניוח, נחת רוח לפני שאונתי ונעשה
 רלוכי ואינו ונחזיק טובה לעלמו שאינו נושא חן צלצו על עלמו על שהרצה
 תורה שהרי לכך נולר : ואינו ונגים לצו צלנודו, היינו שאינו ונתגאה
 צפני הצריות : אוהצ את הלדקות ל"ג : תוכחות. וכתיצ הוכה לחכס
 ויאסבך : כל אלו הנודות ראויות, לנתרחק ונן הכבוד. ואינו רודף אחר
 השררה שצאס לידו ונתרחק וננוס. ונכסצר דהכי הוה ליה לנתי ונא
 רודף אחר הכבוד ונתרחק ונן הכבוד ונעניידו על האונת על צודיו של
 הלכה : על השלום שאינו ונא) ונייצ צדין אלל עושה פסרה צרלון
 ונתייצצ [צצו] צלנודו) :
 ז. שהיא נותנת חיים לעושיה. אוכל פירותיה צעוה"ז והקרן קיימת
 לצוה"צ : כי חיים הם למוציאיהם. אל תקרי למוציאיהם אלל למוציאיהם
 צפה (צעוה"ז) (ע' עירוצין כ"ד) : [כי חיים הם למוציאיהם. ונשנוע
 צעוה"ז ונשנוע לצוה"צ כנו שדרס ר' יעקב צהאשה נקיית (צ"ע) ופי'
 רצותינו צעירוצין (כ"ד) חס צכל גופו יעסוק צתורה שאלנר ולכל צשרו
 ונרפא, ואין ל"ל שאלו חס צנועיו שיעסוק צתורה ויתרפא שאלנר רפאות
 תהי לשרך וסיקוי לעלנוותיך. ואין ל"ל שאם חס צראשו שאלנר כי לוית
 חן הם לראשך. ולא עוד אלל שנונינה שאין יסורין צאין עליו שאלנר
 שנונגך, ולא עוד אלל שהכל ונאשרין אותה, שאלנר ותונוכיה ונאשר] :
 וסקוי

כתב יש"ר

ויה) תענית ז' .
 וו) ע' סנהדרין דף ל"ד ע"א.
 וז) פה לדעתי חסר, אוהב את המקום. ועושה וכו' .
 וח) (כ)
 וט) נ"ל אינו יושב בדין אלא עמ"ג שרוצים בעלי דינין בפשר.
 וי) ורש"י מסמיך על השלום למתישב לבן בתלמודו .

לט) לדעתי צ"ל כאן בתורה .
 לו) יבמות פ' האשה רבה דף ג"ח .
 לז) לא אדע פשר לזה .
 לח) ברכות ה' ע"א ע"ש .
 לט) הגי' בעריכת בעיני. והנה דברי רש"י אלו הם באין סדרים,
 פסקא פסקא, בלי מוקדם ומאוחר .
 לך) ר"ל כמו שהובא ברש"י מוקדם .

רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון בן יוחאי אומר הנוי והכה והעשר והכבוד והחכמה והזקנה והשיבה והבנים נאה לצדיקים ונאה לעולם שנאמר עמרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא : ואומר עמרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם : ואומר תפארת בחורים כחם והדר זקנים שיבה : ואומר והפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך יי צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד :

מ רבי שמעון בן מנסיא אומר אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים כולם נתקיימו ברבי ובבניו : אמר רבי יוסי בן קסמא פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד : ונתן לי שלום : והחזרתני לו שלום. אמר לי רבי מאיזה מקום אתה : אמרתי לו מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני : אמר לי רבי רצונך שתדור עמנו אמר לי ואתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות : אמרתי לו אם אתה נותן לי כל כסף וזהב וסוודים טובות ומרגליות שבעולם איני דר אלא במקום תורה וכן כתוב בספר תהלים על ידי דוד מלך ישראל תורת פיך טאלפי זהב וכסף : ולא עוד אלא שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף

רש"י

דברי הפי"ו

מ. אר"י בן קסמא פעם א' וכו' ראיתי בלתייהו דבא ח"א פי"ה נוסחא אחרת, בלי סס אונורה, ח"ל פעם אחת הייתי עוצר ונוקוס לנוקוס, ושנת בלורת היתה, ונאלכתי אדם אחד, ואמר לי ר' נאליה נוקוס אחת ואמרתי לו בני ונוקוס פלוני אני שכולם חכמים ורזנים. וח"ל רבי שב צנוקוניי שאני נראה אותך ואני נותן לך חטיף ושעורין וכל נייני קטניות, ואמרתי לו בני אפי' אתה נותן לי אלף אלפים דנרי זהב אין אני נניח ונקוס תורה ואמר לי רבי נפני ניה ואמרתי לו נפניי שכל אותן בני אדם שאתה רואה אותן צעוה"ז שנספיקין את עלאס ועוונדיס צנוקוס שאין זה תורה ולאחר שעה נתיים והולכים להם לפי שאין נלוין לו לאדם לבית עולמו אלא ד"ת ונע"ט צלנד שנאמר וכו' ולפי הגירסא שבכאן יוכל היות שפעם אחת קרה לו נוקרה שהלך צדק, ואולי ע"ז שהיה שנת בלורת והיה נלחץ לעצוב ונקווה, ופגע בו אדם אחד והכיר בו שהוא ת"ח או נפניי שהי' לו נשנשים והכרת פניו ענתה בו כי יראת י"י אולדו ותורתו בתוך נעויו (או יען כי הנהלך צדק ואין עמו לוי' יעסוק בתורה והלך יחידי) וכאשר נתן לו שלום (ולא אמר לו שלום עליך רבי, והכיר ריב"ק כי ע"ה הוא) והוא החזיר לו שלום, שאלהו האיש הזה נאליה נוקוס אחת, אשר נלחמת להלך צדק ולא נתנו לך כל נחסורך, השיב לו ועייר גדולה של חכמים וסופרים אשר קטנם עבה ונתיני וניה אני נגדס, אז בקש וננוו : שתדיר עונו צנוקוניו ואני אתן וכו' אמר עונו ר"ל אנתנו אינם בני תורה ואתה תהיה לראש צנוקוניו באשר שנתת ת"ח לך קלין תהיה לנו. והשיב לו ריב"ק אפי' אתה וכו' אלא צנוקוס תורה, כי הוא סס חיים, ונוון הנפשי קודם ונוון הגופניי אשר אך לפי שעה, ובתורה לחס השניים נחיה עדי עד (ועוד להיות זכר לאריות נהיות ראש לשועלים) וכן נלינו צדוד הנולך ע"ה. בהיות ידוע ניי שיש לו נניה רולה נאחתיס והנולך באשר לו עפרות זהב יתאוס לאלפי אלפים ויותר. ובכ"ז אמר הנולך טוב לי תורת פיך נאלפי וכו' וכנוו כן לא אבה ריב"ק כל ונוון צעעולס חלופי תורה. ונ"ש שאין נלוין לו לאדם וכו' רק נע"ט רלה צזה אשר אך הכסף והזהב שיפור האדם לנדקה תלוה לאדם ציוס הכסף

והוא לקצרות יוצל, אבל הסון הנשאר אחריו לתומו והצל הוא. ובזה נתן להאדם אחרית ותקוה לפזר כספו לנדקה והבן :

מ. אר"י בן קסמא פעם א' וכו' ראיתי בלתייהו דבא ח"א פי"ה נוסחא אחרת, בלי סס אונורה, ח"ל פעם אחת הייתי עוצר ונוקוס לנוקוס, ושנת בלורת היתה, ונאלכתי אדם אחד, ואמר לי ר' נאליה נוקוס אחת ואמרתי לו בני ונוקוס פלוני אני שכולם חכמים ורזנים. וח"ל רבי שב צנוקוניי שאני נראה אותך ואני נותן לך חטיף ושעורין וכל נייני קטניות, ואמרתי לו בני אפי' אתה נותן לי אלף אלפים דנרי זהב אין אני נניח ונקוס תורה ואמר לי רבי נפני ניה ואמרתי לו נפניי שכל אותן בני אדם שאתה רואה אותן צעוה"ז שנספיקין את עלאס ועוונדיס צנוקוס שאין זה תורה ולאחר שעה נתיים והולכים להם לפי שאין נלוין לו לאדם לבית עולמו אלא ד"ת ונע"ט צלנד שנאמר וכו' ולפי הגירסא שבכאן יוכל היות שפעם אחת קרה לו נוקרה שהלך צדק, ואולי ע"ז שהיה שנת בלורת והיה נלחץ לעצוב ונקווה, ופגע בו אדם אחד והכיר בו שהוא ת"ח או נפניי שהי' לו נשנשים והכרת פניו ענתה בו כי יראת י"י אולדו ותורתו בתוך נעויו (או יען כי הנהלך צדק ואין עמו לוי' יעסוק בתורה והלך יחידי) וכאשר נתן לו שלום (ולא אמר לו שלום עליך רבי, והכיר ריב"ק כי ע"ה הוא) והוא החזיר לו שלום, שאלהו האיש הזה נאליה נוקוס אחת, אשר נלחמת להלך צדק ולא נתנו לך כל נחסורך, השיב לו ועייר גדולה של חכמים וסופרים אשר קטנם עבה ונתיני וניה אני נגדס, אז בקש וננוו : שתדיר עונו צנוקוניו ואני אתן וכו' אמר עונו ר"ל אנתנו אינם בני תורה ואתה תהיה לראש צנוקוניו באשר שנתת ת"ח לך קלין תהיה לנו. והשיב לו ריב"ק אפי' אתה וכו' אלא צנוקוס תורה, כי הוא סס חיים, ונוון הנפשי קודם ונוון הגופניי אשר אך לפי שעה, ובתורה לחס השניים נחיה עדי עד (ועוד להיות זכר לאריות נהיות ראש לשועלים) וכן נלינו צדוד הנולך ע"ה. בהיות ידוע ניי שיש לו נניה רולה נאחתיס והנולך באשר לו עפרות זהב יתאוס לאלפי אלפים ויותר. ובכ"ז אמר הנולך טוב לי תורת פיך נאלפי וכו' וכנוו כן לא אבה ריב"ק כל ונוון צעעולס חלופי תורה. ונ"ש שאין נלוין לו לאדם וכו' רק נע"ט רלה צזה אשר אך הכסף והזהב שיפור האדם לנדקה תלוה לאדם ציוס הכסף והוא לקצרות יוצל, אבל הסון הנשאר אחריו לתומו והצל הוא. ובזה נתן להאדם אחרית ותקוה לפזר כספו לנדקה והבן :

כתב יש"ר

(א) ילקוט משלי ג' רמז תתקל"ד.
 (ב) לפ"ו הכה שיש להרצים לפנים. וההפירוש ה"ב הכה לצדיקים בעצמם.
 (ג) בירושלמי (פ' הנחנקין) ר"ש בן מנסיא אומר הנוי והכה ומ"ו

